

YOL AYRIMINDAKİ TÜRKİYE'NİN SEÇİMİ

Tarihsel Kavşak, Yüzyılın Seçimi ve Garpzede Muhafazakârlar

14 Mayıs 2023 tarihindeki cumhurbaşkanlığı seçimleri sadece Türkiye'de değil dünyada da ilgiyle takip ediliyor. Uluslararası basında gün geçmiyor ki, seçimlerle ilgili bir haber çıkmıyor. Tekrar söylemiyle kurgulanan bu haberlerde, 2023 yılını da dünyada yapılacak seçimlerin en önemlisinin Türkiye'deki 14 Mayıs'taki seçimler olduğu ifade ediliyor. Erdoğan'ın NATO üyeliği için Finlandiya'ya izin verirken İsveç'e izin vermemesi Erdoğan'ın Batılı ülkelerin her dediğini yapmadığının bir göstergesidir. Dahası da var: Erdoğan hem Rusya hem de Ukrayna ile ilişkileri iyi tutması ve Suriye, Libya ve Irak'tan başlayıp Katar ve Somali'ye kadar Ortadoğu ile Afrika'nın çeşitli bölgelerine askerlerini yerleştirmeyle Batılıların gözünde affedilmesi mümkün olmayan işlere imza attı. Şu anda muhalefet cephesini meydana getiren kadroların ABD, Avrupa Birliği ve NATO'yu memnun etme isteği bir de bu açıdan ele alınmalıdır. Öte yandan Arap dünyasındaki belli başlı haber sitelerindeki okuyucu yorumlarında İslâm dünyasında hâlâ en fazla tartışılan, değer verilen ve savunulan liderin Erdoğan olması sebepsiz değildir.

Türkiye'de yaşananlar -sorunlar bir yana- esasen 2002'de başlamıştır. Bu tarihten itibaren, öze dönüş özlemi yaşayan milletin de büyük teveccühünü kazanan Recep Tayyip Erdoğan 21 yıldır, şu ya da bu şekilde ülkenin tarihsel misyonunu güncellemeye çalışmaktadır. Seçimlerle elde edilmek istenen, son zamanlarda daha bir kendine gelmeye çalışan Türkiye'nin tarihsel misyonunun önüne geçektir. Dünyanın dönüştüğü bir zaman diliminde herhangi bir ülkenin kendi bağımsızlığını sürdürebilmek için güçlü devlete duyduğu ihtiyaç daha iyi anlaşılıyor. Bu ise Türkiye'de yanlışları ve hataları ile birlikte, Erdoğan'ın gerçekleştirdiği ve perçinlediği bir durumdur. Bunu tam da şu zamanda kaybetmek yalnızca Türkiye için değil bütün bölge için bir felaket olacaktır.

2010 sonrasında Türkiye'deki siyasetin din ve devletin makul birlikteliğinden güç aldığı hesaba katılmalıdır. Hâliyle devletin kazanımlarıyla iktidar çevresinin kazanımlarını örtüştüğü bu konjonktürde seçimler, millî iradeyi merkezde konumlandırma çabası ile seçilme lüzumunu hissetmeden iktidar kullanma ayrıcalığına terk etmek istemeyen dış destekli vesayet kalıntılarının ve onların siyasi ve sermaye uzantılarının mücadelesi şeklinde geçecek. Mesela anlı şanlı sosyalist aydınlar âdetâ akil tutulması yaşayarak 'tekrar ishali'yle yaptıkları analizlerini 2002 sonrasındaki seçimlerle iş başına gelen iktidarın askeri darbelerden daha beter bir yönetim biçimi sergilediğini ileri sürerek tamamladılar. Hâlbuki sadece "Erdoğan kaybetse de ne olursa olsun!" anlayışını savunan bir siyasi yaklaşımın, seçimi kazansa da ülkeyi yönetmesi mümkün görünmüyor. Seçim günü yaklaştıkça seçim atmosferinin gerilim dozunun yükselmesi Erdoğan karşıtı bu söylemin ülkeyi her türlü kargaşaya açık hâle getirebileceğini gösteriyor. Dolayısıyla seçimi bir iktidar değişiminin ötesinde rejim değişikliği oylaması hâline getiren husus da budur. Bu konjonktürde, Necip Fazıl'ın "Millet DP'yi seçmedi, başındaki CHP'yi attı!" dediği gibi, toplum, yeni bir 14 Mayıs'ta başında kimlerin olup olmayacağından çok hangi politikaların devam edip etmeyeceğini oylayacak aslında.

Türkiye'de tartışılan her meselenin içinde az ya da çok muhakkak İslâm'a dair meseleler vardır ve var olmaya da devam edecektir. Siyasetin bugünkü durumunu tahlil etmek için önce bunun altını çizmemiz gerekmektedir. Seçimler, helalleşme çağrıları, iç içe geçmiş ideolojik bloklar ve yeniden tavır alışlarla bugün net olarak nereye gittiğine dair yeterli tanımlama ve kavramsallaştırma yapamadığımız bir siyaset dünyamız var. İttifaklar zincirine bakıldığında Türkiye salt ideolojik bakımdan değil farklı saiklerle ikiye ayrılmış durumdadır. Aynı düşüncenin farklı fraksiyonlarının değişik ittifaklar içerisinde yer alması, Türkiye açısından ilginç bir görüntünün ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Seçim tartışmaları ve ayrışmaları içinde her ideoloji büyük çelişkiler ve çatışmalarla birkaç parçaya bölündü.

Henüz canlı olmasından ötürü içinde yaşadığımız süreç hakkında tam bir analiz yapma imkânından mahrum olsak da yakın tarihe bakıp bugünü ve yarını görmemiz mümkün. Türkiye'de inanç üze-

rine yapılmış bir araştırmaya göre dindarların yüzde 22'si kendisini laik-Müslüman olarak tanımlarken, ankete katılanların yüzde 73'ü laik bir devlette dini rahat bir şekilde yaşayabileceği fikrini benimsemiştir. Şüphesiz böylesi veriler yorumlanırken, son birkaç sene içinde, artık herkese açık ve günümüzün yeraltı edebiyat ortamı olan sanal dünya üzerinden sağlı sollu salvalarla bir nice sosyal mühendislik ve operasyon gerçekleştirildiği nazarı itibara alınmalıdır. Din ve bilim gibi ya da demokrasi ve otoriterlik gibi en sık kullanılan karşıtlıklar, Türkiye için planlanmış yeni bir siyasi ve içtimai düzenin kenardan kenardan hazırlığının bir parçası olarak okunmaya müsaittir. Batılı kaynaklara göre şekillenmiş zihni kategoriler hem klasik şarkiyatçı tezleri hem de aktüel siyasi kavramları bir araya getirerek ciddi bir tahribat yapıyor. Bu hem tartışmanın düzleminin belirlenmesi hem de hikâyenin ucunun bırakılmaması açısından hayli mühim bir başlangıç noktasıdır. Nitekim sosyal medyada birkaç yıldır sürekli görülen/gösterilen manzaralar şunlardır: Bir yanda layık oldukları işleri bulamadıklarından ülkeyi terk edip Batı'ya göçen yetenekli doktor ve mühendisler; özgürlüğünü ve çağdaş yaşam biçimini korumak için yine Batı'ya hicret eden kültürlü aydın ilericiler; hiç olmazsa iPhone'un son çıkan modelini alabilecek bir refaha kavuşmak arzusuyla Batılı ülkelerin elçiliklerinde kuyruğa giren gençler... Kısacası Türkiye'nin geleceğinden ümit kesmiş ve kapağı müreffeh ve güçlü Batı'ya atmak isteyen 'mazlum, mağdur yurttaşlar' ve bunlara veri taşıyan eski ve yeni garpzedede muhafazakârlar! Muhalefetin farklı dünya görüşlerini bir araya getirmek şeklindeki 'demokratik konsensus' bir de bu açıdan tahlil edilmelidir.

Elbette birçok noktada iktidarın dili, politikaları, kararları eleştireli hak ediyor ama buradan hareketle ülkemizde artan seküler gerilimin CHP'li bir iktidar tecrübesi ile aşılabileceğini sanmak, dolayısıyla 'dindar bilinç' üzerine yıllardır aşına olunan tezleri yeniden tedavüle sokmak büyük bir yanılgıdır! Açık seçik ve altını çizerek belirtmek gerekiyor ki yapılması gereken, var olan güven bunalımını aşacak bir fikri yenilenmedir. Bunu yapması gereken de bu ülkenin muhafazakâr-dindar-İslâmcı çevreleridir.

Bu yüzden seçim ve seçim sonrası hakkında konuşmak kadar, asli meselelerimizi mercek altına almak da hayli önemlidir. Şurası da açık ki 2023 seçim süreci Türkiye'de insan ve toplum gerçekliğinin değiştiğini gösterdi, eski mensubiyetler ve fay hatları 'anlam'ını kaybediyor, yeni anlam ve değer dünyaları da değerlerimize, tasavvurumuzdaki Türkiye gerçeğine uymuyor. Tarihin akmakta olduğu istikamet değişmemesi için siyasetin, entelektüel ortamın gelecek dönemde demografiyle bizi biz kılan değerleri yeniden buluşturmasına yönelmesi gerekecek. Toplumsal değişim ve yeniden yapılanma amacına yönelik çalışmaları bir seferlik uğraşla gerçekleştirecek tekil bir "olay", "devrim" vb. gibi görülmemeli, "kendisini sürekli yeniden örgütleyen toplumsal süreçler" şeklinde kavranmalı ve geliştirilmelidir.

Nezih kalemiyle, cevval fikirleriyle yüksek bir şöhret kazanan merhum Ömer Ferid Kam'ın Ayasofya Camii'nde üst düzey bir ayrıcalığın paylaşımı olarak değil, hayatı bir gereklilik olarak yaptığı konuşmalar 1919-1920'de *Sebilürreşad* dergisinde yayımlandı. Konuşmalarının bütünü, dinin esasının korunması zarureti üzerine bina eden mütefekkirimiz hikmetli vasıtalara, akli ve ilmî müdafaaalarla herkesin, dilinin döndüğü, kudretinin yettiği mertebede hak ve hakikati savunmakla mükellef olduğunu hatırlatır. Unutulmamalıdır ki en güzel tarzdaki mücadele, söylenmesi gerekeni, yapılması gerekeni en estetik, en hikmetli ve en basiretli bir şekilde, muhatabın kalbini etkileyebilecek ve ögüt alabilecek bir üslupta, bir tarzda ifade etmek veya yapmaktır. Muhatabın kalbinde, vicdanında titreme meydana getirebilmektir, düşünmesini sağlayabilmektir. Herkesin, kendi nefisleri aleyhine de olsa hakkı ayağa tutup kaldırması ve adaleti hâkim kılması şarttır hatta zorunludur. Demek oluyor ki, derdimizin esası budur.

Yeni sayımızda buluşmak temennisiyle.

İÇİNDEKİLER

GÜNDEM

04

Üstat Necip Fazıl'ın Kırkıncı Vefat Yıldönümü
Necip Fazıl, "Şair Galiba!"
Hâlâ Yaşıyor mu?
Metin Önal MENGÜŞOĞLU

9

Yüceliş Manifestosu
Yeniden İhya Yasası
Temel HAZIROĞLU

12

ORTADOĞU'DAN

DOSYA

17

İktidar Değiştiren
Bir Siyasal Seçime Değil
Rejimi Yeniden Belirleyecek
Bir Referanduma Gidiyoruz!
Mustafa AYDIN

24

Tarihsel Bir Kavşakta
Yüzyılın Seçimi
Cevat ÖZKAYA

28

Sosyolojik Savaşa Zemin
Hazırlayan Bir Siyasal Dil-1
Burhanettin CAN

43

Milli Görüş'ün Kendini Var
Eden Tarih ve Sosyoloji ile
Restleşmesi:
Fe Eyne Tezhebûn?
Ali AKTAŞ

50

2023 Seçimleri:
Yeni Merkez Kaderi
Ercan YILDIRIM

Umran

Sahibi

Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş. Adına
Şemseddin Özdemir

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Metin Çiğrıkçı

İdare Merkezi

Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok.
Defne Han No: 27/15
Cağaloğlu Fatih-İST.
Tel: (0212) 293 90 41
(0543) 281 58 85
www.umrandergisi.com.tr
editorumrandergisi@yandex.com
aboneumrandergisi@yandex.com

Temsilcilikler

Ankara: (0312) 418 12 77
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44

Görsel Yönetmen

Tekin Öztürk

Baskı: Şenyıldız Yay. ve Matbaacılık
Gümüş Suyu Cad. Işık San. Sit. No: 19 C Blok
102 Topkapı/İstanbul Tel: (0212) 483 47 91

Mayıs 2023 Sayı: 345

(İlk yayın tarihi: 1991 Bülten,
1993 Umran adıyla)
Yaygın, süreli, ayda bir yayımlanır.
Yazıların ve ilanların sorumluluğu
sahiplerine aittir. Bu dergi basın
meslek ilkelerine uymayı taahhüt
eder. Umran dergisi TÜRDEB ve
DERGİBİR üyesidir, Kültür ve Turizm
Bak. Kurumsal Abonesidir.

55

Türkiye Seçimleri: Kılıçdaroğlu
Ankara'nın Bağımsızlığına
Boyun Eğecek mi?

David HEARST

59

Ana Akım Siyaset(ler) ve Devlet

Mehmet Furkan ÖREN

KRİTİK

64

'Dindar Bilinç' Avcısı 'Özgür Us'
Hakkında Fenomenolojik
Bir Tahlil

Mehmet Fatih BİRGÜL

79

CHP'nin Araçsal Eski/Yeni
Teolojisi ve Elmalı Tefsiri

Yasin AKTAY

84

Türkiye'de İslâmî Düşünce
Geleneği Üzerine

Beyza ATALAR

88

İslâmcılığı Doğru Anlama
Çabası

Ömer KANTARCI

KÜLTÜR SANAT

93

Sosyologlar Üzerinden
Türk Sosyoloji Tarihine Bakmak

Ceydanur YILDIRIM

Nasıl Abone Olabilirsiniz?

1. Umran Dergisi'ne abone olmak veya aboneliğinizi yenilemek için 0212 293 90 41, 0543 281 58 85 abone hattımızı arayabilirsiniz.
2. www.umrandergisi.com.tr sitemizden Abone Formu'nu doldurarak abone olabilirsiniz.

Abone Ücretleri (Yıllık/12 Sayı)

Yurt içi: 380 TL (Öğrenci: 320 TL), Yurt dışı: 80 Euro

Birim Fiyatı: 36 TL

Abone Ücretini Nasıl Ödeyebilirsiniz?

1. 0543 281 58 85 nolu abone hattımızı arayıp kredi kartınız ile.
2. Posta Çeki hesabımıza abone ücretini yatırarak.
Posta Çeki Hesap No: 654482 Alıcı Adı: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.
3. Banka Hesap numaramıza havale edebilirsiniz.
Banka Hesap No: 8515535-2
IBAN: TR46002050000851553500002 Kuveyt Türk
Hesap: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.

ÜSTAT NECİP FAZIL'IN KIRKINCI VEFAT YILDÖNÖMÜ NECİP FAZIL, "ŞAIR GALİBA!" HÂLÂ YAŞIYOR MU?

METİN ÖNAL MENGÜŞÖĞLÜ

Üstat Necip Fazıl'ın kırkinci vefat yılında ben hâlâ yaşadığıma göre benim nezdindeki Necip Fazıl alakası da yaşıyor demektir. 1963 yılında ortaokul öğrencisi iken tanıştırdığım üstadın idrak ettiğimiz 2023 kırkinci vefat yılı kendisiyle tanışıklığımın altmışinci devrine denk düştü. Onunla dünya hayatında iken yüz yüze tanışma bahtiyarlığına eren nesillerin sayısı giderek azalıyor. Şu ölümlü dünya azıcık düşünen insanlara öylesine şahitlikler yaşatır ki, bütün kâinata hayat bahşeden Allah'ı hangi gafil unuttur? Düşündükçe şaşkınlığım her geçen gün biraz daha artıyor; sayıları Allah'ı hatırlayanları bütün zamanlarda kat kat geçen gafilleri izledikçe, gördükçe, tanıdıkça, işittikçe...

Kimden sufle almışsa 14 Mayıs seçimleri arifesinde CHP lideri, Millet İttifakı'nın cumhurbaşkanı adayi Kemal Kılıçdaroğlu'nun ağzından "şair galiba" yakıştırmasıyla Necip Fazıl ismi dökülünce yüreğim dehşetli biçimde burkuldu... Necip Fazıl üstadın otuzuncu vefat yılında Ocak 2013'te *Mağrur Öfke Necip Fazıl* eserim yayımlanmıştı. O yetmemiş Şubat ayında da *Umran* dergimizin 222. sayısında "Necip Fazıl, İslâmcılık ve AK Parti" başlıklı bir yazı yayımlanmıştı. O yazının tamamını yeniden yayımlamak isterdim ama bu çok şık düşmeyecekti. Bu sebeple sadece hatırlatmak ve meraklılarının *Umran* dergisi arşivinden okumalarını umarak geçiyorum. Ancak önceki yazıya sebebiyet veren hadise yine vefatının otuzuncu yılında sanki yaşıyormuşçasına muhalif medyanın, Batıcı

*Bu taksimi kurt yapmaz kuzulara şah olsa;
Yaşasın, kefenimin kefli karaborsa!*
Destan'dan

laik Kemalistlerin, onu dillerine dolamasıydı. İftiralar, uygunsuz yakıştırmalar karşısında savunmacı bir dille değil ancak eleştirel bir dille söz konusu dedikodu seviyesindeki sataşmalara değinmiştim önceki yazımda.

KILIÇDAROĞLU VE ONUN SUFLÖRLERİ

Şimdi onun kırkinci vefat yılında ise Necip Fazıl yine yaşıyor hem de onun ismini bile doğru dürüst telaffuz edemeyen ve de Türkiye Cumhuriyeti başkanlığına soyunmuş bir politikacı tarafından. Ömrü Necip Fazıl ve fikriyatına düşmanlıkla geçmiş birinin hüsnü zannımızı kullanarak hidayete erdiğini düşünmek istedik. Ancak ona bunu söyleten, bu sufleyi kulağına fısıldayanların mesela Davutoğlu yahut Bekaroğlu olma ihtimali doğrusunu söylemek gerekirse; işte bu ihtimal çok ama çok yürek yakıcı gelmektedir bana. Çünkü öylesine sahte ve öylesine yapmacık duruyor ki Necip Fazıl'a ve "Destan" şiirine sahiplenışı bu politikacının, insan ona değil, yukarıda ismi anılan iki zata acıtmaktan gayri başka bir tutum sergileyemez oluyor.

Bu arada şu tespiti aktarmadan geçmeyelim, bilinmelidir ki bu memlekette imam hatip ortaokulunda okuyan çocuklar bile en azından Nâzım Hikmet ismini bilirler. Kemal Kılıçdaroğlu'nun Necip Fazıl hususundaki cehaleti gösterdiği Kemalistlerle muhafazakârlar arasındaki mukayesede birileri Türkiyeli kimli-

ğin en mahalli meselelerine korkunç derecede yabancı kalmışlardır. Bundan ötürü onlar adına bizim yüzümüz kızarsa yeridir. Sanırsınız bu memleketin yurttaşı değiller. Yalnızca hayalleri mi; hayır, onların neredeyse bizzat ruh ve bedenleri bile artık buralı olmaktan çıkmıştır ne yazık ki. Başka ve belki de suflörlerin asıl uyarıda bulunduğu mesele neydi acaba? Türkiyeli muhafazakârlar, en çok da mevcut muhafazakâr demokrat iktidar üzerindeki Necip Fazıl karizmasının gölgesini kendi uhdelerine çekme sevdası olsa gerektir. Necip Fazıl'a sığınan iktidar oluyor vehmiyle davranıyorlar besbelli. Diline doladığı "Şair galiba, bu taksimi kurt yapmaz kurtlara şah olsa" diyerek kaşını gözünü kırıp okumakla, Necip Fazıl sevenlerden oy mu devşirecekti? Vah yazık! Doğrusunu buradan okusun dilerse "Bu taksimi kurt yapmaz, kuzulara şah olsa!" Dizenin aslı böyledir.

Gerçi insan şunu hatırlamadan edemiyor; yukarıda 1963 yılını üstatla tanışmam münasebetiyle zikretmiştim. O yıl aynı zamanda üstadın Erzurum'da verdiği muhteşem ses getiren "İman ve Aksiyon" konferansının da gerçekleştiği yıldır. Konferans daha önceden ilan edildiği gibi bir derneğin salonunda yapılacaktı. Necip Fazıl şehre geldiği konferans günü, etkinliğe birkaç saat kala Erzurum valiliği dernekler kanununu bahane ederek bu salonda konferans verilemeyeceğini bildirmişti. (Valinin aynı zamanda CHP il başkanı olma ihtimali ayrıca

araştırma mevzuudur.) Bunun üzerine tertip komitesi büyük zahmet ve masraflara katlanarak bir sinema salonunu zar zor tutmak zorunda kalmışlardı.

O tarihte şehrin en büyük sinema salonu bin kişilik iken konferansa tam iki bin kişi katılmıştı. Katılanlar tam üç buçuk saat büyük bölümü ayakta Necip Fazıl'ı çıt çıkartmadan dinlemişlerdi. Yanlış hatırlamıyorsam salondaki muhalif bir kıskırtıcı bir an nefes almak üzere duran üstada "Atatürk'ü seviyor musunuz?" sorusunu bağırarak yöneltmişti. Necip Fazıl -ki O bir vakitler "Atatürk Dirilecektir" başlıklı bir köşe yazısına imza atmış biriyken- dinleyici ve izleyicilerin şaşkın ve epeyce korkulu bekleyişlerini görünce anında cevabını şöyle yapıştırmıştı: "Dinleyin, bu suale cevap veriyorum! -Bir an salonun nabzını dinleyip bekledikten sonra devam eder- Bu suale cevap vermiyorum!" Konferansını kaldığı yerden sürdürür. Bugün ben düşündükçe o gün salonu dolduran zavallı insanların nabzı kim bilir kaç atmıştı, diyorum. Şimdi en fazla merak ettiğim konu ise Necip Fazıl ismi üzerinden Kılıçdaroğlu ve onun suflörleri olduğunu sandığımız kimselerin nabızlarının derecesidir açıklçası.

Necip Fazıl'ın Şahsiyeti, Eseri ve Davranışları

Ben iki eser yazdım Necip Fazıl hakkında. Birkaç da denemem yayımlandı dergilerde. Her

seferinde eleştirel dil kullandım. Hatta öyle ki Necip Fazıl tilmizleri içerisinde tetikçi tutarak üstüme salanlar bile oldu. Çünkü Necip Fazıl da bir insandı ve asla eksik ve yanlışlarını halının altına süpürmek İslâmî şuurla bağdaşmayacaktı. Öyleyse herkese hak ettiğini vermek, olması gereken mevkîe oturtmak hikmet gereğidir diye düşünmüş ve tenkit ile insafı bir arada kullanmaya çalışmışım. Yine öyle yaparak diyorum ki Necip Fazıl güçlü bir şair, son derece başarılı bir hatip ve usta bir oyun yazarıydı. Müslümandı ama elbette bir İslâm âlimi değildi. Kendisinin de böyle bir iddiası bulunmuyordu. Yeryüzünde kusursuz, eksiksiz, hatasız insan mı var? Allah elçilerinin bile yanlgıları olmuş ve Allah tarafından düzeltilmiştir. Öyleyse insanlar kırk yıl evvel vefat etmiş birinin eserlerine ve şahsiyetine hâlâ değer veriyor, onu hatırlıyor, son olayda da onun şöhretini kullanmaya kalkıyorlarsa, o hâlâ yaşıyor demektir, bıraktığı izlenim ve eserleriyle.

Politikacılar, bürokratlar, sanatçılar hangi kesime bakarsanız bakınız ve onları Necip Fazıl ile bir mukayeseye tabi tutunuz, görülecektir ki Necip Fazıl şahsiyeti, eseri ve davranışlarıyla büyük bir kısma ciddi bir fark atacaktır. Ömrü boyunca sabit ve aylık bir geliri, kendine ait bir evi bile yoktu. Vefatında yüzün üzerinde eserden gayri ailesine bırakacak terekesi bulunmayan birinden söz ediyoruz; inandığı ve savunduğu davası uğruna dünya nimetlerini elinin tersiyle itmiş birinden. Elbette böyle bir şahsiyet özellikle politik sahada duygu sömürüsüne çok müsait ve kullanışlı bir malzeme olarak görülebilirdi. Nitekim son derece çirkin bir biçimde Necip Fazıl'ın paltosunun altından çıkmış birilerini de koltuk altına alarak bunu yapanları Allah'a havale ediyoruz. Ve bu yazıyı bahsi geçen politikacının ağzında gevelemeye çalıştığı üstat Necip Fazıl'ın o muhteşem "Destan" şiiri üzerinden sürdürmeyi bir ödev biliyoruz.

Bu şiir baştan sona CHP zihniyetinin Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki tek parti döneminde mazlum halka, Müslüman topluma yaşatmaya çalıştığı laik Kemalist putperest zihniyete karşı bir duruşun simgesidir. Duruş diyorum çünkü: "Durun kalabalıklar, bu cadde çıkmaz sokak!" şiirin epigrafı gibi ana bloktan bağımsız başlangıç dizesi olarak bir tokat gibi indirilmiştir onların suratına sanki. Şiir bütünlüğü sonradan tek blok hâlinde devam etmiştir.

"Destan" şiiri benimle yaşıttır, 1947 tarihini taşır. Millî Şef gibi faşizan bir rütbenin sahibi İsmet İnönü döneminin CHP tek parti iktidarının hüküm sürdüğü yıllardır. Güya Osmanlı saltanatını ilga etmiş, yerine Cumhuriyet'i kurmuş görünen bu parti, Osmanlı saltanatını aratacak baskılarla halkı canından bezdirmiştir. Yokluklar, adaletsizlikler, yoksulluklar, adam kayırmalar bir yana halkın dini ve dili üzerinde oynanan oyunlar da cabasıdır işlenen manevi cinayetlerin. Paraların üzerinde İsmet İnönü fotoğraflarından tutun, şehirlere dikilen İnönü heykellerinin en büyüğü Malatya vilayetinin önünde halkına parmak sallamaktadır. İşte "Destan" şiiriyle Necip Fazıl, onu ağzına almayı bile beceremeyen CHP'nin yeni başkanına kadar uzanması lazım gelen bütün zamanlardaki bu zihniyete köklü bir karşı duruşun örneğini sergilemiştir.

Yaşanan zamanı kokutan, kirletenler, alevler içindeki evin üst katında çilingir sofrası kuranlardan başkaları değildir. Memleket neredeyse tümüyle ateşe verilmişken bu durumu "Bu top rak çirkef oldu, bu gökyüzü bodurum!" şeklinde tanımlamaktadır. Halkın bin yıllardan bu yana Anadolu coğrafyasında yaşadıkları, yaşattıkları, oluşturdukları düşünce, inanç, kültür ve hatta folklor adına ne varsa tümüne düşmanca davranan bir hükümet etme şeklindedir öfkesi şairin. "Bir şey koptu benden, şey, her şeyi tutan bir şey,/ Benim adım Bay Necip, babamunki Fazıl bey;" mısralarıyla ne diyordu? İnsanların diline pelesenk olmuş söyleyişleri, selamları ve kelimeleri bile hedef alan bu düşmanca tavrın sefaletini koyuyordu ortaya. "Bey" değil artık "Bay" denilecekmiş... Birine "Bey" diye hitap etmek yeni yasalarla suç sayılacakmış. Hani şu kendinin de yürekte benimsediği "Bay Kemal" söyleyişi yasallaştırılacakmış.

"Utanırdı burnunu göstermekten sütninem,/ Kızımın gösterdiği kefen bezine mahrem." CHP mensupları kendi tarihlerinde iftiharla başlattıkları Türkiye Güzellik Yarışmaları ve Cumhuriyet Baloları ile Müslüman kadının kisvesini soyarak onu medenileştirdiğini söylemiyor muydu? Vakti olursa Kemal Kılıçdaroğlu "Destan" şiirinin devamını okusun yahut ona sufle verenler gösterebilirler. Şiir, alkol, zina, kumar, kadın unsurunun çıplaklığı yanında Anadolu türküleri ve Ezan-ı Muhammediye reva görülen yasaklama siyasetini ele alır. Sodom Gomore, Bizans ve Roma dönemlerindeki zulümlerle

mukayese ederek onları bile kötülükte aşarak kısındırarak boyuta eriştiğini dile getirir. Mesajını ve misyonunu bu makyas üzerinden sürdürür. “Bir kişiyeye tam dokuz, dokuz kişiyeye bir pul” dizesi ile de CHP'nin öteden beri sahiplendiği sosyal adalet ilkesinin asıl rengini gösterir.

“Heykel destek üstünde, benim ruhum destek-siz” dizesi CHP yönetimleri döneminde yurdun dört bir etrafına yığıla tek adam heykeli dikmenin asıl sebebine dair bir uyarı sayılmalıdır. İnsanları ruhtan mahrum bırakarak materyalist/ maddeci bir hayata mahkûm etmenin simgesi olarak görür bu tür heykel düşkünlüğünü. “Bülbüllere emir var, lisan öğren vakvaktan” dizesini okumuş olsaydı Kılıçdaroğlu eminim küçük dilini yutar ve kendisine Necip Fazıl sülûrlüğü yapanlara savaşı açardı. Zira şiir, Güneş Dil Teorisi iddiasının bile konuşulduğu, bütün dillerin güya Türk dilinden doğduğuna dair dil üzerindeki oyunlara köklü bir dokundurmadan başka ne söylemektedir? İş daha ileri götürerek “Tartılan vatana bak, dalkavuk kefesinde” dize-siyle de memleket üzerinde dönen oyunların deşifresini yapar. Ve şöyle bağlar: “Mezarda kan terliyor babamın iskeleti;/ Ne yaptık, ne yaptılar mukaddes emaneti?” Müminlerin imanuna göre Allah, insanın bizzat kendini ve de bütün evreni/ tabiatı yine insana emanet bırakmıştır. Onları koruyup kollamakla ve hatta Allah'ın bir tür halifesi olmakla ödevlidir. Şairin kalbi bütün bunların çığnendiğini görerek endişeyle atmaktadır.

KARŞI DURUŞUN DESTANI VE “MÜRTECİ” DİYE DAMGALANAN ŞAİRLER

“Necip Fazıl, şair galiba hâlâ yaşıyor mu?” sualinin cevabı üzerinde tefekkürü biraz derinleştirerek durunca kırk yıl evvel dünyasını değiştirmiş bulunan üstadın aslında elimizdeki terekesiyle yaşadığını söylersek çok da yanılmayız. Ne var ki Dağıstanlı şair Resul Hamzatov'un yaşayanlarla yaşadığını sananları harika biçimde tasvir ettiği sözü bize, sahici “hayat” fenomeni hakkında epeyce açıklayıcı gelmektedir. Diyordu ki: “Emeğiyle bir şey yapmamış, güzellikler yaratmamış, yüce başarılar düşlememiş, yürekten dostluk nedir bilmeyen yetenek-siz kimseler için Dağıstan'da derler ki: ‘Saçları ağarana kadar yaşadı ama dünyaya gelmedi’”. Sayıları o kadar çok ki böylelerinin ağarmış

saçlarına bakarak arif sanıyor, sonunda nasıl da aldanıyorsunuz.

Hangi dünyada yaşıyor bilinmez, sahiden yaşıyor mu o da bilinmez ancak yaşadığımız son yüz yıla eserleriyle damgasını vurmuş Necip Fazıl yanında bahsi geçen politikacıların şu hayattaki asli sıfatları bence yaşayan ölümler şeklinde değerlendirilse yeridir. Böyle olmasaydı benim doğduğum tarihte yani yaşıttım olan “Destan” şiirinin yazıldığı tarihte, kulaklarıma okunan tekbirin resmen “Tanrı Uludur” şeklinde olması gerektiğini hatırlarlardı. Oysa babam, Ermeni ev sahibimiz Haço'yu jandarma geldiğinde ihbar etsin diye evin dış kapısının önüne nöbetçi bırakarak, kulağıma ezanı “Allahü Ekber” şeklinde okumuştum elhamdülillah. Şaşkın politikacılar “Destan” şiirini sonuna kadar ve de ilk baskı nüshasında okuma zahmetine girdiklerinde şunu görecektirler: “Ah, küçük hokkabazlık, sefil aynalı dolap; / Bir şapka, bir eldiven, bir maymun ve...” Son kelimenin yerinde üç nokta vardır. Sonraki yıllarda halkın mahalle baskısı üzerine sağlanan kısmi hürriyetle o kelimenin “inkılap” olduğu anlaşılmıştır.

Peki, şiirini hitama erdirirken şair sonunda ne diyordu, bunu hiç düşündü yahut sonuna kadar şiiri okudu mu bu kadim CHP'li politikacı? Besbelli okumamış. Altı ok, devrim kanunları dersek belki hatırlar. Din ve dil inkılabına işaret etmektedir şair. Bunu yapanların işledikleri manevi cinayetin tahrifatını sergilemektedir. Maymun, bilinmektedir ki taklitçilikle maruf bir hayvandır. Şiirde maymun örneği, yapılan darbelerin baştan sona Batı kopyacılığı olduğuna dair şair hissiyatının terennümüne destek çıkmak için verilmiştir. Osmanlı saltanat rejiminin siyaseten ortadan kaldırılması, Cumhuriyet rejimine geçişle birlikte gerçekleştirilen değişim ve dönüşümlerin yerli ve millî değerler üzerinden değil, tamamen batılıların dayatması ve telkinleriyle oluştuğunun sembolik aktarımıdır. Osmanlı saltanatı evet, kaldırılmıştır; yerine sahiden cumhuriyet rejimi kurulmuş olsaydı biz de alkışlayacaktık. Lakin Necip Fazıl farkına varmıştır ki saltanat bu kez cumhuriyet bazen de demokrasi adına hem de daha da baskıcı bir biçimde sürüp gitmektedir. Şiir işte bu duruma karşı duruşun destanıdır.

Necip Fazıl'dan önce bahsi geçen yeni saltanat rejimi merhum Mehmet Âkif'e de benzer muameleleri reva görmüştü. Onu mürteci olarak

görenler ardılı olan Necip Fazıl'a da aynı damgayı vurmuşlardı. Âkif: "Zalimin hasmıyım amma, severim mazlumunu/ İrticain şu sizin lehçede manası bu mu?" diyerek onların darbelerine muhteşem şiirleriyle birer şamar indirmişti. Necip Fazıl ise aynı hususta tıpkı "Destan" şiiri gibi sahiden destansı bir başka şiirinde "Muhasebe"de benzer ifadelerle Âkif'in açtığı çığırını sürdürür: "Zamanı kokutanlar 'mürteci' diyor bana/ Yükseldik sanıyorlar alçaldıkça tabana." "Muhasebe" şiiri üstadın *Ahşap Kona*k adlı piyesinin bir tür manzum terennümü gibidir. Doğulu Müslüman bir topluma hem de devlet erkini kullanarak zorla batıcı ve Hristiyanca bir hayat dayatılmasına karşı yazılmış bir savaş manifestosu gibidir. Evvela iki hayatın kısa mukayesesi yapılır. Ardından doğulu Müslüman gençliğe hitap ederek onları cepheye çağırır. "Genç adam al silahı, iman tılsımlı kılıç" der. "Dua" şiirinde rastladığımız öfkesinin tavan yaptığı "Bıçak soksan gölgeme/ Sıcacık kanım damlar" dizelerindeki gibi gölgesinin bile kan ağladığı günlere ermenin acısını dile getirir.

"İnanmıyorum, bana öğretilen tarihe!" Din, dil ve tarih bu toplumun bütün mukaddes değerleri tek parti iktidarının hedef tahtasına yerleştirilmiş, güya yeni bir tarih yazımına geçilmiştir. Bin yıllık Müslüman toplumsal hayatı yok sayan bir körlükle ortaya sürülen yapı karşısında dimdik duran şair, haykırır: "Rahminde cemiyetin, ben doğum sancısıyım!/ Mukaddes emanetin dönmez davacıyım!" Yapamayacaklar, birikimleri yıkamayacaklar, şair gerekirse bütün ömrünü onlarla mücadeleye tahsis edecektir. Nitekim bunu yapmış, onların darbeleri karşısında her türlü muameleyi göğüslemiş, hapse girmiş, yoksul kalmış ama sonuna kadar direnmiştir. Büyük bir cesaret örneği göstererek şöyle yazmıştır:

Zaman, korkunç daire; ilk ve son nokta nerde?
Bazı geriden gelen, yüz bin devir ilerde!
Yeter senden çektiğim, ey tersi dönmüş ahmak!
Bir saman kâğıdından, bütün iş kopya almak;
Ve sonra kelimeler kutlu, mutlu, ulusal.
Mavalları bastırdı devrim isimli masal.

Bütün olup bitenler karşısında asla topuğu üzerinde geriye dönmeden, daima ileriye bakarak yürüyen Necip Fazıl'ı onu hayattayken tanımış, rahleyi tedrisinde bulunmuş kimseler olarak bilinmelidir ki hamhayalci heveslere, çıkarıcı arzulara, boş boğaz dillere kurban etmeyece-

ğiz. Kimden, hangi istikametten sufle alırsa alsın ömrü onun idealleriyle kalleşçe savaşmış bulunanların politik emelleri uğruna kullanışlı malzeme hâline dönüşmesine izin verilmeyecektir. Kemal Kılıçdaroğlu'nun şahsında onun kulağına "Necip Fazıl'a sarılırsan sen de iktidar olursun" diyerek yol gösterenler de dâhil herkese, bıraktığı tereke üzerinden hâlâ yaşayan üstadın uyarısı "Muhasebe" şiirinin son dizelerinde şöyle dile getirilmiştir:

Buluştururlar bizi, elbet bir gün hesapta;
Lafını çok dinledik, şimdi iş inkılapta!
Bekleyin, görecektir, duranlar, yürüyen!
Sabredin, gelecektir, solmaz, pörsümez yeni!
Karayel, bir kıvılcım; simsiyah oldu ocak!
Gün doğmakta, anneler ne zaman doğuracak?

"Muhasebe" şiirinin altındaki tarih de 1947'dir, benimle yaşıttır. İkinci Dünya Savaşı'nda, Avrupalıların birbirini yediği bir dönemdir. Savaşa da pek girmemiş olmasına rağmen ne yazık ki kötü yönetildiği ve bir ufku/vizyonu bulunmadığı için tek parti iktidarı kendi toplumunu, savaşa girmiş toplamlardan daha kötü bir duruma düşürmüştür. Bir yandan da geleneksel Müslüman yahut daha doğrusu muhafazakâr toplumda küçük bir kıvılcıktan başlanmıştır. Gerek Mehmet Âkif ve gerekse Necip Fazıl gibi şair önderlerin uyarısı kısmen toplum nezdinde bir karşılığı beklemektedir. Nitekim söz konusu bu muhafazakâr baskı, rejimi çok partili hâle dönüştürmeye başladığı an CHP Türkiye sathında artık bir daha tam yarım asır, iktidar yüzü göremeyecektir. Elbette Âkif ve Necip Fazıl'ın bütün idealleri gerçek olmamıştır henüz. Ancak her ikisini de "mürteci" diye damgalayan bu zihniyet, kim derdi ki Cumhuriyet'in yüzüncü yılında, Necip Fazıl'a yalan yanlış da olsa sarılmak ihtiyacı duysun, kendini buna mecbur hissetsin. Derler ya "Düşmez kalkmaz bir Allah" diye. "Gün doğmakta, anneler ne zaman doğuracak!" diye haykırıştı ya şair; o gün bu gün müdür; Allah bilir. O zaman CHP ile birlikte onun emellerine çanak tutanlar anlayacaklardır Necip Fazıl şair midir ve hâlâ yaşamakta mıdır? Boyunlarında Anadolu Müslümanlarının özellikle de Mehmet Âkif ve Necip Fazıl gibi üstatların büyük vebalini taşıyanlar memlekette iktidar olsalar bile ne yazar ki. Bu vebal onları iflah etmeyecektir.

YÜCELİŞ MANİFESTOSU YENİDEN İHYA YASASI

TEMEL HAZIROĞLU

Tanrı buyruğu olarak nitelediğimiz ve *Yedi Yasa* (Seven Nomos) olarak geliştirip beyan ettiğimiz temel insanlık yasalarının şimdi sonuncusuna geldik. Buraya kadar adım adım anlattığımız altı temel yasaya bir yedinci ve son yasayı da ilave ediyoruz: *Yeniden ihya yasası*.

Söz konusu bu temel yasaların kalıcı bir dünya barışı için elzem olduğunu belirtmiş ve bu yedi yasayı felsefi bir temel olarak ileri sürmüş ve bunların tüm boyutlarıyla kesintisiz hayat bulmasının gerekli ve zorunlu olduğunu ifade etmiştik. Bu doğrultuda insanlığın bu namus yasalarının toplumların her türlü hukuki, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel işleyişinde karşılık bulmasının ve ete kemiğe bürünmesinin şart olduğunu deklare etmiştik. Bu doğa yasalarından ayırimsız ve istisnasız herkesin hak eşitliği temelinde istifade etmesinin zarureti belirtmiş ve insan niteliğine haiz herkesin buna katkı sağlamasının ödev olduğunun altını çizmiştik. Bu insanlık yasalarına uymayanların utanç duyup insanlıktan istifa etmeleri gerektiğini dile getirmiştik.

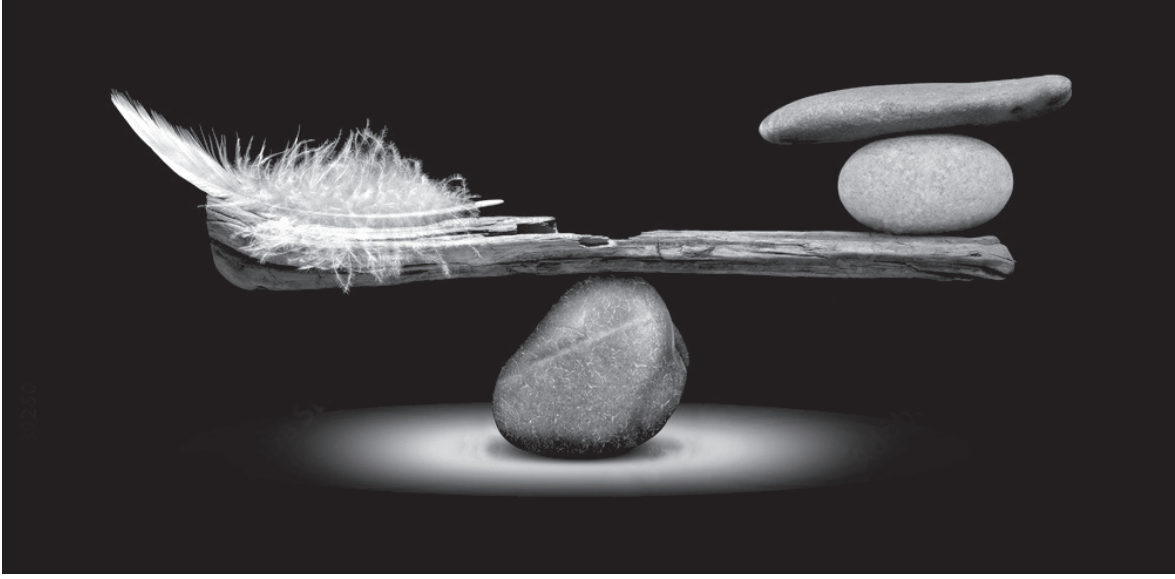
ADALETİ VE EŞİTLİĞİ YENİDEN İKAME ETMEK

Bu temel yasaların yeryüzünün her yerinde, her zaman ve herkesi kapsayacak bir şekilde uygulanmasının hukuki olmaktan öte doğa ahlakı yasaları olarak zorunlu olduğunu daha önce söylemiştik. Bu yasaların uygulanmadığı ya da uygulanmakta iken devre dışı kaldığı durumlarda ve yerlerde ne olacaktır? Bozulan

dünya yeniden dengeye nasıl getirilecek, rayına nasıl oturtulacaktır? İşte toplumsallaşmanın ve medenileşmenin yedinci temel yasası olan bu yeniden ihya yasası bunun için geliştirilmiştir ve amacı da “yeniden, şimdi ve hemen adalet” tecellisini sağlamak yani “adaleti ve eşitliği yeniden ikame etmek”tir.

Toplumsallaşmanın ve medenileşmenin kökenini oluşturan söz konusu bu temel yasaların hâkim olmadığı diğer bir deyişle haksızlığın ve zulmün egemen olduğu bir yerde insanlara ve toplumlara düşen yeniden harekete geçip, yeryüzünün her yerinde hak ve adaleti tesis etmek, eşitliği hâkim kılmak görevi çerçevesinde o yere yardımcı olmaktır. İşte bu yeniden ihya yasası bütün insanlara doğal, meşru ve onurlu bir vazife yükler. Bu noktada yeniden ihya hareketinde amaç bozulan mizanın yeniden dengelenmesi, acze düşürülen insan ve hakkının, bastırılan toplum ve iradesinin, ortak olduğu dünyaya dar edilen yoksulun/mazlumun ve boşa harcanan emeğin yeniden ortaya çıkarılması, gasp edilen hukuki, siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal tüm hakların sahiplerine iade edilmesidir.

“Yeniden ihya yasası:” İnsan değer, ahlak değer, birlik eşitlik, dünya ortaklığı, emek ortaklığı ve aileyi güçlendirme yasalarından herhangi biri dahi ihlal edilirse ahlaki temelde isyan etmek, kaybolan adaleti tekrar ortaya çıkarmak ve tesis etmek için mücadele etmek sadece ondan etkilenenlerin değil tüm herkesin görev ve sorumluluğudur. Zira insanın eşref-i mahlûkat olması

onu sadece şerefli yapmaz aynı zamanda ahlaki sınırlar içinde büyük bir sorumlulukla da baş başa bırakır. O yüzden dünyanın her yerindeki insanlar ve toplumlar harekete geçmeli mağdur edilenler için, yoksullar için, mazlumlara için savaşım vermelidirler. Bu noktada evrensel mücadele ilkesi “Birimiz hepimiz ve hepimiz birimiz içindir,” mücadele zemini “tüm yeryüzü coğrafyasıdır” ve mücadele şekli de “ihsan” iledir yani en güzeli en güzel tarzda ve merhametlice yapmaktır.

Temel yasaların çiğnendiği, mizanda haddin aşıldığı, tartının doğru yapılmadığı, ölçünün eksik olduğu, adalet ve eşitliğin kalktığı, kul hakkının yendiği, toplumsallaşmanın ve medenileşmenin yolunun kapandığı bir dünyada yeniden ihya yasasını harekete geçirmek insanca ve hakça bir sorumluluk ve hatta kendiliğinden bir ödevdir. Ancak bu yeniden inşa mücadelesi şiddete ve teröre bulaşmadan, insanları bölüp parçalamadan, titizlikle ve her ne olursa olsun adaletten ayrılmadan, mağfret yüklü, en medeni ve insanca şekliyle yapılmalıdır. Tabii ki doğal hak ve adalet için yapılan bu onurlu direniş mücadelesi yılmadan, usanmadan, ısrarla ve sabırla sürdürülmelidir. Bu arada birilerinin icadı olarak piyasaya sunulan ve moral bozup umutsuzluk yayan ve çoğu zaman egemenlerin işine yarayan komplocu görüşlerden etkilenmeden hareket edilmelidir. Çünkü bu komplocu görüşlerin hiçbir anlamı ve ciddiyeti olmadığı

gibi harekete zarar verme riski de söz konusudur. Üstelik yasalar doğru ve açık olarak ortada olduğu gibi inançla, azimle mücadelenin sonuçları da tarihin meydanındadır. O yüzden umudu taze ve diri tutarak küçük ve azgın azınlıkların temel yasaları çiğnemelerine, baskı ve zulümlerine sessiz kalmadan sabırla direnmeli ve tuzaklara düşmeden “yeniden devrim, yeniden ve tekraren barış” incelikle başarılmalıdır.

İNSANİLEŞME, TOPLUMSALLAŞMA VE MEDENİLEŞME YOLCULUĞU

Eğer insanlara ve toplumlara dünyayı dar eden gayrimeşru güçlere, fırsat bulduğu anda büyük insan topluluklarını her türlü imkândan mahrum bırakan zalimlere ve geniş halk yığınlarını açlığa ve sefaletle mahkûm eden gayri-insani sistemlere itiraz edilmezse insanlar sadece haklarını değil insanlıklarını da kaybederler. O yüzden böylesi durumlarda bir dakika bile durmamadan hemen yola koyulmalı, hak ve adalet mücadelesine girilmelidir. Hiçbir ayırım yapmadan temel yasalarla belirlenen hakları gasp edilen tüm insanlara ve topluluklara yardım etmeli, doğuştan kazandıkları genel hak ve özgürlüklerini tekrar kazanmaları için gayret sarf edilmelidir. Zira haksızlık karşısında susmak dolaylı olarak onu onaylamak anlamına gelir. Kim bilir, bütün zulümler biraz da sessiz kalışların bir sonucu değil midir? Zaten temel

yasaları çiğneyen zalimlerin toplumlarda ve tabiatta yol açtığı dengesizliği düzeltmek için yola çıkıp en güzel tarzda mücadele edilirse kozmik ve ilahi yardımlar da gelecektir, bunda hiç şüphe yoktur.

Azgın güçlerin kibrine ve her türlü zulmüne direnmek, insan haysiyetine yakışır bir hayatı korumak ve bunun için insanı aslına döndüren bir devrimi gerçekleştirmek ve yeniden mizanı, adaleti/eşitliği tesis etmek insana şeref katan bir haslet olduğu gibi sorumluluğun da bir gereğidir. Birtakım meziyet ve yeteneklerle donatılmış olan insan, yeryüzü halifelliğini ve canlılar arasında üstün olma vasfını ancak böyle koruyabilir.

Bu itibarla büyük bir yeniden ihya planı, bütüncül bir toplumsal yeniden yapılandırma programı ortaya konmalıdır. Unutmayalım ki insan zihni; varlıkları kurucu unsurlarının iç ilişkileri açısından görebilme, varlıklar arasında ilişkiler kurabilme, bu ilişkileri tasavvurunda ve insanın toplumsal pratiğinde çeşitli şekillerde yapılandırabilme, bu yapıları nesilleri aşacak ömürler sürecek şekilde kurumsallaştırabilme ve kalıcı hâle getirebilme özelliklerine sahiptir. Yine insan zihni ve ruhu aynı zamanda, bu yaptıklarının karşısına getirdiği bazı sonuçlardan ve kısıtlardan rahatsız olup bu kurumsal bağlam ve sınırları aşabilme ve geçersiz kılabilme irade ve kapasitesine de sahiptir.

Bu noktada her toplumsal düşünce ve kurum döneminin ihtiyaçlarına uygun geçici tarihsel bir yapılanmadır, yarın geçersiz kılınma riskini taşımak üzere bugün tasarlanır, uygulanır ve geliştirilir. Yani kurumlar ve yapılar insan içindir; aksi durum, insanın kendi “elleriyle yaptıklarına tapması” ya da buna zorlanması olacaktır. O yüzden “ileri cumhuriyet” doğrultusunda insanı devamlı kısıtlayan maddi yaşam koşullarını sürekli şekilde iyileştirmek, toplumsal yaşamda oluşan darboğazları kolektif dayanışmalarla aşabilmek üzere toplumun örgütlenme, bir amaç etrafında harekete geçme ve seferber olma kapasitesini sürekli artırmak; bu amacı destekleyici toplumsal pratikler ve kurumlar geliştirmek bu programın ana esaslarından biri olmalıdır. Bu çerçevede toplumsal değişim ve yeniden yapılanma amacına yönelik çalışma-

Toplumsallaşmanın ve medenileşmenin yedinci temel yasası yeniden ihya yasasının amacı ‘yeniden, şimdi ve hemen adalet’ tecellisini sağlamak yani ‘adaleti ve eşitliği yeniden ikame etmek’tir.

lar bir seferlik uğraşla gerçekleşecek tekil bir “olay,” “devrim” vb. gibi görülmemeli, “kendisini sürekli yeniden örgütleyen toplumsal süreçler” olarak kavranmalı ve geliştirilmelidir. Toplumsal dönüşüm programının odağı, insanın içinde bulunduğu olumsuz şartların geçici olarak iyileştirilmesi veya kötülüklerin “insanileştirilmesi” olmamalıdır. Her ölçekteki orta-uzun dönemli çalışmaların odağı; geçim kaygıları, güvenlik korkuları ve temelsiz fantezileri arasında sıradan yaşam süren insanı, duygu ve düşüncelerinin sadece bu dünya ile sınırlı olmadığı, çok yönlü, nitelikli, dinamik, derinlikli, huzurlu, bereketli bir hayatı tasavvur ve irade edebilme kapasitesine kavuşturmak, sürekli kemalat mecrasına sokmak olmalıdır.

Yeniden ihya yasası; hakikatten ve ahlaktan hareketle yeni ve başka bir dünya kurmak için çıkılan yolda karşılaşılan sorunları aşmak için öncelikle evrimci ve gerektiğinde devrimci süreci teminat altına alır ve bunu bir dinamik geleneğe dönüştürür. Bir geleneğin, onu inkâr etmeden ve olduğu gibi onaylamadan aksine onunla hesaplaşarak gelişebileceği bilinciyle sürekli iyileştirme peşinde koşar. Bozulan dengeleri yeniden mizana getirir. Bu suretle sürekli barışı garanti altına alacak insanileşme, toplumsallaşma ve medenileşme yolculuğunun kesintisiz devamı sağlanmış olur.

“Şüphesiz ki bir kavim kendisini değiştirmedikçe, Allah da onları değiştirmez.” (Ra’d, 13/11). “...Zulmedenler göreceklendir nasıl bir yıkılışla yıkılacaklarını.” (Şu’arâ, 26/227). “Sakın mizanda (tartıda) haddi aşmayın. Tartıyı doğru (adaletle) yapın, ölçüyü eksik yapmayın.” (Rahmân, 55/8-9).

BEŞİR VE HAMİDETİ SONRASI SUDAN DEMOKRASİSİ VE ŞİDDET

Abdulvahhab EL-EFENDİ

Hızlı Destek Kuvvetleri milisleri ve lideri Muhammed Hamdan Daklu (Hamideti) olgusu, bireysel değil daha ziyade komplocuların komplosunun, oportünistlerin anlaşmasının, manipülatorlerin hesaplarının, gafillerin gaflet ve ihmallerinin oluşturduğu ve firavunlaştırdığı karmaşık toplumsal ve siyasi boyutlara sahip bir olgudur. Bu sayfalarda birçok kez eski başbakan Abdullah Hamduk, bir dizi bakanı ve “uzmanlarının” Ekonomi Konseyi Başkanı Hamideti’nin arkasında terbiyeli öğrenciler gibi durması sebebiyle üzüldüğümü yazdım. Cencevidlerin liderinin saltanatına saygı duyarak dinliyorlardı. Hamideti kendilerinin uluslararası ekonomi uzmanları olduklarını iddia edenlere ekonomi politikalarıyla ilgili nasihatlerde bulunuyordu. İçlerinden çoğu doktora yapmış ve aslen bu pozisyonlarına teknokrat olarak atanmışlardı.

O dönemde bahsettiğimiz ve sonrasında sürekli tekrarladığımız üzere Cencevid milislerinin kurulması ve desteklenmesinin “Ulusal Kurtuluş Devrimi” rejiminin ve devrik cumhurbaşkanı Ömer el-Beşir’in en büyük suçlarından biri olduğu tartışılmaz. Bu büyük günahları üstlenenlere ömürlerinin geriye kalanını tevbe istiğfar ve kefareti ödemekle geçirmesini tavsiye etmiştik. Büyük günahın *birincisi*, devletin kendi sivil vatandaşlarını ve kurumlarını silah taşıyanlara karşı koruma rolünü bırakmasıydı. *İkinci* büyük günah, vatandaşları birbirine karşı kıskırtmak ve isyanı püskürtme misyonunun ücret karşılığı ülke dışındaki çevrelere verilmesidir. Gerekçesi ise savaşın ahlakına, kurallarına ve hukukun gücüne bağlı kalmaksızın hesapların görülmesidir. Büyük günahların *üçüncüsü* ise, bu grupların işlediği büyük suçların görmezlikten gelinmesi, üzerinin örtülmesi ve bu suçların dünyada ortaya çıkması sonrası dahi desteğin arttırılmasıdır. Hamideti’nin başını çektiği mi-

lislerin ilk suçu Kasım 2004’teki BM raporlarında kaydedildi. Raporlar bu milislerin Darfur’un güneyindeki Adva Köyüne saldırılarına, tüm evleri yakmalarına, erkek ve çocuk 126 kişiyi öldürmelerine ve çoğu kadına tecavüz etmelerine yer veriyor.

Sonrasında birbirini izleyen zulümlerle ilgili haberler geldi. Ölü sayısı on binlere ve tehcir edilenlerin sayısı yüzbinlere ulaştı. O vakit bir toplantıda karşılaştığım bir yetkiliye bana anlatması için Darfur’da yaşananları sorduğumu hatırlıyorum. Doğal olarak olup bitenleri biraz gerekçelendireceğini bekliyordum. Ancak Darfur’da hiçbir krizin olmadığını ve söylenenlerin tamamen dünya medyasının yalanlarından ibaret olduğunu söyleyince kendi emsallerini dahi şoke edecek bir cevap vererek beni şaşırtmıştı. O vakit kendisine şunu söylemiştim: “Köylerini terk eden ve kamplara sığınan on binlerce sığınmacının CNN kanalı izledikleri için mi bunu yaptıkları demek istiyorsun?!”

Bu, suçların sonu değildi. Milisler sahayı kırıp geçirdikten sonra eski Cumhurbaşkanı Beşir bir kısmını “Sınır Muhafızlar Gücü” diye adlandırdı ve Hamideti’yi yarbay rütbesiyle komutan olarak atadı. Sonrasında rejimin, Hamideti’nin kollarıcısı kabile lideri Musa Hilal’le anlaşmazlığı ardından Hamideti’nin birliği “Hızlı Destek Kuvvetleri” şeklinde adlandırıldı ve Hamideti rejim karşıtı halk ayaklanmasına sahne olan ve yaklaşık 200 kişinin öldürüldüğü 2013 yılında bu güçlere komutan tayin edildi. Rejimde o vakit muhalif olan eski üst düzey yetkililerden biri anlatıyor. Adını vermediği bir milis komutanı kendisini ziyaret etmiş ve “Biz Darfur’da birkaç saat içinde bu kadar kişi öldürüyoruz, bunca gürlü niye?” diye olanları garipsemiş.

2017 yılında Hızlı Destek Kuvvetleri’ni istihbarattan alıp orduya bağ-

layan yeni yasa çıkarıldı. Ordunun geleneksel hiyerarşisinin dışında Hızlı Destek Kuvvetleri doğrudan başkomutana bağlandı. Bir başka ifade ile bizzat cumhurbaşkanına bağlı koruma milisleri hâline geldi. Bu yasa, ordu içinde cumhurbaşkanının politikalarından ve yaygınlaşan yolsuzluktan rahatsızlığın artışı ve bazı üst düzey subayların cumhurbaşkanının önünde aleni olarak protesto etmesi sonrası geldi. Bu da bazılarının darbe planlamakla suçlanmasına sebebiyet verdi. Bu başlangıç, bu güçlerin ordudan bağımsız ve rakip bir konuma konulmasıydı. İçlerinden bazıları bu yasanın çıkmasının milis statüsünü meşrulaştırdığını ve silahlı kuvvetlerin bir parçası hâline getirdiğini belirterek protesto ettiler ve Beşir’in başka tüm yasalarını da reddettiler. Bu güçlerin tarihi ve suçları bilinmesine rağmen bunlar yaşandı. Bu suçlar başkentte sürdü, sivillere ve hatta diplomatlara karşı gelişigüzel işlendi. Özellikle de 2015 yılından başlayarak bu güçlerden bir grubun Yemen savaşına katılması sonrası paralar bu güçlere bolca aktı.

Durum Beşir’in devrilmesi sonrasında değişmedi ve hatta kronik hâl aldı. Aynı oportünist zihniyet geçiş dönemindeki siyasi ve sivil çevrelerde hâkim oldu. Hamideti, Egemenlik Konseyi Başkan Yardımcılığına getirildi, tuğgeneralliğe yükseltildi ve kardeşine de benzer bir rütbe verildi. Devletin paraları hesapsız kitapsız kendisine harcandı, mensuplarının sayısı 2019 yılında 40 binden 100 binin üzerine çıktı. Sudan’ın tüm eyaletlerine yayılmasına müsaade edildi, başkentte onlarca karargâh ve kamp verildi. Tüm bunlar vatandaşların hukuk devletinde korunması için kendisine verilen görevi yerine getirmesi amacıyla ordu, polis ve güvenlik güçlerine destek sunmasının bir bedeliydi. Ayrıca bu güçler modern ve gelişmiş silahlarla donatıldı. Rus Wagner veya Amerikan Black Water şirketlerine benzer bir rol kazandırıldı. Ne var ki bu örgütler (Sudan’da olduğu gibi) bu ülkelerde (Rusya ve Amerika’da) ordu bir yana polisle dahi rekabet edemedi, bakanlara ve hatta devlet başkanlarına emirler veremedi.

Ortada yolsuzluk ve parayı kötü kullanmaktan bahsedilecekse hiç bir yolsuzluk, halka hizmet eden resmî kurumların (polis, sağlık ve eğitim sistemi) kaynak kıtlığı içinde bulunduğu bir zamanda halkın paralarının ülkenin ihtiyaç duymadığı rolleri oynasın diye bir haydut çeteye harcanmasıyla kıyaslanamaz. Bu karmaşık yolsuzluk bu milisleri, toprakların ve altın madenlerinin yağmalanması, Darfur ve diğer bölgelerdeki nüfusun tahliyesi, devlet in ve “demokratik” yönetiminin bu suçlardaki iş birliğinin güçlendirilmesi gibi suçları işleme görevine atıyordu.

Bu milislerin benimsenmesine yol açan bu dinamikler siyasi dinamikler olup siyasi aktörlerin tercihleri, endişeleri ve isteklerinde açıkça görülmektedir. Beşir bu güçleri oluşturmasıyla ve ardından orduya eşdeğer şekilde Hartum'a getirmesiyle en büyük günahın vebalini taşımaktadır. Keza geçici hükümet ve destekçileri de bu güçlere desteği artırmanın ve büyük günahlarına ortak olmanın yükü altındadır. Bu günahların başında Haziran 2019'da genelkurmay önündeki oturma eyleminin dağıtılması ve devamındaki suçlar, bu suçun soruşturulmasında ve sonuçlarıyla yüzleşilmesi noktasında ağırdan alınması gelmektedir. Tüm bunların motivasyonu ise, ordudan duyulan endişe ve milislerin siyasi güçlerin desteklenmesine katkıda bulunacağı umudu. Hiç şüphesiz kendi siyasi emellerini gerçekleştirmek için suç çetesinden yardım alacak seviyeye düşenlerin ülkeyi yönetmeye uygun olup olmalarını bir yana hiçbir kamu görevine dahi uygun değillerdir.

Böyle bir pozisyonun sorunu, milis gücün suçlarını kabul etmekle kalmıyor, bileşenleriyle birlikte yaşama evresine geçiyor. Tek bir adamın, egemen olduğu ve özel bir derebeylik gibi tahakküm kurduğu, yasal olmayan madencilik, yağmalama, haksız zenginleşme, öldürme ve şantaja kadar çoğu suç eyleminde kullandığı özel bir kurumdur bu milis güç. Bu milis gücün komutanı birçok kez, iradesine karşı çıkıldığı takdirde başkenti yerle bir etmekte kararlı olduğunu açıklamıştı. Halk, devleti iktidar ve zenginleşme dışın-

da bir hedefi olmayan şantaj çetesi-ne teslim etmek için mi diktatörlüğe isyan etti? Ülkenin mukadderatını suç çetesinin eline koyanlar hangi demokrasiden bahsediyor?

Neyse ki milisler şantajdan eyleme geçme hatasını yaptılar. Şantaj yapanların sorunu, insanlar şantajına boyun eğdikçe güçlü olarak kalmalarıdır. Ancak tehditten uygulamaya geçmez kurbanlarına kendisine karşı koymak dışında bir seçenek bırakmaz. Sudan halkı bu suç milisinin neye başvurabileceğini gördü ve neye mal olursa olsun karşı koymaktan milim geri adım atılmaması gerekir. Ayrıca uluslararası örgütlerin raporlarının belirttiği üzere bu milislerle birlikte yaşama imkânı da yoktur. Halk bu dersi alacak ve gelecek olası bir çatışmaya kendisini daha sıkı hazırlayacaktır. Şu süreçte milislerin çatışmayı seçmesi ve caydırıcılık gücü olmadan yüzünü göstermesi büyük şans.

Ancak bu milislerin varlığının sonlandırılması, siyasi ve askerî sahanın dışına çıkarılması, esasında bu milislerin varlığının sorumlusu olan eski rejimin görüntülerinden birine dönmek anlamına gelmemeli. Eski rejim yandaşlarından, bu krizi, arka kapıdan giriş için bir fırsat olarak gören sesler yükseldi. Elbette kendilerinin oluşturduğu ve birlikte büyük günahlarının yükünü taşıyan bu milislerin yenilmesi/tasfiye edilmesi eylemine katılarak günahlarının bir kısmının kefareti ödemesinde bir beis yoktur. Ancak bu durumun, halkı önceki dönemin günahını taşıyanların, yıkıma sebebiyet vermektense dolay tevbelarını açıklamayanların veya elleriyle yaptıklarından dolayı kendilerini gözden geçirmeyenlerin etkin katılımını kabul ettireceği kuruntusu, bu kimselerin yönetimde rol almaya uygun olmadıklarının kanıtıdır. Keza milislerle ve yabancı despot devletlerle iş birliği yaparak geçiş dönemine hâkim olan zihniyet de hiçbir rol almaya ehil değildir.

Dışlayıcılardan değiliz, şayet halk veya halk kesimleri onların kendilerini temsil ettiklerini düşünüyorsa seçimlere katılma hakkına sahiptirler. Ancak bu dönem sözde değil, önde demokratların ve liyakat sahiplerinin, dürüst ve nezih kimse-

lerin gelmesi gereken bir devirdir. Pratik öneri, partizan olmayan sivil hükümetin atanmasıdır. “Teknokrat hükümet” demiyorum çünkü hükümet özü itibarıyla siyasi bir misyondur, halkın geniş kesimlerinin hayatına dokunan acil kararlar almayı gerektirir. Bu yüzden uzmanlığının sadece “teknik” olması yetmez. Hükümet dürüstlük ve tarafsızlığıyla tanınan politikaçılardan ve uzmanlardan seçilir. Partili bağlantıları yoktur (veya aleni olarak bırakmışlardır), gelecek dönemde hiçbir siyasi eylemde bulunmalarına izin verilmez.

Bu sivil hükümet iktidarı geniş yetkilerle 3 yıl üstlenir. Bu süre zarfında savaşın yıktıkları inşa edilir, ekonomi düzeltilir, devletin kurumları (yargı, hizmet ve sivil güçlere, medya ve üniversitelere tam özgürlük verilir. Bu hükümet özellikle seçim yasasının çıkarılması, seçim komitesinin atanması, sendika ve medya çalışmasının organizasyonu ve siyasi özgürlüklerin teminat altına alınması konularındaki çabalarını desteklemesi için farklı görüşlerden müteşekkil uzman komisyonlarından yardım alır. Hükümet ayrıca mülteci ve sığınmacıların sorunlarının çözümü, yerinden edilmişlerin evlerine dönmeleri, savaşın yıktıklarının inşa edilmesi ve kurbanlara adaletin uygulanması için uluslararası destek alır. Keza kendilerini organize etmek ve seçimlere hazırlanmak için yasanın uygun gördüğü siyasi tüm güçlere fırsat verilir, sivil ve hukuki eğitim alanında devletten gerekli destek elde ederler. Hükümetin görevi, ülkenin uzmanlar komisyonunun hazırladığı ve 2005 anayasası ilkelereinden ilham alan, tüm Sudanlıların üzerinde anlaştığı uzlaşmacı anayasa temelinde özgür ve nezih seçimlere ülkeyi hazırlamasıyla son bulur. Seçimlerin ardından anayasa nihai olarak geçmesi veya düzeltilmesi için seçilen parlamentoya sunulur. Tüm bu kurbanlardan ve ülkelerinin geçen dönemde yaşadığı başarısız deneyimlerden sonra Sudanlılar bunu hak ediyor.

(El-Arabi El-Cedid gazetesi, Sudanlı yazar, 24 Nisan 2023)

ESED'İN GÖZÜNÜ ANCAK TOPRAK DOYURUR

Ali SAFAR

Esed rejimi bağlamında Arap açılımdan bahsedilirken iki deneyim dikkate alınmalıdır. Birincisi, ABD'nin Avrupa'nın kucağına döndürmeye ve NATO'ya katmaya çalıştığı İspanyol diktatör Franco'nun (1892-1975) durumu. İkincisi ise Irak halkının uluslararası ambargo nedeniyle şartlarının tamamen kötüleşmesini garanti eden uluslararası mekanizmaların yaratıldığı diktatör Saddam Hüseyin'in (1937-2006) durumu.

Her iki durum da onlarca yıl sonra yaşananların restorasyonu ve hâlihazırda "Suriye devriminin akıbeti ve suçlu varil bombaları rejiminden kurtulma umudu" ile ilgili Suriyelilerin zihnini kurcalayan soruyu cevaplaması noktasında kararını vermesi için yeterlidir. Kaldı ki rejimin Arap ülkeleri ve uluslararası toplum tarafından boykot edilmesi devrimin gücünün bazı ayaklarını temsil etmektedir.

NATO'nun kurulması, güçlerinin konuşlandığı yerlerin belirlenmesi girişiminden sorumlu isimlere ihtiyaç duydu. Stratejik bakış açısı, Sovyetler Birliği ve kontrolündeki Varşova Paktı ülkeleriyle askerî savaşın yönetilmesi üzerine kuruluydu. Konu zor denebilecek ödünler sunmayı gerektirdi. 1936 yılında meşru cumhuriyetçi hükümete karşı şiddetli bir savaş yürüten nefret dolu barbar Franco rejimi ile ilişki kurulması bu ödünlerdendir. Bu savaş sırasında Franco insanlık dışı en çirkin suçları işledi. Yüz binlerce vatandaş Franco'nun baskısından ve intikam eylemlerinden kaçarak ülkeden firar etti.

Avrupalılar Madrid'e açılımı benimsemeyi reddettiler ancak ihtiyaçlar Washington'a, Franco ile

askerî üslerin varlığına izin veren ve rejimiyle siyasi iletişimi garanti etmeyen ikili antlaşmalar imzalatırdı. Bu yüzden İspanya'nın NATO'ya fiilî katılımı 1982 yılına yani diktatörlük döneminin düşüşünden yedi yıl sonrasına kadar gecikti. Ayrıca Avrupa Ortak Pazarı'na katılımı son Franco yönetimi yıllarında reddedilmesi sonrası ancak 1986 yılında gerçekleşebildi.

Her ne kadar NATO kendisine İspanya'da bir dayanak bulmak için bu tür bir antlaşmaya muhtaçsa da ABD, hegemonya kaoslarının hüküm sürdüğü Suriye'de böyle bir şeye ihtiyaç duymamaktadır. Çünkü DEAŞ'le savaş uluslararası koalisyonu çerçevesinde güçleri sahaya yerleşmiş durumda ve göz ardı edilemeyecek ana sebep de İranlıların ve Rusların aynı topraklarda konuşlanması. Bu durum Washington'un kendi çıkarlarını korumaya çalışan müttefiklerine destek için orada bulunmasını gerekli kılıyor. Tüm bunlar Amerikalıların Esed gibi arsız bir suçluyla el sıkışarak ellerini kirletmeksizin yaşanıyor.

Bu durum, emperyalizmle mücadele ideolojisi gibi pratik hiçbir değeri olmayan bir rejime sahip bazı dünya ülkeleri için de geçerlidir. Şöyle ki bazı Güney Amerika ülkeleri gibi uzak yerlerdeki alımlık solcu yöneticiler, karın doyurmayan boş slogan sahipleriyle ilişki kurmayı bir itibar olarak görüyorlar.

Esed kendisiyle ilişki kurmak zorunda kalan başkaca ülkelere ne verebilir? İşleri İranlılar ve Ruslar tarafından yönetilir hâle geldikten sonra Esed pratik açıdan hiçbir şeye sahip değil artık. Hakikatte hiçbir şey değiştirecek bazı atılımlar dışında onun

bu durumu, kendisiyle uluslararası düzlemde ilişki kurulmasına karşı çıkmak için ilave bir gerekece olacaktır.

Kurbanlarına bakılmaksızın Suriye'yle Esed'in liderliğinde ilişki kurulması onu destekleyenlerin dışındaki Suriyelilere karşı büyük bir zulümdür. Destekleyenler ise, onun zulmü ve güvenlik unsurlarının ve şebhahasının tasallutu altında hayatta kalmak için desteklemektedirler. Ekonomik krizlerin rehini hâline gelmişlerdir. Bu da Saddam rejiminin Kuveyt'i işgali sonrası Irak'ın ablukaya alınması üzerinden atılan adımları düşünmeye sevk etmektedir. Bu durumda Saddam rejimi ABD'nin düşürme gücü bulunmasına rağmen ayakta tutuldu ve yaşam için zorunlu yardımları temin için "gıda karşılığı petrol" mekanizması oluşturuldu. Şöyle ki petrolünün bir parçasını ihraç etme imkânı oldu ve bu gelirle Irak halkının temel ihtiyaçlarını satın alabildi.

Irak diktatörü 1991 yılında koalisyon güçlerine yenilmesiyle birlikte pençelerinin budanması sonrası başka ülkeleri tehdit edecek araçlara sahip olamadı. Buna rağmen Arap ülkeleri, 2003 yılındaki savaşta rejim son bulana kadar uluslararası toplumun ablukasını arttırmasına paralel olarak Saddam rejiminden uzak durdu. Irak halkının ezilmiş sınıfları üzerinde yıkıcı etkisini ortaya koyan tüm bu görüntülere rağmen herkes, petrol gelirlerini kendi çıkarlarına harcamak ve sadakat satın almak için iktidar sınıfı tarafından araçsallaştırıldığının farkındaydı. Özellikle de Saddam'ın, kendisini övmeleri ve alkışlamaları için verdiği petrol kuponlarıyla yaşayan Arap aydınlar ve yazarlar tarafından kullanıldığını herkes biliyordu.

Esed rejimi, Suriye Demokratik Güçleri'nin önemli petrol kuyularını kontrolüne alması sonrası şu an petrole sahip değil ancak kendisinin ürettiği ve ihraç ettiği uyuşturucuların ulaştığı her

verde toplum güvenliğini tehdit etmektedir. Gözlemciler Suriyeli-lerin omuzlarına yük bindirdiği iddia edilen Sezar Yasası sebebiyle getirilen ablukanın bu rejimi, şu ana kadar kendi refah araçlarını ve tüccar ajansların pazarladığı tüm malzemeleri satın almaktan alıkoymadığını gözlemliyorlar. Bu ajanslar ise ya kendi çevresinden veya ortakları. Şöyle ki yerel mevcut organları ülkede her şeyin mevcut olduğunu aktarıyorlar, fakirlik ve kaynak eksikliği sebebiyle paranın buharlaşmasından ve insanların elinden alınmasından bahsediyorlar.

Deprem yankıları dünyanın dört bir yanından gelen yoğun yardımların geçmesine izin verdi ancak yardımlar Esmâ Esed'in kurumlarının eline geçti. Bu da nihayetinde rejime açılmanın insani sebeplerinin temelsiz ve yanıltıcı olduğu anlamına geliyor. Bazı Arapları mevcut adımlar atmaya iten şey, yoksulluğa batmış Suriye halkının gerçeği değil, aksine bu halka zarar verme niyetleridir. Onlar Suriyelilerin mukadderatlarını çalarak ayakta duran rejim ve şebbihasına mali teşvikler sunamıyorlar. Bunun yerine mafyavari politikalarını bırakması ve Tahran'daki ortaklarından uzaklaşması karşılığında şu an Esed ailesine iadeyi itibar vermek ve aile bireylerini mali olarak tatmin etmek zorunda kalıyorlar. Ancak rejimin başı Esed âdeti olduğu üzere bütün fırsatları tüketiyor.

Ne göz doyuyor ne nefis ikna oluyor. Esed, rejimini kurtaran şebbihayı ve İran milislerini bırakmaya hazır değil. Fırsatını bulduğunda uyuşturucu kargolarıyla Arapları tehdit etmeye çalışacaktır. Gözünü kırpmadan kendi kaderine kendi karar verdi. Ya olduğu gibi ve fazlasıyla kalacak ya da yok olacak ve kendisiyle birlikte bölge de yok olacak.

(syria.tv, Suriyeli yazar, 3 Nisan 2023)

UZLAŞMA SAVAŞLARDAN HAYIRLIDIR

Semir ATALLAH

22 Ocak 1963'te Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle ve Batı Almanya Şansölyesi Konrad Adenauer "Elysee Antlaşması" diye adlandırılan "İş Birliği Antlaşması"nu imzadılar. İki dev, iki dünya savaşı da dâhil olmak üzere Avrupa'daki en kötü savaş tarihini sona erdirdi, iki devlet kıtadaki en önemli iki müttefike dönüştü ve Nazi Almanya'sındaki savaş liderlerinin çocukları 14 Temmuz'daki askerî geçit töreninde "onur konukları" oldular.

Arap ve yabancı yorumcular şimdi şunu soruyor: Suudi Arabistan ile İran arasındaki Pekin Antlaşması başarılı olacak mı? Cevap vermeye çalışmadan önce kuzey ile güney, Katolikler ile Protestanlar arasındaki uzlaşma antlaşmasının üzerinden çeyrek asır geçmesi sebebiyle tertiplenen İrlanda kutlaması üzerinde durmak gerekmektedir.

Ne Elysee Antlaşması mümkünü ne de İrlanda Antlaşması bekleniyordu. Ancak iki antlaşma da başarılı oldu. Bir ekibe değil, iki ekibe de teşekkürler. İran, Suudi Arabistan'ın onlarca yıl yaptıklarına -Yemen'e silah, kıskırtıcı isimler ve İHA'lar yerine yardımlar, okul ve hastaneler göndermesi- uyarıya Pekin Antlaşması başarıya ulaşır. Tahran, Almanya ve Fransa'nın yolunu izlerse, devletlerin egemenliğine ve halkların onurunu saygı gösterme kararı alırsa netice elde edilir. Şu an savaşların tahrip ettiği, fakirleştirdiği ve halkların hayatını yıktığı devletin yeniden imarında Suudi Arabistan'a eşlik ederse başarılı olmaması için hiçbir sebep yok.

İlkel açından Pekin Antlaşması yeni bir tarih başlangıcıdır ve Elysee Antlaşması'na benzer derin

bir uzlaşmadır. Barış, şehircilik ve bölge halklarının refahı için büyük ortaklıktır. Fransa-Almanya uzlaşısı Suudi Arabistan-İran iş birliğinin hacmi karşısında pek bir şey gibi durmuyor. Tüm bunlar savaş ruhunu ortadan kaldırıp devasa servetlerin kalkınma ve gelişmeye yatırılmasına dikkat çekilmesine bağlıdır.

Suudi modeli neredeyse Çin modeline benzer küresel bir model hâline gelirken İran'ın servetleri hâlâ yaptırımların esiri ve saçma savaşa harcanmakta. Gelecek geçmişin rehini kalırsa uzlaşmalar sürdürülemez. Hikmet ve cesaret kin ve kördüğümü aşmazsa geçmiş yüksekliği durdurulamayan psikolojik bir baraj olur.

Suudi-İran antlaşması süreci şu ana kadar inanılmaz şekilde yol almaktadır. Her adım devlet adamlarının adımdır. Her gün bölge düzleminde yeni bir açılımdır. Her adım bölge halklarının yaşam ve güvence pencerelerinin daha fazla olması umudunu arttırmaktadır.

Tarih şaşırtıcı adımlarla buraya, Asya'ya doğru hareket ediyor. İşte Fransa İmparatorluğu'nun varisi Emanuel Macron Fransa ve Avrupa'ya destek talebiyle Pekin'e gitti. Çin artık Batı'nın nasıl mücadele edeceğini araştırdığı bir korku değil, daha ziyade nasıl başa çıkılacağını etüt ettiği bir gerçek. Bir Amerikan atasözünün de belirttiği üzere "Onları yene miyorsan onlara katıl." Konuları çok fazla basitleştirmek istemiyoruz. Ancak dünya sadece kinler ve savaşlardan ibaret değildir. Almanya-Fransa ve İrlanda örnekleri bunun kanıtıdır.

(Eş-Şarku'l-Avsat gazetesi, النهر: النهر، Lübnanlı yazar, 13 Nisan 2023)

GANNUŞI'NİN TUTUKLANMASI BÖLGESEL ÇEKİŞMELER KAPSAMINDA NE ANLAMA GELİYOR?

Firas EBU HİLAL

Tunus'un seçilmiş parlamentosunun başkanı Raşid el-Gannuşi'nin tutuklanması, iç savaşı tahrik etmekle ilgili suni suçlamalarla değil, Arap bölgesinde 2010 sonundaki halk ayaklanmalarının başlamasından itibaren Arap bölgesinde dönen çekişme kapsamında daha iyi anlaşılabilir. Çekişme doğal olarak tutuklanma anıyla başlamamıştı. Ayaklanmalar, meşruiyetini kaybetmiş ve devletin esaslı görevlerini yerine getiremeyen rejimler ile haysiyet, özgürlük ve daha adil ekonomi gibi meşru taleplerini gerçekleştirilmeye çalışan halklar arasında sömürgeciliğin sona ermesinden itibaren süren çekişmenin daha kapsamlı ifadesiydi.

Halklar, -derin devletin Arap ülkelerinin çoğunda işleri Aralık 2010 öncesine döndürmesinden önce- Tunus, Mısır ve Libya'da ayaklanmaların ilk turlarını kazanabildi. Suriye ve Yemen'de tökezledi, Fas ve Ürdün'de yerel hedefleri gerçekleştirdi. Ancak Tunus'taki derin devlet niçin seksenli yaşlarındaki seçilmiş Gannuşi ve diğer muhalifleri cezalandırmaya ihtiyaç duyuyor? Üstelik Temmuz 2021'de demokratik süreç Kays Said darbesiyle son bulmuştu.

Şüphesiz bunun temel sebebi, derin devletin, çekişmeyi öldürücü darbeyle sonlandırmak ve iktidarın bu amaç gerçekleşene kadar hâlâ despotlukla ve darbelerle mücadele eden güçlere son vermek istediğini, her türlü muhalefete ve eleştiriye göz yummadığını veya kabul etmediğini göstermesi gerekiyordu.

Tunus örneği, devrimin birinci turunu kazanıp ancak karşı devrim akımı ve derin devlet içindeki iktidar ve sermaye ittifakı karşısında yenilgiye uğrayanların sonuncusu oldu. Bu yüzden birinci turda ilham kaynağı olduğu gibi bu sefer de mevcut turda Arap halklarına -gözdağı verici- bir ders olması amaçlandı.

Tunus'un durumunu bölgedeki çekişme bağlamında ele alabilmemiz için başka ülkelerin durumlarına da bakmamız gerekir. Mısır'da cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'den başlayarak hâkim darbeci rejime tehlike oluşturmayan parlamento başkanı ve on binlerce siyasi tutukluyla seçilmiş siyasetçilerin cezalandırılması, suikasta uğraması ve öldürülmesi hatırlanmalıdır. Yemen ve Suriye'de devrim görüntülerinin sonlandırılması, Libya'da askerî ve siyasi bölünmüşlüğü desteklenmesi buna eklenmelidir. Fas'ta sandıklar üzerinden İslâmcıların tasfiyesi, zelil kılınması ve değişim talebine cüret edenlere yönelik siyasi intikam tezahürleri de.

Arap bölgesi ülkelerinin ve halklarının birbiriyle bağlantısı sebebiyle, her ülkede halk ayaklanmaları sürecini devam ettirenlerle savaşıyan dış güçlerin var olduğu mantıklı bir tahmindir. Açık kanıtlar olmaksızın bu tür müdahaleleri teyit etmek mümkün olmasa da geçen 12 yılın deneyimine dayalı siyasi analiz, karşı devrimin, sınır ötesiyle birlikte çalışan tek aktör olduğu yönünde kesin bir sonuca götürmektedir. Zira sömürgeciliğin bitiminden bu yana Arap ülkelerine hükmeden sistem, herhangi bir devlette dev-

rimin başarısının tüm ülkelerde -aralarında siyasi veya ideolojik anlaşmazlıklar olsa dahi- bir kayıp olduğuna inanmaktadır. Bu anlamda bu sistemin nihai hedefi -hatta bazıları devrimlerin yanında olduklarını iddia etse de- bir devrimin başarılı olması değil birçok yöntemle tahrip edilmesidir. Bu yöntemler örneğin Suriye'de yaşandığı gibi askerî, Libya'da olduğu gibi bölünmenin güçlendirilmesi ve bugün Sudan'da yaşandığı gibi askerî güçler arasında savaşın beslenmesi olabiliyor.

O hâlde Gannuşi'nin tutuklanmasının onun şahsiyle veya siyasi performansı ile hatta siyasal İslâm kimliğiyle alakası yoktur. Bu tutuklama, bölge ülkelerinde hâkim sistemin, karşı devrimini tanımayı reddeden akımlara karşı yürüttüğü ortak savaşın bir parçasıdır. Tunus'taki siyasi akımlar bu çekişmeyi anlarsa Gannuşi'nin veya her bir muhalifin tutuklanmasına karşı durması gerekir. Tunus ve diğer Arap ülkelerindeki muhalif siyasi akımlar isteklerinde ısrar ederlerse bu sadece Gannuşi'nin tutukluluk süresini uzatmayacak aynı zamanda hâkim sistemin karşı devriminin -öldürücü darbeyle- Arap halklarıyla çekişmesine destek olacaktır.

(arabi21.com, 20 Nisan 2023)

Arap dünyası medyasından derleyerek ORTADOĞU'dan sayfasını hazırlayan ve tercüme eden Halil Çelik.

İKTİDAR DEĞİŞTİREN BİR SİYASAL SEÇİME DEĞİL REJİMİ YENİDEN BELİRLEYECEK BİR REFERANDUMA GİDİYORUZ!

— MUSTAFA AYDIN —

Şüphesiz her seçimin önemli olduğundan söz edile gelmiştir. Genel hatlarıyla bu doğrudur da. Ülke, iktidarıyla muhalefetiyle bir heyecan yaşar. İktidar iktidarını yenileyip mevcut iktidarının devamını getirmeyi düşünürken, muhalefet o koltuklarda biraz da kendisinin oturmasının hayalini kurar. Herkesçe benimsenen bir mantığa göre iktidar dezavantajlara sahiptir. Yapacağım diye vadettiklerini yapmış ve elindeki liste bitmiştir. Yapmamış veya yapamamışsa inandırıcılığını yitirmiş olacağından yeni vaatlerinin pek de bir anlamı yoktur. Normal durumlarda muhalefet, yapılması gereken ama bir türlü yapılamayanları dile getiregelmiştir ve dolayısıyla da toplum artık “Yahu bir de bunları deneyelim söylediklerini yapsın. Sonuç olarak bunlar da ‘Çin’den Yemen’den’ (güncel bir ifadeyle Amerika’dan, Rusya’dan) gelmiş işgalci değildirler, bunlar da bu toplumun insanlarıdır, iktidar birilerine mutlak vergi değildir.” diyecek duruma gelmişlerdir. Böylesi bir ortamda yapılan seçimlerde

iktidar, mevcuduyla yinelenir veya muhalefetin içinden çıkarılan bir yenisiyle değiştirilir ve siyasal hayat devam eder.

Bizde sürecin böyle işlemediğini bilen okuyucumun bıyık altından gülümsediğini görür gibiyim. Tabi ben burada normal şartlarda işleyen bir seçim ortamından bahsediyorum. Hâlbuki toplumumuz farklı bir süreç yaşıyor: Mevcut iktidar seçim beyannamesinde vadettiklerinden çok fazlasını yapmış, bütün bir dünya için felaket olan, ölümlerin dışında büyük hasarlar bırakan pandemi sürecinin içinden ülkeyi sağlıklı bir biçimde çıkarmış ve çağın depreminin yaralarını makul bir sürenin ötesinde sarma gayretindedir, siyasal ayak bağlarına rağmen Cumhuriyet tarihi dış politikada tabir caizse ülkeye altın çağını yaşamaktadır. Amaç olağan bir muhalefet olmadığı için iktidarın yaptığı hiçbir hayırlı iş takdir edilmemiş, mesela yapılan bir iş yeterli görülmemiş değil, gereksiz bulunmuş, kabaca karalanmaya çalışılmıştır.

Kemal Kılıçdaroğlu

Bana göre muhalefet kabaca itiraz ve reddiyelerinin dışında bir görüş serdedemediği gibi “herkese bir anahtar” türünden icraatların dışında ciddi bir hedef program da ortaya koyamamıştır. İçeriği olmayan bir felaket tellallığı; umumi bir hukuksuzluk, diktatörlük, yoksulluk retorığı ile işi idare edegelmiş ve dolayısıyla da söz konusu ettiğimiz muhalefet avantajını asla kullanamamıştır. Tabii normal siyasetin yerini de tabir caizse ayak oyunları almış, toplumun karşısına inandırıcı bir tarzda çıkamamıştır. Mesela başörtüsü ile ilgili bir yasa teklifi ile ortaya çıkmış ama iş ciddileşip ortak çabayı gerektirdiği görülünce bu kendine has manevrasından bile vazgeçerek bu işte samimi olmadığını göstermiştir. Bu durumda seçimlerin normal bir iktidar değişimi seçimi olmadığını söyleyebiliriz. Belki ülkenin 20 yılda katettiği mesafeyi göremeyen ve geldiği yeri kestiremeyen, siyasete hasbelkader eklenmiş siyasetçi veya soğan sarımsak edebiyatına kendini kapırmış belli bir seçmen kitlesi işi böyle zannedebilir ama işin gerçeği seçim bu görüldüğünden çok daha farklı bir durumu arz etmektedir.

Gerçi iktidar-muhalefet sokaktaki değnekçi ve ayakçıların dışında geniş bir kesimce seçimler, beklentiler farklı da olsa sadece önemli değil, farklı bir seçim kabul edilmektedir. Birileri için bu seçimler mevcut iktidardan kurtulup yeni bir iktidara kavuşma yolu diye algılanabilir. Ama geniş bir kesime göre bu seçimler bir siyasal ekibin gidip yerine başka yeni bir siyasal

ekibin gelmesi şeklinde gerçekleşecek bir basit iktidar değişimi olarak görülmemekte, bir rejim değişikliği boyutunda algılanmaktadır. Millet İttifakı'nın nihai karar vericisi rolünü oynayan HDP, taşeronluğunu yaptığı ülkelerin de yönlendiriciliğinde (ortakların itirazına uğramadan) Cumhuriyet'in yeni bir döneminin başlayacağını söylemektedir; dolayısıyla bu seçimler iktidar ile ilgili sıradan bir sistem değişikliği değil, rejim değişikliğini getirecektir. Devletin, bekası için önemli gördüğü terörle mücadeleye son verip sadece güneyden çarklı bir nevezuhur tampon devlet kurmanın ötesinde ülke içerisinde otonom bir Kürt devleti kurmak Cumhuriyet'in yeni döneminin öngörülenleri arasında yer almakta, genel geçer bir millî siyasetin dışında bir küresel siyasete kapı aralanmaktadır.

BU SEÇİMLERİ FARKLI KILAN ŞEY

Gerçekten bize göre de bu seçimleri farklı kılan şey sıradan bir iktidar değişimi değil, rejim boyutunda bir değişikliği sağlamayı hedeflemiş olmasıdır. Bu sonucu ülkemizin bir yüzyıldır yaşadığı süreçten çıkarabiliriz. Bütün bir toplumca farkında olalım veya olmayalım üç yüzyıldır var olan ve bir türlü ortadan kalkmayan, aksine gittikçe derinleşen ve şartlara göre yeni biçimler kazanan, iki kanat bir toplum yapısına sahibiz. Çoğu kere biz bunu basit bir güncel siyasal kutuplaşma ile açıklamaya yatkınız. Ne var ki mevcut siyasal ittifakların gününbirlik bir kutuplaşma olduğunu düşünmek, gerçeği ifade etmekten uzaktır.

Mevcut ortamda seçmen kitlesinin ikiye bölünmesi bile gününbirlik bölünmenin ötesinde bir anlam taşımaktadır. Doğası itibarıyla bir siyasal kutuplaşma demek olan partiler varsa elbette buna bağlı farklı seçmen kitleleri de var demektir. Fakat şu anda ülkemizde işleyen süreç böylesi bir kutuplaşmanın ötesinde bir süreçtir. Düşünelim ki toplum ilk elde iktidar ve muhalefet nitelemesiyle ikiye ayrılmış ve her ne kadar muhalefet iktidar partilerine doğal bir katılımı ihtiva ediyorsa da özellikle muhalefet, kabul gören mantık sınırlarını zorlayacak şekilde normal şartlarda bir araya gelmesi mümkün olmayan grupların bir araya gelmesiyle şekillenmiştir. Tabir caizse milliyetçi milliyetsiz, dinli dinsiz, tarihli tarihsiz, vb. bir

araya gelerek belirtmeye çalıştığımız alanla ilgili ilkeleri göz ardı ederek sıradan bir siyasal ittifaktan öte bir ‘mücadele cephesi’ oluşturmuş bulunmaktadır.

İşin gerçeği böylesi bir cephe oluşumu, bir millî mücadele ortamında düşünülebilir. Ülke gizli veya açık şekilde yabancı güçler tarafından işgal edilmiş, iktidarın eli kolu bağlı hâle gelmiş ve bir diktenin sonucunda yaptıkları ülkenin ve toplumun aleyhine işleyen bir ortam doğmuştur ve artık en azından şimdilik farklılıklar göz ardı edilmiş olmalıdır. Hâlbuki “acaba mı” diye düşünmeden, sıradan bir bakışla gerçeğin tam da tersi olduğunu, aksi bir gerçekle karşı karşıya olduğumuzu görebiliriz. Ekonomik, siyasal; sosyal alanlarda atılan adımlar, dış politikada izlenen politika bunun tam tersini gösterince millî mücadeleye karşı açılmış bir mücadele ile karşı karşıya kaldığımızı düşünüyoruz.

Dünyada ön plana çıkan ve pek çok ülkeyi hasede boğan ülkemiz, yapıp ettikleriyle gözleri kamaştırmaktadır. Ama bütün bunlar muhalefet cephesinin gündeminde asla yer almamaktadır. Türkiye’nin ürettiği arabanın fabrikası yoktur, helikopter gemisinin iki bombalık işi vardır, savaşa zaten katılamaz, Kızıl elma uçağı bir kandırmacadır, doğalgaz bir hayal ürünüdür, hava limanları, yollar köprüler gereksiz şeylerdir, bütün bunlar seçim numaralarıdır vb. Ortamı böyle değerlendirmeye konusunda öteden beri CHP yayın organları *Cumhuriyet*, *Sözcü* vb. gibi nerede durduğunu bildiğimiz yayın organları değil, dün itibarıyla İslâmcı, muhafazakâr, ümmetin bir parçası olarak var olagelmış (*Millî Gazete*, *Karar* vb.) bütün yayın organları ve öteden beri olumlu izlenimlerine sahip olduğumuz bir yazar kesimi önceleriyle telafisi mümkün olmayan tabir caizse tam bir omurgasızlık sergilemektedirler.

Üstelik ellerinde deyim yerindeyse öyle seksen türlü türkülerini yok, bir yerlerde belirlendiğini düşündüren ve yarım düzineyi geçmeyen retorik temaları var: Ülke tek kişinin yönetiminde bir despotizm yaşıyor, hukuksuzluk ortalığı götürüyor, insanlar aç; bunlara birkaç daha yenisi eklendi, asıl sahibi gözükmeyen ünlü masanın kadroları ülkeyi düze çıkarmak için hazırlıklı bir biçimde bekliyorlar, bu hareketi destekle-

Seçimlerle yapılmak istenen, son zamanlarda daha bir kendine gelmeye çalışan Türkiye’nin tarihsel misyonunun önüne geçmektir. Dolayısıyla seçimi bir iktidar değişiminin ötesinde rejim değişikliği oylaması hâline getiren şey de budur.

yecek ABD’nin ünlü siyaset ve ekonomi bilim uzmanları da hazır durumda.

YÜRÜRLÜKTEKİ ESKİ BİR PROJE

Aslında bu proje yeni değil, 17. yüzyıldan bu tarafa tarihsel bir geçmişe sahiptir ve sahiplerinin, işlevselliğine güvene geldikleri bir projedir. Bir ülkenin sırf içerideki sistemini değil, rejimini değiştirmek isteyenlerin izlediği yol budur: Buna göre baştaki adam tam bir despottur, her şeye tek kişi karar vermektedir, ortama da tam bir hukuksuzluk hâkimdir ve sonuçta da konjonktürel şartlar ne olursa olsun insanlar açtır, bir soğana bile muhtaçtır vb. Bu tablo ilk bakışta okuyucunun tarihimizde II. Abdülhamid’i aklına getirebilir. Tabi bu bilinmedik yadırganacak bir şey de değildir; bu retorik her hâliyle oturur. Ama unutulmamalıdır ki bu söylem özel olarak birileri için değil, genel bir kalıptır.

Sırf Fransa’nın değil, Avrupa siyasal tarihinin en akli başında devlet adamlarından birisi olan Kral XVI. Louis, 1789’daki Fransız ihtilalcileri tarafından despot ve hukuksuz ilan edilmiş ve giyotine gönderilmişti. Öyle ki “Kral giyotine müstahak birisi değil, öldürmeyelim yurt dışına sürelim!” diyen, ihtilalin kudretli lideri Robes Pierre, hareketin savunduğu ‘hukuk düzeninden’ yakasını kurtaramamış bu teklifinden dolayı giyotinde can vermişti. Her nerede olursa olsun içeriği bir türlü doldurulamayan hukuk söylemleri işlevsel ama bir pozitif hukuk putpe-restliğinden öte bir şey değildir. Ülke bir çapul siyasete kurban edilmeyecekse, nihai sözü söyleyecek birilerinin olması o ülkenin en önemli şansıdır. Türkiye gerçeği de bunu ispatlamıştır. Açıkça ifade edelim, bağımsızlıkta konumlanmış nihai sözü söyleyen bir Erdoğan olmasaydı bir gemi, uçak ve hatta bu kapasitelerde yol-

köprü yapılamazdı. Gayet doğal olan ve Başkana yöneltilebilecek eleştiriler (ki elbette vardır) bu gerçeği ortadan kaldıramaz. Yoksa birilerinin mantığı bir yerlere ipotekli demektir.

Bu geldiğimiz noktada oluşan muhalefet cephesi, ülkede iktidar tarafından yapılanları yetersiz bulan ve dolayısıyla yapılması gereken çok daha önemli hususlara dikkat çeken, ülkeyi bir yerlere bağımlı hâle getirdiği için bir bağımsızlık mücadelesi veren, taşeron terör örgütlerini bitirmeyi vadeden ve belki de daha önemlisi tarihsel misyonu çerçevesinde önünü açmayı hedefleyen bir görüşün sahipleri değildirler. Aksine sadece CHP'nin değil, ona destek veren dünün İslâmcı muhafazakâr kesimi bağımsızlık noktasındaki gelişmelerden rahatsız olduğunu açıkça dillendirmektedir. Yani ülkeyi topluma değil, bir yerlere bağımlı kılıp tarihsel misyonunun önüne takoz olmayı vadetmektedirler. Sıradan birkaç siyasal enstantane bile bunu göstermeye yeter.

Şu anda Türkiye’de yaşanan asıl sorun 2000’li yıllarda başlamıştır. Bu tarihten itibaren, öze dönüş özlemi yaşayan milletin de büyük teveccühünü kazanan Erdoğan 21 yıldır, söz konusu ettiğimiz tarihsel “misyonu güncellemeye çalışmaktadır.

Gelecek Partisi lideri Ahmet Davutoğlu, sistemin dünden bugüne bünyesinde taşıya geldiği hukuk oligarşisi, TRT, askerî yapı, başörtüsü ya sağı ve benzeri toplum üstündeki baskılar gibi faşizan tortuları gidermeye çalışan Erdoğan için “Bu adam Cumhuriyet’in içini boşaltmıştır!” diyor. Deva Partisi lideri Ali Babacan, iktidara gelirlerse IMF ile tekrar iş birliği yapacaklarını, İHA, SİHA yapımlarının hesabının sorulacağını, Ayasofya’nın tekrar camiye çevrilmesinden rahatsız olan SP lideri Temel Karamollaoglu mabedin bir kısmının yine müze yapılması gerektiğini vb. dillendirmektedirler. CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu -dolaylı da olsa- adeta ülkeyi ABD ile birlikte yöneteceklerini ima etmektedir.

İçerideki bu garip oluşum dışarıdaki kuşatmayla birleştirildiğinde ülke üzerinde ne yapılmak istendiğini anlamakta zorlanmıyoruz. Kısaca ifade etmek gerekirse yapılmak istenen, son zamanlarda daha bir kendine gelmeye çalışan Türkiye’nin tarihsel misyonunun önüne

geçmektir. Dolayısıyla seçimi bir iktidar değişiminin ötesinde rejim değişikliği oylaması hâline getiren şey de budur.

REJİM VE SİSTEM

Gerçekten de önümüzdeki seçimler sistem içinde gerçekleşecek doğrudan iktidar değişimiyle ilgili hedefler taşıyorsa da rejim boyutunda bir dönüşümü de kapsıyor. Bilindiği üzere sistem ve rejim farklı şeylerdir. Sistem farklı öğelerden oluşan anlamlı bütünlüklerdir. Bu bağlamda siyasal sistem, ünlü siyaset bilimci M. Duverger’in ifadesiyle, toplum, devlet, ekonomi, ideoloji gibi en temel unsurların özel bir sıra düzenidir. Burada “özel sıra düzeni” nitelemesinin ciddi bir anlamı vardır. Çünkü aynı öğelerin farklı sıra düzenleri farklı sistemleri ifade eder. Buna göre mesela komünizm devletin, kapitalizm ekonomik özel girişimciliğin öncelendiği sistemlerdir. Din veya milliyet duyarlı bir sistem de sonuçta bu öğelerin bir kompozisyonudur. Yine sözge-

limi faşizm, ırkçı ideolojinin başa yerleştirilip diğerlerinin arkasına sıralandığı bir düzendir. Demokrasi, krallık vb. bir sistem değil, sistemin işleyişiyle ilgili tekniklerdir. Bunlar başlı başına bir değer de değildirler. Ortada topluma özgü bir rejim yok ve deli bağlar gibi bağlanmışsa demokratik bir sistemle yönetiliyoruz diye övünmenin de bir anlamı yoktur. Geriye, dümen başkasının elinde olmak kaydıyla istediğini yapmak gibi bir lüks kalır ki bu sorun bir rejim sorunudur.

Rejim, güncel siyasetin ötesinde sistemi de belirleyip kontrol altında tutan ana mekanizmadır. Rejim, belki de doğasının gereği olarak ortamlıklarda pek gözükmeyen, onun için de güncel siyasette pek de sözü edilmeyen bir kavramdır. Siyaset yapan kişilerin bile gündeminde yer almayan bu kavram sokaktaki halkı zaten ilgilenmez. Rahatça anlaşılmaz ve anlatılamazlığı ile sosyologların töre kavramına benzemektedir. Töre önemli bir şeydir, ihlal eden affedilmez, yanar, çünkü toplumsal bedenin olmazsa olmaz-

larındandır. İhlal edilmediği sürece de farkına varılmaz. Rejimin bu bedenselliği günlük hayatta kullandığımız “rejim yapmak” kavramında da vardır ki yeme-içme ve hareket gibi en temel eylemleri beden yapısına uydurmaya çalışma anlamını taşımaktadır.

Siyasi hayatta rejim, arka planda iktidarın işleyişini belirleyen (çoğu gizil/potansiyel) ilkelerdir. Buna göre aynı rejim içerisinde farklı sistemler işleyebilir. Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren çeyrek yüzyıl totalitarizm ile idare edilen Türkiye’nin, vesayetçiler tarafından, Kore Savaşı’na katılma vb. gibi bazı zorlayıcı nedenlerle, dayanacağı bir rejim değişikliğine gitmeksizin Batı Bloku safında demokratik bir sisteme entegre olması öngörülmüştür. Hemen yeni gelmişken belirtelim, ABD’nin büyük yayın organları, Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan, seçime girmeden görevi bırakması çağrısında bulunmaktadırlar. Çünkü yürürlükteki rejim bunu gerektirmektedir ve Erdoğan bir kere daha kazandığında işleri daha da zorlaşacaktır.

Rejim, çoğu kere toplum iradesinin üstünde derin bir siyaset algısıdır. Ön planda güncel siyaset aktörleri vardır. ABD’li siyaset bilimci C. Wright Mills ifadesiyle toplumun tercihi yalnız bunlar üzerinde olabilir, arkada yer alan gerçek iktidar aktörleri üzerinde değil. Toplumlar sürekli, Soros gibi kapalı rejim sahipleri, ellerindeki imkânlarla dünya çapında cambaza bak türünden bir yüzüzlükle “açık toplum” (açık sistem) demagogjisini sürdürmektedirler.

TARİHSEL MİSYON

Rejim değişikliğinin en ciddi göstergesi şüphesiz tarihsel misyon kaymasıdır. Bilindiği ve daha önceki yazılarımızda da belirtildiği üzere ülkemiz üç yüzyıldır bir tarihsel misyon kayması ve buna bağlı olarak da bir kimlik sorunu yaşamaktadır. Cumhuriyet döneminde yeni argümanlarla bu sorun daha da derinleşmiştir. İki farklı toplumsal eğilim özellikle siyaset alanında varlığını sürdürmektedir ki mevcut kutuplaşma veya güncel ifadesiyle ittifaklar bu derin yapının dışında değildirler. Cumhuriyet’in ulus/devlet seçkinleri bütün güçlerini kullanarak farklı demografik unsurları balmumu ile oynarcasına bir potada eritip homojen bir toplum hâline getirebilmek için büyük enerji

harcamışlarsa da hesapta olmayan bazı önemli değişimlerin ötesinde bu projede başarılı olamamışlardır. Çünkü tarihsel misyon tümüyle dışlandığı için siyasal adlandırmanın dışında mevcut yapıya toplumun genelinin onayını alan bir kimlik bulamamışlardır. Ünlü tarihçimiz Kemal Karpat’ın ifadesiyle toplumda hep bir “öze dönüş” özlemi var olmuş, nevezuhur kimliği temsil eden CHP’nin dışında, DP, AP, ANAP, AK Parti gibi her yeni siyasal partiden bunun temsilini ummuştur ve tabir caizse ilerisini gerisini fazlaca düşünmeden destek olmaya çalışmıştır.

Daha açık ifade etmek gerekirse toplum için laik Cumhuriyet bir genel kimlik değildir. Yeryüzündeki yaklaşık iki yüz ülkenin, anayasalarında yazsın veya yazmasın ilkece bir laik cumhuriyettir. Mesela İngiltere’nin yazılı olmayan anayasasında bir laik cumhuriyet kaşesi yoktur, böyle bir nitelemeye ihtiyacı da yoktur ama İngiltere bir laik cumhuriyet niteliği taşır.

Dünya konjonktüründe ağırlıklı devletlerin bir varlık sebebi vardır ki tarihsel misyon dediğimiz şey de budur. Bunun en önemli göstergesi ise toplumun gönül rahatlığıyla benimsediği kimliktir. Kimlik, dışarıdan birilerinin yapıştırdığı bir etiket değil, fert ve toplumların kendisi için uygun gördüğü, başkalarından ayıran bir nitelemedir. Marketçilerin ürünlerin üzerine yapıştırdığı bir açıklamadan farklıdır. Taşıyıcının kabul etmediği kimlik, kimlik değil, bir dayatmadır. Kimlik dayatması insani bir iş değil, faşizan bir eylemdir. Bu bağlamda laik cumhuriyet etiketi bir kimlik olamaz. Çünkü bu niteleme o toplumu başkalarından ayırmadığı gibi, hiçbir kendine özgülüğü de ifade etmez. Siyaseten cumhuriyetçi, slogancı laik pek çok toplum vardır. Bu ortak çizgilerin ötesinde o toplum nezdinde bir kendine özgü olmalıdır. Sözelimi Yunanistan kendisini dünya toplumları karşısında antikçağ Grek toplumunun varisi, Hristiyan olmakla komşusu İtalya ile aynı ama Müslüman olan Türkiye’den farklı bir toplum şeklinde görmektedir. Kimliğin gereği budur.

Cumhuriyet’in seçkinleri aydınları toplumumuzun asıl kimliğini ortadan kaldırmışlardır, lağvettikleri kimliğin yerine onun benimseyebileceği sağlıklı bir kimlik önerememişler, işi bazı Batılı şablonlarla idare etmeye çalışmışlardır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi modern laik cumhuriyet kimliği sadece bizim değil, 20. yüzyılda yaşayan pek çok toplumun çok genel, kategorik bir kimliğidir. Eğer bu kendisini tanımlayan tarihsel kimliğinin karşısına konuyorsa o toplum kimliksiz sayılır. Fiiliyatta olmasa bile potansiyel bakımdan içinde hep bir öz ve kimlik arayışı mevcuttur. Çünkü söz konusu edilen kimlik genel bir şablonun ötesine geçememektedir. Şimdilerde milletin kimliği toplumsal hafızadan çıkmaya çalışmaktadır. Yani asıl kimliğin yeri toplumsal hafızada yaşayan tarihsel misyondur ve artık yeniden canlanmaktadır.

TÜRKİYE’NİN REJİM SORUNU

Yazımızın başından beri gündemimizdeki seçim sorununun sırf bir siyasal sistem sorunu değil, bir rejim oylaması niteliği taşıdığını da söylemiştik. Başka bir ifadeyle sonuçta burada adı konmasa da bir genel oylama var, Türkiye yüzyıldır süregelen bir vesayetçiliğe devam mı diyecek yoksa bağımsız mı olacak? Bu soruyu ancak tarihsel sürece bakarak cevaplayabiliriz. Son birkaç yüzyıl Batı abanmalarının sonunda sarsılan Osmanlı’nın son bulmasıyla Türkiye’de yeni bir siyasal döneme girilmiştir. Yoğun bir istiklal mücadelesi kazanımının üzerine oturan Cumhuriyet yapılanması, toplumun tarihsel misyonunu reddetmiş ve uygulamalardan anlaşıldığına göre bir reddi miras taahhüdü üzerine oturmuştur. Yapılması gereken ve hatta yapılan pek çok iş bir biçimde bu ret üzerine oturtulmuştur.

Mesela alfabe inkılabı mutlaka yapılması gereken bir işti ve Cumhuriyet’in uygulamalarından yaklaşık yüz yıl önce Osmanlı aydınlarınca ele alınmıştı. Mesela ta 1808 yılında Akif Paşa’nın Batı dünyası ile sağlıklı ilişkiler kurabilmek için mevcut alfabenin yanında Latin alfabesinin de kabul edilmesi gerektiği konusunu işleyen makaleleri bunun tipik bir belgesidir. Ne var ki Cumhuriyet’in reddi mirasçı aydınları (mesela İnönü’nün bir ifadesinde yer aldığı üzere) yeni alfabeyle toplumu daha bir okuryazar, daha bir bilgili kılmaktan çok tarihsel misyonla bağlarını koparabilmeyi hedeflemişlerdir. Diğer bütün uygulamalarda bu paradigmayı görmek mümkündür.

Derin tarih okumalarımın elde ettiğim bilgilerle göre tarihsel misyondan uzak durma olarak ifade edilebilecek bu süreç *Lozan Antlaşması* ve diğer bazı *protokollerle* taahhütlere bağlanmış, bunun böyle olmasını isteyen Batı adına kontrolörlüğü de İngiltere üstlenmiştir. Ancak 1950’li yıllardan itibaren bu görevi ABD devralmıştır. Yani yarım yüzyıldır, tabir caizse otonom Türkiye’nin üst devleti ABD’dir, yani sizin anlayacağınız yeni mandacımız odur.

1950’li yıllara kadar tarihsel misyonun en önemli ögesi olan din karşıtlığında olağanüstü bir titizlik gösterilmiştir. Cumhuriyet aydını yoğun bir tembihle dinin karşısında mevzilen-dirilmiştir. Öyle ki din ile ilgili her türlü kımıldama “rejim dışı” bir iş diye görülmüş, en küçük işler bile şeriat düzeni kurmak olarak nitelendirilebilmiştir. Ciddi yaptırımlarla desteklenmesi bu söylemin bir ironi olduğu düşünülebilir. Diğer bir deyişle sıradan şeyler din yapılanması şeklinde nitelendirilmiş, laiklik de kapsasın kapsamazsın dine karşı rejimin koruyucu zırhı işleviyle kullanılmıştır. Türkiye’de, tarihsel misyonunu yok saymak üzere kurulduğu için rejim sorunu maalesef sadece bir iç sorunumuz olarak kalmamıştır. Onun için de ülkemizdeki bir siyasal seçim vesayetçi küresel sistemin de önemli bir sorunudur.

Şu anda Türkiye’de yaşanan asıl sorun 2000’li yıllarda başlamıştır. Bu tarihten itibaren, öze dönüş özlemi yaşayan milletin de büyük teveccühünü kazanan Erdoğan 21 yıldır, söz konusu ettiğimiz tarihsel misyonu güncelleme-ye çalışmaktadır. Nereden bakarsak bakalım ülke istiklalini, tam bağımsızlığını elde etmekte başından beri göz ardı edilen istikbalini belirlemeye çalışmaktadır. Kendi ayakları üzerinde durabilecek bir ülke inşası mandacıları çileden çıkarmaktadır. 80 yıldır kendileri lehine işleyen gelen sistem bozulmuştur. Artık taşeroncu terör saldırılarıyla, silah ambargolarıyla hizaya getirilecek bir ülke olmaktan hızla çıkmaktadır Türkiye.

Batı Osmanlı’nın son dönemi gibi yine abanmakta, farklı güçlerini seferber etmekte ve daha da önemlisi ülke içindeki birçok kesimi cepheye sürmektedir. Batı artık şunu gördü, çıkarın dışında hiçbir ideolojisi olmayan kitlelerin soka-

ğa dökülmesiyle sonuç alacak kadife darbeler dönemi bitmiştir. Toplumların temel eğilimlerine denk düşmeyen hareketler başarılı olmayacaklardır. Onun için kitlelere nüfuz edebilmek gerekir, din ise din, milliyetçilik ise milliyetçilik rolü oynamak gerekir. Bu çerçevede ülkemizdeki dindar muhafazakâr kesim bu yeni cepheye sürülmüşlerdir. Aksi bir tarihsel misyonun rolünü oynamaktadırlar. Tabi çoğu bunun bir yanığı olduğunun farkında bile olmayabilir.

SEÇİM DEĞİL, REFERANDUM

Gerçekten de yapılan seçim teknik anlamda bir siyasal seçim değil, bir referandumdur. Bilindiği üzere seçim, insanların, iki veya daha fazla alternatif arasında fiilî yönetime yönelik bir tercih işlemidir. Seçimler sistem ve özellikle rejim belirlemez, bunun için daha üst bir tercih işlemine ihtiyaç vardır. Ancak günümüz Türkçesinde bu kavram “halk oyu” veya oylaması olarak kullanılmaktadır. Özellikle başkanlık seçimi tam anlamıyla bir halk oylamasıdır. İki muvazaa adayını bir kenara bırakırsak Erdoğan ve Kılıçdaroğlu arasında bir halk oylaması yapılmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında önümüzdeki halk oylaması bağımsızlık ve mandacılık konusunda bir halk oylamasıdır. Seçimlerin sonunda eğer Millet İttifakı kazanırsa ülke tekrar ABD mandacılığına geri döndürülmek istenecek, ciddi bir başlangıç yapılan tarihsel misyon tökezletmeye çalışılacaktır. Ama varsın olsun, değil mi ki ülkemiz dünün bazı İslâmcı yazarlarına göre ‘bilimle’ ve hatta ABD uzmanlarıyla yönetilecek, belki de (mesela) Kaşıkçı cinayeti davasının başkanı eliyle iptal edildiği ve özlemini çektiğimiz bir hukuk düzenine kavuşacak. Herhâlde daha önemlisi nihai söz sahibi bir otoritenin olmadığı ve şu anda Batı’da olduğu gibi bir yıllık ömrü olmayan hükümetlerle sallanan bir çapul siyaset ortamına kavuşacağız ve yeni siyaset esnafına bir pazar açılacak.

Ne yazık ki tarihsel misyonu önlemeyi amaçlayan harekete destek verenler sıradan insanlar değil, toplumun aydın bilinen genişçe bir kesimidir. Sadece aşağıdaki halk katları değil, bunların önemli bir kısmı da nasıl bir projenin arkasında yer aldıklarının farkında olacak kadar bir siyasal kariyere sahip değildirler. İlk

Recep Tayyip Erdoğan

Meclis’te, yukarıda toplumun istikbalini ilgilendiren ciddi konular tartışılıp kararlar alınırken sadece bodrum katında nevâfil eda edenler değil, bizzat oturuma katılanların önemli bir kısmı da sürecin nereye doğru gittiğinin yeterince farkında değillerdi. Kaldı ki ciddi güçlü projeler doğrudan aleyhlerinde cereyan eden hareketleri de kendi lehlerine dönüştüre gelmişlerdir.

Sonuçta herkes bu oylamada yerini bilmelidir. Yine bilmelidir ki seçimden bir başka türlü bir sonuç çıktığında da toplumun tarihsel misyonuna dönüş hareketi bir şahsa, bir partiye bağlı olmaksızın devam edecektir. Devam sorunu Batı’nın istemediği söz konusu tarihsel misyonun değil, mevcut partilerin sorunudur. CHP’nin bile acil kongrelerle ciddi bir sarsıntı yaşaması beklenir. Ama özellikle ittifakın CHP dışındaki partilerin tamamı, bu seçimde bazı koltuklar elde etseler bile en yakın zamanda (tarih yazmayacaklar), tarih olacaklardır. Osman Bölükbaşı’dan Ferruh Bozbeyle’ye, Turhan Feyzioğlu’ndan İsmail Cem’e kadar, zamanına göre şimdikilerden daha az ciddi olmayan liderlerin partilerinin tarih olmalarının sebebi, bir toplumsal eğilime denk düşmemeleridir. Toplum kerameti kendinden menkul olanlara asla itibar etmez, hele tarihsel misyonuna yan çizenlere!

Evet, iktidar değiştiren bir siyasal seçime değil, rejimi yeniden belirleyecek bir referanduma gidiyoruz...

TARİHSEL BİR KAVŞAKTA YÜZYILIN SEÇİMİ

— CEVAT ÖZKAYA —

Her seçim önemlidir. Her seçim bir önemli tercihtir. Ancak 14 Mayıs 2023 tarihindeki çifte seçimin Türkiye'nin en önemli ve kritik seçimlerinden biri olduğunu söylemek, bir gerçeğin açık ifadesidir. Bu hem iç politika açısından hem de dış politika açısından böyledir.

2002 seçimleri Türkiye'nin seçimli siyaset tarihinde bir dönüm noktasını işaret etmektedir. Daha önceki seçimlerde halkın oyuyla iktidara gelen siyasi partiler, halkın oyunun itibarını küçülten, düşüren kurumlara karşı mücadele etmelerine rağmen, yeterli etkinliği sağlayamamış ve bundan hep şikâyetçi olmuşlardır. Seçim kazanan siyasi partiler bir nevi aileden olmalarına rağmen, onlara iktidar alanının önemli bir kısmı kapatılmıştır. 2002 seçimlerini kazanan siyasi parti ise, nispeten aile dışından olduğu için öncekilere nazaran daha sert muamelelere maruz kalmıştır.

SEÇİMLİ SİYASİ TARİHİMİZİN EN ÖNEMLİ SEÇİMİ

Yakın tarihe göz attığımızda bu mücadelenin izlerini açık bir şekilde görürüz. AK Parti iktidarının başlangıç dönemlerinde, iktidar alanının bir büyük kısmını kullanan ve bu konumlarını kaybetmek istemeyen siyaset dışı aktörlerin, siyaseti domine etme politikalarına karşı siyasal iktidar mücadele etmek zorunda kaldı. İktidar alanının büyük bir kısmını işgal eden anayasal kurumlar ve kendilerine eklemli bazı siyasi partilerin ve kendilerine eklemli sermayenin de desteğini alarak seçim kazanmış partiyi iş yapamaz hâle getirmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Cumhuriyet mitinglerinden parti kapatma davasına, 27 Nisan e-muhtırasından MİT krizine, 17/25 operasyonlarından 15 Temmuz'daki darbe girişimine varana kadar sayısız engeller çıkardılar.

Dayandığı seçim sandığını ve sine-i milleti her zaman meşruiyetinin yegâne gerekçesi sayan siyasi iktidar, devlet kurumlarını yönetmek ve onları hizmet için yönlendirmek bir yana, milletin verdiği iktidar yetkisini kullanmak için bir kısım kurumlarla mücadele etmek zorunda kaldı. Bir yandan bu mücadeleyi yürütürken, diğer yandan da kendisine iktidar yetkisi veren milletin arzu ve isteklerini gerçekleştirmek için yoğun bir çaba harcadı.

Türkiye'de iktidarda kalmanın bir rodeo oyununa benzediğini söylemişti Süleyman Demirel, halkın hizmetinde olmak sizi iktidarda tutmaya yetmiyordu. Kural dışı olarak sizi düşürmek isteyenlerden korunacak ve bir taraftan da mesafe katetmeye çalışacaktınız. Aynı zorluğu çok fazlasıyla AK Parti iktidarı da yaşadı. Seçilmiş siyasi iktidar, milletin kendisine verdiği iktidar alanını genişletmek ve bu alanı işgal eden kurumları asli görevine döndürmek için hiç de küçümsenmeyecek bir mücadele verdi. Ne var ki aydınlanma hıncıyla hareket eden münevverler o yıllarda yazdıklarını unutmak pahasına AK Parti'nin icraatları ile darbecilerin yaptıklarını bir tuttular hatta seçilmiş iktidarın "yarı-teokratik" diye töhmet altında bıraktıkları uygulamalarını "çok daha beter bir yönetim biçimi"¹ diyerek darbecileri temize çıkarmaya yeltendiler.

Bugün baktığımızda sivil siyasetin önünün açılmasına dönük mücadelede ciddi bir mesafe alındığını görüyoruz. Buna rağmen, milletin seçilmiş siyasete tahsis ettiği iktidar alanının tamamının milletin emrine amade kılındığını söylememiz hayli zor. Millî irade iktidarın merkezinde konumlanmış değil henüz. Bu bakımdan

1 Murat Belge, "14 Mayıs Seçimi", *Birikim Güncel*, 24 Nisan 2023.

Soğuk Savaş sonrasında yıkılan dünya düzeni hâlâ bir statükoya kavuşmadı. Önümüzdeki üç beş yıl içinde şiddetli mücadelelerin olacağını varsaymalıyız. Bu mücadelede pozisyon alamayan bir Türkiye'nin hak ettiği yerde olma imkânı yoktur.

14 Mayıs 2023 seçimlerini millî iradeyi merkeze taşıma seçimleri şeklinde nitelendirmek doğru olur kanaatindeyim. Dolayısıyla sadece yürütmenin başı olarak Cumhurbaşkanı'nın değil, yasama organındaki çoğunluğun da Cumhuriyet İttifakı'na teslim edilmesi bu açıdan hayatidir.

Başka bir ifadeyle bu seçimler, millî iradeyi merkezde konumlandırma çabası ile seçilme lüzumunu hissetmeden iktidar kullanma ayrıcalığını terk etmek istemeyen dış destekli vesayet kalıntılarının ve onların siyasi ve sermaye uzantılarının mücadelesi şeklinde geçiyor. Her iki kesim de bunun hayati bir mücadele olduğunu biliyor. Vesayet kalıntıları ve embeded güçler bunun son şansları olduğunu, seçimi kaybederlerse ayrıcalıklı değil normal yaşamak zorunda kalacaklarını biliyorlar, bu da onları stresli ve huysuz yapıyor; sertlikleri ve hırçlıkları, Anglosaksonların denetimindeki Batı dünyasının yoğun desteğine rağmen seçimi kaybetme ihtimalinden kaynaklanıyor.

Normal bir siyasi mücadele sınırlarını aşan tutum ve davranışlarının ana sebebinin bu seçimi kaybetme ihtimali olduğunu düşünüyorum. Bu ihtimal önümüzdeki günlerde belirgin hâle geldikçe daha şiddet içeren ifadelerin dolaşıma sokulacağı, provakatif ifade ve davranışların şimdilik nispeten sakin duran siyasi liderlerin üsluplarına da yansıtacağını öngörmek gerekir. Gelinen noktada şunu da mutlaka eklemeliyiz ki, iktidarın bu provakatif eylem ve söylemlere hazırlıklı olması, seçimleri sükûnetle ve kuralara uygun olarak sonuçlandırma konusunda dikkatli olması gerekir.

2023'ÜN EN ÖNEMLİ SEÇİMİ TÜRKİYE

Yukarıdaki başlık bir yabancı basın organı tarafından Türkiye seçimleri ile ilgili kullanılmıştır.

14 Mayıs seçimleri sadece Türkiye'de değil dünya basınında da ilgiyle takip ediliyor. Uluslararası basında gün geçmiyor ki, seçimlerle ilgili bir haber çıkmayın. Bu haberlerde 2023 yılında dünyada yapılacak seçimlerin en önemlisinin Türkiye'deki 14 Mayıs seçimleri olduğu ifade ediliyor.

Ancak dünya basınında çıkan haberler ve yazılar bir gazetecilik ve habercilik olayı ve objektif değerlendirme sınırında kalmıyor. Bu yazı ve değerlendirmelerin baskın bir çoğunluğunda muhalefeti destekleyen ve iktidarın mutlaka düşürülmesi gerektiğini ifade eden açık bir tarafgirlik sergileniyor. ABD merkezli *Politico* dergisindeki Nektaria Stamouli imzalı "2023'ün En Önemli Seçimi Türkiye" başlıklı yazıda politik tarafgirlik açık bir şekilde ifade ediliyor. Derginin "Türkiye Gözlemleri" köşesinde 14 Mayıs seçimlerinin Avrupa ve Ortadoğu üzerindeki etkileri irdeleniyor. "Bu seçim Mustafa Kemal Atatürk'ün laik cumhuriyetinin 100. yılında yapılıyor. Eğer Erdoğan kazanırsa 85 milyonluk jeostratejik değere çok daha kalıcı bir damga vuracak. Bu, Batı'yı korkutmaktadır."

Yazının devamında bu korkunun sebepleri üzerinde duruluyor. Kazanan liderin Türkiye'nin NATO ile ilişkilerinde söz sahibi olacağı, ülkenin AB, ABD ve Rusya ile ilişkilerini belirleyeceği ifade ediliyor. Türkiye'nin Ukrayna, Doğu Akdeniz politikalarının seçilecek lidere göre şekilleneceği vurgulanan yazıda bu politikaları belirleyen Erdoğan olması açıkça istenmiyor.

Foreign Policy dergisinde çıkan bir yazıda ise Türkiye muhalefetinin Batı yönelimli olduğu belirtiliyor. "Türkiye'deki muhalefet güçlü bir biçimde Batı yönelimlidir, Batılı yatırımcıları geri çekmek için her şeyi yapmaya hazırdır."

AFP (Agency France Press) 14 Mayıs seçimlerinin Osmanlı sonrası Türkiye tarihinin en önemli seçimleri olduğunu ifade ediyor. “Gelecek ay yapılacak seçimler genel olarak Türkiye’nin Osmanlı sonrası tarihinin en önemli seçimi olarak görülüyor.”

Mısır’ın en eski gazetelerinden *Al-Ahram* gazetesi seçimleri ister muhalefet kazansın ister Erdoğan “Türkiye-Mısır ilişkilerinde iyileşme olmalı.” çağrısı yaptı. Azerbaycan haber ajanslarından *Report. az*, “Erdoğan’ın Liderliği: Türkiye Yüzüncü Yılına Doğru Adamla Giriyor” manşetiyle, Erdoğan hükûmetini, modern Türkiye’nin yüz yıllık tarihinde “en uzun ömürlü ve en kararlı hükûmet” olarak övdü.

Örnekleri çoğaltmak mümkün... Ancak Anglo-saksonların öncülüğünü yaptığı Batı dünyasının, Türkiye muhalefetini açıkça desteklediği görülüyor. Muhalefetin seçimi kazanması hâlinde Batı’yı herhangi bir biçimde tedirgin etmeyeceğine, korkutmayacağına ve Batı’yla uyumlu bir siyaset izleyeceğine eminler. Ancak Erdoğan’ın liderliğindeki Türkiye’nin dış politikasından aşırı endişe duydukları açık! Dış basının bu değerlendirmeleri Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakı’nın iki farklı ve birbirine zıt Türkiye tahayyülüne dayandığını teyit ediyor.

İKİ ZIT VE FARKLI TÜRKİYE TAHAYYÜLÜ

14 Mayıs seçimlerini ve bu süreçte sergilenen politikaları sadece Türkiye’nin iç politik perspektifiyle değerlendirmek doğru sonuçlar vermez. Bu seçim sürecinde oluşan eğilimler ve siyasal gruplaşmalar, önümüzdeki zamanlarda Türkiye’nin küresel ilişkilerdeki yerini ve ağırlığını belirleyecek. Buna göre Erdoğan’ın liderliğinde simgeleştiği biçimiyle, milleti özne hâline getirecek politikalar daha net ve hızlı bir biçimde hayata geçirilmeye devam edecek. Türkiye’deki insanların geçim sıkıntısı, eğitim sorunu, barınma ihtiyaçları daha iyi seviyelere getirilecek. Halkımıza özgüven aşılayan, özgüvenini yükselten, “Bende yapabilirim!” duygusunu daha da geliştiren teknik gelişmeler devam edecek. Bu teknolojik gelişmeleri ne için kullanması gerektiğini bilen nesillerin yetişmesi de sağlanacak.

Buna bağlı olarak Türkiye’nin bütünlüğünün sorgulanmayacağı bir iklimin oluşturulması, bunun ötesinde Türkiye’nin gönül coğrafyasından başlayarak yakın coğrafyalara da uzanan bölgelerde bir taraftan kültürel ilişkileri geliştirirken, diğer yandan da kazan-kazan ilkesiyle ekonomik ilişkileri de içeren -zaten devam eden- politik uygulamanın geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacak. AK Parti seçim beyannamesinin yukarıda çok kısaca açıkladığımız Türkiye tahayyülünü, daha kapsamlı ve ikna edici bir şekilde ifade ettiğini görüyoruz. Cumhuriyet İttifakı partileri arasında Türkiye tahayyülü konusunda bir mutabakatın olduğu da söylemlerinden açıkça anlaşılıyor.

Millet İttifakı’nda birbiriyle insicam içinde bulunması çok zor olan bileşenlerin her birinin ayrı bir Türkiye tahayyülü olduğunu söyleyebiliriz. Seçim kazanılmadığı takdirde iç savaş çıkabileceğini söyleyen Bese Hozat benzeri PKK liderlerinin vesayetinden kurtulamayan HDP (Yeşil Sol Parti) ile ittifak mecburiyeti Türkiye’nin bütünlüğü konusundaki söylemleri de muğlak ve tartışmalı hâle getiriyor. Türkiye’nin gönül coğrafyası ile ilişkilerden bu bağlamda söz konusu edilemiyor.

Ayrıca, Atatürk Havalimanı’nda yapılan ve yıldan yıla katılımcı, yarışmacı sayısı ve etkinliği giderek artan TEKNOFEST’in açılış gününde Millet İttifakı’nın cumhurbaşkanı adayı Kılıçdaroğlu’nun yayımladığı video teknolojik yerli ürünlerin desteklenmeyeceği duygusunu uyandırır mahiyetteydi. Videoda Kılıçdaroğlu seçimi kazandığı takdirde Atatürk Havaalanı’nın, sahipleri Türk olan CIA bağlantılı bir ABD şirketine verileceğini ilan etti.

TEKNOFEST’in açılış gününde yapılan bu ilan Millet İttifakı’nın savunma sanayinin millileşmesi ve yerleşmesi konusunda istekli olmadığına ilişkin ciddi bir tereddüt doğurmuştur. Kaldı ki Millet İttifakı’nın hayli iddialı ve ayrıntılı “Ortak Politikalar Mutabakat Metni” adıyla kamuoyu ile paylaşılan yol haritasında da Avrupa ve ABD eksenli bir dünyaya bağlılık düşüncesinin, yazılanların genel havasına hâkim olduğunu görüyoruz. 2012 yılından bu yana çatışmacı olmayan bir yaklaşımla bağım-

sız bir siyaset oluşturmaya çalışan ve bunda da oldukça mesafe kateden Erdoğan liderliğindeki Türkiye'nin rahatsızlık verdiği, metnin perspektifinden anlaşılıyor. Onun için "Türkiye'yi Batı ekseninde fabrika ayarlarına döndürmek istediklerini her fırsatta dile getiriyorlar." Bu farkları çoğaltabiliriz ancak bu kadarı bile Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı'nın iki farklı Türkiye tahayyülü olduğunu ortaya koymaya yeterlidir.

BU SEÇİM HAYATİ DERECEDE ÖNEMLİDİR

Soğuk Savaş sonrasında yıkılan dünya düzeni hâlâ bir statükoya kavuşmadı. Önümüzdeki üç beş yıl içinde şiddetli mücadelelerin olacağını varsaymalıyız. Bu mücadelede pozisyon alamayan bir Türkiye'nin hak ettiği yerde olma imkânı yoktur. Türkiye'nin hak ettiği yeri alabilmesi için adalet, ehliyet ve liyakat ile yönetilmesi gerekir.

ABD-Avrupa eksenli dünyanın gücünü kaybetmeye başladığı bir zaman diliminde, Türkiye'nin, imkânları mümkün kılabilecek ve yeni kurulan dünyada özne olarak yer alabilecek ekonomik, teknolojik ve kültürel bir güce sahip olması hayati bir önemdedir. Bu seçimin sonucuna göre ya millî irade merkezde konumlanacak ya da çevrede az etkili olarak kalacaktır. Öteden beri yok sayılan çevre merkezle dengelenecek yahut endişeli modernlikle teçhiz edilenlerin çevredekilere dönük hırçın ve hınçlı saldırılarının oluşturacağı bir mücadele ortamına itileceğiz.

AK Parti'nin açıkladığı Türkiye Yüzyılı programı seçim kazanıldığı takdirde önümüzdeki dönemin bir normalleşme zamanı olacağını gösteriyor. "Cumhuriyet'in sıkıntı ve kazanımları ile birlikte sahiplenilmesinden" bahsedilerek, bunların artık bir kavga konusu olmaktan çıkarılacağı zımnen vurgulanıyor. Türkiye Yüzyılı programında 50 yaş üstü insanların ve benim kuşağımın siyasal tahayyülünde önemli yer tutan Ayasofya'nın ibadete açılmasına da yer verilmiş. Benim kuşağımın siyasal tahayyülünde "milletin bağlanan bahtı" diye nitelenen Ayasofya'nın cami olarak ibadete açılması metinde "küresel vesayete karşı gerçekleştirilmiş

büyük bir meydan okuma olarak" vurgulanıyor. El hak doğrudur.

Yine programda Türkiye'nin yeni yönelimine ve yeni siyasetine imkân verecek yeni bir anayasa ihtiyacından bahsediliyor. Vizyon metninde "inancından dolayı dışlanan Müslüman'ın, dilinden dolayı ayrımcılığa uğrayan Kürdün, meşrebinden dolayı baskı gören Alevinin ve haksızlığa maruz kalan bu toprakların evladı Hristiyan ve Yahudi'nin" kazanılmış haklarının kaybolmaması için reformlar yapıldığı ifade ediliyor.

AK Parti, bir taraftan vesayet ile mücadele ederken bir yandan da sistemde dönüşümü gerçekleştirmeye ve ülkenin uzun yıllar ihmal edilmiş sorunlarını halletmeye çabalıyordu. Sistemin dönüşümünde hayli yol alınmasına rağmen dönüşümün tamamlandığını söyleyemiyoruz. Çünkü bağımlı yapıların toplumsal katmanda elde ettiği derinlikler kısa sürede ve kolaylıkla sonlandırılmıyor. Türkiye girdiği bağımsızlık yolunun başlangıcında olması hasebiyle kamuoyunu ikna etmekte ve eski alışkanlıkları değiştirmekte zorlanıyor. Dolayısıyla eksikliklerin giderilmesi, yeni politikanın daha belirgin hâle gelmesi ve derinlik kazanması seçimde alınacak olumlu sonuca bağlıdır.

Öyle görünüyor ki, büyük bir karar anına doğru yaklaştığımız günlerdeyiz. Seçimler neticesinde ortaya çıkacak siyasal tablo aynı zamanda yakın gelecekte; 2030'ların dünyasında Türkiye'nin nasıl bir ülke olacağını da belirgin kılacak. Kendi içine kapanmak zorunda kalan bir ülke tablosu mu ortaya çıkacak yoksa bugünkü birtakım aktüel meseleler de dâhil olmak üzere eskiye ait sorunların unutulmaya yüz tuttuğu bir ülkede mi yaşayacağımızın cevabını öğreneceğiz. Türkiye'nin vereceği karar, yabancılaştan düzenin normalleşip normalleşmeyeceği, yeni merkezin kaderinin ne olacağı, hem içeride hem dışarıda kendi adına karar verebilen bir ülke olmak için sürdürülmesi gereken politikaların neler olması gerektiği gibi pek çok sorunun cevabını ciddi olarak etkileyecek. Dünyadaki analizlerin de gösterdiği gibi Türkiye'nin 2023 seçim sonuçlarının çok geniş bir alanda yankı uyandıracağını söylemek mümkündür.

SOSYOLOJİK SAVAŞA ZEMİN HAZIRLAYAN BİR SİYASİ DİL-1

— BURHANETTİN CAN —

“Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir.
Mümin de halkın can ve mallarını kendisine karşı emniyette bildikleri kimsedir.”

Hz. Muhammed (s.)

Türkiye’de parlamento içi siyaset, genel olarak, aşırı vaat, muhatabı karalama, küçük görme ve küçük düşürme merkezli vücut bulmaktadır. Siyasi partiler arasındaki iktidar kavgası, mahalle kabadayılarının kavgasına benzemekte; kullandıkları dil, kabadayılardan ve kahve kültürünün benzeri hatta daha ileri safhası olmaktadır. Ayrıca muhalefet, hiçbir zaman iktidarda olanın yaptığı herhangi bir işi takdir etmemekte, yapılan her şeyi kötü, yanlış hatta ihanet ekseninde ele alıp dillendirmektedir. Diğer taraftan iktidardakiler de muhalefetin hiçbir görüşüne değer vermemekte, söylenenleri manasız, kasıtlı olarak, iş birlikçi ve ihanet ekseninde değerlendirmektedirler. Bu durum Türkiye’deki siyasi hayatın en sorunlu, en tahripkâr yönüdür.

Her geçen gün, siyasetin dilinde *sosyal pozitif geribesleme* (olumsuzlukların olumsuzlukları besleyip büyütmesi) meydana gelmesi ve gittikçe derinleşip yaygınlaşması nasıl bir düşüncenin ürünüdür? Birbirine küfretmeyi, hakaret etmeyi siyasetin bir gereği görmek ne derece doğru bir yaklaşımdır? Böyle bir mantığın oluşmasının sebebi nedir ve bunun bu ülkeye, bu millete ve genç nesillere maliyeti nedir? Bu durum bütün boyutları ile bir araştırma konusu olmalıdır. Türkiye’deki bu siyasi dil, anayasa değişikliği dolayısıyla yapılan referandumdan bu yana, toplumun doğal dili hâline

gelmeye başlamış ve *siyasi mücadele, bölücü, parçalayıcı, kamplaştırıcı, gerilim artırıcı* bir hüviyete bürünmüştür. Bu siyasi dil, normalleşip, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin sıradan toplantılarında kullanılan bir dil hâline gelmeye başlamıştır. Bu seçim döneminde kullanılan en tehlikeli silah, muhatapların birbirini, PKK’lı, FETÖ’cü ve iş birlikçi olarak suçlaması ve karalamasıdır.

Eğer böyle devam ederse, 14 Mayıs 2023’te yapılacak seçimlere kadar hem siyasi dil hem de toplumsal dil daha da bozulacak, toplumsal ayrışma daha da derinleşecek ve *yeni sosyolojik fay hatları* meydana gelecektir. Dış politikada çok yönlü bir karmaşanın yaşandığı bir dönemde bu siyasi dilin, daha da tahrip edici olmasına engel olmak gerekmektedir. Burada, 14 Mayıs seçim sürecine giderken 2022-2023 döneminde seçim kampanyalarında kullanılan dilin meydana getirebileceği tehlikelere, *en güzel tarzda mücadele* ilkesi kapsamında dikkat çekilecektir.

MAYIS 2023 SEÇİM SATHINDA OLUŞAN İTTİFAKLAR VE AĞIRLIK MERKEZİ OLAN KONULAR

14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekiliği seçimlerinde Türkiye’de kesinleşmiş dört Cumhurbaşkanı adayı vardır: Recep Tayyip Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu, Muharrem İnce,

Cumhur İttifakı Liderleri ve TBMM Başkanı

Sinan Oğan. Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri ile ilgili dört ittifak grubu meydana gelmiştir:

- Cumhuriyet İttifakı (AK Parti, MHP, BBP, YRP, HÜDA-PAR, DSP)
- Millet İttifakı (CHP, İYİ Parti, SP, DEVA Partisi, Gelecek Partisi, DP) + HDP/Yeşil Sol Parti)
- ATA İttifakı (Zafer Partisi, Adalet Partisi, Ülkem Partisi, Türkiye İttifakı Partisi)
- Sol-Yeşiller/Emek ve Özgürlük İttifakı (Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi (Yeşil Sol Parti/HDP), TİP, Emek Partisi (EMEP), Emekçi Hareket Partisi (EHP), Toplumsal Özgürlük Partisi (TÖP), Sosyalist Meclisler Federasyonu-SMF).

AK Parti, MHP, BBP, YRP, CHP, İYİ Parti, HDP/ Yeşil Sol Parti, TİP ittifaklar içerisinde yer almış olmakla birlikte kendi listeleri ile seçime gireceklerdir. Buna karşılık, HÜDA-PAR, DSP, AK Parti listelerinden; SP, DEVA, GP, DP, Türkiye Değişim Partisi de CHP listelerinden seçime gireceklerdir. Ahmet Özal'ın İlkeler ve Değerler Partisi (İlk Parti) Millet İttifakı'nı desteklemektedir. HDP, kapatılma durumunu göz önüne alarak milletvekilliği seçiminde yedekte bulundurduğu Yeşil Sol Parti ile seçime girecektir. Memleket Partisi hiçbir ittifakın içerisinde yer almamış ve Genel Başkanı Muharrem İnce Cumhurbaşkanı adayı olarak seçim kampanyası

yürütmektedir. Vatan Partisi de hiçbir ittifakın içerisinde yer almayıp seçime tek başına girmektedir.

Bu ittifaklar zincirine bakıldığında zaman Türkiye ideolojik olarak değil farklı saiklerle ikiye ayrılmış durumdadır. Aynı düşüncenin farklı fraksiyonlarının farklı ittifaklar içerisinde yer alması, Türkiye açısından ilginç bir görüntünün ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Asla bir araya gelemeyen, denen ideolojik yapı temsilcileri aynı masa etrafında oturup konuşabiliyor ve Türkiye'nin sorunlarına ortak çözüm arıyorlar. Farklı ideolojik kesimler arasında meydana gelen bu arakesit, toplumsal barış ve dayanışma için çok önemlidir.

Meydana gelen iki ana akım ittifak zinciri, bu gerçeği göz önüne alarak dil ve söylemlerini derleyici, bütünleştirici, düşündürücü, inşa edici olacak tarzda daha dikkatli bir şekilde kullanırlarsa Türkiye'nin geleceğine çok ciddi bir katkıda bulunacaklardır. Sosyolojik düzlemde bu iki ittifak grubunu birbirine yaklaştırarak olası fay hatlarında biriken enerjinin boşalmasını sağlayacaklardır. Dış baskıların yoğunlaştığı bir dönemde böylesi bir gelişme Türkiye'nin gücüne güç katacaktır. Bu tablo iyi değerlendirilebilirse farklı ideolojik kesimler arasındaki geçmişte yaşanan kavga, gerilim engellenebilir. 21. asırda bunun kalıcı olabilmesi için iki ittifak

İttifaklar zincirine bakıldığı zaman Türkiye ideolojik olarak değil farklı saiklerle ikiye ayrılmış durumdadır. Aynı düşüncenin farklı fraksiyonlarının farklı ittifaklar içerisinde yer alması, Türkiye açısından ilginç bir görüntünün ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir.

akımının hem seçim dönemlerinde hem de diğer dönemlerde kullanacakları dil ve söylem çok daha hayati bir öneme sahip olmaktadır.

14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili seçimlerine giderken son aylarda bazı konularda gittikçe şiddeti artan hakaret ve suçlama boyutu yüksek olan bir dil kullanılmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Siyasetin dilindeki bu durumu konular düzleminde ele alıp değerlendirmek tarihi bir sorumluluktur. Seçim sürecinde tüm partiler tarafından gündemde ağırlıklı olarak tutulan ve tartışılan konuları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- Deprem bölgesindeki gidişat, yapılan ihaleler,
- Kızılay'ın durumu,
- PKK/PYD/YPG, Hizbullah denklemi,
- HDP'nin kapatılma davası ile hazine yardımının kesilmesi davası,
- Amedspor-Bursaspor maçı,
- Rüşvet-yolsuzluk iddiaları,
- Açlık, yoksulluk,
- Adaletsizlik,
- İstanbul Sözleşmesi ve aile ilgili yasalar (6284, 5237, 4721 sayılı yasalar)
- 5 müteahhit grubun durumu,
- Göçmenlerin durumu,
- AB uyum yasaları,
- Taksim Gezi Parkı olayları,
- İttifaklar arası sosyolojik savaşa bol malzeme veren psikolojik savaş.

Bu yazıda, bütün bunlara ilişkin Cumhuriyet ve Millet ittifaklarının kullandığı argümanların

doğruluğu ve yanlışlığından ziyade, bu seçim kampanyasında bu konulara ilişkin tarafların birbirlerine karşı kullandığı dil ve söylemin gelecekte ne getirip ne götüreceğini ele alıp değerlendirmek istiyoruz. Çünkü Türkiye'de şu an enerji ile dolu dört ciddi *sosyal fay hattı* mevcuttur:

- Alevi-Sünni Fay Hattı,
- Kürt-Türk Fay Hattı,
- Göçmen Fay Hattı,
- Depremlerin Neden Olduğu Yeni Gayrimemnun Fay Hattı.

Bir seçim kampanyası sürecinde yukarıda oluşan ittifaklar grubu, ülkenin sağlık ve selameti için bu sosyal fay hatlarının varlığını mutlaka göz önüne almalı, kullanacakları dil ve söylemi bu sosyal fay hatlarına enerji yüklemeyecek tarzda seçmelidirler. Çünkü bu coğrafyada, geçmiş yazılarda dikkat çektiğimiz üzere 16 proje çatışma hâlinindedir. Şer ittifakı (ABD, İngiltere, AB, Siyonizm ve İsrail) bu coğrafyada bu projeler kapsamında, psikolojik savaş, sosyolojik savaş ve hibrit savaş eksenli uzun vadeli bir mücadele yürütmektedir. Bu gerçek unutulmamalı ve duygusal davranılmamalıdır. Bu yazıda İstanbul Sözleşmesi ve aile ile ilgili yasa (6284), HDP'nin hazine yardımı davası, Amedspor-Bursaspor maçı ile ilgili tartışmalarda kullanılan tahripkâr dil ve söylem ele alınıp değerlendirilecektir.

İTTİFAKLAR ARASI PSİKOLOJİK SAVAŞTA İSTANBUL SÖZLEŞMESİ VE 6284 SAYILI YASA

Türkiye, Osmanlı'nın son döneminde başlayan, gittikçe derinleşen ve kronikleşen ve sosyal pozitif geribesleme inşa eden bir hastalıktan kurtulamamıştır: *Yasa, kavram ve değer sistemi ithalatı*. Bu ithalatın en yoğun ve en tehlikeli bir şekli İstanbul Sözleşmesi'dir. Bütün ahlak sistemini, değer sistemini, aile sistemini ve kültür ve medeniyet kodlarımızı tahrip eden, kavramların içini boşaltan, Kur'an'ın pek çok ayetini ve hadisleri yasaklayan en tehlikeli ithal yasalardan biridir. Sözleşmeye karşı verilen kararlı bir mücadelenin sonucunda, İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesi sağlanmıştır. Ancak sorun sadece İstanbul Sözleşmesi değildi.

İstanbul Sözleşmesi'ni merkeze alarak hazırlanan 6284 sayılı 'Aileyi Koruma Yasası' (gerçekte aileyi yıkma yasası), 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu hâlâ yürürlükte olup aile üzerindeki tahribatları devam etmektedir.

Bu nedenle İstanbul Sözleşmesi'ni feshetmek gerek şarttı, yeter şart değildi. Yeter şart, bu üç yasanın değiştirilmesi ve bütün bu yasalarda geçen ve bizim değerlerimizi tahrip eden tüm kavramların, başta eğitim olmak üzere girdiği tüm alanlardan sökülüp atılması ve temizlenmesidir. Ne yazık ki yeter şart yerine getirilmediği gibi gerek Cumhurbaşkanlığı ve gerekse Millet İttifakı bu tahrip edici yasalara 'Kırmızı çizgimizdir!' deyip sahip çıkmaktadırlar: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık: "Varlığının tartışmaya açılması dahi bizce kabul edilemez."¹ AK Parti Grup Başkanvekili Özlem Zengin: "AK Parti Grup Başkanvekiliyim. Ben kendi fikirlerimi anlatmıyorum, grubumuz adına konuş-

yorum ama grubumuz adına konuşan bir erkek arkadaşımız olduğunda hiç sorun olmuyor. Ben konuştuğum zaman tarifi imkânsız bir şekilde planlı, düzenli bir saldırıya uğruyorum. Çok yalnızız. Bu konuya kimse girmek istemiyor, çünkü hedef oluyorsunuz. Artık bu kanunla ilgili hiçbir şey söylemek istemiyorum. Yorgunum. Yalnızlıktan da yorgunum, camiamızın içinde bulunduğu durumu değerlendirirken de hüüzün duyuyorum. Ben tartışılmaz demedim. Keşke daha insani, seviyeli, İslâmî bir ortamda tartışabilsek. Sayın Bakanımız açıklama yapıyor, Sayın Cumhurbaşkanımızın açıklamaları var ama ben bu konuda ne zaman bir şey söylesem normal çok aşan bir hedef olma hâli ortaya çıkıyor. (...) Bunun ne kadar ciddi bir konu olduğunu bilmiyorum kamuoyu fark ediyor mu? 6284 sayılı Yasa tabii ki tartışılabilir, İstanbul Sözleşmesi çok tartışıldı. Benim itirazım usulüne, yöntemine fakat bundan kamuoyu yeteri kadar rahatsızlık duymuyor. Doğrusu bu saldırılar Türkiye'de kadınları çok rahatsız ediyor. Bütün kadınları rahatsız ediyor. AK Parti 50+1 almaya çalışıyor. Önümüzdeki seçimlerde Sayın Cumhurbaşkanımızın seçilebilmesi için yaklaşık 29 milyon,

1 <https://www.indyurk.com/node/620481/haber/kad%C4%B1nlardan-6284%C3%BCn-tart%C4%B1C5%9F%C4%B1mas%C4%B1na-tepki-%C3%BCzerimizden-siyaset-yapmay%C4%B1n-bizi-rahat>

yuvarlayacağım 30 milyon oya ihtiyacımız var. Bu 30 milyonda kadınların oyu minimum 10 milyon. (...) 6284 sayılı Yasa bizi bölen bir tartışma olamaz. Böyle bir tartışma üslubu olamaz. (...) Sayın Derya Yanık'ın, Sayın Cumhurbaşkanımızla irtibatı olmadan bu konuya dair bir açıklama yapması mümkün müdür?"²

İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener: "Bu ülkede konuşan kadınlar sevilmiyor. Görüşlerimiz, düşüncelerimiz, ne kadar farklı olursa olsun mesele kadınların davası olduğunda, Özlem Hanımla da elbette, amasız, fakatsız, omuz omuza duracağız. Tıpkı, bu ülkede yaşayan, her kadın gibi... Tıpkı, bu ülkede konuşan, her kadın gibi... Tıpkı, bu ülkede doğruları savunan, her kadın gibi... Sayın Özlem Zengin de yaşadığı çirkinlikleri kadın olduğu için yaşıyor. Evet, ideolojisi, hayat tarzı ne olursa olsun, bu ülkede konuşan kadınlar sevilmiyor. (...) İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılmasını kabul etmediğimiz gibi; 6284'ün tartışılmasına da, izin vermeyeceğiz! Emin olun ki; 14 Mayıs'tan sonra da; İstanbul Sözleşmesi'ni imzalayacak ve uygulatacağız. (...) Biz 85 milyon el ele, İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamaya geliyoruz."³ İyi Parti Genel Başkanı Meral Akşener'in yardımcısı Ümit Özlale: "Bütün uluslararası sözleşmelere geri dönüyoruz. Çünkü biliyoruz ki İstanbul Sözleşmesi yaşatır."⁴ CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu: "İstanbul Sözleşmesi'ni yürürlüğe koyacağız. Dolayısıyla 8 Mart, sizin açınızdan da bizim açınızdan da daha anlamlı bir tarih olacak."⁵

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı gibi gerek Cumhur İttifakı'nın gerekse Millet İttifakı'nın 6284 sayılı Yasa'nın uygulanması konusunda

- 2 <https://www.gazeteduvar.com.tr/ak-partili-ozlem-zenginden-6284-aciklamasi-hedef-haline-getirildim-tehdit-mesajlari-aldim-yalnizliktan-yoruludum-haber-1608859><https://www.diken.com.tr/akpli-ozlem-zengin-saldiranlar-azinlik/>
- 3 <https://www.haberler.com/politika/meral-aksener-den-tehdit-ediliyorum-diyen-ak-15714183-haberi/> <https://www.haber7.com/siyaset/haber/3308328-altili-masada-istanbul-sozlesmesi-krizi-saadet-partisinden-haber-7ye-aciklama>
- 4 <https://www.haber7.com/siyaset/haber/3308328-altili-masada-istanbul-sozlesmesi-krizi-saadet-partisinden-haber-7ye-aciklama>
- 5 <https://www.haber7.com/siyaset/haber/3308328-altili-masada-istanbul-sozlesmesi-krizi-saadet-partisinden-haber-7ye-aciklama>

hemfikir oldukları anlaşılmaktadır. Ancak Millet İttifakı, aileyi, kültür ve medeniyet kodlarımızı, değer sistemimizi tahrip eden İstanbul Sözleşmesi'ni ve tüm uluslararası yasaları geri getirip uygulamak noktasında kararlı gözükmektedir. Bu konuda da hiçbir tartışmaya müsaade etmeyeceğini ilan etmektedir. Dileğimiz odur ki 14 Mayıs seçimine haftalar kala savundukları bu yanlış ve tehlikeli yaklaşımdan vazgeçer, tüm yasaları yerli, millî ve İslâmî düzlemde yeniden yapılandırır. Böylece gelecek nesilleri koruyacak, yeniden güçlü bir şekilde inşa edecek bir yola girerler. Öteki dünyada, yeryüzünün ve tüm azalarımızın şahitlik edeceği yüce mahkemede bu hesabın verileceğini, "Ben Müslümanlardanım" diyen hiç kimse unutmazın.

İTTİFAKLAR ARASI PSİKOLOJİK SAVAŞTA BURSASPOR-AMEDSPOR MAÇI

Kürt sorunu ile ilgili yapılan açılım sürecinde 2014 yılında, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesiyespor Kulübü, adını Amedspor olarak değiştirmiştir. Bu isim o yıldan beri kullanılmakta olup 2023 yılında ortaya aniden çıkan bir isim değildir. Amed Diyarbakır'ın eski ismidir.⁶ Yeni kullanılan bir isim değildir. 5 Mart 2023 Pazar günü Bursa'da oynanan Bursaspor-Amedspor maçı öncesi, bir grup Bursaspor taraftarı, Amedspor kafilesinin kaldığı otelin önünde toplanarak gece saat 3'e kadar ırkçı sloganlar atmıştır.⁷ Mesele sadece Amedsporlu oyuncuların kaldıkları otelin önünde gece yarılarna kadar süren protestolar ile kalmamış ertesi gün Amedsporlu futbolcular sahaya çıkınca saldırılar artmış, 'sahaya bıçak ve mermilerin de arasında bulunduğu yabancı maddeler atılmış'; 'JİTEM'ci Yeşil ve "Beyaz Toroslar" posterleri açılmıştır. "Maç sonunda soyunma odası koridorlarında Amedspor futbolcularına fizikî saldırılar gerçekleşmiştir."⁸

- 6 Müyesser Yıldız, "Konstantinopol", "Kuzey Kürdistan" ve Kerkük!" <https://muyesseryildiz.com/2023/03/08/konstantinopol-kuzey-kurdistan-ve-kerkuk/>
- 7 <https://gazetekarinca.com/bursaspor-amedspor-maci-onesi-irkci-sloganlar-atildi/>
- 8 <https://www.evrensel.net/haber/484113/amedspor-ekibi-bursaspor-macinda-saldiriya-ugradi>

Bursa'daki olaylar, Eylül 2022'de Diyarbakır'da oynanan Amedspor-Bursaspor maçındaki olaylara bir cevap mahiyetine büründürülmüştür. O maçta Bursaspor oyuncularına tribünlerden yabancı maddeler atılmış; "Irak Kürdistan Bölge Yönetimi bayrakları açılmıştır." Dolayısıyla Bursa'daki olaylar Diyarbakır'daki olaylara bir tepki ve cevap mahiyetine büründürülmüştür. Gerçekte mahiyeti itibarıyla Bursa'da Mart 2023'teki olaylar, basit ve kendiliğinden ortaya çıkan Diyarbakır'daki olaylara cevap mahiyetinde değildir. Özel bir stratejinin ürünüdür. Bu stratejide iki alanda oluşan şuuraltının günümüze taşınması esas alınmıştır:

- 1) *1990'lu yıllardaki faili meçhullerin sorumlu su gösterilen o günkü derin devletin tetikçisi "Yeşil" (Mahmut Yıldırım) ve onun arabası "Beyaz Toros"⁹,¹⁰ pankartlarının açılması.* Bu basit bir olgu olmayıp çok şuurlu bir tercihin ve stratejinin ürünüdür. Tarihte kalmış ve bir şuuraltı inşa etmiş bir dönemin gündeme taşınması, Kürt ırkçılığının depreştirilmesi amaçlıdır. Tarihte yaşanmış olayları günümüze taşıyıp devam ettirmek sadece bu ülkeye zarar verir. Bu bugün kimin işine yarar?
- 2) *Bursaspor ile Diyarbakırspor arasında 2009-2010 hadiseleri ile ortaya çıkan düşmanlık.* 26 Eylül 2009'da Bursa'da oynanan maçta Diyarbakırsporlu oyuncular "PKK dışarı!" sloganı atılarak protesto edilmiştir. '6 Mart 2010'da Diyarbakır'da oynanan maçta da buna 'misilleme' olarak sahaya -maçın iptaline yol açacak kadar çok- yabancı madde atılmış, sloganlar atılmış ve maçtan sonra da Bursaspor oyuncularını taşıyan araç taşlanmış.¹¹

Cumhurbaşkanı ve milletvekilli seçimlerinin yapılacağı bir dönemin öncesinde Bursa'daki bir futbol maçında meydana gelen bu tür olaylar sıradan değildir. Zira ülkedeki gerilimin artmasına ve Şer İttifakı'nın (ABD, İngiltere, AB,

Siyonizm ve İsrail) bu ülkeye dönük stratejilerinin daha kolay uygulanmasına, seçim günü ve sonrasında ülkede öngördükleri strateji için uygun gayrimemnun kitlelerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu ise, kadife darbelerin hayata geçirilebilmesi için aranıp da bulunamayan yeni fırsatların ortaya çıkmasını sağlar. Bu açıdan konuyu ele aldığımızda resmî görevlilerin ve siyasilerin yaptığı açıklamalar ayrı bir anlam, önem ve boyut kazanmaktadır:

İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, "Bursa'daki futbol müsabakasında, futbol seyrinin dışındaki görseller kabul edilemez ve spor ile bağdaştırılmaz. Bu görsellerin stada sokulmasında zafiyet gösteren kamu görevlileri ile ilgili soruşturma başlatılmış ve ilgili kamu görevlileri açığa alınmıştır." Bursa Valiliği, "Pankart açma olayına karışan ilgililer hakkında teşhis, tespit ve yakalama çalışması ile maç sonunda soyunma odasında gerçekleşen darp olayına ilişkin ise sorumlular hakkında cumhuriyet başsavcılığı koordinesinde adli işlem başlatılmıştır. Bu kapsamda şu ana kadar yedi kişi gözaltına alınmıştır."

Amedspor Mütevelli Heyeti'nden Metin Kılavuz, "Çok hazırlıklı, bilinçli bir provokasyon. Bu bölgede yaşanan faili meçhul cinayetlerde adı geçen kirli bir adam olan Yeşil'in posterini açılıyor, bir hazırlık yapılmış yani. Amedspor sadece Amedlilerin takımı değil, bir bütün olarak büyük bir coğrafyayı da temsil ediyor. Amedspor Hewlerlinin de, Qamişlo'nun da, İzmirlinin de, Yozgatlı'nın da takımıdır. Kendini öteki hissedilen tüm grupların takımıdır. 90'lı yıllarda faili meçhul cinayetlerde kullanılan aracın simgesi olan Beyaz Toroslar, JİTEM'in tetikçisi Yeşil'in, Cem Ersever'in görüntüleri tribünlere asılıyor. Amedspor'la bunun bağına nasıl kuruyorlar biliyoruz. İnkârcı ve ırkçı damarı kabartma, kullanılma amacıyla yapılıyor."

HDP Eş Genel Başkanları Pervin Buldan ve Mithat Sancar, "Gece otel önünde kolluk güçlerinin gözü önünde ırkçı tezahüratlarla başlayan ve otele havai fişeklerle devam eden saldırılar gündüz de durmamış, sahaya tüm yönleri ile yansımıştır. İrkçı slogan ve sözler yetmemiş olacak ki örneğine az rastlanır bir rezillik olarak

9 Hakan Albayrak, "Bursaspor-Amedspor Husumetine Dair", *Karar*, 7 Mart 2023.

10 <https://www.inspiredminds.de/tr/amedspor-g%C3%BCvenlik-%C3%B6nlemleri-yetersizdi/a-64903182>

11 Hakan Albayrak, *agy*.

En güzel tarz mücadele, söylenmesi gerekeni, yapılması gerekeni en estetik, en hikmetli ve en basiretli bir şekilde, muhatabın kalbini etkileyebilecek ve etkilenip öğüt alabilecek bir üslupta, bir tarzda ifade etmek veya yapmaktır.

tribünlerde Kürt sivillerin kaçırılıp katledilmesiyle bilinen Beyaz Toros aracı ile yine JİTEM tetikçilerinden “Yeşil” kod adlı Mahmut Yıldırım’ın fotoğrafları açılmıştır. Bu ırkçı, kesif faşizm ve nefret iklimi öyle sıradan bir avuç taraftarın planı değildir. Bu nefret iklimi ve hamasi milliyetçi şovenizm mevcut iktidarın ve rejimin can suyudur. Arzuladıkları yegâne ortam budur. Sağduyulu kamuoyuna açık çağrımızdır: Pervasızca yerleştirilmek istenen bu organize ırkçı ve kısıyıcı ortamın normalleştirilmesine izin vermeyelim. Her türlü faşizan siyasete ve uygulamaya hep birlikte karşı çıkalım.”

Emek Partisi (EMEP) Bursa İl Örgütü, “Sahaya atılan bıçak, mermi ve tribünlerde açılan Yeşil kod adlı JİTEM elemanı Mahmut Yıldırım’ın, ‘90’larda derin devletin insan kaçırmasının simgesi hâline gelen ‘Beyaz Torosların ve *Kurtlar Vadisi*’ndeki Pala karakterinin posterleri açılması olayı bir spor müsabakasından çıkarılmıştır... Kardeşlik duygusunu yok etmek isteyenlere karşı daha çok birleşeceğiz ve tribünlerde kardeşlik şarkılarını söyleyeceğiz. Irkçılık değil kardeşlik kazanacak.” TİP Genel Başkanı Erkan Baş, “Halkı birbirine düşürmeye çalışan, daha bir ay önceki depremde hasar gören bir kentin futbol takımına bile saldıran, provokatif pankartlar açan ve tüm bunlara gecedeki beri göz yuman her kimse hem ülkemize hem insana düşmandır.” Halkın Kurtuluş Partisi (HKP) MYK üyesi Av. Pınar Akbina “Çok açıktır ki bu pankartlar önceden planlanarak açılmıştır. Bu olay, 2015 seçimlerinde 7 Haziran ve 1 Kasım arasında yaşanan olaylar gibi aslında halkları birbirine düşürmek, Kürt-Türk, Alevi-Sünni ayrımı yaratarak ülkemizi kan gölüne çevirmenin bir planıdır.” CHP Milletvekili Sezgin Tanrıku: “Yaşananlar spor ahlakının ve futbol kültürünün dışından odakların provokasyonlarıdır.”

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkanı Devlet Bahçeli, “Geçtiğimiz hafta sonu Bursaspor-Diyarbakırspor arasında oynanan maçta sallanan görsellerin sporun ahlak ve doğasına aykırı olduğu herkesin malumudur. Bize göre Amed diye bir yer yoktur, Amedspor diye bir kulüpten de bahsedilemeyecektir. Diyarbakırspor’un Amedspor olarak isimlendirilmesi bizim nezdimizde yok hükmündedir. Bursa’da küçük bir azınlık olan terör yandaşlarının stadyumu tahrik etmesi, çıkan olayların Kürt kökenli kardeşlerimle ilişkilendirilmesi rezalettir. Türk ile Kürt arasına düşmanlık tohumu ekmeye kalkan kim varsa, koparılması gereken çibanbaşısıdır. Bursaspor taraftarını da buradan selamlıyorum, milli duruşları için de tebrik ediyorum. Bursa nasıl gözbebeğimiz ise Diyarbakır da gözbebeğimizdir. TFF yaşananlar karşısında atıl kalmıştır...”

Zafer Partisi Bursa İl Başkanlığı resmi sosyal medya hesabında “Renault Toros, 1989-2000 yılları arasında Oyak Renault’un Bursa’daki fabrikasında, yıllarca Bursasporlu ve Bursalı işçi ve emekçiler tarafından üretilmiş bir otomobil markasıdır. Bu bağlamda Bursaspor tribünlerinde Beyaz Toros pankartı açılması gayet doğaldır.”

İyi Parti İstanbul Gençlik Kolları İl Teşkilat Başkanı Tamer Kavukoğlu, “Toros’umuz beyaz değil ama yine de yenilmeyiz.” İYİ Partili Mehmet Aslan, “Apo’nun resmi açılınca demokrasi oluyor ama değil mi? Ben yorum yapmadım soru sordum! Apo’ya terörist, PKK’ya terör örgütü diyemeyen bölücü kafa bana faşist der! Benim Türk/Kürt diye bir ayrımım yok! Sporda böyle şeylere de yer yok, doğru değil. Ama diğer maçta PKK bayrakları, Apo posterleri açılırken neden tepki vermediniz? Soru net.”

Gelecek Partisi Genel Başkanı Ahmet Davutoğlu, “Bursaspor ile Diyarbakır Amedspor maçında yaşanan olaylar, tribünde açılan “Beyaz Toros” pankartı ve yaşanan olaylarla ilgili İçişleri Bakanlığı soruşturma açtı. Suçu ve suçluyu övmek, Türkiye’yi 90’lı yıllara götürme niyeti taşıdığı aşikâr olan bu tutum. Biz bu vatan toprağında binlerce yıldır beraber yaşadık, aynı kader ve ülkü birliğini paylaştık. Bundan sonra da yine beraber yaşayacağız. Birilerinin böyle bir amacı varsa dahi şiddet üretmek, farklılıkları kaşımak, fay hatlarını tetiklemek kimseye yarar sağlamaz. Her bir vatandaşımız bu ülkenin asli unsuru, kıymetli bireyleridir. Oyuna gelmemeli; kardeşliğimizden, birlik ve beraberliğimizden taviz vermemeliyiz...” Bölge İllerinden 14 Baro: “Yetkililer her türlü ırkçı ve ayrımcı yaklaşım ile nefret söylemine karşı önleyici tedbir almalıdır.”¹²

Yukarıdaki açıklamaları ve Bursa’daki olayları ve bunun öncelikle Diyarbakır’a sonra da Türkiye’ye yansımaları göz önüne aldığımızda, Türkiye bir seçim dönemine doğru giderken Türkiye’deki fay hatlarını harekete geçirecek operasyonların başlatıldığını söyleyebiliriz. “İrkçi”, “ayrımcı”, “mezhepçi”, “nefret söylemi”, “faşist”, “Kürt düşmanı” gibi kullanılan kavramlar, geçmişte yaşanan olayları hatırlatarak bir şuuraltı inşa etmeye dönük olduğundan tehlikelidir!

Futbol üzerine kurulan tezgâh Taksim kadife darbe sürecinde de yaşanmıştır. 7 Haziran seçimlerinden önce Rize-Trabzon sahil yolunda Fenerbahçe futbolcularını taşıyan otobüsün

12 <https://www.evrensel.net/haber/484113/amedspor-ekibi-bursaspor-macinda-saldiriya-ugradi><https://www.bbc.com/turkce/articles/c25713zg9jzo> <https://www.milligazete.com.tr/haber/14146130/bahceliden-olay-amedspor-aciklamasi-selanliyorum><https://www.haberturk.com/yazarlar/bulent-aydemir/3572092-ak-parti-de-beyaz-toros-rahatsizligi><https://hdp.org.tr/tr/orgutlu-lic-ve-fasizme-karsi-amedspor-un-yanindayiz/17200><https://www.aydinlik.com.tr/haber/zafer-partisi-beyaz-toros-kiskirtmasina-sahip-cikti-372772> <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/beyaz-toros-ve-yesil-pankarti-acilmisti-hkpdn-bakanlar-vali-ve-emniyet-muduru-hakkinda-suc-duyurusu><https://www.evrensel.net/yazi/92596/bursa-provokasyonuna-ortak-tutum-alma-secim-ve-sandik-guvenliginin-de-sartidir> <https://www.evrensel.net/yazi/92597/beyaz-toroslar-ve-onu-ureten-isciler> Ercüment Akdeniz; Beyaz Toros’lar ve Onu Üreten İşçiler; 07 Mart 2023 04:52;

kurşunlandığını bu aşamada hatırlamakta fayda vardır. Bugün Boğaziçi kadife darbe sürecinin son aşamasına gelindiğini göz önüne alırsak Şer İttifakı’nın öncelikle Türk-Kürt fay hattını harekete geçirmek istediğini söyleyebiliriz. Meseleyi basite indirmek, bir grup fanatiğin işi görmek son derece yanıltıcı olur. “Yeşil” ve “Beyaz Toros” posterlerinin stadyumda sergilenmesi bir karanlık gücün stratejik aklının stadyuma yansımalarıdır. Bu gerçek herkes tarafından iyi görülmelidir. Bu aşamada hatalar yapılmamalı, ittifak grupları kısır tartışma ve suçlamaların içine girerek Şer İttifakı’nın ekmeğine yağ sürmemelidir.

HDP’Yİ KAPATMA DAVASI VE ANAYASA MAHKEMESİ’NİN KARARLARI

HDP, BDP’nin isim değiştirmesi ile ortaya çıkan Kürt milliyetçiliği tabanında kurulan bir parti olup, Cumhurbaşkanlığı seçimi, mahalli seçimler, milletvekilliği seçimlerine girmiş ve TBMM’de grup kurmuş bir partidir. Hatta eş başkanları Selahattin Demirtaş’ı Cumhurbaşkanlığına aday göstermiş %9,8 rey almış olan HDP son iki yılda ortaya çıkmış, kurulmuş bir parti değildir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da belediye başkanlıklarını kazanmıştır. 14 Mayıs 2023 seçimlerine yaklaşık 2 yıl kala MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, Ocak 2021’de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın HDP’yi kapatması için uzun sayılabilecek yazılı bir açıklama yapmıştır. Bu yazılı açıklamanın konumuzu ilgilendiren bazı bölümleri aşağıya alınmıştır:

“Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı 6-8 Ekim olaylarının çıkmasında doğrudan payı bulunan 108 kişi hakkında 30 farklı suçtan dava açmıştır. Bunların en azıllarından birisi de CHP’nin ve İYİ Parti’nin destekleyip sempati beslediği terörist Selahattin Demirtaş’tır. Şurası kesindir ki, FETÖ elebaşı Fetullah Gülen neyse terörist Demirtaş da odur. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, bilhassa 6-8 Ekim olaylarıyla ilgili hazırlanan ve hukuken açık ihbar niteliği taşıyan iddianameyi temel alarak HDP hakkında acil ihtiyaç olan kapatma davasını süratle açabilecektir. Şayet kapatma davasının açılması tavını kaybedip tavsamaya havale edilirse Milliyetçi Hareket Partisi Siyasi Partiler Kanunu’nun

100'üncü maddesine müzahir olarak gereğini zamanı geldiğinde inanmışlıkla yapacaktır. CHP'nin, İYİ Parti'nin itirazları suç ve suçluyu koruma mahiyetindedir. Bunun yanında teröre yardım ve yataklık olarak da ayrıca ele alınmalıdır. Zalimlerin ve Türkiye düşmanlarının yeminli sözcüsü olan Kılıçdaroğlu, FETÖ'ye, PKK'ya, MLKP'ye, DHKP-C'ye tutunmaktan, bu hain örgütlerle yol yürümekten derhal vazgeçmeli, teröristlerle bağıni kesmelidir. Yoksa suç ve terör örgütleriyle irtibat ve iltisakının vebali kendisinin siyasi sonunu süratle hazırlayacak, milletimiz bu namertliği affetmeyecektir. İYİ Parti Başkanı'nun da heyecanla rezervini yaptığı terörist Demirtaş ile kahvaltı programını meçhul bir tarihe erteleyip masa edebiyatına son vermesi eve dönüş yolunda kendisini bihakkın rahatlatacaktır. Ne idüğü belirsiz iyileştirilmiş ve güçlendirilmiş parlamenter sisteme geçmek için masa kurulsun diyen bu şahıs bilmelidir ki, çift taraflı davranan ve ikiyüzlü olan bizatihi kendisidir."¹³

Bahçeli'nin yazılı açıklamasında sadece HDP, Demirtaş suçlanmamakta, CHP/ Kılıçdaroğlu ve Meral Akşener/İyi Parti de ihanetle FETÖ, PKK, MLKP, DHKP-C iş birlikçisi, terör örgütünün koruyucuları olarak çok ağır bir dil kullanılarak itham edilmekte, suçlanmaktadır. İlginç olan bugün bu ağır ifadelerle suçladığı insanlarla dün Ekmeleddin İhsanoğlu'nun Cumhurbaşkanılığı seçiminde birlikteydi ve o zamanda Erdoğan ve onu destekleyenleri benzer bir dil kullanarak suçlamakta, hakaret etmekteydi. Bu gerçek, yol boyu unutulmamalıdır.

Ayrıca CHP ve İYİ Parti'yi FETÖ, PKK, MLKP, DHKP-C iş birlikçisi olarak suçlamak, her iki partinin tabanında bu yapılara sempati beslenmesine yol açabilir. Bu, terör örgütlerinin arayıp da bulamadıkları bir imkândır. Belge ortaya koymadan yapılan bu tür suçlamalar, son derece tehlikeli ve sakıncalıdır. Bu dil düzeltilmelidir. Bahçeli'nin açıklamasında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın acil olarak HDP'ye

13 <https://www.karar.com/bahceliden-hdp-cikisi-yargitay-kapatma-davasi-acabilir-1600975> Aydın Engin, "Yumurtasız Omlet- HDP'siz Siyaset", <https://t24.com.tr/yazarlar/aydin-engin/yumurtasiz-omlet-hdp-siz-siyaset,29425>

kapatma davası açması istenmektedir. Eğer bu yapılmazsa bizzat MHP olarak devreye girilecek kapatma davası için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na başvurulacaktır. Nitekim daha sonra MHP, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na 14 Mayıs 2023 seçimlerine yaklaşık 2 yıl kala HDP'nin kapatılması için bizzat başvurmuştur.

Bu başvuru üzerine HDP'yi kapatma davası için hazırlanan iddianame, 21 Haziran 2021'de AYM tarafından kabul edilmiş ve süreç başlatılmıştır.¹⁴ Seçim sürecine girildiğinde Yargıtay Başsavcılığı, HDP'nin hazine yardımı almaması için de Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuş, mahkeme savcılığın talebini uygun bularak HDP'nin hazine yardımı alması üzerine blokaj uygulamıştır. Ancak HDP'nin itirazı üzerine itirazı görüşen aynı mahkeme, önceki karardan vazgeçerek oy çokluğu ile HDP'nin hazine yardımı alması üzerindeki engelini kaldırmıştır.¹⁵ HDP, Anayasa Mahkemesi'nden deprem ve seçim dolayısıyla kapatma davasının, seçim sonrasına, 3 aylık ertelemesini istemiştir. Ancak mahkeme bu isteği, 1 aylık erteleme olarak kabul etmiş ve milletvekili listelerinin son günü olan 10 Nisan tarihinden bir gün sonrasına, 11 Nisan 2023 tarihine, HDP'nin savunma yapması kararını vermiştir.¹⁶ HDP mahkemenin bu kararına karşı seçime doğrudan girmeyip Yeşil Sol Parti adında yeni bir parti ile girme kararı almıştır.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, hem HDP ile ilgili hazine yardımı üzerindeki blokajın kaldırılmasına hem de savunma için 1 ay ek süre verilerek HDP'nin yeni bir parti adı ile seçime girme imkânını kazanmasına karşı çıkarak Anayasa Mahkemesi üyelerini 'PKK yandaşı',

14 <https://www.voaturkce.com/a/kapatma-davasinda-sozlu-savunmasi-bir-ay-ertelenen-hdp-aym-secimlere-kadar-herseyi-yapabilir/6997131.html>

15 <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/hdpnin-hazine-yardimi-blokesi-kalkti-639188h.htm> <https://bianet.org/bianet/siyaset/275518-aym-nin-hdp-hesabina-blokaji-kaldirmasiyla-bassavcinin-oyunu-ifsas-oldu>. Aytunç Erkin, "HDP Kararını Veren İki Kritik AYM Üyesi", *Sözcü*, 11 Mart 2023.

16 <https://www.inspiredminds.de/tr/anayasa-mahkemesi-hdpnin-s%C3%B6z%C3%BC-savunmas%C4%B1n%C4%B1-1-ay-erteledi/a-64929168> Sedat Ergin, "AYM'nin Son Kararı HDP'nin Kapatılması İhtimalini Uzaklaştırdı mı?", *Hürriyet*, 11 Mart 2023.

'hainlerin iş birlikçisi', 'ahlaki seviyesi düşük' olarak çok ağır bir dille suçlanmış; verdikleri kararı 'rezalet', 'melanet' ve 'kepezelik' olarak nitelendirmiştir: "Adı yüksek aidiyeti ve ahlaki küçük olan bu mahkeme söz konusu bloku kaldırmış, HDP'ye hazinenin kasasını açmıştır. Bu yürek burkan hukuk skandalı olarak anılacak bir karardır. Bu karara oy veren mahkeme üyeleri ihanetin sözünü dinlemiş ve buna kulak vermişlerdir. Anayasa Mahkemesi, HDP'nin seçimlere girmesini kolaylaştırmış, açıktan tarafını belli etmiş, güvenilirliğine de bir kez daha kendi eliyle darbe vurmuştur. Önümüzdeki seçimden sonra Cumhur İttifakı'nın yegâne hedeflerinden birisi yeni Anayasa'dır. Bu kapsamda AYM'nin statüsü, kuruluş ve yargılama esasları kökten değiştirilmeli, bu Mahkemenin millete ters düşen, hainlere zeytin dalı uzatan kahredici mevcut yapısı bütünüyle tasfiye edilmelidir. Şayet HDP zillet ittifakında yer almayıp kendi cumhurbaşkanı adayını çıkarmayı planlıyorsa tavsiyem odur ki Anayasa Mahkemesi Başkanı arayıp da bulamayacakları özelliklere sahiptir. HDP'nin cumhurbaşkanı adayı AYM başkanı olursa biz bunu son derece doğal ve tutarlı bir tercih olarak kabul ederiz. Teröristlere hazine yardımını kapaklarını açan bir kararı rezalet ve melanet olarak tanımlıyoruz. Anayasa Mahkemesi'nin bölücü terör örgütünün arka bahçesi olması, beka ve güvenlik sorunu olduğu kadar adalet ve hukuk katlidir, buna göz yumamayız... Cumhur İttifakı böylesi bir kepezeliğe müsaade etmeyecektir."¹⁷

İlginç olan Vatan Partisi lideri Doğu Perinçek'in de, Bahçeli'nin kullandığı dilin benzeri bir dili Anayasa Mahkemesi üyeleri için kullanmasıdır. Perinçek, Bahçeli'den farklı olarak mahkeme üyelerini 'ABD, İsrail iş birlikçisi' olarak suçlamış ve nitelendirmiştir: "Türkü ve Kürdüyle Türk milletine, insanlığa, Mehmetçiğe, Türkiye'nin birlik ve bütünlüğüne sadakâtini kaybetmiş bir mahkeme olamaz. HDP, terör örgütü PKK'nın ayağıdır, elidir, dilidir. 540 milyon liralık hazine yardımının, Mehmetçiğe kurşun olarak, yollarımıza mayın olarak, insanlarımızı el yapımı bomba olarak dönecek." Anayasa

17 <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/bahceli-yine-aymyi-hedef-aldi-639992h.htm>

Mahkemesi'nin kararı, ABD emperyalizminin "Kürdistan" adı altında İkinci İsrail planına hizmet etmektedir. Anayasa Mahkemesi mahkeme olmaktan çıkmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin görev ve sorumluluğu, PKK terör örgütünü yaşatmak değildir ve olamaz! Anayasa Mahkemesi, şu anda bölücü terör örgütü PKK'ya 540 milyon lira yardımın sorumlusu konumuna düşmüştür. Anayasa Mahkemesi, Amerika'dan korktuğu için karar veremiyor. Türk yargıcı korkmuyor ama Anayasa Mahkemesi Amerika'dan korkuyor. Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı, ABD emperyalizminin 'Kürdistan' adı altında İkinci İsrail planına hizmet ediyor. ABD emperyalizmi, resmî açıklamalara göre, PKK'ya 125 bin tır silah verdi. Anayasa Mahkemesi de, PKK'ya hayat veriyor. ABD emperyalizmi, 2023 bütçesinden PKK/PYD'ye 165 milyon dolar verdi. Maaş dağıtılan PKK'lı terörist sayısını 19 bin 500'e çıkardı. Anayasa Mahkemesi de ABD emperyalizminin gerisinde kalmama telaşı içinde, PKK'ya 540 milyon lira veriyor. Anayasa Mahkemesi çoğunluğu, Türkiye Cumhuriyeti hukukuna göre değil, uluslararası dayatmalara göre hüküm kuruyor. Sorumlu olan yalnızca Anayasa Mahkemesi değildir. Hükümet ve devlet organları da bölücü terör partisinin kapatılması konusunda zaaf içindedir. Birtakım gerçeğe ilgisi olmayan sandık hesaplarıyla Türkiye'nin birlik ve bütünlüğünden feragat ediliyor. Devletin bugünkü kararsızlığı, HDP'nin ve yandaşlarının oy toplamasına yarıyor. AK Parti Hükümeti, ne yazık ki, devletin bu zaafının baş sorumlusudur. O hâkimleri bozan bir ABD siyasi rejimi var."¹⁸

18 <https://www.aydinlik.com.tr/haber/vatan-partisi-genel->

Bahçeli ve Perinçek'in kullandığı bu dil, bu ülke insanlarının birlik ve beraberliğine mi hizmet etmektedir yoksa ayrışmasına mı? Okuyucu kardeşlerimizin duygusallığa düşmeden bu sorunun cevabını düşüncelerinde fayda vardır. Üzerinde durulması gereken, yapılması gereken, Anayasa Mahkemesi kararlarının hukuk düzleminde gerekçeli bir şekilde tartışılması ve gerekirse eleştirilmesidir. Bu yapılmayıp mahkemenin verdiği kararın gerekçeleri üzerinden değerlendirme yapmak yerine verilen kararın hukuki olup olmadığına bakmadan, gerekli değerlendirmeleri yapmadan doğrudan doğruya mahkeme üyelerini suçlamak, onlara hakaret etmek adil değildir. Hiçbir belge ve gerekçe ortaya koymadan Anayasa Mahkemesi üyelerini verdiği karardan dolayı 'ABD-İsrail iş birlikçisi' diye suçlamak son derece yanlıştır, adil değildir ve ahlaki de değildir. Unutulmaması gereken çok temel bir nokta da bugünkü mahkeme üyelerinin çoğunluğunun Cumhur İttifakı döneminde atanmış olmasıdır.¹⁹

Türkiye'nin birlik ve beraberliğini isteyenler, bu ülke insanlarının farklı din, mezhep ve etnik yapılarından meydana geldiğini asla unutmamalıdır. Bu coğrafyada, bu coğrafyayı paramparça etmek isteyen yaklaşık 16 projenin savaştığını göz önüne alarak düşünmeli, hareket etmeli ve ona göre bir dil ve söylem geliştirmelidirler. Öyleyse "Ben Müslümanlardanım, diyenlerin" nasıl bir dil ve söylemi olmalı?

EN GÜZEL TARZDA MÜCADELE İLKESİ VE MİZAN

Hayatın ve kâinatın huzur içerisinde idame etmesi, fesadın ortaya çıkıp yaygınlaşmaması, genel olarak, *mizan*, *adl* ve *kıst* kavramlarının esas alınması ile mümkündür. Allah insanlara gönderdiği kitap ve peygamberlerle bunların muhtevasını açıklamış ve insanlığın ancak mizan ve adaletle ayakta durabileceğini bildirmiştir (57 Hadîd 25). Kur'an-ı Kerim'e göre hayat ve kâinat, mizan ve adalet üzerine kurulmuş-

baskani-dogu-perincek-anayasa-mahkemesi-mahkeme-olmaktan-cikti-373836

19 Seçim sürecinde ittifaklar arası sosyolojik savaşa zemin hazırlayan psikolojik savaş konusunu, seçime çok az bir süre kaldığı, yerimiz de kalmadığı için seçim sonrasına bırakmak zorunda kaldık. Özür dileriz.

tur. Onun için mizanın bozulmaması, adaletle korunması, ana bir görev ve sorumluluk olarak insanın omuzlarına yüklenmiştir. (55 Rahmân 7-9) Siyasi mücadelenin hedefi, iktidara gelmenin hedefi, bu mizanı korumak ve adaleti hâkim kılmak olmalıdır. Hz. Davud'a halifelik görev ve sorumluluğu, bu çerçevede yüklenmiştir. (38 Sâd 26). Mizan ve adaletin bozulması, toplumlara ifsat etmekte ve de helaklerine sebep olmaktadır (7 A'râf 81-85, 10 Yûnus 83, 11 Hûd/84-85; 74 Müddessir 18-24).

İşte bugün Türkiye'nin ana sorunu, tevhidi değerlere dayanan bir mizanın olmadığı bir sistem sorunudur. Türkiye'deki hâkim sistemde mizan bozulmuştur. Mizan yoksa adalet de yoktur, adalet yoksa barış da yoktur. Türkiye'de yıllar süren kargaşanın, istikrarsızlığın, bunalımın ve kavganın arkasında bu gerçek yatmaktadır. Ülkemizde siyasetin dilinin bozulmasının ana nedeni budur.

"BEN MÜSLÜMANLARDANIM" DİYENLERİN DİL VE ÜSLUBUNU İLAHİ MİZAN BELİRLER

Dil bir iletişim aracıdır. Kullanılan kelimeler, kavramlar muhataplar arasındaki ilişkiyi ya kuvvetlendirir ya da bozar. Birçok kötülük, şerrin kaynağı, yanlış ve kötü dildir. Hz. Peygamber (s.): "Muhakkak ki Âdemoğlu'nun yanlışlıklarının çoğu dilindedir."²⁰ İnsanı ateşe sürükleyen, ülkeyi, toplumu kargaşaya sürükleyen, kin ve nefret etrafa saçan kötü bir dilden başkası değildir. Hz. Peygamber (s.): "İnsanları burunları üzerine ateşe sürükleyen dillerin mahsulünden başka ne olabilir?"²¹ O nedenle dil güvenliği, Müslümanın temel özelliklerinden biridir. İnsanın bütün uzuvlarını etkileyen onların üzerinde baskı kuran önemli azalardan biri insanın dilidir.²² Bu bağlamda en çok birbirini etkileyen iki organ *kalp ve dildir*.

Hz. Peygamber (s.): "Kulun kalbi doğru olmadıkça imanı doğru olmaz. Kalbi de dili doğru olmadıkça doğru olmaz."²³

20 Taberânî, İbn Ebî Dünya, Beyhâkî.

21 İbn Mâce, Hâkim.

22 Tirmizî.

23 Harâitî.

Kalp ve dilin bu ilişkisinden dolayı bir müminle mümin olmayanın kalpleri ve dilleri birbirlerinden farklıdır. Hz. Peygamber (s.): “Mümin bir kimsenin dili, kalbinin arkasındadır. Konuşmak istediği zaman kalbiyle o şeyi düşünür, sonra diliyle onu geçirir; münafığın dili kalbinin önündedir. Bir şeyi kastettiğinde diliyle söyler, kalbiyle düşünmez.”²⁴

Dil aynı zamanda müminin dışa yansıyan ve dışta etkili olan, olması gereken yönüdür. Mümin, İslâm'ı şahsında temsil eden ya da temsil etmek zorunda olan insandır. Üzerinde bu açıdan ağır bir sorumluluk vardır. Bu sorumluluğu yerine getirmek mecburiyetindedir. Bundan dolayı Hasan Basri, “Dilini korumayan bir kimse dinini hakkıyla bilmiş değildir.” demiştir. Bugün seçim safhunda kullanılan dil, ne derece millidir, dinî değerlere uygundur? Kendi kültür ve medeniyetinin değerlerine ters ve insanı ifsat edici bir dil kullanmak hem yanlış hem de tehlikeli değil midir? Biz Müslümanız diyen herkesin, aşağıda yazılanlar üzerinde düşünmesi ve parti gözetimsizin siyasetin dilini düzeltmek üzere sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir.

SİYASÎ MÜCADELE EN GÜZEL TARZDA BİR MÜCADELE OLMALIDIR

Değer sistemleri arasındaki mücadele, sınırsız ve topyekûndur ve farklı mücadele şekillerini kullanır. Siyasi mücadele, bu mücadele şekillerinden biri ve en önemlisidir. Bir milletin değerlerinin yaşanır hâle gelmesi demek, o değerlerin iktidar olması anlamına gelir ki bu da siyasal mücadeleyi ilgilendirir.

Seçimin geçerli olduğu sistemlerde parlamento üzerinden mücadele edilmesi (parlamento içi siyaset) çok etkili ve de önemlidir. Toplumlar parlamento içi siyasetle çok fazla ilgilenmekte ve ondan etkilenmektedirler. Siyasi parti kadro ve mensuplarının kullandıkları dil, toplumu gerebilmekte, komplastretilmekte, hatta kavga ya sokabilmektedir. O nedenle en güzel tarzda bir mücadele, öncelikle siyasi mücadelede gerçekleştirilmelidir.

24 Harâitî.

Değerler arası mücadelede “Ben Müslümanım!” diyenlerin izleyecekleri yol, uygulayacakları yöntem, bizzat Allah tarafından resûlleri aracılığıyla uygulaması yapılarak insanlara gösterilmiştir. Bu mücadelenin adına da estetik mahiyetinden dolayı “en güzel tarzda mücadele” adı verilmektedir: “[16.125] *Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel bir biçimde mücadele et.*”

Burada insanları sıratı müstakime çağırırken dile güzellik katacak üç ana kavramın kullanıldığı görülmektedir: Hikmet, Güzel öğüt (*mev'iza*), Güzel bir tarzda tartışma (*cedel*). Bunlar gibi Kur'ân'da mücadelenin estetik bir hüviyette olmasını belirleyen daha başka kavramlar da vardır: *basiret, beliğ, selam, sevgi, kolaylık, cemil, emniyet, furkan, kavl, leyyin, hayâ-edep, makt, safhan*. Bu kavramların mücadeleye ilişkin çerçevelediği, şekillendirdiği bir alan vardır. Bu alan konuşma tarzımızdan, giyim, kuşamımıza, beşerî ilişkilerden ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri ilişkilere kadar her şeyi kapsar.

İslâm, değerler sistemi arasındaki mücadelenin her aşamasında şartlar ne olursa olsun ‘güzel-liği, nezaketi’ esas almaktadır. Şeytani değerlerin kullandığı usul ve vasıtaların çirkinliği, vahşiliği, kabalığı ve gayri insaniliği bu olguyu, bu prensibi hiçbir zaman değiştiremez, değiştirmemelidir. Müslüman açısından mücadelenin gayesi, insan fitratının bir ifadesi olan İslâmî değerleri insanlara kabul ettirmek, zihinleri ve kalpleri fethetmektir, işgal etmek değildir. Fetihte rahmet ve bereket vardır. İşgalde zulüm ve yok etme vardır. Fetihte dengede oluş, kararlı oluş vardır; işgal ve zorbalıkta kaos ve kararsızlık vardır. Biri yeşertir diğeri ise kurutur. Biri meyvesini verir, öteki meyveleri kurutur.

Kur'ân-ı Kerim en güzel tarz mücadelede kullanılacak dili, bir ‘güzel ağaçla’ ve ‘güzel bir bitki’ ile ilişkilendirmektedir: “*Görmedin mi ki, Allah nasıl bir örnek vermiştir: Güzel bir söz, güzel bir ağaç gibidir ki, onun kökü sabit, dalı ise göktedir. Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Allah insanlar için örnekler verir; umulur ki onlar öğüt alır- düşünürler. Kötü (murdar) söz ise, kötü bir ağaç gibidir: Onun kökü yerin üstünden koparılmış, kararı (yerinde durma, tutunma imkânı)*”

kalmamıştır. Allah, iman edenleri, dünya hayatında ve ahirette sapasağlam sözle sebat içinde kılar.” (14 İbrahim 24-27) “Güzel şehrin bitkisi, Rabbinin izniyle çıkar; kötü olandan ise kavruk-tan başkası çıkmaz.” (7 Arâf 58)

Bu benzetmeden çıkarılacak sonuç, en güzel tarzda mücadele bir denge, bir kararlılık, bir bolluk ve bereket hareketi, bir inşa ve fitrata dönme hareketidir. Mücadelede güzel bir dil kullanımı, 14/24-27 ayetlerinde bir ağaçla temsil edilirken; 7/58’de bir şehrin bitkisine benzetilmektedir. Bu benzetmelerle en güzel tarz mücadelenin hem bireysel boyutuna (14/24-27), hem de toplumsal boyutuna (7/58) dikkat çekilmektedir.

SİYASETİN DİLİ İFSAT EDİCİ DEĞİL İNŞA EDİCİ OLMALIDIR

Bir milletin değerlerinin korunması, zenginleştirilip geliştirilmesi hem bireyin hem toplumun hem de siyasetin görevi olmalıdır. Eğer değerlerin yıpratılması siyasilerin eliyle oluyorsa buna karşı çıkmak hem bireysel hem de toplumsal bir görevdir. Sivil toplumun siyaseti de bu demektir zaten. Biz buna parlamento dışı/üstü siyaset demektediriz. Parlamento dışı siyaset, toplumun değerlerini korur, savunur ve geliştirip zenginleştirir. Çirkin hayâsızlıklara, onların yaygınlaşmasına ve yaygınlaştırılmasına karşı çıkmak, bireysel bir görev olarak müminin, toplumsal bir görev olarak parlamento dışı siyasetin görevidir. (42 Şûrâ 37, 53 Necm 32)

Dışsallaşan, ortalığa serilen, sadece sözü edilip tedavisi edilmeyen, karşı çıkılmayan tüm çirkin hayâsızlıklar, kalbinde hastalık bulunanlara cesaret vererek çirkin hayâsızlıkların daha da yaygınlaşmasına sağlayabilir. Bunun doğal sonucu insanlar, çirkin hayâsızlıklara alışır, onu huy edinirler (21 Enbiyâ 74). Bu tehlikeden dolayı Allah, çirkin hayâsızlıklara yaklaşılmasını emretmektedir (6 En’âm 151-153; 7 Arâf 33). Konunun öneminden dolayı Nahl Suresi 90. ayetinde yer alan nasihat, imamlar tarafından, her cuma günü hutbede okunarak insanlara hatırlatılmaktadır: “*Şüphesiz Allah, adaleti, ih-sanı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; çirkin utanmazlıklardan (fahşâdan), kötülüklerden*

ve zorbalıklardan sakındırır. O, size öğüt vermektedir, umulur ki öğüt alıp düşünürsünüz.” (16 Nahl 90)

İnsanlığın ifsat edilmesine dönük çirkin hayâsızlıkların yaygınlaştırılma gayretlerine karşı müminler teyakkuz hâlinde olmak zorundadırlar. Böyle bir yaygınlaşmaya karşı bigâne kalmak, Allah’ın azabına duçar olmak demektir (24 Nûr 19). Bu nedenle çirkin hayâsızlıkların hem icra edilmesine hem de bunların toplum içerisinde yayılmasına karşı mücadele etmek müminlerin görevidir. Çirkin hayâsızlıkların toplumda yaygınlaştırılmasına vesile olacak davranışlara karşı uyanık olunması, bilerek veya bilmeyerek yaygınlaştırmaya sebebiyet verenlere nasihat edip uyarılması ve çirkin hayâsızlıkları tecrit ederek örtülmesi gerekmektedir.²⁵

İslâm’da temel kıstas, insanların kusurlarını, günahlarını araştırıp yaygınlaştırmak değildir. Temel esas, kötülüklerin örtülmesi, bloke edilmesi ve tecrit edilmesidir. Kötülükleri, salgın hastalık hâline getirecek her türlü söylem ve davranıştan kaçınılmasıdır. Aksi davranış, toplumun ifsat edilmesine sebebiyet verir. O nedenle insanların gizli dünyalarında kalan şeyleri kamuoyuna duyurmak, günlük dilde sürekli konuşulur kılmak doğru bir yaklaşım değildir.

Siyasilerin bazı kavramlar ve olaylar üzerinden yürüttükleri seçim kampanyaları bu açıdan sınıktılıdır, tehlikelidir. Parti aidiyetini şuursuzca harekete geçirerek bu çirkinlikler parti mensupları açısından meşru görülmeye başlanabilir. O nedenle siyasetin dili ifsat edici değil, inşa edici olmalıdır.

SİYASETİN DİLİ NASİHAT (HAYIRHAHLIK) İHTİVA ETMELİ VE GÜZEL OLMALIDIR

Nasihatın asıl amacı, insanların aynı anne ve babanın çocukları olduğu noktasından hareketle tevhide değerler çerçevesinde bir kardeşliğin ihdas edilmesi, korunması, geliştirilmesi ve pekiştirilmesi olmalıdır. Toplumsal sorunları, bu kardeşlik mantığı içerisinde el birlik çözüme

²⁵ Müslim, Birr 72, (2590), (3431); Ebû Dâvud, Edeb 45 (4891), (3430).

kavuşturacak bir atmosferin ihdas edilmesi önemlidir. Nasihat (öğüt), Allah'a yönelenleri arıtmak, kötülerini sakındırmak amaçlıdır. (77 Mürselât 5-6). İbn Ömer'in, "Kişinin temizlenmesine en fazla muhtaç olduğu şey dilidir." demesinin sebebi budur.

Dolayısıyla siyasetin dili, bu iki ana amaca dönük olmak zorundadır. Siyasiler, kullandıkları dilin bu çerçevede olup olmadığına bakmalıdır. Bu çerçevenin dışına çıkan bir söylem, bir dil yanlış, yapıcı değil, yıkıcıdır. Buna da sivil toplum karşı çıkmalıdır. Parlamento dışı siyasetin temel görevlerinden biri de siyasilerin dillerini düzeltmek olmalı; yanlışlarını onaylamak değil. Siyasetin dili estetik olmalıdır (16 Nahl 125). Nefsi galeyana getirici olmamalıdır. Azarlama, aşağılama, horlama ve suçlama içeren hitap tarzı, muhatabın her türlü algı mekanizmasının kapanmasına ve bir tepkinin doğmasına sebep olmaktadır. Hz. Peygamber, müslümanların birbirlerine "kardeşim!" demesini her vesile ile teşvik etmiş ve bu hitabın yaygınlaştırılmasını istemiştir. Kendisi, genel olarak, "kardeş" ve "sevgi" kavramlarını birlikte kullanmaya özen göstermiştir: "Biriniz kardeşini (Allah için) seviyorsa ona sevdiğini söylesin."²⁶

SİYASETİN DİLİ 'İYİLİKLER KÖTÜLÜKLERİ GİDERİR' İLKESİNE UYGUN OLMALIDIR

Cumhuriyet tarihi boyunca muhatabı karalamak, kötülemek ve tehdit etmek üzerine kurulu bir siyasi dil ve söylemin bugünden yarına değişmesini beklemek hayalcilik olur. Müslümanlar olarak canımız yansa da, içimiz kan ağlasa da, mücadeleye estetik bir seviye kazandırmak zorundayız. Kötülükleri iyiliklerle uzaklaştırmak, sabırla dağ devirmek, bugünün en önemli görevlerinden biri olmalıdır. (11 Hûd 114-115; 23 Mü'minûn 96) Kötülüğü en güzel, en estetik bir tarzda uzaklaştırmak, müminlerin taşıması gereken bir vasıftır. (28 Kasas 54-55) Kötülük yapanlara iyilik yaparak onların kalplerini yumuşatmak ve hatta dostluğunu kazanmak mümkün olabilir. (41/34; 60/7)

26 Ebû Dâvud, Edeb 122, (5124); Tirmizî, Zühd 54, (2393), (3337).

SİYASET AF VE KOLAYLIK YOLUNU İLKE EDİNMEK DİR

İnsanın yapısında hem iyi özellikler hem de kötü özellikler iç içedir. Şeytan ve onun yolundan gidenler insanın kötülük cephesine hitap ederek hep kötü meziyetlerini öne çıkarmaya çalışırlar. Cendereye sıkıştırılmış, her şeyi ters yüz edilmiş ve kafası karmakarışık olan insanları uyarabilmek için insanın iyilik cephesine açık, etkileyici, nazik bir dil ve bir üslup ile hitap edilmelidir. Onun için Kur'ân, "Onlara öğüt ver ve onlara nefislerine ilişkin açık ve etkileyici söz söyle." (4 Nisâ 63) demektedir.

Bu ilke, sadece mazlumlar için değil aynı zamanda zalimler için de geçerlidir. Allah'ın, Hz. Musa ile kardeşi Harun'u Firavun'a uyararak için gönderirken, yumuşak davranmalarını öğütlemesi anlamlı, düşündürücü ve dikkat çekicidir: "İkiniz Firavun'a gidin, çünkü o, azmış bulunmaktadır. Ona yumuşak söz söyleyin, umulur ki o öğüt alıp-düşünür ya da içi titrer-kokar." (20/43-47). Halife Memun ile bir vaiz arasında geçen aşağıdaki konuşma, bu konunun daha da iyi anlaşılmasını sağlayabilir: Halife Memun'dan rivayet edildiğine göre, kendisine vaaz ve nasihat eden bir vaiz, konuşması sırasında sert bir dille *terhîb* (korkutma) ve *terğîb* (isteme) de bulunur. Halife, vaize dönerek şöyle der: "Be adam, mülayim ol, görmez misin Allah, senden daha hayırlı olanı (yani Hz. Mûsâ ve Harun'u), benden daha hayırsız olana (yani Firavun'a) gönderdi de mülayim olmasını emretti ve: "Varın da ona yumuşak söz söyleyin, olur ki nasihat dinler yahut da korkar dedi."²⁷

O nedenle muhataplarımız hakkında peşin hükümlü olmamalıyız. Kimin ne zaman ve hangi gerekçe ile iman edeceği bizler tarafından bilinemez. Kimin kalbinin mühürlenip kilitlendiğini bizler bilemeyiz. O nedenle kolayca kaçıp insanları karalayarak kendimizi temize çıkarmaya çalışmamalıyız. Herkesin bir Ömer, bir Amr İbn As, bir Halid bin Velid olma ihtimali daima vardır. Böyle bir ihtimal de her zaman dikkate alınmalıdır. Onun için siyasette kullanacağımız dil, yapacağımız davet, tebliğ, nasihat

27 1998 Numaralı Hadisin Şerhi; Ebû Dâvud, Edep 20, (4835); Müslim, Cihâd 6, (1737).

ve mücadele yumuşak, etkileyici ve kuşatıcı olmalı, kolaylaştırıcı olmalı, zorlaştırıcı olmamalı, müjdeleyici olmalı, nefret ettirici olmamalıdır: “Sevindirin, nefret ettirmeyin, kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Uyumlu olun, ihtilâf etmeyin, teskin edin, nefret ettirmeyin.”²⁸ Siyasetin dili, sözün en güzelini kullanmayı hedeflemeli (17 İsrâ 53) ve başkalarının kutsallarına saygı göstermelidir. (6 En’âm 108)

En güzel tarzdaki mücadele, karanlıklar içerisinde bocalayan insanlığa ışığı gösterme, onları aydınlığa çıkarmayı gaye edinir. Salt bir oy alma mücadelesi değildir. Dolayısıyla karanlıklar içerisinde el yordamı ile yol bulmaya çalışanların yaptığı hata ve kötülöklere karşı affedici olunmalıdır. (7 A’râf 198-199)

SİYASETİN DİLİ ŞAHISLARI DEĞİL, ZİHNİYETİ VE YAPILANLARI HEDEF ALMALIDIR

Bizim mücadelemiz, yanlışlıklara ve kötülöklere karşıdır. Biz, şahısların yaptığı kötülöklere dolayı onlara değil yaptıklarına karşıyız; onlara değil yaptıklarına buğuz ederiz. İnsanlara karşı şefkat ve merhametle davranmak, bizim inancımızın bir gereğidir. Biz insanları kaybetmeye değil kazanmaya talibiz. Sahabe döneminde müslümanlar arasında geçen bir olay, en güzel tarz bir mücadeleden ne anlamamız gerektiği konusunda güzel bir örnek teşkil etmektedir: “Ebudderda günah işlemiş bir adama rastladı. Oradakiler bu günah işlemiş adama sövüp sayıyorlardı. Ebudderda: Hey, onu bir kuyuya düşmüş görseniz çıkarmayacak mısınız?, diye seslendi. Onlar: Çıkarırdık elbet, dediler. Ebudderda: Öyleyse kardeşinize sövmeyin de size sıhhat ve afiyet veren Allah’a hamd edin, dedi. Ebudderda’ya Ona sen kızmıyor musun?, dediler. Ebudderda: Ben onun yaptığı işe kızyorum. Yaptığını terk ettiği zaman, o yine benim kardeşimdir.” demiştir.²⁹

Buna benzer bir rivayeti İbn Mesut şöyle nakleder: “Bir kardeşinizi günah işlerken gördüğün-

nüz zaman, ‘Allah’ım ona lanet et, onu, sürüm sürüm süründür.’ diyerek kardeşinizin aleyhine şeytana yardımcı olmayın, Allah’tan onu düzeltmesini isteyin.”³⁰ O nedenle siyasetin dili yıkmayı değil yapmayı, kazanmayı hedeflemelidir.

SONUÇ: SİYASETİN DİLİ SAVAŞI DEĞİL BARIŞI HEDEFLEMELİDİR

Büyük Ortadoğu Projesi, Büyük İsrail Projesi, 2. Sevr Projesi, İslâm’ın İslâm’la Savaşı Projesi kapsamında ümmet, tamamen etnik ve mezhebi parçalara bölünmek ve çatıştırılmak istenmektedir. Bu nedenle en güzel tarz bir mücadele, öncelikle müslümanlar arasındaki ilişkilere yansımalıdır. Müslümanlar başkalarına karşı affedici ve merhametli davranırken mümin kardeşlerini unutmamalıdır. Öncelikle mümin kardeşine karşı en fazla affedici, merhametli ve şefkatli davranmalıdır. Sonra bu, dış çevreye doğru tüm insanları kuşatacak tarzda genişletilmelidir.

En güzel tarz mücadele, söylenmesi gerekeni, yapılması gerekeni en estetik, en hikmetli ve en basiretli bir şekilde, muhatabın kalbini etkileyebilecek ve etkilenip öğüt alabilecek bir üslupta, bir tarzda ifade etmek veya yapmaktır. Muhatabın kalbinde, vicdanında titreme meydana getirebilmektir, düşünmesini sağlayabilmektir. Siyasetin dili kin ve nefretle bozulmamalıdır. Bugün kendisini öldürmek isteyen kardeşlerine karşı Hz. Yusuf gibi davranma; “Bugün size karşı sorgulamakınama yoktur.” diyebilme günüdür. Bu ülkeyi seven insanların kendi nefisleri aleyhine de olsa hakkı ayağa tutup kaldırması ve adaleti hakım kılması şarttır, hatta zorunludur. (5 Mâide 8)

En güzel tarz mücadele kötülöklere iyilikle uzaklaştırabilmektir. Kendisine zulmedenleri hidayet yoluna bıkmadan, usanmadan, kin gütmeyen çağırabilmektir. Bedduacı değil duacı olmaktır. Yılanı tatlı sözle deliğinden çıkarabilmektir. Kendi içinde tutarlı olmaktır. Sabırlı ve dağ devirmektir. Dengeli ve kararlı olmaktır. Yunus olmaktır, Yunus gibi bir dil kullanmaktır; Yunus gibi sözün en güzelini seçip söylemektir:

“Söz ola kese savaşı söz ola kesdire başı
Söz ola ağulu aşı balıla yağ ede bir söz”

³⁰ Yusuf Kandehlevi, *age*.

²⁸ Ebû Dâvud, Edep 20, (4835); Müslim, Cihâd 6, (1737); (1998).

²⁹ Yusuf Kandehlevi, *Hadislerle Müslümanlık*, Kalem Yayınevi, İstanbul, 1980, cilt: 3, s.1029.

MİLLİ GÖRÜŞ'ÜN KENDİNİ VAR EDEN TARİH VE SOSYOLOJİ İLE RESTLEŞMESİ: FE EYNE TEZHEBÛN?

— ALİ AKTAŞ —

Türkiye’de tartışılan her meselenin içinde az ya da çok muhakkak İslâm’a dair meseleler vardır ve var olmaya da devam edecektir. Siyasetin bugünkü durumunu tahlil etmek için önce bu hakkı teslim etmemiz gerekmektedir. Cumhuriyet devrinin başlangıcından bugüne demokrasi mücadelesinin merkezinde İslâm’ın nerede konumlandırılacağı meselesi en önemli tartışma alanı olagelmıştır. Hatta özellikle *çok partili dönemin demokrasi mücadelesi İslâm’ın ne olacağı mücadelesidir*, desek abartmış olmayız. Bu hususu tarihsel verilerle ortaya koymaya çalışacağım.

14 Mayıs seçimleri, helalleşme çağrıları, iç içe geçmiş ideolojik bloklar ve yeniden tavır alışlarla bugün net olarak nereye gittiğine dair yeterli tanımlama ve kavramsallaştırma yapamadığımız bir siyaset dünyamız var. Henüz canlı olmasından ötürü içinde yaşadığımız süreç için tam bir anlama ve analiz yapma imkânından mahrum olsak da tarihe bakıp bugünü ve yarını görmemiz mümkün. Zira millet buradadır, coğrafya ve tarih bu aziz millete her dem hatırlatmaktadır. Kimsin sen, nesin, nereden geldin ve nereye gidiyorsun? Hatırla! Ve asla unutma!

OSMANLI’DAN 1924 SONRASINA FİKİR VE SİYASET DÜNYAMIZ

Ernest Renan’ın 29 Mart 1883’te Sorbon Üniversitesi’nde “İslâm ve Bilim” başlığıyla verdiği konferansta ileri sürdüğü “İslâm, terakkiye manidir!” tezine bizde Namık Kemal başta olmak üzere Âlem-i İslâm’da mütefekkirlerimizin bir kısmı cevap verdiler. Kendi içimizde “terakki edelim ama İslâm kalmak kaydıyla” diyenlere

muhalef Batıcı, dönem şartlarına göre seküler ve pozitivist bir akım da vardı.

Şehit Sadrazam Said Halim Paşa’nın külliyyatından ve sair dönem mütefekkirlerine dair okumalarımızdan anlıyoruz ki II. Meşrutiyet döneminde düşünce dünyamız “maruz kaldığımız sorunların Batılılaşarak mı çözüleceği yoksa İslâm’ı kimi zaman merkezine kimi zaman da yedeğine alarak ama her hâlükârda kendi tarihî imkânlarımızla mı çözüleceği?” tartışması etrafında deveran etti.

Balkan Harbi bozgunu sonucu çıplak ayaklarımızla sürüldüğümüz yeşil sancaklı yurdumuzdan çıkartılmamızın ardından imparatorlukları parçalayan Birinci Cihan Harbi ile karşılaştık. Ardından Ankara’dan yayımlanan “Âlem-i İslâm’a Beyanname”ler ile İslâm âlemini “Hilafet-i mukaddese-i İslâmiyenin makarrı itilâsı”nı kurtarmak için cihad ve yardıma çağırılan İstiklal Savaşı’mızı yaptık. Hatırlarsanız bu savaşı, Hacı Bayram’da kıldığımız Cuma namazı sonrası, Kur’ân-ı Kerim ve Buhari Şerif hatimleriyle açtık. Meclis’in kürsü ardı duvarında Şûrâ Suresi’nin 38. ayetinde geçen ve “*Onlar işlerini istişare ile yürütürler.*” anlamına gelen “*Ve emruhum şûrâ beynehüm*” kelamı asılıydı. Kullanılan dil ve üyeleri itibarıyla ilk Meclis, Osmanlı meclislerinden bile daha dindar ve hatta daha İslâmciydi.

Fakat Halk Fırkası kadroları Millî Mücadele’nin akabinde savaş sürecindeki İslâmî söylemi ve tavrı bir kenara bırakarak Batılılaşma temayülü gösterdi. Öyle ki bu temayül sert kanunlarla tahkim edildi, milletin değerleri ile çatışır bir

vaziyet aldı. Bu süreçte CHP, 1924'te "Türkiye'yi İslâm Medeniyet Dairesinin dışına çıkartan parti" olarak 1946'ya kadar millet hafızasını tüm çabalarına rağmen resetleyemedi; kendisi İslâmî kültür ve düşünce geleneğine yabancılaştığı halde millete radikal batıcı ve pozitivist zihniyetini enjekte edemedi. Bu zoraki endokrinasyon/manipüle-dikte edilme sürecinde iki önemli muhalif duruşla da sınıandı. Biri Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'dır ki zorla kapatılmış ve kimi kurucuları başka gerekçeli tasfiye davalarında idamla yargılanmışlardır.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası programında yer alan özellikle "Fırka, efkâr ve itikadâtı diniyyeye hürmetkârdır" bölümü ve sair hususlar partinin kapatılmasına yol açmıştır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, *Nutuk*'ta "Parti, dinî düşünce ve inançlara saygılıdır' ilkesini bayrak olarak eline alan kimselerden iyi niyet beklenebilir miydi?" diyerek onlar hakkındaki esas görüşünü ifade etmiştir. Oysa TCF, şahus ve zümre hâkimiyetine dayanmayan, liberal, hürriyetçi bir cumhuriyet programı ve Türkiye tasavvuru olan bir partiydi.

Tek parti dönemi CHP'sinin ikinci sınaması kontrollü kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'dır. Ki kurulur kurulmaz halkın büyük ilgisi ile karşılanmış Ahmet Ağaoğlu'nun aktarımıyla İzmir Mitingi sırasında meydana gelen olaylarda jandarma kurşunuyla ölen 14 yaşındaki oğlunu Fethi Bey'in ayaklarının dibine atan bir adam şöyle seslenmiştir; "İşte size bir kurban, başkalarını da veririz. Yalnız sen bizi kurtar." Okyar'a teveccühün anlamı şuydu: 8 yıl önce Yunan'dan kurtulan İzmir şimdi CHP'den kurtulmak istiyordu.

Bütün bunlar İslâm'ı paranteze alan, mazisini yok sayarak yeni bir yapay tarih var etmeye çalışan 1924 sonrası radikal Batıcı devrimleriyle toplumu bambaşka bir ruha ve şekle sokacaklarını düşünenlere karşı millet hafızasının canlı, istekli ve ilk fırsatta kendi ruhunun aslına döneceğinin işaretleriydi.

ZORAKİ DEMOKRATİKLEŞME VE DİNİ UYANIŞIN TOPRAĞI YARMASI

Araya çok zorlu İkinci Cihan Harbi girdi. İsmet Paşa büyük bir maharetle Türkiye'yi savaşın dışı

şında tutmayı başardı. Savaş sonrası Avrupa'da faşist idarelerin yıkılması, diktatörlüklerin yok olması, Sovyet tehdidi, Ordunun herhangi bir büyük savaşı yürütecek teçhizatından mahrum olması, dış güvenlik ihtiyacı Türkiye'yi çok partili hayata geçmeye mecbur etti. İçeriden bir grup bir tavrı ile sonu Demokrat Parti'nin (DP) kuruluşuna yol açan süreci başlattı.

Ve biz nerdeyse çeyrek asır sonra yeniden seçim yapmaya başladık. 1946 seçimleri hâlâ tartışılan hileli seçimler olarak siyasal tarihimizin kırılma noktalarından birini oluşturdu. Görüldü ki Anadolu fikren ve zihnen ayaktadır, milletin kendi inanç ve tarihiyle bağı hâlâ sıcaktır. Millet talep etmektedir. Demokrasi, milletin kendi değerlerini talep etmesi ile sonuçlanmaktadır.

DP'nin 1946'da aldığı sonuçla ve bu parti etrafında oluşan millî ve dinî heyecan ile beraber millet hafızası ve vicdanının yeniden talepkâr olduğunun ortaya çıkması CHP'nin 1947 Kurultay'ında laiklik, din, din eğitimi gibi konularda konuşulup reformcu öneriler getirilmek zorunda kalınmasına yol açtı. Bu da herhalde bu partinin tarihinde 1924 sonrası ilk büyük kırılması olarak kayda geçmiş olsa gerektir. Dindarları ve taleplerini bugüne kadar "karşı devrimci/lik" olarak yaftalayan parti esasen 1924'te gerçekleştirdiği kendi karşı devrimine karşı halkın taleplerine yaklaşma zarureti hissediyordu.

CHP'nin 7. Kurultay'ı kimi delege tarafından "mevcut şekilleri ve hazır kalıpları tarihe gömerek" demokrasinin inşasını sağlayacağı şeklinde değerlendirildi. Kurultay'da parti programındaki laiklik tanımındaki İslâm'ın yabancı bir kültür olarak sayılması anlamına gelen bölüm çıkartılmış, o güne kadar uygulanan din karşıtı politikaların gevşetilmesi istenmiş, okullara din dersinin konulması, imam yetiştirilmesi, hacca gitmek isteyenlere döviz verilmesi gibi yeni politikalar geliştirilmiştir. Osmanlı padişah türbelerinin açılması, Diyanet İşleri Teşkilatı'nın imkânlarının genişletilmesi, el konulan dinî vakıfların mallarının Diyanet'e verilmesi gibi bazıları bugün bile ileri adımlar sayılacak hususların kimi delege tarafından ifade edildiğini kaydedelim.

Velhasıl 1947’de CHP, 1950 seçimlerini kazanmak için “helalleşme” hamlesi başlatmıştır. Lakin millet İslâm hususunda mazisi problemlili CHP’nin 1947’de başlattığı “helalleşme” politikalarına pirim vermemiş, İslâm tarihi profesörü Şemsettin Günaltay’ın 1949’da Başbakan yapılması da yeterli gelmemiştir. Günaltay, CHP’nin muhafazakâr seçmen kitlesini 1950 seçimleri için geri kazanmaya yönelik seçim yatırımıydı. Onun başbakanlığı döneminde 1949’da İmam-Hatip kursları açılmış ve Ankara Üniversitesi bünyesinde İlahiyat Fakültesi kurulmuştur.

YETER SÖZ İSLÂM’INDIR! CHP, ORDUNUN VESAYETİ VE GÜDÜMLÜ DEMOKRASİ

CHP’nin “helalleşme” merkezli ve İslâm’ı kapattıkları hapishaneden sınırlı olarak tahliye eden çabalarına halk itibar etmemiş ve 1950’de “inanca özgürlük” vaat eden DP’yi ezici çoğunlukla iktidara getirmiştir. Onun ilk icraatlarından biri, ezanın evrensel asli halinde okunmasını yasaklayan kanunu değiştirmek olmuştur. DP liderliği “Millele mal olmamış, millet vicdanına değirmen taşı ağırlığıyla çökmüş olan bazı tedbirleri ortadan kaldıracamız” demiş ve bunu da kısmen tatbik etmiştir.

Din eğitimine büyük darbe vuran bir dönemin ardından iktidara gelen Merhum Menderes “(...) Müslüman çocuğu, dinini öğrenmek gibi pek tabi haktan mahrum edilmemek icap eder. Böyle mahrumiyet ve imkânsızlık vicdan hürriyetine uygundur, denilemez. Bu itibarla, orta mekteplerimize din dersleri koymak yerinde bir tedbir olacaktır. Dinsiz bir milletin payidar olabileceğine inanmıyoruz.(...)” diyerek mem-

lekette yeniden din eğitimin yaygınlaşmasını sağlayan adımları atmıştır. DP iktidarı, İmam Hatip Okulları, İlahiyat Fakülteleri, Yüksek İslâm Enstitüsü gibi okulların faaliyetlerine özel önem vermiştir.

CHP sözcülerinin bu dönemde, İmam Hatip Okullarının ilk açılışının kendi iktidarlara döneminde olduğunu söyleyip DP’yi dinî siyasete alet etmekle suçlamaları Türk siyasal yaşamının değişmeyen repliklerinden biri olarak bugüne kadar varlığını sürdürmüştür. CHP’nin eleştirilerine karşılık veren Başbakan Menderes’in “Ankara’nın yeni kısmını inşa ederken, ‘Mabedsiz şehir inşaa ettik’ diye iftihar edenlerin, kullanılmayan camilerin satılması hakkında kanun çıkartanların bugün İmam Hatip Okullarını biz açtık!” diyerek Türk milletinin teveccühünü kazanmaya çalışmalarının düşündürücü olduğunu ifade etmesi de memlekette 1924 sonrası yaşanan türbülansın izahı gibidir.

1950 sonrası gördük ki CHP sekte laik bir yapıda devam ediyordu. DP’ye karşı muhalefesinde onu “irticayı kışkırtmakla” suçlayan dile doğru eviriliyordu. Hatta bu yolda Atatürk’ü kullanmaya kalkıyorlardı. Bunda Atatürkçülük üzerinden Menderes iktidarını mahkûm etmek niyetleri vardı. Bir de tabi zinde kuvvetlerin ve 1924 sonrasının model eğitiminin ürünü genç kuşakları kışkırtma çabası. 1959’da TBMM’de konuşan İsmet İnönü şöyle demişti “Arkadaşlar, şartlar tamam olduğunda ihtilal, milletler için meşru bir haktır. Bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam!” Nihayet CHP’lilerin deyişimiyle “karşı devrimci DP”nin devrilmesi için

1960 İhtilali yapıldı. Menderes ve iki bakanı idam edildi. DP'liler çeşitli sürelerle hapis ve siyaset yasağı cezası ile cezalandırıldılar. Ve 1961 Anayasasıyla memleket askeri vesayet rejimi ile tanıştı.

Milli Nizam Partisi kurucularından Hasan Aksay hatıratında çok genç yaşta Adalet Partisi (AP) milletvekili iken yaşadıklarından da söz etmektedir. Ali Fuat Başgil'in Cumhurbaşkanlığı adaylığının engellemesinden bahsettikten sonra Meclis'in geceleri Genelkurmay binası tarafından ateşlenen otomatik silahlarla tarandığını anlatır. Böylece ihtilal ile birlikte en son 15 Temmuz'da bombalanan Meclis'in silahla tacizine 1960 ile 2016 arasında bolca şahitlik edeceğimiz bir döneme girmiş olduk.

Milletinin öz değerlerine yabancılaşmayan aydınlarımızdan birisi olan Başgil, ihtilal sonrası seçim için Cumhurbaşkanlığı adaylığını ilan etmiştir. Milli Birlik Komitesi üyelerinden General Sıktı Ulay ve Fahri Özdilek tarafından Başbakanlığa görüşme için davet edildiğinde "Seçildiğiniz anda Cumhurbaşkanı töreni için toplanınız atılmayacaktır. Sizi Cumhurbaşkanlığı arabası alıp Köşk'e götürmeyecek, aksine bir çipe bindirilerek Etlik'e götürüleceksiniz; orada yeriniz hazırlanmıştır. Belki de Etlik'te gömülebilirsiniz. Cemal Gürsel Paşa'nın karşısında başka bir adaylığa asla müsaade edemeyiz. Kabul etmezseniz sizin hayatınızı garanti edemeyiz. Ayrıca bununla da kalmayacak. Meclis açıldıktan dağılacak, seçimler iptal edilecek, partiler kapatılacak ve askeri idare devam ettirilecektir.

Siz bir hukukçu olarak bu neticeyi istemezsiniz sanırım." diyerek tehdit edilmiş ve İsviçre'ye 'gönüllü' sürgüne gönderilmiştir. AP'nin yüzde 52 ile kazandığı 1965 seçimlerinde İstanbul milletvekili seçilmişse de 1967'de vefat etmiştir.

İlginçtir Ali Fuat Başgil'in Ekim 1961'de Cumhurbaşkanı adaylığı için geldiği Ankara'da yanında olanlardan biri de Necmettin Erbakan'dır. Hakkını yemeyelim hatıralardan Süleyman Demirel'in de orda olduğunu, Başgil Hoca'nın tehditle vazgeçirilmesi üzerine umutsuzluğa kapıldığını ama Erbakan Hoca'nın 'yarına kadar başka aday bulmaya çalışalım' dediğini okuyoruz. Anılarda Hoca'nın yılgınlık göstermeyen tabiatını 35 yaşında bile görme imkânı buluyoruz.

Erbakan Hoca bir süre sonra siyasete atılacaktır. Başgil'in ölümle tehdit edilerek Cumhurbaşkanlığı adaylığından vazgeçirildiği günlerden tam 8 yıl sonra yine bir Ekim ayında 1969'da bağımsız milletvekili olarak Meclis'e girecektir. Akabinde 1971 muhtırası ile partisi kapatılacak ve o da Başgil gibi İsviçre'ye 'gönüllü' sürgüne gitmek zorunda kalacaktır.

HAK YOL İSLÂM YAZACAĞIZ: MİLLÎ NİZAM/MİLLÎ SELAMET

Çok ilginçtir ki Anayasa Mahkemesi'nin Milli Nizam Partisi'ni kapatma gerekçesinin (https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/kararlar_dergisi/kd_09.pdf) hüküm kısmında Erbakan Hoca'nın *İslâm ve İlim* kitabının içeriği, din hürriyetine dair yaptığı konuşmalar, Ortak Pazar'a (bugün AB) karşı ifadeleriyle "Herkes duyacak bilecek,/ Saklanmaz gayri bu gerçek,/ Yaprak yaprak çiçek çiçek,/ Tek yol İslâm yazacağız!" sözlerini de ihtiva eden Milli Nizam Marşı kapatma nedenleri olarak sayılmıştır.

1883'te "İslâm terakkiye manidir!" diyen Ernest Renan'a karşı İslâm'ı Namık Kemal ve Âlem-i İslâm'daki münevverler nasıl müdafaa etmişlerse, yaklaşık bir asra yakın zaman sonra Prof. Necmettin Erbakan *İslâm ve İlim* kitabıyla aynı müdafaayı yapmıştı ve lakin sistem hâlâ Renan etkisinden, pozitivistimden, dine ve kendi milletinin kültürüne yabancılaşmaktan kurtulamamıştı.

İşte Milli Görüş bu şartlar altında kurumsallaştı ve siyaset sahnesine atıldı. 1974'te bir yandan

AP'nin büyük koalisyona razı olmaması, bir yandan İnönü'yü genel başkanlığından ve hatta CHP'den istifa ettirerek oturduğu CHP Genel Başkanlığı koltuğunda ilk seçim başarısını kazanan Bülent Ecevit'in kendini ispat gayreti, bir yandan da 1971 muhtırası sonucu MNP'nin kapatılmasıyla sistem tarafından gayrimeşru görülen MSP hareketinin meşrulaşma ihtiyacı CHP-MSP Hükûmetini doğurmuştur.

Bu hükûmet programına “manevi kalkınma” bir hedef olarak konulmuş, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın güçlendirilmesi yazılmış, CHP'ye 1949 sonrasında bir kez daha İmam Hatip Okullarının açtırılması da geçmişteki DP zorlaması yerine bu kez ortak olarak MSP'lilere nasip olmuştur. Bu hükûmet işbaşında iken vaktiyle adada İngiliz egemenliğini bitiren 1960 tarihli Londra-Zürih antlaşmaları uyarınca kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni dağıtacak ve soykırıma yol açabilecek Sampson Darbesi gerçekleşmiştir. Bunu üzerine TSK'nın 1964 yılından beri hazırlayıp geliştirdiği ve kimi sivil memur görünümü askerî görevlilerle de adada tahkimat ve direnme güçleri oluşturduğu planın son aşamasında geçilmiş ve MGK kararıyla Kıbrıs çıkartması yapılmıştır.

Ecevit ise bunu fırsat bilerek “Kıbrıs Fatih” markasıyla gideceği bir seçimde MSP'ye ihtiyaç duymaksızın tek başına hükûmet kuracağını düşünmüş ve koalisyonu bozmuştur. Saadet Partisi tepe yönetiminin bugün “helalleşmek istediğini söyleyen CHP'ye” oy vermeyi ve Kılıçdaroğlu'nu Cumhurbaşkanı yapmayı kararlaştırdıktan sonra tabanlarını ikna etmek için kullandıkları argüman olan MSP-CHP Hükûmeti bu fırsatçlıkla bozulmuştur. Bugün de ilk fırsatta Saadet, Gelecek ve Deva üçlüsüne kapıyı göstereceklerini tarihsel realite açıkça ortaya koymaktadır.

28 ŞUBAT VE SEKTER LAİKÇİLERİN BİN YIL RÜYALARI

1980 İhtilali sonrası kurulan Refah Partisi (RP) 1983 milletvekili genel seçimlerine askerî rejimin vetosu nedeniyle giremedi. 1984 yerel seçimlerinde varlık gösteren RP, 1989 yerel seçimlerinde 5 il belediyesi kazanarak barajın hemen altında konumlandı. 1991'te mütedeyyin, muhafazakâr çevrelerin yoğun baskısıyla

kurulan ve o dönem kamuoyunda “kutsal ittifak” adı takılan RP-MÇP-IDP İttifakıyla barajı patlatarak Meclis'e girdi ve 4 yıl boyunca fırtına gibi esti. İttifak dönemi muhafazakâr ve milliyetçi kesimde öylesine bir değişim ve heyecan üretmişti ki şehrimizde “ittifak” adlı bir kırtasiyenin bile açıldığını hatırlıyorum. Lakin Meclis'e girer girmez ittifak dağıldı.

1992 ara seçimi ve özellikle 1994 yerel seçimleri RP'nin iktidarını müjdelerken Cezayir'de merhum Abbas Medeni'nin kurduğu İslâmî Selamet Cephesi'nin büyük başarısı sonrasında yapılan darbe Türkiye'nin gündemine oturdu. Artık sekter laiklerin gündemi “Refah gelecek ve Türkiye Cezayir olacak” idi. Onlardan “fundamentalizm” diye bir kavramı öğrendi genç dimağlarımız. Gariptir, sonradan ortağımız olacak Tansu Çiller Avrupa'ya gidip bizi işaret ederek “Fundamentalistlere karşı beni destekleyin!” diyordu. Herkes bizden korkuyordu. “Türkiye İran olacak!” diyorlardı, “Kahrolsun şeriat!” sloganını ihmal etmeden. Deniz kenarında haşema ile denize giren öğrencilerin fotoğrafları çekiliyor, gazeteler “şeriat kampı” diye haberleştiriyorlardı. “Silahlı irtica kampları” haberlerini okuyor ve şaşırıyorduk. Öyle ya neredeydi bu kamplar ve silahlar? Afgan cihadının videolarını izlemiş, kahraman liderlerini ezberlemiş; yeni başlayan savaş nedeniyle bazı abileri Bosna Hersek'e gitmiş genç çocuklar olarak belki bizde silah kullanmayı öğrenirdik. Hepsi yalandı tabi. Laikler toplumu korkutuyor ve bize karşı kıskırtıyordu. İslâm her gün hakarete uğranılan bir kimlik idi toplumumuzda.

Lakin yaptıkları hiçbir şey bu milletin özünü durdurmaya yetmedi ve Refah Partisi 1995 seçimlerinde 158 vekil kazanarak birinci parti oldu. Önce iktidarı vermek istemediler. ANA-YOL Hükûmeti kuruldu. Zaten aralarında anlaşamıyorlardı AYM'nin güvensizlik kararı tuz biber oldu, ayrıldılar. Erbakan Hoca Mesut Yılmaz ile pazarlığa oturdu. Yılmaz, askerın engellemesiyle son anda hükûmet kurmaktan vazgeçti. Mecburen Tansu Hanımla hükûmet kuruldu.

Tarihin garip cilvelerinden biridir; 1995 seçimlerinde ANAP'ın listesi muhafazakâr ağırlıklı; DYP'nin listesi ise liberal, laik ağırlıklı idi. Biraz da bu nedenle olsa gerek REFAH-YOL döneminde askerın presine dayanamadılar ve Tansu hanımın "Tabanımı tutamıyorum" sızlanmaları arasında DYP'den istifa ettiler. Hükûmet güvenoyu sınırını rahmetli Muhsin Yazıcıoğlu ve arkadaşları sayesinde tutabiliyordu. Zira her ay bir gensoru ile sarsılıyordu REFAH-YOL. Şeytan kovalamaktan abdest almaya fırsat bırakmak istemediler.

Sonra tanklar Sincan'da yürüdü. 28 Şubat MGK'sı hiç bitmeyecek gibi uzun sürdü. Genç yüreklerimiz isyan ve teenni arasında sarsılırken Refah Partisi kapatıldı. Hoca'nın Bursa'dan sesi işitildi; "Olay aslında tarihin akışı içerisinde fevkalade basit bir olaydır. Bundan dolayı huzuru, sükûneti muhafazaya her zamandan fazla riayet etmeliyiz." Hoca devam ediyordu; "Refah Partisi ve onun davası bu kararlardan zerre kadar etkilenmez. Daha önce de ifade etmiştim. Bu kararlardan bir tek sonuç çıkar. O da Refah inancının tek başına iktidaradır." Bu konuşmanın yapılmasının üzerinden 4 yıl geçti ve Refah Partisi içinde yetişen Milli Görüş'ün ikinci kuşağı tek başına iktidara geldi ve 21 yıldır bu hallerini muhafaza ediyorlar.

ERDOĞAN'IN MİLLİ GÖRÜŞ'Ü VE 2012 SONRASI İKTİDAR TECRÜBESİ

DP'yi var eden sosyoloji; Turgut Özal'ı Cumhurbaşkanı yapan ve ilk kez Cumhurbaşkanı forslu bir arabanın Cuma namazı için camiye yanaştığını görerek Allah'a hamd eden sosyoloji; RP'yi iktidara taşıyıp Ali Fuat Başgil'in yanındaki 35

yaşındaki genç Necmettin Erbakan'ı 71 yaşında başbakan yapan sosyoloji inat ve ısrarla yürüttüğü fikri takip ile AK Parti'yi iktidara taşıdı.

"Bin yıl sürecek!" dedikleri 28 Şubat sürecini işte bu sosyoloji sokağa çıkmadan, demokrasi içinde ve kendisine verilen seçme imkânını kullanarak tarihe havale etti. AK Parti'nin ilk dönemi askerî vesayet rejimine karşı AB'ye yanaşan; ABD ile beraber iş tutan; özelleştirme uygulamaları ile "babalar gibi satarım" diyen eski MSP'li yeni neoliberal; fikri olarak çerçevesiz diliyle mazisindeki takip etmeyeceğini söyleyerek kendini güvene almaya çalışan neo-İslâmcı bir görüntünün altında geçti. Üstelik ittifak ettiği grupların sinsi bir şekilde devlet içinde paralel bir yapı kurarak tarihimizin en kanlı darbesi ile çok ağır toplumsal yıkıma yol açmalarına sebebiyet verdiler.

2012 sonrasında ise farklı bir AK Parti ve Erdoğan ile karşı karşıyayız. Erdoğan "Eski Milli Görüş'ün" çoğu hedeflerini gerçekleştirdi; Eski Milli Görüş "manevi kalkınma hamlesi" ile İmam Hatipler ve Kur'ân Kursları açma mücadelesi verdi. Erdoğan çok sayıda İmam Hatip Okulu ve Kur'ân Kursu açtı. Eski Milli Görüş "Ayasofya açılacak!" dedi; Erdoğan açtı. Eski Milli Görüş "Başörtüye özgürlük!" dedi. Erdoğan başörtülü vali bile atadı. Eski Mili Görüş "Dindarlar da kamuda görev alsın!" dedi. Erdoğan dindarlara kamuda adaletsiz ayrıcalık bile tanıdı.

Erdoğan, 1960 sonrasında kurulan askerî vesayet rejimini bitirdi. Tasfiye sırasındaki ortaklıkları sorunluydu ve hâlâ onlardan mütevellit başımıza bela meselelerle uğraşıyoruz ama Menderes'in idamı ile seçimle işbaşına gelenlere sınır çizen bu rejim beççiliğini demokratik dizgine alınması başlı başına tarihî bir başarıdır. Sonuçta dalgalı denizden demokrasi gemisini salim bir limana taşıdı.

Örnekler çoğaltılabilir. Peki, bu noktada Milli Görüş'ün temsilcisi olduğu iddiası ile siyasi varlığını sürdürmeye çalışan Saadet Partisi ne yaptı, ne yapıyor?

SAADET, GELECEK, DEVA'NIN HARAKİRİSİ

Gelinen noktada bugün Saadet Partisi, kendi logosu ile bile seçime giremiyor. CHP logosu altında 3'ü garanti 6'sı kuşkulu, diğerleri seçilmesi mümkün olmayan sıralardan 24 aday var. İslâmcı Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun Gelecek Partisi'nin 3'ü; 1968'deki ilk başörtüsü mağduru Hatice Babacan'ın yeğeni Ali Babacan'ın Deva'sının ise 5'i garanti sıradan milletvekili adayları var. Üçünün de CHP listelerinden seçime girmek haricinde bir ortak noktaları daha var; Erdoğan nefreti.

Bu üçlü bugün kendilerini var eden sosyolojiye karşı harp pozisyonu almış durumdadır. Teşbihte hata olmasın -İslâmcı ve seküler ağırlıklı nüfusları nedeniyle örnek veriyorum- bizim üçlü Kadıköy'e geçip Fatih'i bombalıyor ve üstelik bunu yaparken de Fatih ahalisinden oy istiyorlar. Oysa Türkiye'nin şu anlattığımız yüz yıllık sürecin sonunda mevcut iktidara karşı bu iktidarı üreten sosyolojinin arınma ihtiyacını karşılayacak ve yeni iktidarı üretecek bir muhalefete ihtiyacı vardı. Ve bu muhalefet asla Söğütözü'ndeki CHP Genel Merkezi değildi.

Düşünsenize; 28 Şubat sürecinde başörtülü polis hayal edemezdik, bugün başörtülü vali bile var. Ve hatta -eğitimde çağ nüfusu dikkate alınmadan yapılan değerlendirmelerde- gereğinden fazla imam hatip açıldığından şikâyet ediliyor. Anayasa değişiklikleriyle siyasi partiler de AYM tarafından öyle kolayca kapatılmıyor. Bu 3 mesele 28 Şubat'ın ana konularıydı. Gelinen noktada bugünkü iktidara oy veren muhafazakâr, dindar ve milliyetçi seçmenin bu tarihsel hafızası üzerinden akabileceği yeni bir muhalefet odağı üretmek yerine bu hafızanın aksine hareket ederek o seçmenin dağılacağını ve Saadet, Gelecek ve Deva'ya oy vereceğini ummak akıllara seza bir durumdur ki son anketlerin mutabık kaldığı konulardan birisi de bu üç partinin toplam oyunun %2 bandını aşmadığıdır.

Biz tuttuk Türkiye'nin aktığı sosyo-kültürel aksın tersi istikametine kendimizi CHP hapishanesine bağladık. Özellikle yukarıda anlatmaya çalıştığımız 1950 sonrasının değişim çizgisini adım adım izleyip memleketin nereye doğru

gittiğini anlamak zor değildi. 2018'de yapılanın ikinci tekrarı trajedi olabilirdi. Olacak da. Çok söyledik ama dinlemediler.

Bu da doğal seçmen tabanlarımızla aramızda sosyolojik yarılma üretti. Şu an yapılan şey anlatmaya çalıştığımız tarihî akışa ihanet olarak algılanacak ve asla affedilmeyecekler. Çünkü zannettiklerinin aksine tarihin şahitliği önünde rahatlıkla şunu ifade edebiliriz; restorasyon seküler aks üzerinden gerçekleştirilemez. Türkiye'de son 21 yılın arttırdığı seküler gerilim seküler bir iktidar tecrübesi ile aşılamaz. Bu ancak sekülerlerle dindarlar arasındaki güven bunalımını aşacak bir fikrî yenilenme ile gerçekleşebilir. Bunu yapması gereken de bu ülkenin muhafazakâr-dindar ana omurgasıdır. Yapmamız gerekirse seküler gerilimi bertekerek çoğaltan süreci durdurmak ve o kesime biriken seçmen eğilimini ana mütedeyin/muhafazakâr/milliyetçi omurga içine taşıyıp eritilebilir hale getirmektir.

Mevcut seküler gerilimin yaşayacağı iktidar tecrübesinin Türkiye'nin bütünleşmesine değil geçmişte yaşadığımız türden ayrışma tekrarlarına yol açacağı kesin. Türkiye'nin iktidarı doğuran sosyolojinin kendi içinden yeni bir toparlanma merkezine ihtiyacı vardı. Saadet, Gelecek, Deva ve hatta Yeniden Refah ile Hüda-Par bu iç çözümsüzlüğü "cumhurbaşkanı aday göstermeyen bir üçüncü ittifak" formülüyle aşabilirlerdi. Bu taktik bir yandan cumhurbaşkanı seçim gerilimine ortak olmamalarını sağlar, diğer yandan da kendilerini var eden sosyolojinin aksi istikametteki bir adaya oy istemek aczine ve de kendilerini var eden sosyolojiye karşı neredeyse "Niyet ettim Allah rızası için CHP'yi iktidar yapmaya!" anlamına gelecek seviyeye düşmelerine engel olurdu.

Şahsen ben henüz çocuk denilecek yaşta 1992 yılı Refah Partisi Ajandama 1989'da kazandığımız beş il belediyesi başkanının isimlerinin baş harflerinden "FATİH" akrostişi not etmiş, Türkiye'nin son 30 yıllık İslâmcılık tecrübesini acısı ve tatlısıyla yaşamış biri olarak asla CHP'ye ve Kılıçdaroğlu'na oy vermem. Tarih önünde gelecek kuşaklarımıza mahcup olacak bu işe hiç kimsenin ortak olmasına gönlüm rıza göstermemektedir. 14 Mayıs günü tarihin akmakta olduğu istikametini değişmeyeceğini düşünüyorum.

2023 SEÇİMLERİ: YENİ MERKEZİN KADERİ

— ERCAN YILDIRIM —

Türk siyasi tarihinde dönüm noktası olmayan, ölüm-kalım savaşı gibi görülmeyen bir seçim oldu mu? 2023 seçimlerinin sahiden Cumhuriyetin ikinci yüzyılının genel kodlarını belirleyecek hayatiyette olacağı beklenebilir miydi?

Bekleniyordu elbette fakat bu Kemalist statüko ile iktidar etrafında toparlanmış İslâmcı, muhafazakârlar arasında geçeceği düşünülüyordu. Seçimde öyle denklemler, öyle ittifaklar kuruldu ki, İstiklal Harbi ve 1924 Statükosu ile belirlenen ve birbirine zıt tutumlar, 1071 sonrasında kurulan İslâm-Türk-Ehli Sünnet-Gaza-İslâmî düzen omurgası, Tanzimat ile bölünen ve birbirine düşmanlaşan İslâmî-laik kamu ve zihniyetler aynı cephede mücadele veriyor!

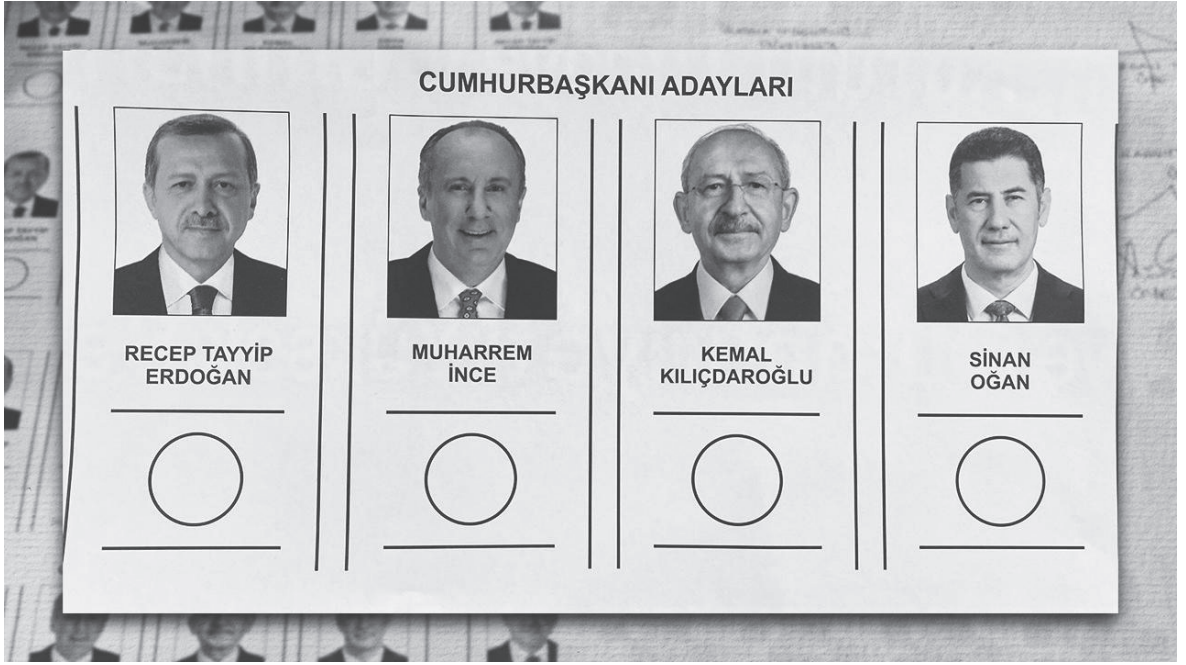
Millet İttifakı'nı kotaran akıl öyle bir ittifak teşekkül ettirdi ki, Türkiye'nin tüm etnik, mezhep, kültür, din, gayrimüslim fay hatlarını 6 Şubat depremi gibi tetikleyecek enerji birikimi sağladı. Berat Gecesi Saadet Partisi önünde, "Türkiye laikdir laik kalacak!" sloganları eşliğinde Milli Görüş, AK Parti, MHP'den kopan siyasi heretikler, CHP heterodoksisi, HDP Kürt milliyetçiliği, İyi Parti Ulusalılığı, Sol Türkçülük, marjinal örgütçü sol, neoliberalerler, Kemalistlerle şekillenen ittifak 1071 sonrası kurulan Türkiye'nin Nomosu-Ruhu İslâm, Sünni, Türk, İmparatorluk omurgası yanında Cumhuriyet'in belirlediği etnik, sol aşırılıkçılığı reddeden yine İslâm-Sünni-Türk temelli sentez muhafazakârlığa bile karşı hatta imha edici bir zihinle kuruldu.

Hüda-Par ile bünyevi uyuşması olmasa da MHP-BBP ülkücülüğü, İslâmcılar, hemen tüm tarikat

ve cemaatler, iktidara liyakat-ehliyet-etik-usulsüzlük eleştirileri getirse bile Milli Görüşçüler, milliyetçi-muhafazakârlar Nomos'a yatkın ittifakın içine yerleşti. Rahatlıkla İyi Parti'ye oy verebilecek ulusalcı-ülkücüler bile karşı denkleme görünce "Bunlar gelirse Karabağ da savunma sanayii de yerli otomobil de elden gider!" diyerek "kerhen" Cumhur İttifakı'nı hususen Recep Tayyip Erdoğan'ı destekleme kararı aldı. Esasında özcesine bakılırsa Cumhur, Erdoğan taraftarlığı; Millet, Erdoğan karşıtlığı üzerinden şekillendi. Benzer tarzda Millet İttifakı'nda da kurulan bu "benzemezler koalisyonu"na karşı çıkan, 10 yıldan fazla CHP'yi tahakküm altında tutup, Anadolu Solu da denebilecek, ulusalcı kesimleri baskılayıp dışlayan Kılıçdaroğlu diktasından kurtulmak isteyenler seslerini yükselttiler.

SEÇİMİN KİLİDİ GENÇLERDE

İttifakın bu Nomos karşıtı ideolojisine muhalif İyi Partililer için Sinan Oğan, CHP'liler için Muharrem İnce "kaçış rampası" seçeneği oluşturuyordu, iki isim de türlü baskılara rağmen, bazı güçlerin de desteğiyle dirayetli kalıp kararlılığını sürdürdü. En azından Kılıçdaroğlu'nun ilk turda seçilmesinin önüne geçen Muharrem İnce faktörü sonradan Erdoğan aleyhine de dönmedi değil! Özellikle 18-30 yaş aralığındaki gençlerden, Erdoğan'a verme ihtimali bulunanlar da İnce'ye kaydığından, iktidarın onları kazanma çabası çıktı bu sefer ortaya. Bu bakımdan seçimler milli ve yerli bile olsa, iktidar ve Cumhur İttifakı argümanlarına tevessül etmeyen, hatta istihzayla yaklaşan gençlerle kürsüden kalp işa-

reti yapan, dans eden liderlere ehemmiyet gösteren gençlerin özellikle 2028 sonrası siyaseti, toplumu belirleyecek ağırlığa erişmesi kaygısını da belirginleştirdi.

Şurası kesin ki Cumhuriyet İttifakı'nın Soğuk Savaş ikiciliğine dayalı kutuplaştırma, düşmanlaştırma, hain, beka retoriğinin 2028 seçimlerinde belirleyiciliği neredeyse imkânsız artık! Mesele şu, bundan sonra da üzerine düşünülmesi gereken husus, gençlerin, ortaya yaşa gelecek genç kuşağın mensubiyet bağları, ilgileri, beklentileri neler olduğu kadar bunları tekrar kadim aidiyet unsurlarına eklemek için neler yapılması gerekir?

Öyle ki bilhassa memleketin Batı kesimlerinde olduğu kadar gençler arasında da Kılıçdaroğlu'nun mezhep kimliğinin çok da "dert" olmadığı gerçeği Türkiye'nin hakikaten keskin bir dönüşüm ve yol ayrımında bulunduğunu da gösteriyor. Üstelik Kılıçdaroğlu'nun "meydan okuyan", mezhebi nedeniyle beytülmâl'e el uzatmayacağını belirtirken aslında Sünnileri el uzatan göstermesine rağmen... belki bu, Erdoğan karşıtlarının görmekten taktik açıdan kaçındığı bir durumu teşkil etse de heterodoksi karşıtı kesimlerin Cumhuriyet etrafında şeksiz-şüphesiz toparlanmasına da vesile oldu.

Seçimlere neredeyse iki hafta kala ittifakların omurgaları ile beraber "gri alanlar" da şekillendi. 18-30 yaş aralığında 23'e kadar ki gençler, bursla, ailesinin desteğiyle üniversite eğitimi çağındakiler mutlak iktidar karşıtı... bunun üzerindeki ise çalışma hayatına atıldıkça Millet İttifakı'nın kağıttan kaplan olduğunun, istikrarı ve düzeni bozacağı farkında. Kentli dindar Kürtler HDP'li bile olsa Cumhurbaşkanlığı konusunda Erdoğan'a daha yakın olduğu kesin fakat iktidar onları kazanmamak için klasik MHP dili ve tarzını sürdürmekte hırslı. İktidarın yine güçlü devletten ziyade MHP programı gibi davrandığı liyakat, ehliyet, adalet, özgürlükler hususunda rahatsız ve muhalif kentli dindar-muhafazakârları da kazanma çabası pek zayıf!

Elbette seçim sınıfsal çatışma ve beklentilerin suhuletle karşılanması demek aynı zamanda. İktidar EYT'den sözleşmelilere kadroya, maaş zamlarından savunma sanayii, yerli otomobil, yeni yollar, ulaşım ve iletişim kanalları açmaya pek çok icraat gerçekleştirirse de bir şekilde eşraf, esnaf, zanaatkar tesir gösterir. İktidarın savunma sanayi, yerli otomobil, doğalgaz çıkarma gibi temelli icraatlarına mukabil muhalefetin soğan, patates ve kürsüden kalp işaretiyle karşılık vermesi, dahası bunun karşılık bulması Türkiye'de

iktidar yorgunluğunun, değişim talebinin akılları belirlediğinin de bir göstergesi.

Kimse partilerin ve ittifakların kendisini, kadrosunu ve söylemlerini ciddiye almıyor esasında, temelde kaygılar ve duygu yoğun itkiler etkisini sürdürüyor. Siyaset, halkın beklentileri somuttur, maddidir. Bu açıdan tutarlı, ayakları yere basan, insanlara dokunan vaatlerin her zaman karşılığı olur. Seçimdeki yüksek risk, iktidarın EYT'den sözleşmelilere kadro, ek gösterge gibi meseleleri çözmesine yol açarken bu sefer insanlar fırsattan istifade yeni kazanımlar elde etmek amacıyla sürekli mağduriyet ve talep dile getirmeye başlamasında. Kerim devlet ile popülizmin birleşmesi, siyasal alanımızın temel özelliği ve problemi aslına bakılırsa.

İktidardan seçim öncesi ne bulursa koparma telaşına karşılık ülkenin sahici sorunları da var. Gençlerin talepleri dediğimiz kompleks beklentiler, *Umrân*'da [sayı: 327, 2021] yayımladığımız “Yeni İnsana Doğru... Geleceği Erteleyen Gençler Ne İstiyor?”, yazısındaki talepler seçim öncesi somut gerçekliğe döndü. Gençler iktisadi durumun vahametinden, ev ve arabanın yatırım aracı olarak kullanılması yüzünden ateş pahasına dönmesinden dolayı gelecekte kendilerinin nasıl ev, araba, eğitimlerine uygun iş sahibi olacaklarını sorgularken kara kara da düşünüyor. Yalnızca bu maddi beklenti değil, günümüz gençliği sanılanın aksine fazlasıyla kitabi, “idarelerin niye yapması gerekeni yaptığı için” taltif ve oy aldığına dair etik-politik doğruculuk içindeler haklı olarak. Kamunun, toplumun, normların insanların eylemlerine müdahalesine dindarından sekülerine akıl erdiremeyen bir gençlik var, elbette adalet, yaşam tarzı serbestisi, liyakat ve ehliyet arayışı da bu “Türkiye gerçeğiyle karşılaşmama”nın neticesi.

2023 seçimleri Türkiye’de insan ve toplum gerçekliğinin değiştiğini gösterdi, eski mensubiyetler ve fay hatları “anlam”ını kaybediyor, yeni anlam ve değer dünyaları da bu millete, Türkiye gerçeğine uymuyor. Siyasetin, entelektüel ortamın gelecek dönemde demografiyle bu toprakların ruhunu yeniden buluşturmasına yönelmesi gerekecek.

SEÇİME VE SİYASAL ALANA DAİR NOTLAR

Seçimler siyaset mantığımızı özetlemesi açısından belirgin hususiyetleri tekrarladı. Türkiye’de seçilmesi en zor kim diye sorulduğunda, ilk işaret edilen ismin, Kılıçdaroğlu’nun Ekrem İmamoğlu ve Mansur Yavaş gibi iki “en kazanabilecek” kişiyi elemine etmesi, siyasetin yalnız görünenlerle ilgisinin bulunmadığını, iç ve dış güç merkezlerinin rolünü anlatmaya yeter.

Deva, Gelecek gibi partiler de siyasetin o derece basit işlemediğini tecrübe ettiler. Gelecek Partisi hemen hiçbir ankette görünmezken, iki lider de siyasetin sokakta, halk için yapıldığını öğrenirken halkın basit eleştirilere değil kendisine ne vaat ettiğine baktığını anladı. Siyasette, fikirde eleştiri yanında inşa gerekir. Üstelik kendi ittifak seçmeni karşısına çıkan iki liderin, zan altında tutulup sürekli itham edilmesi, o politikaların uygulayıcıları olarak hâlâ AK Partili görülmesi, bünyeye kabul edilmemeleri ibretlik görüntüler oluşturdu.

Türk siyasi hayatı karşıtlıklar üzerine kurulu biraz da. Erdoğan’ın hâlâ ilk tercih sayılması biraz da “ders verilmeyecek kadar hassas” bir karşı ittifakın kuruluşuna, Kılıçdaroğlu gibi bir adaya bağlı.

Muharrem İnce, Kılıçdaroğlu karşıtlığı ile CHP genel başkanlığı,
Sinan Oğan, Bahçeli karşıtlığı ve MHP genel başkanlığı,
Babacan-Davudoğlu-Saadet Partisi, Erdoğan düşmanlığı ve intikam,
Kılıçdaroğlu ve Masa, Erdoğan ve Türkiye’nin Ruhu İslâm karşıtlığı üzerine bina edilmiştir.

Kürt milliyetçiliği 1960’larda solun kanatlarında varlık gösterebiliyordu. 12 Eylül çöküşüyle sol neoliberal siyasallığın tezlerinin, eşcinsellik, yeşil, feminizm, mezhep ve etnik iddiaların Türkiye acenteliğine dönüşünce güçlenen Kürt hareketinin etkisine girdi, uzun 90’lar ve 2000’lerde sol, liberal ve Kürtçü etkiye payandalık yaptı. 2020’den sonra Kürt milliyetçiliği, Kobani ve Hendek olaylarıyla başlayan sürecin neticesinde solun kanatlarına sığındı yeniden. Yeşil Sol Parti, Cengiz Çandar ve Hasan Cemal aşında ihtiyatın değil çöküşün işareti. Kürt milliyetçiliği bu açıdan Çandar-Cemal seviyesine, Özal neoliberal pragmatizmine geriledi!

Sol, Millet İttifakı dışında kendi başına seçime girme kararı aldı, Kılıçdaroğlu'nu destekleyerek. 2018'den sonra CHP ve HDP listelerinden vekil olanların performansı, bu evrede iki ittifak dışında kalmak isteyenlerin artışı, aynen Refah Partisi gibi yeni solu da seçimlere bağımsız katılıp "boyunun ölçüsü"nü alma özgüvenine itti. Fakat bu evrede alternatif bir sistem, model, programı bırakın meşru ve milletin yatkınlık göstereceği bir paradigma teklifleri de olmadı. Ekonomiyi eleştirip halka LGBT vaatleri vermek yeni solun büyük akılcı teorisyenliğini gösteriyor.

Eşcinsellik, feminizm, kadınları araçsallaştırma, çevre, antimerkeziyetçilik, norm ve toplum hayatı bozunculuğu Kürtçülükle kavgalı sol-liberal ittifakın temel belirleyenleri.

HDP'nin başındayken etkili bir genel başkanlık sergileyen, ironileriyle öne çıkan Selahattin Demirtaş'ın, hapiste bu vasfını epey yitirdiği gözlemlendi. Peçete üzerine yaptığı şekillerle komik olmayan muhalif dil kuran Demirtaş, siyasi karşı argümanlar da üretmediğinden bize özgü sürekliliği sağlayamama sendromunu böyle belirginleştirdi.

Fatih Erbakan ittifakların şekillenmesi esnasında dikkatlerin en fazla yoğunlaştığı isimlerin başında geldi. Erbakan'ın Cumhuriyet İttifakı'na gireceği yönünde genel bir beklenti vardı fakat partinin yetkili kurullarındaki görüşler neticesinde seçimlere hem parti hem Cumhurbaşkanlığında tek başlarına girme kararını açıkladı. Bu ciddi bir riski barındırıyordu. Refah tabanının ekseriyeti partisiyle beraber kazanacak isim Erdoğan'a verme, liderin partisinin gerisinde oy alma riski de hesap edilmediğinden Erbakan açıkladığı kararı revize ederek, Erdoğan'ı desteklemekle beraber parti olarak tek başlarına seçime girmeyi seçti.

Süreç Erbakan için ciddi tecrübeler içerdi, istişare ve kurulları dinleme mühim olsa da genel politikaların oluşturulması, siyasetin kendi kaideleri bazen şûrânın hilafını gerektirebilir. Üstelik tutarlı liderlik, temiz kalmak, yıpranmamak ehemmiyetli olsa bile Türk siyasi hayatının düzeneği idealizm-pragmatizm dengesini sağla-

2023 seçimleri Türkiye'de insan ve toplum gerçekliğinin değiştiğini gösterdi, eski mensubiyetler ve fay hatları 'anlam'ını kaybediyor, yeni anlam ve değer dünyaları da bu millete, Türkiye gerçeğine uymuyor.

yabilmeye göre şekillendiğinden Erbakan seçim sonrasında bilhassa 2028'de ciddi alternatif oluşturabilecek potansiyeli kavileştiren deneyimler geçirdi, tabii gerekli dersleri aldıysa!

Simgeler seçimlerdeki vazgeçilmezliğini sürdürüyor. AK Parti iktidarları döneminde ilerici-gerici gibi arkaik ikilemi sürdüren laik kesim cami açılışlarına, Diyanet reisinin her tür açılışta Kur'an okuyup dua etmesine farklı tepkiler verirken Kılıçdaroğlu'nun seccade üzerine ayak kabısıyla bastığı fotoğraf da infiale neden oldu. Seccadeye kasten basmayacağı kesin bir Cumhurbaşkanı adayının. Buradaki problem CHP liderinin İslâmî hayat içinde yaşamadığından vaziyeti idrak edebilecek, onu fark edebilecek ünsiyetinin bulunmamasında. İtirazlar, selefî tez ve jargonla Millet İttifakı ilahiyatçılarından da gelse muhalefet meselenin hassasiyetinden dolayı büyük tedirginlik yaşadı, savunmalar geliştirdi. Dini imgelerin hâlâ bu memleketin direnç ve zaaf noktalarından biri olduğu yeniden tecrübe edildi.

İkilem, Tanzimat ile doğan "Türkiye laiklikle mi İslâm ile mi var kalıp geleceğini şekillendirecek" dikotomisi; seçimi kazanırsak, "şükür secdesi", "şampanya" ile kutularız ayırımında da kendini gösterir.

Seçim tartışmaları ve ayrışmaları içinde her ideoloji büyük çelişkiler ve çatışmalarla birkaç parçaya bölündü. Milliyetçiler en fazla ayrışan, hemen her partide kendilerine yer bulan kesim oldu. Bilhassa İyi Parti'yi destekleyen milliyetçiler, sol-liberallerle Kürt milliyetçilerinin geliştirdiği paradigmayı benimseyerek süreçte aktif

Sosyalist Güç Birliği İttifakı					Cumhur İttifakı					Emek ve Özgürlük İttifakı		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Millet İttifakı					Ata İttifakı							
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi 14 Mayıs 2023 Oy Pusulası

siyaset yaptı fakat bu Sol Türkçüler, Akşener'in önce masadan kalkıp sonra yeniden oturması, Kılıçdaroğlu'nun İyi Partilileri küçümseyen tavırları, HDP, heterodoksi ve örgütçü sol ile ittifak ciddi kırılma yaşatsa da Millet İttifakı'nda kalmayı sürdürdüler. Hem pratik hem teori Sol Türkçülere ontolojik kayma yaşattı.

"Türk ortacılığı"nın, ehven-i şerin en çok konuştuğu seçimlerden biri 14 Mayıs. İktisattan liyakat ve ehliyete, hayat tarzına pek çok eleştiriye rağmen geçmişin, savunma sanayiinin, kazanımları kaybetme endişesinin etkisiyle iktidara yine yönelen seçmen, bir travma sonrası beliren psikolojik durumların evrimini siyasal alana da taşıyabilmekte.

Öfke ve kızgınlık, ret-inkâr, mukayese, kar-zarar muhasebesi, ehven aşamaları, marjinalliğe karşı Türk ortacılığı esasında iktidar ve çevresinin de emniyet sübabı!

YENİ MERKEZİN KADER SEÇİMİ

2023 seçim süreci pek çok hakikati de belirginleştirdi. Öncelikle savunma sanayii, yerli otomobil gibi alanlarda yapılanların teknokratik değil siyasi irade ve kararlılıkla mümkün olduğu gerçeği.

Lale Devri'nden bu yana üstün Batı teknik Aydınlanmasını yakalama çabasında ilk kez elektrikli yerli otomobil ve İHA'lar, insansız hava araçları teknolojilerinde "çağın önünde ve çağ ile" birlikte hareket etme ve üretme imkânına kavuştuk. Kuşkusuz seçimler bu girişimin neticesini de belirleyecek, ya bu öncülük devam edecek ya yeniden 200 yıl öncesi konjonktü-

rüne girip yalnız aktarmacı, takipçi, entegreci kalacağız. Bir bakıma iktidar ve destekçileri 2009-2013 neoliberal para bolluğunun sağladığı konfordan uzaklaşıp zorlu bir inşa sürecine geçmenin, tüm menfi sonuçları yüklenmenin problemlerini yaşasa da ülkesini arayan geleceğe önemli bir birikim de sağlayacak.

Muhalefetin hayat pahalılığı, soğan-patates eğrisindeki psikolojik üstünlüğüne karşı iktidar çevresinin, İslâmcıların 18. yüzyıl İslâmcılık anlayışına dönme, İslâm düşüncesini Batı'nın üzerine yeniden çıkaracak, devleti İslâmî olanla birleştirip 21. yüzyılda tecdid-ihya-inşa evrelerini sağlayacak imkânları şekillendirme ihtimalini heba etmeme motivasyonu daha güçlü olmalı.

Bu seçimin temel özelliği partilerin, camiaların, grupların değil ittifakların ideolojisinin olması. Her bir parti kendi ana gündemi ve tezlerini savunamayacak bir üst söyleme tabi. Hüda-Par'ın bayrak vurgusu, milliyetçi partilerin onları HDP'den ayırıştırma çabaları, Erbakan'ın Refah Partisi ile Erdoğan'ı ayırıştırarak misyon belirleme tarzı ittifakın Tanzimat'ta şekillenen ikiliğe yaslanan dikotomik karakterinden ileri geliyor. Seküler laik kesimin de ulusalcı ya da MHP'den ayrılan ülkücüler fark etmeksizin HDP, TİP, heterodoksi ile omuz omuza mücadelesi bu karşıtlığın yeni tamamlayıcıları. İttifakların kökeninde ise 20 yılda şekillenen "yeni merkez" in bekası var. Ne derece İslâmî dönüşüm taraflısı olup olmadığı bir tarafa, AK Parti iktidarlarıyla kamusal alana yerleşen, Kemalist statükonun reddettiği çevredekilerin akıbeti, İmparatorluk şuuruna sahip dış politika ile Ayasofya'nın açılmasıyla gösterilen yeni siyasal alanın varlığı 14 Mayıs seçimlerine bağlı büyük oranda.

Devletin kazanımlarıyla iktidar çevresinin kazanımlarının örtüştüğü bu konjonktürde, Necip Fazıl'ın "millet DP'yi seçmedi, başındaki CHP'yi attı" dediği gibi, toplum, yeni bir 14 Mayıs'ta başında kimlerin olup olmayacağından çok hangi politikaların devam edip etmeyeceğini oylayacak aslında!

TÜRKİYE SEÇİMLERİ: KILIÇDAROĞLU ANKARA'NIN BAĞIMSIZLIĞINA BOYUN EĞECEK Mİ?

— DAVID HEARST —

Muhalefet partisi liderinin ABD, Avrupa Birliği ve NATO'yu memnun etme isteği bölge için hayra alamet görünmüyor. 16 Temmuz 2016'nın ilk saatlerinde Türkiye cumhurbaşkanının akıbeti bilinmiyordu. Askeri kuvvet birlikleri şiddetli bir darbe sahnelemekti: Savaş uçakları Meclis'i bombalamıştı ve Millî İstihbarat Teşkilatı karargâhının dışından ateş sesleri duyulmaktaydı. Bütün bunlar yaşanırken en son yazlık villasında bulunduğu bilinen Recep Tayyip Erdoğan'a ne olacağı ise bilinmiyordu.

Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır televizyonları gece boyu dakika dakika yayınladıkları yorum programlarında, Arap Baharı'nı destekleyen ezeli düşmanlarının ya öldüğü ya da ülkesinden kaçtığını iddia ettiler.

Mısır'ın demokratik yöntemlerle seçilen ilk devlet başkanı olan Muhammed Mursi askerî darbe ile azledildiğinde kitabına uygun bir biçimde davranılmıştı. Sonrasında ise Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı John Kerry Türkiye'deki olayları darbe olarak adlandırmayı reddetti. Bunun yerine Türkiye için, askerî darbe liderlerinin istediklerini yapabilmek için kullandıkları bir şifre olan "istikrar, barış ve devamlılık" umudunda olduklarını belirtti.

Guardian gazetesi, otoriter İslâmcı olarak tanımladıkları bir adamın devrinin sona erdiğine

dair haber analizi olduğu acemi bir biçimde gizlenmeye çalışılmış bir başmakale yayımladı. Makale Erdoğan'ın kendi sonunu kendisinin getirdiğini ileri sürüyordu. Makalenin başlığı şuydu: "Recep Tayyip Erdoğan Türkiye'de Gerilimi Nasıl Tırmandırdı?"

Elbette uçağı gece boyunca avcı uçaklarıyla yakalamaca oynayan Erdoğan'ın vaktinden önce kazılmış mezarından çıkıp Atatürk Havalimanında basın toplantısı yapmasının ardından bu manşetin çabucak değiştirilmesi gerekti.

Bu yıl 14 Mayıs'ta ya da daha büyük bir ihtimalle ondan iki hafta sonra yapılacak olan ikinci tur seçimlerinde, ancak bu kez meşru yollarla Erdoğan gücünü gerçekten kaybedebilir. Bu seçim Erdoğan'ın 22 yıl boyunca girdiği en başa baş seçim olacak. Ortadoğu'daki damışıklı dövüşlerden farklı olarak bu gerçek bir seçim.

Ülkede çok şey değişti. Eğer Erdoğan giderse bu ülkedeki enflasyon ve hayat pahalılığı gibi sorunlardan dolayı olacak. Bu durum Clinton'ın meşhur sözüne bir örnek teşkil edecek gibi duruyor: "İşin aslı ekonomi, aptal!"¹ 2018'de değişim mi yoksa istikrar mı diye sorulduğunda Türkiye'nin çoğunluğu istikrarı tercih etmişti; şimdiyse durum bunun tam tersi.

1 Bill Clinton'ın, 1992 Amerika Başkanlık Seçimlerinde ekonomiye dikkat çekmek amaçlı kullandığı sloganı: "It's the economy, stupid!"

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya-Ukrayna Müzakere Heyetleri Toplantısı'nın Açılışında

ARTIK TARAFSIZ SEYİRCİLER YOK

2016 yılında da görüldüğü gibi, günümüz Batı dünyası artık tarafsız bir seyirci değil. En hafif ifadeyle, Erdoğan'ın Batılı liderlerle ilişkisinin hareketli olduğu söylenebilir.

Eski ABD Başkanı Donald Trump, Erdoğan'ı dünya standartlarında bir satranç oyuncusu olarak tanımlarken Joe Biden Türk liderin bir bedel ödemesi gerektiğini ifade etmişti: "Bence yapmamız gereken muhalefeti desteklediğimizi açıkça göstererek Erdoğan'a, şimdiye kadar gösterdiğimiz tutumdan çok daha farklı bir tutum ile yaklaşmaktır." Biden bu sözleri başkan olmadan önce söylemişti.

Alman Federal Meclisi Başkan Yardımcısı Wolfgang Kubicki Erdoğan için "lağım faresi" tabirini kullandı. Erdoğan ise Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un, Müslümanlara gösterdiği muameleden ötürü psikolojik tedavi görmesi gerektiğini ifade etmişti.

Batılıların nazarında bundan daha da kötüsü, Erdoğan'ın NATO için Finlandiya'ya izin verirken İsveç'e izin vermiyor oluşu. Dahası da var: Erdoğan hem Rusya hem de Ukrayna ile ilişkileri iyi tutması ve Suriye, Libya ve Irak'tan başlayıp Katar ve Somali'ye kadar Ortadoğu ile Afrika'nın çeşitli bölgelerine askerlerini yerleştirmesiyle Batılıların gözünde affedilmesi mümkün olmayan bir yanlış yaptı.

Son patlama noktası Irak'ın Süleymaniye şehri oldu: Batılı yetkililer, Türkiye'yi, Ankara'nın PKK'nın bir kolu olarak tanımladığı Suriye Demokratik Güçleri'nin Kürt lideri General Mazlum Abdi'yi hedef alarak bir konvoyu insansız hava aracı saldırısı düzenlemekle suçladı. Söz konusu konvoyda üç ABD askeri de bulunuyordu. Türkiye suçlamaları reddetti.

Erdoğan'ın gidişi, şüphesiz Berlin'den Washington'a kadar şampanyalarla kutlanacak. Peki, ama Erdoğan'ın bölge sahnesinden çekilmesi Türkiye için ya da aslında Ortadoğu için iyi olacak mı? Bu soruyu cevaplayabilmek için hem hükümetten hem de muhalefetten yetkililerle görüştüm, içlerinden bazıları eski büyükelçilerdi.

Muhalefetin cumhurbaşkanı adayı Kemal Kılıçdaroğlu manşetleri ele geçirmek için çeşitli açıklamalarda bulundu. İktidara geldikten üç ay sonra Avrupa'ya vizesiz seyahatin mümkün olacağına söz verdi. Yunanistan'ı silahlı müdahale ile tehdit etti. Washington, İngiltere ve Almanya ziyaretlerine önem verdi.

AÇIK HAREKET YÖNÜ

Biraz araştırılırsa Kılıçdaroğlu'nun vaatlerinin ağır şartlar gerektirdiği anlaşılabilir. Muhalefetten bir isim, Kılıçdaroğlu'nun üç ay içinde AB ülkelerine vizesiz seyahat vadinin "fazla iyimser" olduğunu itiraf ediyor. Yeni Türk hükümeti

Avrupa Birliği'nin bütün kriterlerini yerine getirirse bile ortada hâlâ bir Kıbrıs sorunu var.

Ayrıntılar hakkında bir şüphe olmakla beraber hareket yönü çok açık: Kılıçdaroğlu'nun Dışişleri Baş Danışmanı olan emekli büyükelçi Ünal Çeviköz, *Middle East Eye*'a yeni hükûmetin Avrupa Birliği ve NATO başta olmak üzere uluslararası topluluklarla ilişkileri normalleştirmekte kararlı olacağını ifade etti.

Çeviköz yeni dış politikanın "komşu ülkelerin iç işlerine karışmama, tarafsız dış siyaset ve uluslararası standartlara bağlılık" üzerine inşa edileceğini belirtti. Türkiye'nin tarafların her biriyle konuşarak "dürüst bir arabulucu" rolü üstleneceğini vaat edip Erdoğan'ın Libya'daki sert gücünü eleştirdi. Bu vaat de diğerleri gibi, söylemesi kolay ama yapması zor olan işlerden biri.

Suriye hakkında ise muhalefet eş zamanlı olarak üç vaatte bulundu: 3,7 milyon Suriyeli mültecinin Suriye'ye gönderilmesi, Cumhurbaşkanı Beşşar Esed ile görüşmelerde bulunulması ve iç savaşta taraf tutan politikanın düzeltilmesi. Muhalefetten birine, Türkiye'nin İdlib'de koruduğu Esed karşıtlarına ne olacağını sordum. Bana gülümseyerek "Bu iyi bir soru!" cevabını verdi.

Şam'ın güvenini kazanmanın ve İdlib'den çekilmenin hükûmet için uzun zaman alacağını kabul etti: "İdlib'deki yerel halk ile tekrar bir araya gelmeli ve onları topluma kazandırmalıyız. Ancak bunu tek başımıza yapamayız."

Peki Ukrayna? Kılıçdaroğlu, Türkiye'nin Rusya-Ukrayna savaşında Ukrayna'dan taraf olması gerektiğini beyan etmesinin hemen sonrasında partisi CHP'den tepki aldı. CHP Grup Başkanvekili Özgür Özel Türkiye'nin hâlihazırdaki politikasının doğru olduğunu vurguladı: "Türkiye Ukrayna'yı da Rusya'yı da feda etmeyi göze alamaz."

Bu düşünce, Ankara'nın bir arabulucu konumunda olduğu mevcut denge politikasının devam ettirilmesi gerektiğini düşünen iki muhalefet partisi mensubu tarafından da onaylandı. Bununla birlikte, her ikisi de Ankara'nın AB yaptırımlarına katılmaması gerektiğini düşünmekte.

Erdoğan hem Rusya hem de Ukrayna ile ilişkileri iyi tutması ve Suriye, Libya ve Irak'tan başlayıp Katar ve Somali'ye kadar Ortadoğu ile Afrika'nın çeşitli bölgelerine askerlerini yerleştirmesiyle Batılıların gözünde affedilmesi mümkün olmayan bir yanlış yaptı.

BÖLGESEL GERİ ÇEKİLME

Eğer Türkiye'nin Altılı Masa koalisyonunu oluşturan birbirinden farklı ve evvelce kavgalı siyasi partilerin birlikte bir hükûmet kuracağını varsayarsak bu oluşumu bir arada tutan politikanın bölgeden genel bir çekilme ve ABD, AB ve NATO'ya uzanma üzerine kurulu olacağını söyleyebiliriz.

Yukarıda "uzanma" kelimesini kullanmamın sebebi, bunu yaparken kullanılacak araçların açık olmaması. Elbette Türkiye bir girişimi kendi ayakları üzerinde durabilecek bir işe çevirme hususunda Batı'nın bu alandaki uzmanlığına ihtiyaç duymakta. Türkiye'de girişimlerin bir iş kuruluşuna çevrilmesi, girişimcinin vergiden para akışına kadar her şeyle ilgilenmek zorunda kalmasından dolayı oldukça zor. Yetenekli üniversite mezunları, fikirlerini başarılı iş kollarına çevirmekte ve kendilerine destek olmaya hazır yatırımcılar bulmakta güçlük çekiyor. Çoğu yatırım, kazancın hızlı ve garantili olduğu inşaat sektörüne yapıyor ve siyasetçiler kolaylıkla satın alınabiliyor.

Türkiye'nin ihracatının yarısı Avrupa Birliği ülkelerine gidiyor. Avrupa ile daha ılımlı bir ilişki kurmak mantıklı; ancak Avrupa Birliği üyeliği çok uzakta. 20 küsur yıl önce Avrupa Birliği'ne üye olmak için başvuran Türkiye'nin ardından en az yedi farklı ülke üyelik için sıraya girdi. Kılıçdaroğlu'nun Avrupa Birliği'ne üye olma noktasında Erdoğan'dan daha hızlı bir ilerleme katedeceğinden şüpheliyim.

Bütün bunlara bakarak söylenebilir ki ABD, AB ve NATO'yu memnun etme arzusu açık. Ancak bunun Türkiye'nin hayati önem taşıyan çıkarları feda edilmeden ne şekilde yapılacağı konusu aynı ölçüde açık değil.

Rusya hangi hükümet görevde olursa olsun Türkiye'deki Akkuyu Nükleer Güç Santralının inşasına devam edecek. Diğer taraftan, muhalefetin vaat ettiği gibi, maliyetinin %49'unu Katar'ın üstlendiği tank fabrikasından Katar'ı çıkarmak, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yabancı yatırımcıları tedirgin edecektir.

Bunlarla beraber Ankara'daki rejim değişikliğinin en sert hissedileceği bölge Ortadoğu olacaktır. Burada Ortadoğu derken yalnızca Türkiye'nin barındırdığı Mısırlı, Filistinli ve Suriyelileri kastetmiyorum. Yedi yıl önce Erdoğan'ı uluslararası arenadan sürmeye çalışan devlet liderlerini kastediyorum.

Ortadoğu'daki siyasilerden birinin sözleri şu şekilde: "Siyaset biliminde size dış siyasetin büyük birimlerle, ordu, endüstri ve diaspora ile formüle edildiği öğretilir. Sonrasında ise düşünce kuruluşları ya da bakanlıklar gibi daha küçük birimlerle, danışmanlar tarafından ifade edilip başkanlar tarafından yasalaştırılıncaya kadar geliştirilir."

"Ortadoğu'da ise bu piramit tersine çevrilmiştir. Dış siyaset baştaki adam ile başlayıp onunla son bulur. Onunla kişisel bir ilişkiniz olsa, hatta onunla savaşa bile gitmiş olsanız bu ilişkinin eski hâline dönmesi an meselesidir."

FAYDACI SEÇİMLER

Bunlar akıllıca sözler. Türkiye'de şu anda, darbe kalkışmasına bir ölçüde para sağlayan Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin milyarlarca dolar yatırımı bulunuyor. Bunun sebeplerinden biri, Birleşik Arap Emirlikleri Devlet Başkanı Muhammed bin Zayid'in Kuzey Afrika'daki diktatörleri desteklemek için harcadığı paranın herhangi bir kâr getirmediğini anlayıp taktik değiştirmesi.

Ancak bir diğer sebepse Türkiye'nin Suudi Arabistanlı gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın katillerinin adalete teslim edilmesi gibi faydacı seçimler yapması. Suriye'deki Rus birlikleriyle savaştığı, insansız hava araçlarını Libya'daki Wagner Grubuna karşı kullandığı ve Riyad ile Abu Dabi tarafından desteklenen karşı devrimi geri püskürttüğü için Türkiye Moskova'da ve Körfez'de stratejik müttefik olarak görülmektedir.

Hiç kimse bir Şam dönüşümü geçirmiş değil. Bir başka siyasi isim bana şunu belirtti: "Eğer [Suudi Arabistan Veliht Prensi] Muhammed bin Selman bir Kaşıkçı daha öldürüp bundan sıyrılabilecek olsaydı bunu yapardı." Ancak Türkiye'nin şu anda müttefiklerini korumak için konuşlanmasıyla bölgede bir siyasi aktör olarak görülmesi önemli bir etken.

Kaygı verici olan yalnızca muhalefetin iktidara gelmesiyle meydana gelecek olan yön değişikliği değil, aynı zamanda bu değişikliğin zamanlaması. Rusya'nın Sovyetler Birliği'nden olabilecek en kötü zamanda, tam da devletin gücünün azaldığına ve kontrol edilmeyen pazarların kârlı etkisine dair neoliberal teorilerin zirvede olduğu bir zamanda ayrıldığı sıklıkla dile getirilir.

Rusya Batı'nın kapısını, tam da Amerika'nın devletleri yok edip onları Batılı klon ülkeler olarak yeniden kurmanın iyi bir fikir olduğunu düşündüğü zamanda çalmıştı. Bu teoriye göre, eğer Sovyetler Birliği yirmi yıl önce, İskandinav tarzı liberal demokrasinin hâlâ revaçta olduğu dönemde dağılmış olsaydı sonuç çok farklı olabilirdi.

Benzer bir biçimde, Türkiye de bağımsızlığına, tam da ABD ile NATO'nun Çin ile askerî olarak karşı karşıya gelmek için hazırlandığı sırada boyun eğmek üzere olabilir. Bu tehlike, ticaretini ve dolara bağımlılıklarını çeşitlendirmenin yollarını arayan ABD müttefiki Körfez ülkelerini etkilemekle kalmayıp Çin'i de besleyecektir.

Çin, Suudi Arabistan ve İran arasındaki buzların erimesinde kendine bir pay çıkardı. Şimdi de Filistin ile İsrail arasında bir arabulucu rolü üstlenmek istiyor.

Tam olarak böyle bir ortamda, kendi bağımsızlıklarını sürdürebilmek için Ortadoğu'da güçlü devletlerin bulunması şarttır. Bu, bütün yanlışları ve su götürmez hataları ile birlikte, Erdoğan'ın gerçekleştirdiği bir durumdur. Bunu tam da şu zamanda kaybetmek yalnızca Türkiye için değil bütün bölge için bir felaket olacaktır.

Kaynak: *Middle East Eye*, 21 Nisan 2023, <https://www.middleeasteye.net/opinion/turkey-elections-would-kilicdaroglu-surrender-ankara-independence>.

Çeviren: Deniz MERCAN

ANA AKIM SİYASET(LER) VE DEVLET

— MEHMET FURKAN ÖREN —

Türkiye uzunca bir süredir ilk defa farklı bir seçim biçiminin atmosferini yaşamaktadır. Seçime dönük ittifaklar, kamplaşmalar ve konumlanmalar özü itibarıyla postmodern bir görüntü sunmaktadır. Seçim stratejisi içerisinde farklı bileşenler olsa da ana akım siyaseti meydana getiren milliyetçi ve muhafazakâr kesimle, laik ve sol kesimin bileşenleri ideolojik geçişkenliklere bir karine olarak okunabileceği gibi, siyasal oluşumların sanıldığı kadar siyah ve beyaz çizgilerle ayrıştırılmayacağına da bir göstergesidir.

Aslında Türk sosyal yapısının geçişkenlik kazanan özelliğini sahadaki dönüşümlerden görmek de mümkündür. Örneğin son zamanlarda Türkiye’de inanç üzerine yapılmış bir araştırmaya göre Türkiye’de dindarların %22’si kendisini laik-Müslüman olarak tanımlarken,¹ ankete katılanların %73’ü laik bir devlette dini rahat bir şekilde yaşayabileceği fikrini benimsemiştir.² Bu veriler, günümüz itibarıyla laik-sol kesimle muhafazakâr-sağın sınırlarının gayet muğlak olduğunun ve pek çok parametreden oluştuğunun bir göstergesidir. Karmaşık ve çok katmanlı ilişki biçimleriyle beraber Osmanlı bakiyesi içerisinde demokrasi kültürünün ilk aşamasından günümüze kadarki süreçte iki temel tipolojinin ve ana akım siyasetin de var olageldiğini teslim etmek gerekir.

Burada vurgulanması gereken önemli hususlardan birisi, muhafazakâr-sağın sanıldığı kadar Batı karşıtı ve anti-modern olmadıkları,

Batıcı kabul edilen laik-solun ise dinî ve millî hassasiyetlere duyarsız kalmadığıdır. Yanı sıra Türkiye’de siyah ve beyaz şeklinde katı sınırlarla çerçevesi çizilemeyecek o muhafazakâr-sağ ile laik-solun devlet refleksleri, siyaset yapma biçimleri, Avrupa’ya yönelik teveccühleri, modernleşme yönündeki hevesleri ve önemlisi devleti konumlandırma biçimleri benzerdir. Özellikle devleti konumlandıran biçimlerinin benzerliği ve devlet refleksleri Türk toplumunun yapısal özelliklerinden bağımsız değildir.

YABANCILAŞMA

Türkiye’de ana akım “sol” sayılan laik/seküler kesimlerin solculuğu devlet ve iktidar bağlamı çerçevesinde eleştirilegelmiştir. Hem sol olduğunu ifade etmek hem de devlet refleksiyle hareket etmek solun felsefi konumlanması dikkate alındığında çarpıklığa işaret eder. Bu çarpıklıkla ilgili gözlemlerde bulunan önemli düşünürlerden birisi İdris Küçükömer’dir. Onun *Düzenin Yabancılaşması: Batılılaşma* çalışması bir taraftan Türkiye’de solun çıkmazlarına işaret ederken, diğer taraftan Türk toplumunun yerel dinamiklerine ve bu dinamiklerin siyasete yansımaya biçimlerine işaret etmektedir. Bu eserin adındaki *yabancılaşma* kavramı Marx’tan ödünç alınmıştır. Marx’a göre kapital düzenin en önemli mahareti yabancılaştırmadır. Kabaca “kendiliğinden/kendilik bilincinden” uzaklaşma diye ifade edilebilecek yabancılaşma bir çeşit bilinç çarpıtması/çarpıtılmasıdır. Buna göre kapital düzende bireyler hem kendilerine hem iş arkadaşlarına hem yaptıkları işe hem de ürettikleri ürüne karşı yabancılaşırlar. Kendilerine karşı yabancılaşırlar, çünkü asla bir özne olarak kendi benliklerini sergileyemezler,

1 Zübeyir Nişancı, *Sayılarla Türkiye’de İnanç ve Dindarlık*, Mahya Yayınları, İstanbul, 2023, s.184.

2 Zübeyir Nişancı, *Sayılarla Türkiye’de İnanç ve Dindarlık*, 196.

kapitalist düzenin kendilerine biçtikleri rolleri oynamak zorunda kalıp birbirlerini rekabet ilişkisi içerisinde konumlandırırlar. Bu düzende birey yaptığı iş ve ürettiği ürünlerle bağ kuramaz. Marx açısından yabancılaşmanın en rafine biçimlerinden birisi, dikkatleri paradan ve sermayeden çeken ideolojiler ve düşünsel düzeneklerdir.

Küçükömer'in yabancılaşma tezi de bu tarz bir çıkarıma dayanmakta ve Batılılaşma bir tür "kendilikten" çıkma diye kodlanmaktadır. Onun "Türkiye'de sol sağdır, sağ da soldur!" şeklinde ifade edilen tezi, Batılılaşmayı kapitalist hevesler dolayısıyla yabancılaşma çerçevesine yerleştirirken, sağ siyaseti ise halktan yana ilerici olan tarafa konumlandırmaktadır. Küçükömer sol görüşlüdür, onun eleştirisi Türkiye'deki solun sol olamamasıyla ilgilidir. Küçükömer'in çıkarımları "Sol iyidir, Türkiye'deki solcular solcu değildir!" şeklinde formüle edilebilir. Ona göre Türkiye'de kendisini *ortanın solu* olarak kodlayan ana akım siyasetin domine ettiği siyasal düzen kapitalist bir çerçeveye sahiptir ve daha çok kapital Batı'ya eklemleme motivasyonu hareket etmektedir. Bu akımın ortaya çıkardığı manzara, aslında olması gereken bir durumun tersyüz edilerek illüzyonist bir çerçevede yürütülmesi dolayısıyla sahip olduğu tezlere yabancılaşmasıdır. Bu yönüyle Batıcı, devletçi, egemenlik talep edici ve elitist olduğu hâlde kendisini halkçı şeklinde kodlamaktadır. Bu motivasyonun sahip olduğu Batılılaşma çerçevesi ise özünde halkı kendisine yabancılaştıran bir özelliğe sahiptir.³

3 Detay için bk. İdris Küçükömer, *Düzenin Yabancılaşması Batılılaşma*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2021.

ÖZLER VE KODLAR SORUNU

Yabancılaşmanın konuşulduğu metinler ilk etapta yabancılaşmanın dayandığı sabiteleri merkeze almaktadırlar. Bu durumun ana sebebi yabancılaşmaya belli bir temel bulmak, saf olgu ile yabancılaşan olgu arasında belli bir korelasyon kurmaktır. Yabancılaşma belli bir karaktere ve kendiliğindenliğe sahip olan bir durumun tersyüz edilerek farklı bir forma evrilmesidir. Yabancılaşmaktan söz etmek sahip olunan belli bir özden kopuştan bahsetmektir. Bu bağlamda bir yerde yabancılaşma varsa orada yabancılaşılacak temel kodlar, özler ve parametreler de vardır. Batılılaşmanın yabancılaştırıcı etkisinin tartışılması ancak bir toplumun belli bir kodu, özsel refleksi ve özneliği olduğu kabul edilirse anlamlı hâle gelmektedir. Yabancılaşma kendilikten uzaklaşmaksa şayet, 'kendilik nedir?', sorusu önemli bir problem alanıdır.

Bu problemin en büyük nedeni toplumsal yapıya özler, kodlar, sabit çerçeveler ve sınırları duvarlarla örülen kendilik biçimlerinin ortaya konulmasının zorluğu ile ilgilidir. Tarihsel açıdan toplumlara bakıldığında ana parametrenin değişip dönüştüğü görülmektedir. Bir toplumun kendilik kodları ancak belli bir zaman ve zemin kesitiyle ilgili olabilir. Tarihin belli bir kesitinde kimi temel özelliklere sahip toplumlar, sonraki süreçlerde tam tersi süreçlere de evrilebilmektedir. Batılılaşma da özünde bir tür değişim ve dönüşümle ilgilidir. Şayet tarihsel bir kesit ve refleks öz olarak kodlanacaksa eğer o hâlde modernleşmeye içkin olan Batılılaşma, Batı'nın da aynı zamanda kendi kendisine yabancılaşmasına işaret eder. Elbette ki değişimler korkutucudur, rutini bozmak sıkıcıdır. Özde Batılılaşmanın radikal değişimler içermesi ve hızlı olması Batı dışı pek çok toplumda endişe ile karşılanmıştır. Bu hızlı dönüşüm ve etkileme süreci özde muhafazakârlar için "Asr-ı Saâdet" söylemini güçlendirmiştir. Her ne kadar iyi niyetle ileri sürülse de söz konusu tez insanlığın devasa tarihi içerisinde toplumsal bir yaşam biçiminin, belli bir kesitin dondurularak idealize edilmesidir. İdealize edilen bu zaman dilimi bir çeşit İslâm toplumunun "kendiliği" diye kodlanmış bunun dışındaki zamanlar bir çeşit yabancılaşma çerçevesine oturtulacak şekilde telakki edilmiştir. Kökler ve toplumların "kendi olma" biçimlerine yapılan vurguların

modern zamanlarda gündeme gelmesi ve Batılılaşma fikrine karşı bir alternatif olarak sunulması değişimin korkutucu etkileriyle beraber okunmalıdır.

Nitekim Batılılaşmaya çekince koyan düşünür- lere göre Türk toplumunun temel değerleri, felsefi anlayışları ve “kökleri” vardır. Örneğin İdris Küçükömer’in zaman zaman refere ettiği Said Halim Paşa’ya göre Türk toplumu kendisine yabancı olan Batılılaşmaya teşne olamaz, çünkü her toplumun belli bir kültürel kodu vardır ve bu kodlar o toplumun genel reflekslerinin teşek- külünde belirleyicidir. Buradaki temel sorun, toplum belli köklere, özlere ve kodlara sahipse eğer Türk toplumunun köklerinin ne olabileceği meselesidir. Daha dindar olanların toplum kodlarında İslâm düşüncesi belirginken, milliyetçi olanlarda Orta Asya vurgusu belirgindir. Doğrusu Batılılaşmanın kültür emperyalizmine evirildiği bu süreçte toplumlara özgü kodlar ve kökler aramak anlamsız bir uğraş değildir. Sorun köklerin ve değişime direnç gösterecek temel özün ne olabileceğidir.

YABANCILAŞMA DEĞİL, DEVLET REFLEKSİ

Medeniyet ve kültür dinamik bir süreçtir ve bu dinamik süreç etkileşimle ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz ki bu etkileşim askerî, siyasi ve iktisadi olarak güçlü olanın lehine, güçsüz olanın ise aleyhine olacak şekilde olmaktadır. Bu açıdan toplumlar nesnelere gibi ele alınamaz ve belli bir kategorinin içerisine sokulamaz, bu realiteye rağmen Türk toplumunun millî ve manevî kodları, toplumsal reflekslerinden söz edilecekse şayet toplumun “kodlarına işleyen” devlet faktörü görmezden gelinemez. İlla toplumsal refleks, öz ve kod irdelenecekse şayet Türk toplumunun en önemli karakteristik özelliklerinden birisinin devlet fetişizmi olduğu söylenebilir. Halkın devlete atfettiği önem ve devleti önceleyen yaklaşımları dikkate alındığında devlet merkezli yaklaşımlar bir toplumsal yabancılaşma değil, daha ziyade toplumun içerisindeki kodlardan birisinin etkin bir şekilde siyasi arenaya taşınmasıdır. Türk toplumunda yer alan “devlet ebed müddet”, “din-ü devlet mülkü millet” gibi kavramlar, yanı sıra Osmanlı’da devletin bekası için kardeş katlinin yasalaşması, devletin müsadere yöntemiyle yüksek devlet adamlarının mal-

Türkiye’de inanç üzerine yapılmış bir araştırmaya göre Türkiye’de dindarların %22’si kendisini laik-Müslüman olarak tanımlarken, ankete katılanların %73’ü laik bir devlette dini rahat bir şekilde yaşayabileceği fikrini benimsemiştir.

larını hazineye devretmesi devlet önceliğinin işaretleri olarak okunmalıdır.

Devletin önceliği dikkate alındığında Batılılaşma yabancılaşmaktan ziyade devletin bekası için belli bir anlayışın işler kılınmasıdır. Dolayısıyla Tanzimat’tan başlamak üzere (hatta Lale Devri’nden itibaren) Batıcılığın tedrici bir şekilde benimsenmesi devletin bekası ve kurtarılması çabasından bağımsız değildir. Öyle ki devletin bekası için Batıcılık bizzat yönetim erkini elinde bulunduran padişahların eliyle gerçekleşmekteydi. Üstelik Osmanlı’nın Batıcı bürokratları ve onların bir devamı olan Cumhuriyet elitleri Batılılaşma süreçlerini halka rağmen yapmıştı. Öte yandan devlet önceliği sadece Batıcı aydınlarda değil, muhafazakârlarda da belirgin ve vurgulu bir şekilde bulunmaktaydı (dır). Nihayetinde hem sol görülen Batıcı elitler hem de sağ görülen Doğucu muhafazakârlar devlet ortak paydasında buluşmaktaydılar, ayrıştıkları nokta metodoloji sorunuydu. Her iki düşünce biçimi de Batı’nın ihtişamlı gücünü sağlayan dinamiklerin Anadolu topraklarında filizlenmesini istiyordu. Batı’nın kapitalist iktisadi, askerî teknolojisi ve bilimsel buluşları Anadolu topraklarına da gelmeliydi. Geriye kalan ise bunun nasıl olacağı sorusuyla ilgiliydi.

Muhafazakârlar halkın ve toplumun dinamiklerinin de dikkate alınması gerektiğini düşünürken, Batıcı elitler, kapitalizmin ve ileri kalkınmanın meydana gelmesinin devlet organizasyonuna sinen eski bürokratik anlayış ve geleneksel kodlara sahip sosyal yapıyla mümkün olmayacağı düşüncesindeydi. Devlet pek çok alanda Batı’nın gerisindeydi ve toplumun determinist bir şekilde kendi organik süreçleriyle dönüşümünü bekleyecek zamana sahip değildi. Batıcı bürokratların yapmaya çalıştıkları, bu maksadın kapatılması adına süreci huzlan-

dırmaktı. Batılılaşma minvalindeki reformlar devletin kurtuluşu paydasında birleşiyordu. Bu noktada toplum devlete feda edilebilirdi ancak bir devletin geleceği topluma feda edilemezdi. Devlet bürokratlarını kendi toplumsal kodlarına karşı radikal önlemler almaya iten saik, devletin bizzat savaşlarda aldığı yenilgiler dolayısıyla “yere düşmesi” tehlikesiydi.

Batılılaşmanın önce askerî alanda ortaya çıkması ve Türkiye Cumhuriyeti’nin askerler tarafından kurulması, öte yandan kuruluş felsefesinde devletin korunmasının vurgulu bir şekilde belirtilmesi Türk toplumunun devleti konumlandırdığı yer açısından fikir vericidir. Dolayısıyla bürokrasi ve devlet fetişizminin bu kadar güçlü olduğu bir sosyal kulvarda devlet faktörünü es geçerek muhafazakâr sağ ve laik-solculuğu analiz etmek, yanı sıra ana akım solun devlete mesafeli olması gerektiğini belirtmek ütopyik bir yaklaşım olur. Burada Batılılaşma karakterine sahip ana akım Türk solunun özel şartların ürettiği/ortaya çıkardığı bir cereyan olduğunu da ayrıca vurgulamak gerekir. Ana akım Türk solu yıkılma sürecindeki bir devlet geleneğinin tekrar ihyasını farklı ve radikal araçlarla, bizzat devleti önceleyerek, Osmanlı devlet gelenekselliğindeki birtakım teamülleri tersine çevirme pahasına yeniden inşa etme motivasyonu ile harekete geçmiştir. Bu motivasyonda ekonomi ve halktan ziyade bir ideal olarak devletin kendisi belirleyici olmuştur.

Elbette ki Osmanlı devlet gelenekselliğinin tersyüz edilmesi, yeni devlet kodunun yeni bir söylem, ideoloji üzerinden kurgulanmasını da gerekli hâle getirmekteydi. Bu ideoloji sıfırdan üretilen bir şey olmaktan ziyade Batı’da denenmiş, işler kılınmış ve verimliliği test edilmiş bir ideolojidi. Cumhuriyet’in kurucu ideologlarından birisi sayılan Gökalp’in, Batıcılığı evrensel olarak kodlaması ve bunu tüm toplumların ortak mirası diye okuması bu açıdan öğreticidir.

DEVİRİMİN FELSEFESİ VE ÇEPERDE KALANLAR

Türkiye’de devlet bürokrasisini domine eden, yönlendiren ve kurucu bir aktör olan ana akım sol/seküler siyaset, yıllarca devletin koruyucu misyonunu üstlenerek, devlet varlığını hem içerideki sivil halka hem de dışarıdaki “emperyal” güçlere karşı koruyucu bir kalkan olmayı

misyon edindi. Bu koruyucu kalkan felsefesini, Türkiye Cumhuriyeti devletinin “kurucu” metinlerinden birisi kabul edilebilecek Ziya Gökalp’in bir kitabına da ad olacak olan *Türkleşmek, İslâmlaşmak ve Muasırlaşmak* tezinin almaktaydı.⁴ Bu tez devletin yaslanması gereken koruyucu kalkanın nelere dayanması gerektiğini salık verirken, özelden potansiyel “hain”lerin kimler olabileceği ile ilgili birtakım çıkarımların yapılmasına da imkân vermekteydi. Diğer bir ifadeyle Gökalp’in formüle ettiği Türk-İslâm-Batı sentezciliği kendi içerisinde bir çeşit antitezi de barındırmaktaydı. Bu antitezler koruyucu kalkanın zayıf karnını oluşturmaktaydı. Gökalp’in formüle ettiği şekliye Türkleşme tezinin zayıf karnı farklı etnik unsurlar, muasırlaşma (Batılılaşma) tezinin zayıf karnı muhafazakâr dindarlar ve akılcı, Maturidi İslâmcılığın zayıf karnı ise Alevilikti. Bu bağlam, devletin merkezine ana akım sol/seküler kesimi yerleştirirken, onun çeperine muhafazakârları ve en dış çepere ise farklı etnik unsurlarla kimliklerin yerleşmesiyle sonuçlandı.

Bu kurucu iradenin İslâmlaşma tezi dinle ilişkisinin devlet bekası dolayımında işlevselliğine işaret etmektedir. Din rasyonel, çağdaş, zaman ve zemine ayak uyduran, çağdaş bilimsel çalışmaları motive eden bir yaklaşımla araçsal biçimde ele alınmıştır. Nitekim Elmalılı Hamdi Yazır tefsirinin bizzat Meclis tarafından yazdırılması bu motivasyonun somut bir göstergesidir. Kurucu aktörler yeni kurulan devlet için pek çok düşünceyi “araçsal” kılmıştır. Burada yeri geldiğinde İslâm, zaman zaman Batıcılık, bazı durumlarda Türkçülük devlet bekası bağlamında nesneleştirilmiş, bu düşünce biçimleri devletin özne kılınmasında birleşmişlerdir.

ÇEPERİN İKTİDARI VE DEĞİŞMEYEN REFLEKS

Batılılaşma ve yeni devletin oluşum süreciyle ilgili elbette ki pek çok şey söylenmiş/söylenmektedir. Osmanlı’nın yıkılış süreçlerinde ortaya çıkan Osmanlıcılık, Türkçülük, İslâmcılık ve nihayetinde Batıcılık fikirlerinin tamamı devletin kurtuluşu amacından bağımsız değildir. Siyaset söylemindeki devlet vurgusu Türk toplumunun reflekslerinden bağımsız düşünülemez. Türk

4 Detay için bk. Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslâmlaşmak ve Muasırlaşmak*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1976.

toplumunun devlet hassasiyeti devleti yöneten iktidarın değişmesiyle dönüşmemiş, bilakis devam etmiştir. Nitekim tüm seçim süreçlerinde ekonomik, kalkınma ve adalet gibi vaatler içerisinde önemli sayılabilecek (belki de en önemlisi) propagandalardan birisi “devletin bekası” bağlamıdır. Bu bağlamın öznesi ve nesnesi zamana ve zemine göre değişse de söylemin kendisi ve karakteristik özelliği baki kalmıştır.

Örneğin 1950’de çok partili hayata geçiş süreciyle birlikte Demokrat Parti tecrübesiyle muhafazakâr dindarların merkeze yürüyüş çabaları ve nihayeti 2002 yılında bu geleneğin bir devamı sayılabilecek AK Parti iktidarının uzun soluklu yönetim modeli devlet bekası retoriğini dönüştürmemiş ve devlet önceliği refleksi sıcaklığını korumuş/korumaktadır. Kimi açılardan Ankaralılığa diye ifade edilen ve devletçi reflekse göndermede bulunan söylemler aslında devletçi hafızanın gücüyle ilgilidir. Bu bağlamda tarihsel bakımdan muhafazakâr sağ ve laik sol ana akım siyaset anlayışları devlet meselesi söz konusu olduğunda benzer reflekslere sahiptir. Türk toplumunun devletle diyalojik ilişkisi ve devleti konumlandırma biçimi iktidara talip olan ana akım siyasi partilerin devletin bekasını da bir şekilde gündemde tutmasını sağlayıcı bir faktördür. Demokrasi ve seçim meselesinin konuşulduğu bir kulvarda muhalefetle iktidarın örtüştüğü en önemli söylem “vatan hainliğidir.” Bu bağlamda ana akım siyasi partiler propagandalarının önemli bir parçası olarak kimin hain olduğu ile ilgili yoğun bir mesai harcarlar. Seçimlerdeki kader ise genelde halkın, ana akım siyasi partilerin hainlik kavramına inanma derecesine göre şekillenmiştir.

SOĞAN, TOGG VE DEVLET

Türkiye büyük bedeller ödenerek kurulan bir devlettir ve bu bedelin toplumsal hafızada güçlü bir yeri vardır. Burada devletin “ebed müddet” vasfının yanında güçlü ve dinamik olması da arzulanmaktadır. Osmanlı’nın yıkılışını hazırlayan süreç teknik ve teknolojidir. Bu realite toplumda devletin her bakımdan teknik yeterliliğe sahip olması gerektiği varsayımının kalıcılaşmasına tesir etmiştir. Teknolojik yeniliklerin askerî alanda başlaması tevekkeli değildir. Özeldir güncel olarak sürdürülen millî savunma hamleleri bu geleneğin bir devamı

şeklinde okunabilir. Teknoloji hamleleri her zaman için devlet bekası söylemi ile paralel bir içeriğe sahip olmuştur ve teknolojiadaki ilerleme devletin güçlenmesi bağlamında alkışlanmıştır. Türk toplumunun teknolojiyle diyalojik ilişkisi, kapitalizm ve çok para kazanma hevesiyle değil, devletin bekası, güçlenmesi ve var olması bağlamında yürümektedir. “Gelişen teknoloji” söylemine mutlaka “güçlenen devlet” bağlamı da eşlik etmiştir/etmektedir.

Aktüalitesini koruyan soğan ve TOGG tartışmaları bu açıdan ironiktir. Soğan halkın dilidir, TOGG ise elitlerin, zenginlerin, sermayenin, kapitalizmin ve teknolojinin dilidir. Bu ihtişamlı dil devletin güçlü olması bağlamına oturtulduğunda gayet gurur verici gelmektedir. Türkiye’deki iktisadi şartlar düşünüldüğünde belki de insanların çoğu hayatları boyunca TOGG’a binemeyecektir. Oysa soğan hayatın içerisinde, genel halk kesimlerinin evlerinin ana müdavimlerinden birisidir. Bununla beraber pek çok insan TOGG’un ortaya çıkmasıyla gurur duymakta, heyecanlanmakta, takdir etmektedir. Bu gururun temel nedeni yerli otomobilin bir devlet başarısının ve gücünün bir nişanesi şeklinde kodlanması ile ilgilidir. TOGG mu, soğan mı, söylemi devlet mi halk mı tartışmasının başka bir biçimidir. Otomobili soğana yeğleme tartışmaları satır aralarında milletin kendi sofrasının zayıflığı pahasına devletin gücünü öncelemesi gerektiği kabulüyle ilgilidir. Devletin silahını, teknolojisini, arabasını, uçağını yapması karşısında soğan tali bir konu olarak kalmakta, devlet önceliği bütün ihtişamıyla kendisini ortaya koymaktadır.

'DİNDAR BİLİNÇ' AVCISI 'ÖZGÜR US' HAKKINDA FENOMENOLOJİK BİR TAHLİL

MEHMET FATİH BİRGÜL

'DÜŞÜNMEK' VE 'MODERN DÜŞÜNMEK' ÜZERİNE

Malumdur ki, Allah, isimleri öğretmekle Âdem'i mümtaz kıldı ve bu haslet onun tüm evladına intikal etti. Bu remizli anlatımın ardında duran hakikat, herhâlde insanoğlunu diğer tüm mahlûkata üstün kılan temel vasfın 'düşünmek' yetisi olduğudur. Çünkü isimleri gerçekten öğrenebilmek yani 'anlamı' ile kendisinin kılabilmek ve başka birine aktarabilmek, sadece insana özgü bir kuvvedir. Zaten bu nedenle bir 'şempanze medeniyeti'nden yahut 'orangutan kültürü'nden bahsedemiyoruz. Mamafih buradaki üstünlük, hangi açıdan bakıldığına göre değişen bir mikyasa. Çünkü 'düşünme' kabiliyeti aslında bir alet ve vasıta. Nitekim meleklerin Âdem'e secde etmesine sebep olan düşünme yetisi, insanoğlunun yeryüzünde hâlen icra etmekte olduğu iğrenç zulümlerinin de en önemli enstrümanı. Dolayısıyla özellikle ahlaki açıdan yani iyilik-kötülük bağlamında ele alındığında, 'düşünme' kuvvesi insanın en seçkin varlık olmasına vasıta olabildiği gibi, en aşağılık mahlûk hâline gelmesinin de en elverişli aleti olabiliyor. Netice itibarıyla 'düşünmek' kadar, nasıl düşünülüp ve neyin düşünülüp de son derece önemli ve yönlendirici.

Çok mühim bir husus daha var: İnsan neyi, nasıl düşünürse düşünsün, bütün bir var oluşuyla iyi ya da kötü olması, doğrudan ve mutlak olarak düşüncesine bağlı da değil. Çünkü insan, geçen çağların safdil rasyonalistlerinin zannettiği gibi,

özünde sadece düşünme ile var-olan bir mahlûk değil; üstelik düşünmesi mutlak anlamda kendine ait de değil. İşte bu nedenle, mesela yalanın çok kötü bir şey olduğunu gayet iyi bilen birçok yalancı mevcut. Kısacası tek başına 'düşünebiliyor olmak', önce atom bombasını yapmak için yıllarca kafa patlatan ve sonra da -şaka yapar gibi- pişman olup nükleer silahların yasaklanması hareketini başlatan Openheimer misali, erdemli olmayı teminat altına almıyor.

İnsan, bütün isimleri öğrenebilmek ve sorulduğunda sayıp dile dökebilmek ile mümtaz kılındı. Zannedirim burada 'isim' derken, en genel bağlamda 'kavram'ı yani -bireysel olarak düşünüp düşünmediğimizden bağımsız biçimde- düşünülebilir olan her şeyin kastedildiğini söylemek yanlış olmaz. Zira sonuçta insan kavramlarla düşünür. Çünkü düşünmek dediğimiz eylemi, en genel manasıyla göz önüne aldığımızda, düşündüğümüz şeyleri birbirleriyle 'birleştirmek', 'ayrıştırmak' ve 'karşılaştırmak' biçiminde tanımlanabilir. 'Düşünmek', aynı anda birbirleriyle eş zamanlı ve içkin olarak 'birleştirme', 'ayrıştırma' ve 'karşılaştırma' eylemidir; çünkü her 'birleştirme' -birleştirilenleri diğer her şeyden-ayrıştırma ve her 'ayrıştırma' da -ayrıştırılanları, diğer her şey yanında- birleştirme anlamına gelir. Her türlü 'birleştirme' ve 'ayrıştırma' ise zorunlu ve içkin bir şekilde başka birtakım kavramlara göre gerçekleştiği için 'karşılaştırma'ya dayanır.

İnsan, düşündüğü şeyleri yani kavramları kendisi mi kurgulamaktadır? Yoksa onlar bir biçimde, biz onları kavramadan önce zaten bir şekilde mevcut mudurlar? İlk durumda bir 'icat' yani yoktan var etme söz konusudur; ikinci hâlde ise bir 'keşif' mevzu bahistir. Mesela 'insan' kavramı, dış dünyada bizim onları düşünmemizden bağımsız olarak var-olan 'Ahmet', 'Mehmet' gibi somut var-olanlar hakkında, sadece bizim zihnimizde kurguladığımız ve zihnimiz dışında varlığı olmayan bir sembolden, işareten mi ibaret? Yoksa 'insan', her bir insanda bizatihi -onu düşünüp düşünmememizden bağımsız olarak- bizatihi var-olan yapısal ortaklığı kavrayarak keşfettiğimiz anlama mı karşılık geliyor? Tabii ki 'insan' tümel bir kavram ve bireylerin kavramlarıyla kavramlaşmakta. Fakat birey olarak eğer 'Ahmet' olmasaydı, elbette onun kavramı da olmayacaktı; ama yine de bir romancı, bizatihi hiçbir varlığı olmayan 'Ahmet' adlı bir insanı düşünebilmekte ve onun maceralarına dair anlattığı ayrıntılı sözleriyle bir sürü insanı da 'Ahmet'e dair düşündürebilmektedir. Kısacası gerçeklikte karşılığı olan kavramlar bulunduğu gibi, Gulyabani ya da Anka gibi sadece insan zihninin ürettiği kavramlar da mevcut. Haydi öcü, hayalet türü kavramlar muhayyel. Peki, ya matematiksel kavramların bizatihi varlığı söz konusu mu yoksa zihnin soyutlamaları yahut kurgulardan mı ibaret? Netice itibarıyla, insanın 'hakikat' arayışında bu kavramların hangi mahiyette, nerede ve nasıl yer alacağı her zaman tartışmalı.

Düşünmenin ilginç bir özelliği de insan iradesini aşan devamlılığı ve bağımsızlığı. Mesela bir insan, beden uzuvlarını istediğinde hareket ettirebilir; fakat "artık düşünmek istemiyorum" diyerek düşünmeyi durdurabilir mi? Öyle görünüyor ki, şalteri indirir gibi düşünmeyi durdurmak ve hiçbir şey düşünmeyebilmek pek mümkün değil. Ne kadar uğraşsak da düşünmeye devam ediyoruz; istemesek de aklımıza düşünceler üşüşüyor. Modern öncesi dönemde genel olarak insanlığın 'düşünme' ile 'kalb'i ilişkilendirmesinin önemli bir vechesi de aslında bu durumdu. Dehşet veren indirgemeciliği nedeniyle, düşünme ile kalbi ilişkilendirmeyi -yıldırımaları Zeus'un kamçısı sanmak gibi- doğaya dair bilgisizlikten kaynaklanan arkaik bir yanlışlığı addeden 'modern zihin', düşünmenin -tıpkı

kalbin atması gibi- insanın yaşamının tümünü kapladığına ve ancak kalp durduğunda bambaşka bir âleme intikal edeceğine dair kadim hikmetin derin sezgisini anlayamamaktadır.

Daha da ilginç bir başka husus, neyi düşüneceğimize mutlak anlamda kendimizin hükmettiğini ileri sürmenin de pek mümkün gözükmemesidir. İnsan, dilediğinde uzuvlarını hareket ettirebilmekte ve dilediği hareketi yapabilmektedir. Örneğin önümüzde duran bir bardağı dilediğimizde tutar, dilediğimizde bırakabiliriz. Fakat düşüncemizin ne zaman neyi tutup neyi bırakacağını acaba mutlak olarak biz mi belirlemekteyiz? Namaza durduğunda aklına bir sürü düşünceler hücum eden bir mümin gibi, özellikle tek bir düşünceye odaklanmak isteyen bir zihne, çoğunlukla -düşünmek istemediği- bambaşka birçok düşünceler üşüşmektedir. Peki, bu durumda neyi düşüneceğimizi belirleyen biz miyiz? Yoksa kendisini düşündüren şeyler mi? Yoksa düşünme eylemi, düşünen ile düşünülenin bir iştiraki ve teması ile mi gerçekleşmektedir? Bu durumda bir şeyi düşünmemiz, o şeyin bizi düşünmesiyle mi gerçekleşmiş olmaktadır?

Binlerce yıldır 'düşünmek' hakkında düşünüp duruyoruz. Mamafih görüldüğü üzere düşünülen şeyleri karşılaştırarak birleştirip ayrıştıran kuvvemizin kavrayamadığımız daha nice sırları var. Zira düşünmenin, bir de birleştirip ayrışmanın ötesine uzanan sezgisel biçimleri yani

öncesinde düşünme eylemi gerçekleşmeksizin içimize kendiliğinden bilgiler akıtan düşünme biçimleri söz konusu. Ne olursa olsun, sözün burasına kadar sadece sormakla yetindiğimiz sorulara verilecek farklı cevapların, neyi nasıl düşünmek gerektiği hususunda da farklı birçok yollar açacağı izahtan varestedir.

Fakat en önemlisi, ister icat ister keşfetmiş olalım, kavramları birbirleriyle ilişkilendirip yeni kavram ve yargılara ulaşırken, insanın tutkuları, beklenti ve umutları da işin içine dâhil olmaktadır. İnsanın kalbi ölünceye dek atar; insan ölünceye dek düşünür ve insan, daima endişe sahibidir. Dolayısıyla izafi olan hakikat değil, bizim hakikate dair düşünme eylemimizdir. Çünkü insan, olanı mutlak biçimde olduğu gibi değil, olmasını istediği ve istemediği ile de düşünmektedir. Bazılarının vehmettiği gibi duygulardan arınmış mutlak objektif bir düşünme yoktur; fakat adalet ve insaf duygusuyla düşünmek vardır.

İnsan sürekli düşündüğü için, zaman içinde neyi nasıl düşüneceğine dair birtakım eğilimler ve alışkanlıklar edinmesi doğaldır. Bu eğilimler taklit, öğrenme ve deneyimlerle sürekli şekillenip durur ve belli bir zaman sonra da kıvama gelip karakter kazanmaya başlar. Böylece düşünmemizin kendimize has tarzları ortaya çıkar. Bu düşünme biçimlerinin -kültür ve dil sayesinde- diğer insanlarla müşterek tarafları olduğu gibi, kendimize özgü hususiyetleri de mevcuttur. Düşünmenin böylesi genel biçimlerine zihniyet adını verebiliriz. Mamafih düşünülen şeyler en derine doğru ilerledikçe, kültür üzerinden oluşan ortaklığın arttığı ama bireysel farkındalığın ve kavrayışın azaldığı görülebilir. Aynı kültür dünyasına ait insanların içinde, örneğin 'varlık' ve 'hakikat' hakkında düşünenlerin sayısı oldukça azdır. Bu nedenle en derin kavramları düşünenlerin düşünceleri, en derinlerden itibaren etkiler yaratır ve bu etkiler, birçoğu fark etmemesine rağmen -dil ve kültür bağları üzerinden- aynı kültür ve dil âlemindeki insanlara sirayet eder. Böylece medeniyetler ve kültürler sürekli bir kaynaşma hâlinde teşekkül edip gelişirler.

Hâlihazırda içinde yaşadığımız dünya, ekonomisinden kültürüne kadar her şeyiyle modern zihin tarafından şekillendirilmiştir. Mamafih

modernitenin tesirleri ve bu tesirlerin sonuçları, şüphesiz moderniteyi bizzat üreten ve ona maruz kalan kültürler içinde farklılıklar göstermektedir. Ancak ne olursa olsun, modern zihniyet dikkate alınmaksızın artık ne düşünmek ne de konuşmak neredeyse imkânsızdır. Bu nedenle modern zihniyetin temellerine dair bir fikir edinmeksizin sağlıklı mütalaalar ileri sürmek de mümkün değildir.

Ortaçağ'dan Rönesans'a uzanan bir hazırlık devresi ardından, modern zihniyeti açan "düşünüyorum, o hâlde varım" ilkesi, her şeyden, bütünüyle varlıktan ve bilhassa kendi varlığından şüphe ettikten sonra, şüphe edilemeyen tek şeyin şüphe etmek yani 'düşünmek' olduğunun keşfi ile ortaya çıkmıştı. Descartes ne kadar hesaplamıştı bilmiyorum; lakin bu ilkede doğal olarak içkin "benim varlığımın kanıtı, düşünmemdir" yargısı, -bir şeyin varlığını kanıtlayan dayanak, kanıtladığından her zaman daha fazla var- olduğu için- kolaylıkla "varlığım, düşünmemdir" yargısına intikal edebilmektedir. Bu arada, hakkında asla şüphe edilemediği için insanın öz varlığının yegâne kanıtının "düşünmek" olması, bizzat varlığın ve Tanrı'nın varlığının kanıtının da 'düşünen insan' olduğu gibi zincirleme bir yargıyı içinde barındırmaktadır. Sonuçta tersten izlendiğinde, 'düşünen insan'ın en fazla var- olduğu, dolayısıyla bütün varlığın ve hatta Tanrı'nın varlığının temelini ve dayanağını oluşturduğu bir düşünce âlemine rahatlıkla ilerlenebilir. Ki, zaten bu yoldan ilerlenerek modern zihniyet ve onun insanlığın başına bela ettiği modern dünya inşa edilmiş bulunmaktadır.

Modern dünyanın en önemli özelliği, görünüşteki bütün çeşitliliğine rağmen, zihniyetleri tektipleştirmesidir. Eğer düşünmenin -Nurettin Topçu'nun deyişiyle- sonsuza kadar açılan imkânı kapatılırsa ve birileri çıkıp da "düşünmek, işte budur; başka türlü düşünmek değildir!" diye mutlak bir iddiada bulunursa, asıl despotluğu icra etmiş olurlar. Geçen asırda zirveye ulaşan modern zihniyetin indirgemeci 'hakikat' tekerciliği, insanlık tarihinde görülmemiş bir tahribata yol açmış bulunmaktadır. Elbette çarpık modernleşme süreci nedeniyle, sadece topraklarını değil eğitimli birçok insanı da sömürgecilere kaptıran Müslüman dünya bu tahribattan da yıkıcı bir pay almıştır. İnsan,

biyresel olarak elbette dilediği gibi düşünebil-
melidir. Ama Batı'nın göz kamaştırıcı refahı,
teknolojik, askerî ve bilimsel kudreti, akademi,
edebiyat, sanat, felsefe hülasa yekpare kültürel
üstünlüğü karşısında düştüğü derin aşağılık
kompleksi sebebiyle, kendi kültüründen nefret
etme hastalığı, Tanzimat'tan beri özellikle oku-
muş tabakayı ve aydınlar zümresini istila eden
bir kanserdir. Bu, özgür düşünce değil, düpedüz
güçlünün önünde hem bedeni hem aklı hem de
ruhu ile eğilmektir.

Mümtaz felsefecilerimizden Murat Baç Hoca
-bence kıymeti ne yazık ki, yeterince anlaşıl-
mamış- *Kaos Kelam Hijyen Şiddet* adlı oldukça
hoş ve ufuk açıcı eserinde, 'Aydınlanma şantajı'
dediği -gerçekten orijinal- bir kavram kullan-
maktadır. 'Aydınlanma şantajı' şudur: "Ya bizim
tarafımızdasınız ya da cahillerin. Ya günümü-
zün çağdaş, aydınlanmış, modern yaşamın ni-
metlerine ve normlarına gözü kapalı uyarsınız
ya da geri kalmışlığın karanlığında kendinize
küflü bir köşe edirsiniz."¹

Aydınlanma şantajı, ne yazık ki, dün olduğu
gibi bugün de son derece etkili. Üstelik hem
yaşam hem de düşünme biçimimiz üzerinde.
Fakat onun bizi sürüklediği düşünme biçimi,
özellikle hesapçı, nicelikçi ve görünüşteki bütün
liberalliğine rağmen son derece sömürgeci,
despot, bencil ve tektipleştiricidir. Bu bağlamda
modern bir zihnin ne olduğunu anlamak için
mezkûr kıymetli kitaptan son bir nakille bahsi
itmam edebiliriz. Kanada'da doktora eğitimi
sırasında, James adında 'son hücrene kadar
aklı ve mantığı temsil eden İskoç asıllı beyaz' bir
arkadaşı, Murat Baç Hoca'yı rezervasyon böl-
gesinde yaşayan yerlilerin yanına yapacağı bir
ziyarete davet etmiş. Meğer James, bir müddet-
tir zaten yerlilerin arasına gidip gelmekte, dua
törenlerine katılmakta ve onların yaşam felsefe-
lerini daha yakından anlamaya çalışmakta imiş.
Hatta o kadar ki, duaları falan ezberleyip belli
ritüelleri yönetebilecek hâle dahi gelmiş. Her
neyse, Murat Hoca ile James yerlilerin yanına
gitmişler, Frank adlı bir yerli şefi tarafından kar-
şılanıp ağırlandı ve birtakım törenlere, dua-
lara katılmışlar. Yerlilerin şöyle bir âdeti varmış:
Şefi ziyaret edip akıl fikir danışanlar, şefe bir

1839 Tanzimat Fermanı'nın Mustafa Reşid Paşa Tarafından Okunuşu

parça -kutsal saydıkları- tütün ikram ederlermiş.
Her şey bittikten sonra yemeğe oturmuşlar ve
James, şefe yani Frank'a şöyle bir soru sormuş:
"İnsanların bize yönelttiği soruları yanıtlarken
onlardan tütün alıyoruz. Ancak bu yöntemi, so-
runun önem derecesine bakmadan uygulayama-
yacağımız açık. Belli sorular, taşıdıkları öneme
göre, karşılık olarak tütün almayı gerekli kılıyor.
Önemsiz veya gündelik sorular ise bu kapsamın
dışında görünüyor. Burada sınır tam olarak
nasıl çizilmeli? Ölçütü nasıl oluşturmalıyız?"

Düşünün, kendisini yerlilerin arasına katmış,
onlar ile hemhâl olmuş hatta -deyim yerindey-
se- makam-ı imamete geçip ibadetlerini idare
edebilecek ve kendisine danışılacak hâle gelmiş
bir beyaz adam; yine de özündeki 'özgür us'un
ilk fırsatta ortaya çıkmasına engel olamamakta
ve danışılan soruların ve karşılığında alınacak
tütün miktarının önem derecesine göre kade-
melendirilmesi gerektiğini düşünmektedir!
Kısacası karşılıksız, hesapsız bir şey yoktur. Mu-
rat Baç Hoca, bundan sonrasını şöyle anlatıyor:
"Frank dikkatle James'i dinledi. Bir süre yanıt
vermeden durdu. Sonra sakın bir ses tonuyla
şöyle dedi: 'James. Hayır. Kelimeleri değil sade-
ce içini dinle.'"²

'Sapere aude' ilkesini keşfeden ve kendisinin
artık 'modern dünya'ya dışarıdan taş atmayı
bıraktığını, bilakis onun içinde nefes aldığına
bilincine vardığını ve dolayısıyla dönüştüğünü
kavrayan 'özgür us', aslında sadece kelimeleri
dinlemek uğruna içini dinlemekten de feragat
etmiş olmaktadır. Onun 'din' ve dolayısıyla
'dindar' ile probleminin temelinde de bu durum

1 Murat Baç, *Kaos Kelam Hijyen Şiddet*, Yeni İnsan
Yayıncıları, İstanbul, 2012, s. 28.

2 Murat Baç, *Kaos Kelam Hijyen Şiddet*, s. 123-125.

yatmaktadır. Çünkü -kim ne derse desin- dinin özü mistiktir ve bu nedenle sadece içini dinleyenlere kendini açmaktadır. Sözün özü, abdesini almış hâlde seccadesinde ezanı bekleyen anneannelerimiz, işte hakiki dindar onlardır. Heyhat ki heyhat!

'DİNDAR BİLİNÇ' KAVRAMININ ARDINDAKİ FON

Bu yazının amacı, son birkaç yıldır tedavüle girmiş ve ne yazık ki, -hiçbir yeni fikir içermeyen- entelektüel çağrışımlarının tartışılmasından ziyade, hızla siyasi-ilahiyat bağlamında bir maymuncuğa dönüş(türül)müş 'dindar bilinç' kavramı ve bu kavramı ortaya atan zihniyet etrafında mütevazı bir tahlil yapmaktır. Bu tevazuun tek nedeni ise elimizde 'dindar bilinç' üzerine derli toplu yazılı metin ya da metinlerin bulunmamasıdır. Keşke 'özgür us'un 'dindar bilinç' tahlillerini ve bu tahlilleri kendisine dayandırdığı -aralara bolca ve düzensiz biçimde serpiştirilmiş- İslâm siyaset, kültür ve düşünce tarihinden seçmece örneklerini, sistematik ve ayrıntılı metinlerden okuyabilseydik. Böylece iddiaların sağlamlasını çok daha sağlıklı yapabiliriz. Bunun yerine önümüzde, ya bireysel yahut 'Koroğlu-Ayvaz' kabilinden ikili konuşmaların sosyal medya kayıtları ile twitter mottoları mevcuttur. Bu kayıtlardaki konuşma muhtevalarının ise sistematik ve analitik bir mahiyette olmadığı, verilen örnekler dâhil birçok tekrarlar, dağınıklıklar hatta askerlik anıları dahi içerdiği müşahede edilmektedir.

Binaenaleyh dilin kemiği olmadığından, 'dindar bilinç' kavramı henüz şifahi kültür katmanında heyula misali dolaşmakta ve ekran karşısında don lastiği gibi gâh çekilip uzayarak gâh büzülüp kısalarak işine ve dışına göre istihdam olunmaktadır. Görünüşe göre de sistematik bir metin olarak zuhura gelemeyecektir. Burada hülasa edilecek ve başka bir vecihle nazar olunacak 'dindar bilinç' ve 'özgür us' hakkındaki tahlil, işte bu nedenle mütevazıdır ve dolayısıyla bu metinde, bir *Anti-Dühring* derinliği arayan okuyucular maalesef hayal kırıklığına uğrayacaktır. Mamafih -bizzat bu 'dindar bilinç' kavramlaştırmasının ispat ettiği üzere- aşağı yukarı bir orta boy yoğurt kâsesindeki 'kültür' miktarıyla idare etmeye alışmış sosyal medya kültür hayatının, fazlaca derinliği kaldırması da zaten mümkün değildir.

Elimizdeki malzemenin gözümüze soktuğu manzara şudur: Âdeta 'aufhebung'u anlatan Hegel yahut 'dasein' analizi yapan Heidegger edasıyla 'dindar bilinç' kavramını ortaya atıp içini doldurmaya çalışan bu zihniyet, kendince teorileştirerek kurguladığı kavram çuvallarına dilediğini tıkıştırıp dönüştürmeye yönelmektedir. Şahsi psikolojik zemin üzerinde ilerlediği besbelli olan bu yönelişin, 'çoluk çocuğu kandırma için 'bin dört yüz yıllık İslâm medeniyeti masalları' uydurmak'la itham ettiği zümreden yeterli bir cevabın ve tepkinin zuhur etmemesi ise ayrıca hayret, ibret ve ızdırıp vericidir. Unutulmamalıdır ki, -akademisyen, entelektüel bir yana- sıradan bir insan dahi, hakikat olduğuna inandığı iddiası için, gerektiğinde dağları delmeyi ve üstünün başının kirlenmesi pahasına bataklıklarda yürümeyi göze alır. Münevver namusu, hak olduğuna inandığı fikirleri, her zahmeti göze alarak ve hiçbir şeyden çekinmeden anlatmayı gerektirir.

Türkiye'nin nadir düşünce tarihçilerinden -özgür uslu zat-ı müfessirleri üzerinde de sonradan inkâr buyurdukları bir nice emeği geçmiş- İsmail Kara Hoca'mızdan öğrendiğimiz metoda ilişkin iki önemli ilke var: Bunlardan *birincisi*, -ne kadar soyut gözükmürse gözüksün- her ilim ve fikir beyanının aynı zamanda bir siyasetinin olduğudur. *İkincisi* ise bu topraklarda toplumsal bağlamda hiçbir ayar çekmenin ve mühendisliğin, İslâm'dan bağımsız ve ilgisiz olarak gerçekleştirilemeyeceğidir.

Aynı kıratte ilim adamlarının artık bu memlekette de yetişmesi için sürekli dualar ettiğimiz Robert Darnton'un *Eski Rejim'de Yeraltı Edebiyatı* adlı bir eseri var. Darnton, bu eserinde, Fransız İhtilali öncesinde piyasaya yayılan düşük kaliteli, korsan ve kaçak, pornografiyle desteklenmiş ama her zaman dine, kiliseye ve rejime muhalif yeraltı edebiyatının, Fransız ihtilalini meydana getirecek kitle hareketlerinin oluşumundaki rolünü ayrıntılı biçimde incelemektedir. Vardığı sonuç özetle şudur: Kitleyi etkileyen ve harekete geçiren, esasen seçkin olan ve sistem ile zaten uzlaşan (Voltaire, Diderot, D'alambert gibi) Aydınlanma babalarından ziyade, bugün birçoğunun isimleri ve eserleri dahi unutulmuş yeraltı edebiyatının kahramanlarıdır.

Son birkaç sene içinde, zaten hep olageldiği gibi, Türkiye’de de böyle olmuş, artık herkese açık ve günümüzün yeraltı edebiyat ortamı olan sanal dünya üzerinden sağlı sollu salvolarla bir nice sosyal mühendislik ve operasyon gerçekleştirilmiştir. Nitekim sosyal medyada birkaç yıldır sürekli görülen/gösterilen manzaralar şunlardır: Bir yanda layık oldukları işleri bulamadıklarından ülkeyi terk edip Batı’ya göçen yetenekli doktor ve mühendisler; özgürlüğünü ve çağdaş yaşam biçimini korumak için yine Batı’ya hicret eden kültürlü aydın ilericiler; hiç olmazsa Iphone’un son çıkan modelini alabilecek bir refaha kavuşmak arzusuyla Batılı ülkelerin elçiliklerinde kuyruğa giren gençler. Kısacası Türkiye’nin geleceğinden ümit kesmiş ve kapağı müreffeh ve güçlü Batı’ya atmak isteyen mazlum, mağdur yurttaşlar.

Mamafih Türkiye’den ümit kesmek için, bilinçaltında Türkiye ile özdeş olan İslâm’dan da ümit kesmek şarttır. Ne kadar ilginçtir ki, yeraltı edebiyatının günümüz mecrası olan sosyal medyanın mütemadiyen herkese gösterdiği manzara şöyle devam etmektedir: Sabi sübyana tasallut eden şeyhler, hoca efendiler; müntesiplerinden topladıkları parayı yutan cemaat ve cemiyetler. Birbirini tekfir etmekten başka söyleyeceği olmayan selefler, tarikatçılar, mealciler, ehl-i sünnet savcısı ve ehl-i bidat avcısı kadızadeliler. Hadis külliyatlarında mikroskopla arayıp buldukları zayıf ve mevzu türlü tuhaf hadisler üzerinden akla hayale gelmez hurâfâtı İslâm diye milyonların önünde anlatan ‘yakmayan kefen’ ve ‘nalın-i şerif’ tüccarları. Bin dört yüz yıldır Müslümanların orucu fazladan tuttuğunu, namaz vakitlerini yanlış hesapladığını Kur’ân ayetleri ile kanıtlayan yeni Yaşar Nuri’ler. İslâm’a hizmet adına bütün işi gücü, Allah’ın kutlu elçisi uğruna her şeylerini feda etmiş şerefli ashabın insani ayıp ve hatalarını araştırıp açıklamak ve böylece İslâm hakkında bizzat şüphe uyandırmak olan ‘İslâmcı’ YouTube allâmeleri! Tarikat ehlinde görüp şiddetle tekfir ettikleri türbe ziyareti, tevessül ve istigase, evliyadan himmet isteme gibi işlerin daniskasını ve çok daha fazlasını icra eden Şii İran’ı kible edinmiş aktivist İslâm ihyacıları. *Fusûs*’daki bazı sözlerinden dolayı İbn Arabî’yi tekfir eden, ama İmam Humeyni’nin *Fusûs*’a şerh yazdığını bilmeyen selefi İrancılar. Ayet ve hadislerle uza-

yın derinliklerinde ne olduğu hakkında NASA’yı aydınlatabileceğini ve onca masraftan kurtarabileceğini ileri süren, Hz. İsa’dan üç buçuk asır evvel ölmüş Eflatun’un, kendisine ulaşan Hz. İsa’nın tebliğini inkâr ile küfürde inat ettiğini *Mektûbât-ı Rabbâni*’den aktaran, bunun gibi akla ziyan türlü isrâiliyyât hikâyeleriyle âdetâ yeni bir din inşa eden, Ehl-i İslâm’a “çocuklarınızı imam hatiplere ve ilahiyatlara göndermeyin, zındık olurlar” uyarısında bulunan ve neticede cümle Müslümanları rüsva eden, hangi zamanda ve zeminde yaşadığından bihaber vaizler.

İslâm adına, ayet ve hadisleri düello malzemesi yaparak çektikleri videolarla milyonların önünde birbirleriyle didişen ve ağızlarından köpükler saçarak kavga eden, böylece İslâm’ın salabeti ve metaneti hakkında bizzat kendileri nice şüpheler uyandıran tüm bu ‘yeraltı’ vaizlerini gördükleri için hızla İslâm’a inancını kaybederek ateist veya deist olan lise ve üniversite öğrencileri. ‘İslâmcılığın ve İslâmcıların düştüğü ahlaki çöküntüyü’ görerek ruhsal çöküntü geçiren ve herhâlde Allah için değil, İslâmcılar için Müslüman olduklarından imama kızıp camiye küserek, imanını kaybedip İslâm’dan yüz çeviren eski İslâmcılar, dava adamları, hacılar ve hocalar. Nihayet Kant yahut Spinoza okuyarak aydınlanan ve Kur’ân’ın apaçık çelişkilerini, Allah’ı kerli ferli ve gökte tahtına kurulmuş krallar kralı biçiminde tasvir eden antropomorfik dilini, dayattığı Rab-abd yani efendi-köle statükosunun aslında beş bin yıllık Mezopotamya Rahip-Kral geleneğinin yahut denizlerden ve denizcilikten bihaber oluşunun esasen ilkel bedevi Arap kültürünün bir yansıması olduğunu, dolayısıyla Kur’ân’ın ve İslâm’ın çağdaş insana asla yeterli olamayacağını -ne hikmetse- ancak kırk yıl sonra keşfeden eski müfessir, mütekellim, derin düşünür ve entelektüeller. İslâm’a inancını yitirdiği hâlde, sırf geçim derdine kimi hâlâ bilfiil din dersi öğretmeni, ilahiyatçı akademisyen, imam hatta müftü makamında oturan -yani düpedüz münafık- insanlarla yaptığı mülakatları kitap olarak neşreden eski radikal İslâmcı ve yeni Cevdet Kerim’ler. Belli ki, Müslüman olarak zayıf ettiği yıllarının intikam hırsıyla tutuşan editörün bu ihtirasını paylaşan -dip dalga ürünü- meçhul şahısların cevapları üzerinden, sanki din dersi muallimleri, ilahiyatçı akademisyenler ve diyanet personeli

Niçin Türkiye'nin 'Biz'ini anlamak için kendinizin içinde olduğu 'çağdaş bilinç'i tahlil ederek işe başlamıyorsunuz da karşıtı -dolayısıyla karşıtınız- olan 'dindar bilinç'in çözümlemesiyle başlıyorsunuz?

arasında da irtidat salgını varmış gibi, milleti genel bir şüpheye sevk etmeye çalışan böyle bir kitabı -herhâlde itibarını ve provakatif etkisini artırmak için- özellikle basan, piyasaya süren ve yayan meşhur yayınevi!

Anlatmak hususunda kendimi ancak bu kadar tutabildiğim ve yoğun bir biçimde topluma sunulan hatta gözlere sokulan bu manzaralar ne söylemektedir?

Bir yanda Türkiye'nin bitip tükendiğini ve diğer yanda milletin İslâm'dan yüz çevirdiğini! Fakat bunlar, milletin bilinçaltında zaten aynı şeydir; zira bu topraklarda millet oluşumuzun özü, ister beğenin ister beğenmeyin, İslâm'dır. Bunun nedeni de son derece basittir: Bizler Anadolu'yu fethedip vatan edindiğimizde, İslâm dışında başka bir şeyimiz yoktu. Kendimizi, -başkaları bizi öyle tanıdığı, tanımladığı için değil, bizzat 'biz'- İslâm ile tanıdık, tanımladık ve İslâm ile 'biz' olduk; başkalarıyla İslâm üzerinden kaynaştık ya da ayrıştık. Oysa Tanzimat'ın ardından bütün bir kültür hayatımız, başkalarının bize dair tanımları esas alınarak şekillendirilmektedir. Böylece tarih dışına itilmiş bu garip millet, hep başkalarının tarihini yaşamaya mecbur edilmektedir. Görmüyor musunuz?!

Dileyen inanır dileyen inanmaz; vicdanlara müdahaleye elbette kimsenin hakkı yok. Fakat bu toprağın aydınından bir Kemal Tahir dehasını, Cemil Meriç hassasiyetini, İdris Küçükömer şerefini, Mete Tunçay haysiyetini ümit etmek kabahat mi?

Hamuru bu topraklarla yoğrulmuş hakiki düşünürlerimizden merhum Teoman Duralı'nın "Bu milleti Alzheimer yaptılar; hafızasını sildiler!" sözünü tasdik etmek üzere, milletimiz her zamanki gibi en yakın tarihini hatırlamıyor. Vakti zamanında Aczimendiler, Fadime Şahin ile Ali Kalkancılar bir yandan, Hizbullah suikastları, Kudüs geceleri ve 'şeriat tehlikesi' diğer yandan, her zamanki gibi siyaset üzerin-

den millete verilmiş ayarları da hatırlamıyor. Dolayısıyla kırk yıllık Kâni'nin asla Yâni olamayacağını da gözden geçiriyor.

Bu nedenle de Tanzimat'tan beri dolap beygiri misali aynı yerde dönüyor ve farklı formlarda hep aynı filmi seyrediyor. Peki, yeraltında, yerüstünde tüm bu hadiseler olurken Türk akademisi, aydınları, entelektüelleri, sosyal bilimcileri ve özellikle ilahiyat fakülteleri nelerle meşguldür? İşini hakkıyla yapmaya çalışan, gayretli ve dirayetli tüm zevatı tenzih ederim. Ama olup biteni anlamayı ve yorumlayıp aydınlatmayı, tek kelime ile 'hakikat'i dert edinmedikten sonra ete süte karışmaz, akmaz kokmaz bir hâlde arkeoloji, börtü böcek, makam mansıp ile meşgul olmanın vebali ne kadar büyüktür?!

İçeriden dışarıdan, bilerek bilmeyerek, menfaatçilik yahut cehaletten, eyyamcılıkla ve güç ilişkileriyle bu ülkenin ve bu milletin âdeta 'ebedî dönüş' hâlini almış inhitat değirmenine su taşıyan ve böyle bir manzaranın zuhuruca yol açan herkesi hem hakikat hem de gelecek nesiller namuna kınıyorum!

BİR İKAZ

Açık seçik ve altını çizerek belirtmek gerekiyor ki, her şeyden evvel, bir Müslüman olarak, insanların vicdanının mukaddes olduğuna ve dolayısıyla, Allah'ın insana -insanî varoluşun sırrı gereği- lütfettiği 'inkâr ve küfür hakkı'na asla müdahale edilemeyeceğine kesinlikle inanıyoruz. Dinde zorlama yoktur; zira doğru ve eğri artık birbirinden ayrılmıştır. Nitekim bütün insanlar bir araya gelerek, Allah'ı ve onun kutlu elçisiyle ilettiliği vahyi toptan inkâr yahut tam tersine toptan tasdik etseler, Allah'ın şanında ne bir artış ne de bir eksilme olmaz. Dolayısıyla hiç kimse, Allah'ın ve onun dininin yargııcı, savcısı, avukatı değildir; buna asla ihtiyaç da yoktur. Bunun aksini düşünen ve davrananların yanlışları ve hamlıkları, elbette yalnız kendilerini bağlar.

'Özgür us'lular İslâm'daki 'teslim olmak' anlamını kavrayamadıkları için, Müslümanın teslim olmasının, insanın bireysel özgürlüğünü, benliğini ve varoluşunu terk ederek soyut bir 'efendiler efendisi' önünde ve aslında tamamen insan ürünü olan dünyevi ve hiyerarşik çarklara bürünmüş bir yapı içinde kul köle olması zan etmektedirler. Belki de böyle bir anlam, yere göğe sığmayan o azametli 'Ben'liklerine ağır gelmektedir. Oysa 'İslâm' kelimesinde mevcut -Müslümanların başına kakılıp duran- 'teslim olmak' manası, yapılması gerekeni yaparak varoluşa katılmakla birlikte, kaynağında mutlak olarak Allah'ın olduğu ve sürekli akıp duran varoluş karşısında -aslında 'özgür us'un da tersten üstlendiği- hâkimlik, savcılık ya da avukatlık iddiasından feragat anlamına da gelmektedir. İşte bunun içindir ki, samimi bir Müslüman, olanda hep bir hayır olduğuna ve eline, bütün âlemi değiştirme kudreti verildiğinde dahi her şeyi merkezinde bırakmak gerektiğine inanır. Çünkü varlığın kaynağında Allah'ın olduğunu bilerek inanan birinin, ürperip korkmasına gerek yoktur. Hayatın akışı içinde zuhur eden böylesi endişe ve korkular, inanana has hikmetten nasibi olmayan zavallılara özgüdür.

Dolayısıyla, tekrar vurgulayarak belirtiyoruz: Kimsenin inanması ve inanmaması bizi alakadar etmez. İnanmayanın inançsızlığına elbette saygı duyarız (*yani aramıza mesafe koyarız, demek istiyoruz*). Tam tersine, kimsenin vicdanına müdahale edilemeyeceğini kabul ediyor ve inancı ya da inançsızlığı her ne ise -elbette tahkir etmeden- açık bir biçimde dile getirebilmesinden hiçbir rahatsızlık duymuyoruz. Unutulmamalıdır ki, Müslümanlar, aleni inkârcılardan değil, daima ya münafıklardan yani inanmadığı hâlde inanyormuş görünenlerden yahut cahil cühela ve sığ beyinli fanatiklerden büyük zarar görmüşlerdir.

Mamafih burada bizi irkilten iki husus vardır: Öncelikle, bol retorikle kaplanmış safsataların ve hiçbir ilmî değeri yahut fikrî çilesi olmayan, özünde geçen asrın sömürgeci oryantalizminden aşırılıp mottolaştırılmış son derece sığ yargılarla İslâm dinine ve onun derin ilhamıyla gelişmiş medeniyete yapılan kibirli ve provakatif hücumlar. İkinci olarak, aslında mezkûr oryantalizmi ortaya çıkarmış, 19. asırdan kalma Aydınlanmacı 'özgür us' paradigmasının

-Batı'da dahi çoktan delik deşik edilmiş olmasına rağmen- pek sathi bir uyarlamasıyla, 'din' -ama aslında İslâm- algısı hakkında, bu milleti tekrar Tefvik Fikret'lerin, Nurullah Ataç'ların, Aziz Nesin'lerin çağına götürmeye çağıran 'dindar bilinç' gibi fantastik ve elastiki kavramlar.

Kendisine, 'dindar bilinç' tahlillerinin sonunda, günümüzdeki Deizm akımı sorulduğunda 'özgür uslu' 'çağdaş bilinç'li zatın verdiği cevap, bu bakımdan oldukça dikkate değer: "İslâm dünyasının İslâmlaştırılma süreci adını verdiğim bir durum var. İslâm dünyasının Ortadoğu'da uluslararası olarak bir rol alması gerekiyordu ve bunun için de siyasetin İslâmlaştırılması gerekiyordu. Bunun sonrası için deizmin kenardan kenardan türetildiğini düşünüyorum. [Deizm] düşünsel değil siyasal bir kavramdır."

İşte biz de, bu bağlamda aklımıza takılan şu soruyu soruyoruz: Gözümüzün içine bakarak sergilenen Aydınlanmacı us yobazlığının gericiği, acaba önümüzdeki günlere matuf olarak Türkiye için planmış yeni bir siyasi ve içtimai düzene kenardan kenardan hazırlığın önemli bir parçası mıdır?

'DİNDAR BİLİNÇ'İ AVLAYAN 'ÖZGÜR US'

Yukarıda özenle belirttiğimiz üzere, önümüzde maalesef Nietzsche'nin *Decca*'i yahut Cioran'ın *Gözyaşları ve Azizler*'i yok. Twitter'ın, insan zekâsının törpülediği bir yer olduğu kendilerince zaten belirtildiğinden, mottolarla uğraşmaya da gerek yok. O hâlde, özellikle konuşmalardan devşirilen malzeme üzerinden hem bir kısa hülâsa hem de temellere dair dikkat çeken bazı hususları işaret etmekten başkaca çare de yok.

Anlaşıldığı kadarıyla 'dindar bilinç' kavramlaştırma teşebbüsünün macerası, birkaç yıl öncesi-ne uzanan 'Ben' ve 'Biz' araştırmalarıyla başlıyor. 'On dört asırlık İslâm medeniyeti masalını' birkaç fiskeyle yere serebilecek kadar büyük bir benlikten neşet ettiği için, 'dindar bilinç' kavramlaştırmasının yine 'Ben' araştırmasıyla ilgili oluşuna şaşırıyoruz. 'Ben' kimim ve 'Biz' kimiz sorusunun, kırk yıllık derin düşünce hayatının ardından merkezî bir önem kazanması ise galiba inşa edilmiş tefekkür gökdeleninin yıkılmasıyla da yakından ilişkili.

Ne olursa olsun, tahlil sahibine göre, bu sorulara cevap bulmak -çoluk çocuğun zannettiğinin aksine- hiç de öyle kolay değil; nitekim soru edatı 'kim'den 'ne'ye tebdil edildiğinde ve 'Ben' nedir, 'Biz' nedir? hâline geldiğinde, asıl derinlik ortaya çıkıyor. Güzel bir kelime oyunu; zira 'kimim?' ile 'nedir?' arasında -'kim' in sonundaki birinci tekil aidiyet (i-m) ortadan kalktığı için- bir nesneleştirme ve âdeta dışarıdan bakış anlamı görülüyor. Mamafih nesneleştirmenin de bazı mühim sıkıntıları var; ama bunları konuşmaya şimdilik gerek yok.

'Ben kimim?' sorusunun cevabını bulabilmek için önce 'Biz kimiz?' sorusunun cevabını vermek gerek. Çünkü 'Ben'den 'Biz'e gidilmez, 'Ben' 'Biz'den çatışarak kopar. Bu yargı, bütün çözümlemelerin altında duran ana aksiyom gibi görünüyor. Yani insan, kendi benliğini toplumsal olanla, 'Biz'le çatışarak kazanır ve elde eder. Geçen asrın 'insan, kendi özünü/kim olduğunu kendi belirler' iddiasındaki egzistansiyalist esintileri bol miktarda barındıran bu yargı, birey ile toplumu da illaki karşılaştırmış olmaktadır. Böylece oğulun 'Ben' olabilmesi, -'Biz'in somut hâli kabul edebileceğimiz- baba ile bir biçimde çatışmasına bağlı. Burada da mesela erdemli/ideal toplumun 'Biz'i ile derinundaki 'Ben'ler arasındaki münasebetlerin nasıl olacağı gibi teorik planda tartışılabilir bazı önemli sorular var; ama şimdilik 'Ben'in ancak 'Biz' ile çatışarak meydana geleceği yargısı esas alındığında, böyle bir çatışmaya mahal bırakmayacak ideal bir toplumun olamayacağını da kabulü gerekir, demek ötesinde bir şey söylemeye gerek yok.

Özgür us'a göre bu ülkede, aynı devletin yurttaşları -yani 'Biz'i içinde- yaşadığımızı göre, ülkenin en önemli bilinçlerinden/zihniyetlerinden biri olan 'dindar bilinç'i tanımak ve tanımlamak gerek. Zira bu, en genel anlamda hepimizi içine alan "Biz nedir? sorusunun yanıtlanabilmesi için 'dindar bilinç'in hangi ne tür bir 'Biz' olduğunu çözümlemek gerekir. Yani 'dindar bilinç'in içinde daha küçük öbekleri, kümeler var mı? 'Dindar bilinç' nasıl bir küme teşkil ediyor? Türkiye'de yaşayan 'Biz'ler nasıl bir kümenin içinde olduğumuzu var sayıyoruz ya da [nasıl bir kümenin içinde] olmak istiyoruz? 'Dindar

bilinç' bu kümenin neresinde? 'Biz', 'dindar bilinç'e göre, kendisini o [dindar] bilincin dışında tutma eğilimindekiler için söylüyorum, onlar nerede, onlar 'Biz'in neresindeler?"

Anladığımız şu: a) 'Dindar bilinç'i tahlil eden zihniyet, kesinlikle 'dindar bilinç' dâhilinde değil; aksine kendilerini 'dindar bilinç' dışında tutma eğilimindeki 'Biz'in içinde. Ayrıca b) 'Dindar bilinç'in tahlil edilmesi, aslında en genel anlamda ülkenin 'Biz'ini anlamak için elzem. Peki, neden böyle? Zira c) 'dindar bilinç'in -alt kümeleriyle birlikte- nasıl bir küme oluşturduğunu ve ülkenin 'Biz'ine göre nerede olduğunu belirlemek, kendisini 'dindar bilinç' dışında tutmak isteyen ve tahlil sahibinin 'Ben'inin de dâhil olduğu diğer 'Biz'e göre 'dindar bilinç'in nerede olduğunu anlamak bakımından önemli. Matruşka gibi iç içe geçmiş bu 'Biz'lerin konularının, sonuçta tahlil sahibinin 'Ben'inin de dâhil olduğu ve 'dindar bilinç' dışındakileri oluşturan 'Biz'e göre kurgulanması dikkat çekici.

Böylece 'özgür us'a göre, tüm Türkiye'yi içine alan 'Biz'i oluşturan iki alt 'Biz' ortaya çıkıyor; 'dindar bilinç'in oluşturduğu 'Biz' ve ona dâhil olmayan ve olmak da istemeyen 'geride kalanlar'ı kuşatan 'Biz'. Bu tespitler içinde, tahlil sahibinin oldukça önemseydiği bir noktaya geldik. Çünkü; "Bunu konuşmak için ya mesela şöyle bir konuşmaya da böylelikle kapı açmış oluyoruz. 'Çağdaş bilinç'ten söz edebileceğiz. 'Dindar bilinç'i çözümleyebilirsek o zaman buna [dindar bilince] karşıt olarak çağdaş 'dindar bilinç'in olası karşıtları neler ya da yandaşları neler onları da çözümleme olanağı elde ediyoruz. Dolayısıyla 'dindar bilinç'ten söz ettiğimizde zorunlu olarak felsefi olarak -mantık derslerimizde sık sık söylediğim gibi- zorunlu olarak zihin bir değilleme yapar ve 'dindar olmayan bilinç'ten de söz etmek zorunda hisseder kendini; yani zihinde 'dindar olmayan bir bilinç' tanımlaması yoksa 'dindar bilinç'ten söz edemiyoruz."

Oldukça ilginç. Zira eğer zihinde 'dindar olmayan bir bilinç' tanımlaması olmaksızın 'dindar bilinç'ten söz edemiyorsak; tahlil sahibinin zihninde 'dindar bilinç'e dair çözümlemesi öncesinde zaten 'dindar olmayan bilinç' tanımlamasının da mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

Bu sözlere biraz dikkatle baktığımızda, 'dindar bilinç' tahlilinin ardındaki siyaseti herhâlde rahatlıkla görebiliyoruz. Aslında yapılan, daha doğrusu yapılmaya çalışılan, klasik mantıkta tanımlı elde etmenin temel yöntemi olan taksim/bölme uygulaması. Karşıtlar, bize cins ve türleri verir ki, tanımı da bunlardan kalkarak kurarız: Varlık ikiye ayrılır; cisim-cisim olmayan, cisim ikiye ayrılır: canlı-canlı olmayan; canlı ikiye ayrılır: iradesiyle hareket eden-etmeyen; iradesiyle hareket eden ikiye ayrılır: akıllı-akılsız.

Bu durumda 'dindar bilinç' tahlilinin, aslında herhâlde dindarların tamamını karşıya almak için, biraz ürkekçe ifade edilmekle birlikte 'dindar'-'dindar olmayan' taksimine dayandığını görüyoruz. Nitekim araya katıştırılan ve sanki 'dindar bilinç' dışında ama ona karşıt olmayan bilinçler de varmış izlenimi veren 'yandaş' kelimesi işlevsiz. Zira bir şeyin yandaşı olmak, zaten ondan olmak demektir ve dolayısıyla geriye karşıtlık kalmaktadır.

Ülkenin, hepimizi kuşatan 'Biz'i, 'dindar' ve 'dindar olmayan' biçiminde karşılaştırılarak taksim edildiğine göre, acaba bu 'dindar olmayan bilinç' kimdir? Elbette tahlil sahibinin de içinde yer aldığı 'çağdaş bilinç'. Tahlil sahibi şöyle düşünüyor; eğer 'dindar bilinç'in çözümlemesini yaparsam, 'dindar bilinç'in karşıtı olan 'çağdaş bilinç'ten de söz edebileceğim. Fakat biz zat kendilerinin de belirttiği üzere, zihnimizde zaten 'dindar olmayan bir bilinç' tanımlaması yoksa 'dindar bilinç'ten söz edemiyoruz.

Şimdi soruyoruz: Niçin Türkiye'nin 'Biz'ini anlamak için kendinizin içinde olduğu 'çağdaş bilinç'i tahlil ederek işe başlamıyorsunuz da karşıtı -dolayısıyla karşıtınız- olan 'dindar bilinç'in çözümlemesiyle başlıyorsunuz? Üstelik 'dindar bilinç' hakkında tahlile başlarken zihninizde 'dindar olmayan' yani 'çağdaş' bir bilinç tanımı zaten mevcut ise niçin onu lütfetmiyorsunuz? Yani kısacası niçin kendinizi tahlil ile işe başlamıyorsunuz?

Acaba 'dindar bilinç'e yönelik şu eleştiri, neticede bir 'bilinç' olması bakımından aynen 'çağdaş bilinç' için de geçerli olduğundan mı? "Tanımlanma, tanımın içine girme size kendinizi kötü hissettirir... Dindar bilinç tanımlanmaktan, adlandırılmaktan rahatsız olur ister istemez.

Çünkü burada söylenenler doğru mu değil mi bir düşünüyem, bunu inceleme yeterliliği değil inceleme isteğinden mahrumdur."

Eğer Aristoteles bu akıl yürütmeyi işitseydi, herhâlde *Sophistiki Elenkhi*'ye dâhil edip inceledi. Tanımlanmak ve bir tanımın içine dâhil edilmek ister dindar ister çağdaş bilince/zihniyete sahip olsun fark etmez, bir insanı elbette rahatsız edebilir; ama etmeyebilir de. Bu tamamen 'sen busun ve böylesin' biçiminde verilen tanımın, o insanın kendisine dair doğru bildiği şeylerle örtüşüp örtüşmemesine ve ayrıca işitmek istemediği tavsiflerin doğruluğunu sınavıp özeleştirir yapabilecek bir karakter olgunluğuna sahip olup olmamasına bağlıdır. Fakat tanımlanmaktan ve adlandırılmaktan rahatsızlık duymayı, sadece 'dindar bilinç'e yüklemek ve üstelik bunun nedeni olarak da söylenenlerin doğruluğunu araştırmaya dair isteksizlik olduğunu ileri sürmek, son derece kasıtlı ve haksız bir genellemedir.

Mamafih, durum elbette bu kadar basit değil. Çünkü bu tepeden bakışın ardında, aslında 'hakikat'i avucunun içine almış olmak iddiasındaki Aydınlanma çağı'nın 'özgür us'unun konuşması ile muhatabız. Bir kâğıdın üzerine bir çember çizdiğinizde, gerçekten de çizilen çember ile onun dışında kalanları 'çember içi' ve 'çember dışı' olarak ayırmış yani belirlemiş olursunuz. Dolayısıyla 'dindar bilinç' hakkında yaptığınız tanım, aynı zamanda 'dindar olmayan bilinç'in ne olduğunu bir anlamda belirler. Tıpkı, canlı'nın ne olduğunu 'canlı olmayan olmayan' biçiminde tanımlamış olmak gibi. Ne var ki, buradaki hayatî soru şudur; çemberi çizerken, önce nelerin dışarıda kalacağına mı karar verdik yoksa nelerin içeride kalacağına mı?

Kendi 'Ben'inin ait olduğu 'Biz'in yani 'çağdaş bilinç'in tanımının -felsefi ve mantıki zorunlulukla- zaten zihninde mevcut olduğunu belirten büyük düşünür, karşıtını yani 'dindar bilinç'i tanımlamaya başlarken, aslında onun ne olduğunu zaten bilmektedir. 'Dindar bilinç', aslında kendisi gibi olmayandır ve ötekidir; 'dindar bilinç'in bütün belirlemelerinin ardında duran ve onun sınırlarını belirleyen aslında kendi 'çağdaş bilinç'idir. Bu nedenle yaptığı tek iş, kendi belirlemeleri olduğuna kesin inandığı şeylerin

karşıtlarını ötekileştirdiği ‘dindar bilinç’e yüklemektir. İşte bizi irkiltmesi gereken, Bacon’cu ‘bilgi ve güç’ ilkesinin yansımından ibaret bu ben merkezli ve kibirli düşünce biçimidir.

Edward Said’in *Şarkiyatçılık*’ının ilk faslında, Balfour’un 1910’da Avam Kamarası’nda Mısır sömürge yönetimiyle ilgili yaptığı konuşmanın dikkatli bir tahlili yapılır. Balfour’un konuşmasının özü şudur: “İngiltere Mısır’ı biliyor; Mısır, İngiltere’nin bildiği şey; İngiltere Mısır’ın kendi kendini yönetemediğini biliyor; bunu Mısır’ı işgal ederek kesinliyor; Mısırlılar için Mısır, İngiltere’nin işgal ettiği, şimdi de yönettiği bir şey; dolayısıyla yabancı işgali, modern Mısır uygarlığının ‘ana dayanağı’ hâline geliyor.”³

Görüldüğü gibi, aslında ‘çağdaş bilinç’, ‘dindar bilinç’i bilmektedir ve ‘dindar bilinç’, ‘çağdaş bilinç’in bildiği şeydir. Özgür us’lu ‘çağdaş bilinç’, ‘dindar bilinç’in -özbilinç yoksunluğu sebebiyle- kendisini tanıyamadığını, tanımlayamadığını biliyor; bunu da onu tanımlayarak kanıtıyor; öyleyse ‘dindar bilinç’in kendisi için de ‘dindar bilinç’, ‘çağdaş bilinç’in tanımladığı şey olmak zorundadır!

Fakat bu ‘özgür us’ kibrinin ve zorbalığının ‘Biz’i olan ‘çağdaş bilinç’in -yalnız onun- bildiği ve yalnız kendi bildikleriyle sınırlayıp var-oluşunu kapattığı ‘dindar bilinç’ acaba nasıl bir şeydir?

‘ÖZGÜR US’UN AVLADIĞI ‘DİNDAR BİLİNÇ’

‘Dindar bilinç’ kavramı, ilk bakışta tıpkı ‘düşünen canlı’ gibi bir terkip. Burada ‘bilinç’ yakın cinsi ifade ediyor. Bu durumda ‘dindar’ da fasıl yani ayırım. Demek ki, birden çok bilinç türü var ve kastedilen ise ‘dindar’ olanı. Mamafih tanım sahibi mantık üstadı, burada bilinç ile zihniyeti kastettiğini de birkaç kez vurguluyor. ‘Dindar bilinç’in genel tasviri şu: “Dünya’yı belli bir şekilde anlama, yorumlama ve buna uygun tutum alma biçimi”dir.

Fakat elbette bu tanıma girmeyecek hiçbir bilinç/zihniyet yok; zira her bilinç/zihniyet, Dünya’yı belli bir şekilde anlama, yorumlama ve buna uygun tutum alma biçimidir. Dolayısıyla bizi asıl ilgilendiren buradaki ‘belli bir şekil’in

3 Edward W. Said, *Şarkiyatçılık*, çev. Berna Ülner, Metis Yayınları, İstanbul, 2013, s. 44.

ne olduğu. ‘Özgür us’ burada taksim işlemine yöneliyor; ‘dindar bilinç’, ‘dindar olmayan bilinç’ olmayandır. Zaten bu nedenle zihinde zorunlu olarak ‘dindar bilinç olmayan’ yani ‘çağdaş bilinç’ önceden mevcut idi. Sonuçta, aynen yukarıda gördüğümüz gibi, temel olarak iki karşıt türü görüyoruz: ‘dindar bilinç’ ile ‘dindar olmayan bilinç’ ki, bu ikincisi aynı zamanda ‘çağdaş bilinç’ adını almakta.

Mamafih bundan önce vurgulanması gereken önemli bir husus var. ‘Özgür us’, ısrarlı bir şekilde ‘dindar bilinç’ ile belli bir dini yani İslâm’ı kastetmediğini, Şintoizm dâhil tüm dinleri içerecek biçimde düşündüğünü sürekli vurgulamaktadır. Fakat, ‘şimdiye kadar Türkiye’de dinin hep aşağılandığını ama eleştirilmediğini, kendisinin ilk kez en hakiki manada eleştirdiğini ileri süren ‘özgür us’, Türkiye’de din İslâm olduğu için, -birkaç değersiz ve mizan-sen kabilinden istisna hariç- yapılan tahlillerin ve verilen örneklerin açıkça gösterdiği üzere, tamamen İslâm’ı eleştirmeye yoğunlaşmaktadır. Herhâlde bu konuda eleştiri aldığı için, iki yıl önceki eski versiyonda şöyle bir savunma ileri sürülmektedir: “Dindar bilinç dendiğinde Müslümanlıkla alakalı hiçbir şey söylemiyorum. Ama ben bir Müslümanım, Müslüman bir toplumda yaşıyorum. Yıllarca ilmi olarak entelektüel olarak emek verdiğim hemen hemen bütün dinî ilimler de kırk yıl çalıştığım bir alan. Dolayısıyla örneklerimi kendi içinde bulduğum, mensup olduğum dinin içinden vermekte ve örnekleri ordan hatırlamakta mazur görülmeliyim.”

İnsan ilk bakışta ne diyeceğini bilemiyor; zira bu mazeret beyanı ya -zaten bizim gibileri geri zekâlı çoluk çocuk addettiği için- doğrudan bizim zekâmızla dalga geçiyor veya tepkilerin şiddetini azaltmaya çalışsan -dolayısıyla ahlaki açıdan çok sorunlu- vaziyeti idare cümleleri yahut en safdil yorumla, dönüşümün son kırıntılarını yansıtıyor. Zira özellikle son bir yıldır giderek artan şiddeti, hiddeti ve etrafında müşabihlerini organize gayreti ile ‘dindar bilinç’ tasvirleri üzerinden Kur’ân, İslâm ve Müslüman’a yönelik son derece sert ifadeleriyle açık biçimde çelişiyor. Sonuç itibarıyla ‘dindar bilinç’ kavramının, diğer dinleri de içerecek biçimde ‘tümel’ olarak

kurgulandığı iddiasını külahımıza havaleye ve 'özgür us'u, maksadını evirip kıvrımadan ve bizleri de salak yerine koymadan dosdoğru olarak beyan etmeye davete mecbur kılıyor.

Şimdi nihayet gelelim muhtevaya. Efendim, 'çağdaş bilinç'li özgür us'a göre 'dindar bilinç'in üç temel belirlenimi var. Bunlardan ilki "itaat". Elbette itaatin olması için 'buyruk'un olması gerek. Bu buyruk, emir ya da nehiy olabilir. Zaten 'buyruk' olduğu için, insanın önünde iki temel yol 'itaat' ve bunun zıddı olan 'isyan' belirmektedir. Görüldüğü gibi 'özgür us', karşıtlar üzerinden taksim mantığıyla düşünmeye devam etmektedir. Dinin dilinde dahi bu ikilem kendisini gösterir; itaatin prototipi melekler, isyanın prototipi ise Şeytan'dır. Mamafih kafa yormaya pek ihtiyaç göstermeyen bu orijinal (?) analiz, aslında Eric Hoffer'in o meşhur *Kesin İnançlılar*'ından alınmadır.⁴

'Özgür us' şunları vurguluyor: 'Dindar bilinç'e göre 'itaat' erdemdir ve 'isyan' ise suçtur. Ancak itaat etme ve isyan etmemek için icbar edici bir nedenin olması gerekir. 'Dindar bilinç' için öte dünyadaki ödül cennet ve ceza ise cehennemdir. Lakin bunlar uzak gelecektedir, asıl bugün ve burada, itaat ve isyana karşılık ödül ve cezanın olması icap eder ki, insan itaate yönelmeye mecbur olsun.

Şimdi, buraya çok dikkat edelim: Acaba insanın itaat etmesi için, mutlaka ödül ve cezanın olması şart mıdır? Başka bir ifadeyle insan, ödül hevesinden ve ceza korkusundan kaynaklanan icbardan bağımsız olarak salt kendi iradesiyle, özgürce itaat edemez mi? Böyle bir soru, 'özgür us'un akıl yürütmesinde yok. Bunun sebebi, cebriye mezhebinden olması değil elbette; sebep sadece 'dindar bilinç' hakkında konuşuyor olması. Çünkü ona göre 'dindar bilinç' sahibi biri, Pavlov'un köpekleri gibi, ödüle ulaşma hevesi ve ceza korkusu ile itaat eden kişidir. Buna karşılık özgür ve düşünen 'Ben' maliki hakiki birey olan, 'çağdaş bilinç' sahibi 'özgür us'tur; çünkü itaati değil isyanı seçmiştir.

4 Hoffer şöyle der: "Bütün kitle hareketleri, itaati en büyük meziyet olarak kabul ederler ve onu iman ile aynı düzeyde tutarlar: Fikir birliği için gerekli olan şey yalnız bir İnanç'a tam bir uygunluk değil, aynı zamanda insan iradesinin kiliseye, Papa'ya ve Tanrı'nın kendisine mutlak teslimiyetidir." Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar*, çev. Erkil Günür, İm Yay. Tarihsiz, s. 140.

'Özgür us', aslında yine atıf vermeksizin Hoffer'in *Kesin İnançlılar*'ından aşırıldığı şu tespiti, kendi derin keşfi ve çözümlemesinin önemli bir unsuru olarak sunmaktadır: Asıl anlamda 'dindar bilinç'in ödülü, hemen ve derhal elde edebildiği için, kendisinden oluşan bir 'Biz' kümesi içinde emniyet hissine sahip olmaktır.⁵ Buna karşılık ceza, 'Biz'den dışlanma ve aforozdur. Bu nedenle 'dindar bilinç', kendinden olmayanı derhal ötekileştirir ve dışlar; kapalı bir 'Biz' içinde kapalı bir bilinç hâlinde yaşar. Mamafih bu dışlama, en büyük sorunlardan biridir; 'dindar bilinç' kendisinin evrenin merkezinde olduğuna ve imkân bulabilirse herkesi kendine benzetebileceğine samimiyetle inanır. Aynı zamanda bireyselliğe de asla izin vermez.⁶ Özgür us -hakkını yemeyelim- burada

5 Hoffer şöyle der: "Kitle hareketlerine göre kendine yeterli insan; aciz, sefil ve suçlu bir yaratıktır. Bu yaratığın tek kurtuluş yolu kendi kendini reddetmesinde ve kutsal bir topluluğun bağrında kendine yeni bir hayat bulmasındadır. Bu kutsal topluluk bir kilise, bir ulus, bir siyasi parti, bir örgüt vs. olabilir. Böylece, bu nefsin reddediş, ihtirasi telaşa sürükler, devam ettirir. Fanatik olan kişi yetersiz ve güvensizdir. Kendi kişisel kaynaklarıyla kendi güvenliğini sağlayamaz, fakat bu güvenliği, bulup sarılabildiği destek hangisi ise ona ihtirasa yapışmakta bulur. Bu ihtirash yapışma, onun körü körüne kendini adamasının ve sofuluğunun ruhunu oluşturur ve tüm meziyetlerinin ve gücünün kaynağını orada bulur". *age.*, s. 102.

6 Hoffer şöyle der: "Bir insanı savaşmaya ve ölmeye hazır duruma getirme tekniği, o insanın kişiliğini bedeninden ayırmaktan ibarettir. Diğer bir ifadeyle onun kendi gerçek kişiliğine sahip olmasını önlemektir. Bu işlem, o kimsenin kapalı kolektif bir topluluğun içinde eritilerek o topluluğa uydurulmasıyla; ona hayali bir kişilik tanımak yoluyla; şimdiki zamanın küçümsemesini ona aşılacak ve onun ilgisini henüz var olmayan şeylere kaydırmak yoluyla; onunla gerçek arasına bir perde (öğreti) germek yoluyla; ihtirashlar enjekte ederek o kimse ile nefsi arasındaki dengeyi önlemek (aşırılaştırmak) yoluyla yapılabilir. Bir insanın nefsinden fedakârlık etmesi için, onun bireysel kimliğinden ve kendine özgü farklılıklarından ayrılması gerekir. Kişi doğum ve ölüm arasına sıkışmış bir birey olmaktan; bir George, Hans, bir Ivan ya da Tadao olmaktan vazgeçirilmelidir. Bunu sağlamak için uygulanacak en etkili yol, kişiyi kolektif bir kimlik içinde asimile etmektir. Asimile edilmiş kişi, kendini ve başkalarını birer birey olarak görmez. Kendisine kim olduğu sorulduğunda onun otomatikman vereceği cevap kendinin bir Müslüman, bir Alman, bir Rus, bir Japon, bir Hıristiyan olduğu ya da bir ailenin veya kabilenin üyesi olduğudur. Bağlı olduğu kolektif topluluktan ayrı bir amacı, değeri ve kaderi yoktur ve bu topluluk yaşadığı sürece onun için gerçek bir ölüm yoktur." *age.*, s. 74-75.

Kesin İnançlılar'da bulunmayan bir misal verir: Bunun en güzel örneği 'cemedem, toplayan' anlamına gelen cami kelimesidir. Orada ibadet hareketleri dahi aynıdır; herkes aynı anda rükû ve secde eder. Görüldüğü gibi, ibadette dahi bireysel farklılığa asla yer yoktur.

Bu adaptasyon karikatür ardından, şimdi ikinci belirlenime yani 'Vesayet'e geçebiliriz. 'Özgür us'a göre itaat, buyruğa boyun eğmektir; bu da iki yolla olur *a*) inanmak yoluyla *b*) eylemek yani amel yoluyla. Mamafih itaatın bir de nesnesi olması gerekir. "*Allah'a Resûlü'ne ve aranızdan emir sahiplerine itaat edin!*" ayeti, bize 'dindar bilinç'in itaatinin nesnelere açıklanmaktadır. (Mamafih bu ayetin, Şintoizm'e ya da mesela Tanrı inancı olmayan Caynizm'e nasıl uyarlanabildiğini ve böylece 'dindar bilinç' kavramının tümelletirildiğini anlamak kolay değildir).

Böylece 'dindar bilinç', 'özgür us'un özellikle öğrendiği anlaşılabilir Rab-abd yani efendi-köle ilişkisi içinde kurulmuş itaat çarklarının içine girmiş olmaktadır. Onun itaat edeceği üç otoriteden -kendisinin doğrudan ulaşamadığı soyut makamlar olan- Tanrı ve Peygamber dışında, somut olarak ulu'l-emr aracılığıyla hep muhatap olduğu sıkı bir hiyerarşi bulunmaktadır. Buradaki ulu'l-emr, hem kılıç sahipleri yani siyasi otorite hem de ilim sahipleri yani ulema anlamında tefsir edilmiştir. Aslında bu durum, Mezopotamya'daki beş bin yıllık Rahip-Kral geleneğinin devamıdır. Burada rahip sıfatı dini otoriteyi ve hukuku, kral vasfı ise siyasi otoriteyi ve örfi hukuku temsil eder. Kralların, zamana ve zemine göre değiştirebildikleri örfi hukukları da vardır. (Elbette bu yargılar, Şarklıları gelişmeye yeteneksiz ve beş bin yıldır aynı hâlde sabit gören sömürgeci ve ırkçı oryantalizmin bilindik kanaatleridir).

İşte bu, 'vesayet'tir. 'Dindar bilinç', vesayeti oluşturan baskı mekanizmaları içinde yaşar ve nefes alır. Bu vesayet çarklarının işleyişi, astını ezmek ve üstü tarafından ezilmekle yürüdüğünden, doğal olarak, kendi amacı hâline gelir.⁷ Bu mekanizma içinde yaşayan 'dindar bilinç'in

7 Hoffer şöyle der: "Eylem bütün enerjileri ve çabaları kendi kanalına boşaltır. İnanç ve kutsal amaç, yüce bir hedef olmaktan çıkarak eylem makinesinin sadece bir yağlayıcısı durumuna gelir."; *age.*, s. 146.

kendine ait düşünce ve eylemi/ameli, dolayısıyla benliği ve öz-bilinci ortaya çıkıp gelişemez. Kılıç sahibi siyasi otoriteye zorla, ulemaya da gönüllülükle boyun eğen 'dindar bilinç', siyasi eylemek hakkını halifeye/sultana, düşünme hakkını ise ulemaya devretmiştir. Görüldüğü üzere 'özgür us'un tek orijinalliği, Hoffer'in örneğindeki 'kilise, Papa, Tanrı' üçlemesini, ayeti kullanarak 'ulu'l-emr, Peygamber ve Tanrı' üçlemesine uyarlamasıdır.

'Özgür us', kendinden oldukça emin biçimde çözümlenmesine şöyle devam etmektedir: 'Dindar bilinç' için soru sormak 'isyan' olarak adlandırılır. Herhangi bir biçimde kuşkuya, şüpheye yer olamaz. "İştittik ve itaat ettik" ayeti, dindar bilinç'i mükemmelen yansıtmaktadır. Hatta ilk dönem Müslümanlar, kendileri 'li-me' (*niçin*) ve keyfe (*nasıl*) sorularını sormayanlar olarak adlandırılırlardı. 'Dindar bilinç'e göre inanmak ile düşünmek zıttır. 'Özgür us', Şeytan'ın kibrinden dolayı yanlış kıyas yaptığını göz ardı ederek, İslâm geleneğinde Şeytan'ın, ilk kıyası yapmış (düşünmüş) ve sonuçta ebediyen lanetlenmiş olduğunu özenle vurgulamaktadır. Yani 'dindar bilinç' düşünmeyi şeytanlaştırır ve vesayete adanmış bekler. İlginçtir, bu yargı hususunda 'çağdaş bilinç' ile 'dindar bilinç' kesinlikle hemfikir ama karşıt kutuplardadır. Her ikisi için de inanan düşünemez; ama 'dindar bilinç' inanmayı seçip düşünmeyi bırakır; 'çağdaş bilinç' ise inanmak yerine düşünmeyi seçer. İlkinin ödül kapalı 'Biz' içindeki güvenlik, diğerinki ise çatışarak elde ettiği öz-bilinçle 'Ben' olmaktır.

Açıkcısı 'çağdaş bilinç'in yine sırf kendisinden kalkarak 'dindar bilinç'e zorla yüklediği inanmak ile düşünmenin karşılaştırılmasındaki arkaik pozitivist ilkeliği ve şizofrenik yanlışı tartışmak gerekirdi. Ama sözü uzatmamak için, Bergson'un pozitivizme attığı en güçlü yumruklardan biri olan bu mesele hakkında yalnızca şu hususa dikkat çekelim: mahalli aynı yer yani insan olan inanç ve düşünce karşıt olamaz; fakat aralarında mahiyet değil, tarz ve derece farkı vardır. Nitekim 'özgür bilinç'in, kendisinin özgür, us ve öz-bilinç sahibi olduğuna dair düşüncesi, hakikati avucunun içine aldığına ilişkin ür-kütücü özgüveninden rahatlıkla anlaşılabilir. Üzere, aynı zamanda 'dindar bilinç'inkinden kesinlikle geri kalmayan bir inançtır. 'Özgür us'un anlayamadığı şey şudur: Rasyonel akıl yürütme

ile ulaştığımız sonuçlar nasıl her zaman şüphe ile sınanmaya açık ise -Heidegger'in dediği gibi-, kendisini her an ve daima imansızlık imkânına maruz bırakmayan bir iman da hakiki bir iman değil; olsa olsa hem düşünme hem iman hem de diğer her şeyle ilgili olabilecek bir genel geçerlilik, bir konformizmdir.⁸

'Özgür us'a göre, 'dindar bilinç'in üçüncü ve son belirlenimi ise 'savunmacılık'tır. 'Dindar bilinç' hep vesayet ve itaat altında tutulmak üzere işleyen ve sonuçta soyut Peygamber'e ve Allah'a uzanan somut baskı mekanizmaları içinde yaşamaktadır. Bu nedenle öz-bilinç geliştirmekten yani 'Biz' ile çatışıp 'Ben' olmaktan, dolayısıyla kendini tanımak ve tanımlamaktan yalnız acizdir. Asla derin sorular hakkında sorgulamalara girişmez; dindar olup derin-felsefi sorgulamalar yaptığını ileri sürenler, aslında yapıyormuş gibi görünürler ama asıl sorulara gelip kırmızı çizgiyi görünce kaçarlar. Bu kırmızı çizgileri geçmek için elbette 'özgür us' sahibi olmak gerekir.

Dinin temellerine ilişkin her türlü önerme, dindeki her türlü düşünme ve konuşma, esas itibarıyla savunmaya yöneliktir. 'Dindar bilinç', yumruğunu sıkmuş ve gardını almış bilinçtir. Kanıtlamalar, bir hakikati ortaya koymak için değil zaten baştan konulmuş hakikati yıkılmaktan korumak için üretilmektedir. 'Dindar bilinç' bu yüzden tartışamaz, polemik yapar. Bunun en güzel örneği Gazali'nin sözde kanıtlamalarla dolu *Tehâfüt*'üdür.

Buna karşılık felsefenin sermayesi şüphedir, kuşkudur. Fakat felsefenin özünü adeta septik olarak sunan 'özgür us', ne hikmetse kendine dair yargılarında ve özellikle 'dindar bilinç'e ilişkin yüzeysel çözümlerinde, mutlak hakikati dile getirdiğinden hiç şüphe etmemektedir. Zira anlaşıldığı kadarıyla us, düşünme ve dolayısıyla kesinlik kendi tekelindedir.

Buna mukabil 'özgür us'a göre 'dindar bilinç' doğal olarak felsefeye karşıdır. Din dilindeki şiirsellik, kendinden olmayanla karşılaştığında polemige dönüşür. Orada boğulmak istenen düşüncenin sesidir yani kuşkudur. Sunnetli birinin düşünerek Tanrı'ya ulaşma iddiası bir retorikten başka bir şey değildir. Çünkü 'din-

dar bilinç' düşünmez hatta düşünceyle karşılaştığında onu boğmaya çalışır. ('özgür us'un buradaki retorikle kaplı safsatası, Renan'ın *İslâm ve Bilim*'deki söyleminin özünü aynen yansıtmaktadır)

Eğer durum böyle ise 'özgür us'un 'dindar bilinç' üzerine bu çözümlemesine dair şüphe etmek hakkımızdır ve bu şüphemizden dolayı aslında düşündüğümüz için 'özgür us'un bizi mazur görmesi gerekir.

'Özgür us'un -yine *Kesin İnançlılar*'dan adaptasyon- derin ve orijinal (!) keşiflerinden bir diğeri, 'dindar bilinç'in, asla kendi çağıyla entegre olamadığıdır. Çünkü başkalarıyla fikrî alışveriş yapmaktan ve değişmekten ödü kopar. Dışarıda kalanları düşman görür; hatta kendi içinde de sürekli alt kümelere bölünüp durur; herkes birbirini reddeder. Buradaki kavga, dinin özünü en iyi kimin koruduğu hakkındadır. Bu nedenle bugün ile daima geçimsizliği bulunduğu, nevroitik ve şiddete eğilimlidir. Kendi dönemiyle asla barışık olamayan 'dindar bilinç' daima fundamentalisttir ve nevroitik karakteriyle psikolojik olarak yüceltme mekanizmasına başvurur; dolayısıyla idealleri ya geçmiştedir ya da gelecekte yani cennettedir.⁹

Bu son derece 'derin' ve maşallah hepsi henüz 'yeni keşfedilmiş' çözümler karşısında, inti-

9 Hoffer şöyle der: "Martin Luther şöyle demişti: 'İstedğim şekilde dua edemeyecek kadar kalbim soğuk olduğu zamanlar, aklıma düşmanlarımı getiririm... Öyle ki, kalbim öfke ve nefretle şişer ve o zaman tutkuyla dua edebilirim. Ve öfkem ne kadar kızgın olursa, dualarım da o kadar güçlü olur'... Kesin inanç adamının, özellikle de dindar bireyin görüntüde alçak gönüllü biri olduğu doğrudur. Ancak, gerçek şudur ki, benliğini teslim etmek ve nefisini itaatkâr kılmak, gurur ve kibir doğurur. Böylece, kesin inanç adamı kendini ayrıcalıklı, dünyaya nur saçmaya gelmiş bir kişi, uysal görünüşlü bir savaşçı ve dünyanın mirasçısı olarak görme yanılışına düşer. Kendi incancında olmayan kişiler onun için birer iblistir ve söylediklerini dinlemeyenler kahrolacaklardır." *age.*, s. 120-121. Ayrıca şöyle der Hoffer: "Mantığna ve samimi duygularına hitap etmek yoluyla bir fanatiği amacından soğutmak ve vazgeçirmek imkânsızdır. O uzlaşmaktan korkar ve kutsal amacının doğruluğunu ve kesinliğini değerlendirme tekliflerini kabul etmez. Fakat o, kutsal bir amaçtan bir diğerine aniden geçmekte güçlük çekmez. Bir fanatik akıl yoluyla ikna edilemez, fakat kalben başka yöne döndürülebilir. Onun ihtirashı bağlılığı, bağlandığı amacın niteliğinden çok daha önemlidir." *age.*, s. 103.

8 Martin Heidegger, *Introduction to Metaphysics*, (trans. G. Fried, R. Poli), Yale Univ. Press, New Haven, 2000, p. 9.

halleri doğrudan gösterebileceğimiz ve tutarsızlıkları sergileyebileceğimiz sistematik bir metin ortada bulunmadığından, şimdilik ciddiye alıp cevap verebileceğimiz başka bir şey yok. Fakat son olarak ‘özgür us’un, Dostoyevski’nin “Tanrı yoksa her şey mubahtır” vecizesini tersine çevirip “Asıl Tanrı varsa her şey mubahtır” deyişinin dahi yine Hoffer’den intihal olduğunu belirtmekten kendimizi alamıyoruz. Nitekim Hoffer şöyle demektedir: “Bir de şu konu vardır: kendi özümüzü reddedip kapalı bir topluluğun bir parçası hâline geldiğimiz zaman sadece kişisel menfaatimizi reddetmiş olmayız, aynı zamanda kişisel sorumluluktan da sıyrılmış oluruz. *Bir kişinin tek başına karar vermede duyduğu tereddütlerden, korkulardan ve şüphelerden kurtarıldığı zaman, zalimlikte ve gaddarlıkta ne kadar aşırı noktalara gideceği belli olmaz. Bir kitle hareketinin tek vücut yapısı içinde kişisel bağımsızlığımızı kaybettiğimiz zaman yeni bir özgürlüğe kavuşuruz: Bu, hiç utanmadan ve vicdan azabı çekmeden, nefret etme, yalan söyleme, işkence yapma, adam öldürme ve ihanet etme özgürlüğüdür.*[vurgular bize ait] Bir kitle hareketinin çekiciliği kısmen bu gerçekte yatmaktadır. Orada biz, ‘başkalarının namusunu lekeleme hakkı’ buluruz ki bunun, Dostoyevski’ye göre büyüleyici bir cazibesi vardır.”¹⁰

Sonuç olarak, bu tahlilleri yapan -daha doğrusu intihal ettiği klasik pozitivist ve oryantalist kaynaklardan avamın ağzına göre epey basitleştirip mottolaştıran- ‘özgür us’un, hem zihniyet hem de malzeme açısından, aslında 19. asırdan kalma olduğunu basitçe göstermekle şimdilik söze nihayet verelim.

Yukarıda, ‘özgür us’un beslendiği zihniyeti anlamak için mutlaka okunması gereken *Şarkiyatçılık*’tan, Balfour’un Mısır hakkındaki sözlerini aktarmıştık. O sırada Mısır valisi olan ve ömrü Şark’ı sömürme organizasyonu ile geçmiş Cromer şöyle diyor: “Zamanında Sir Alfred Lyall şöyle demişti bana: ‘Şarklı zihniyet kesinlikten nefret eder. Hindistan’daki her İngiliz bu ilkeyi her zaman anımsamalıdır.’ Kolayca doğruluktan caymaya kayabilecek bu kesinlik yoksunluğu Şarklı zihninin ana niteliğidir aslında. Avrupalının akıl yürütmeleri sağlamdır; olguları açıklarken belirsizlikten kaçınır;

10 Eric Hoffer, *age.*, s. 121.

mantık dersi almamış olabilir ama doğuştan mantıkçıdır; doğası gereği kuşkucudur, bir önermenin doğruluğunu kabul etmezden önce kanıt ister; eğitilmiş zekâsı bir mekanizmanın parçası gibi işler. Öte yandan Şarklı’nın akli pitoresk sokaklara benzer, simetriden yoksundur. Akıl yürütmesi baştan savma betimlerle doludur. Eski Araplar diyalektik biliminde görece daha yüksek bir düzeye ulaşmış olsalar da ardılları mantık yetisi bakımından fena hâlde zayıftır. Çoğu zaman, doğruluğunu kabul edebildikleri en yalın öncüllerden, en açık çıkarımı yapmayı beceremezler.”¹¹

‘Dindar bilinç’ gibi, içini keyfine göre doldurabildiği elastiki bir kavram üzerinden, din, iman, tarih, kültür, medeniyet demeden, bu millete ait her şeyi aşağılamak, Renan’ın son derece taraflı ve hatalı ‘İslâm ve Bilim’ konferansından en saldırgan pasajları, âdetâ ‘siz yapısal ve genetik olarak ahmaksınız’ der gibi, bu milletin gözünün içine baka baka ve onaylayarak okumak, sömürgeci devrin kibirli ve ırkçı oryantalistleri gibi konuşmak, bu yolla mükemmel bir self-oryantalizm icra edip aşağılık kompleksi kusmak, olsa olsa şahsi bir psikolojik rahatlama yöntemi.

Kendi gündemini belirlemekten aciz bir memlekette yaşadığımızı müdrük olmakla birlikte, bir de ahlaktan ve fikir namusundan bahseden böylelerine şu soruyu sormaktan da kendimizi alamıyoruz: Bir düşünce adamı, kırk yılda inşa ettiği ve -maşallah- herkesin hayran olduğu gökdeleni, temellerinin sağlam olmadığını fark ettiği için yıkmak cesaretini göstermişse, o gökdelenin -en azından kendi dünyasında artık var olmayan- katlarını ve dairelerini satmaktan vaz geçmesi de ahlaki bir mesuliyettir. Bir yandan *Keşfi Kadim* ve sair dönüşüm öncesi yazılmış eserlerin içinde söylenenlerin tamamen yanlış olduğunu beyan etmek, fakat hâlihazırdaki dönüşmüş fikirleri yazıp neşretmek yerine, şimdi inkâr hatta tahkir edilen düşüncelerin aldığı eserlerin sürekli yeni baskılarını yaptırıp boyuna piyasaya sürmek ne ahlakla ne de fikir namusuyla bağdaşmaz.

11 Edward W. Said, *age.*, s. 48.

CHP'NİN ARAÇSAL ESKİ/YENİ TEOLJİSİ VE ELMALILI TEFSİRİ

YASİN AKTAY

CHP geçen yıl, İYİ Partili Elmalı Belediyesi'nin de katılımıyla parti genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu ve İl Başkanı Canan Kaftancıoğlu'nun da katılımıyla İstanbul'da bir Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır paneli gerçekleştirdi. Türkiye'de son yıllarda yaşanan o kadar çok alışılmadık şey oluyor ki, buna da şaşırma düzeyimiz bu alışkanlıklar yüzünden muhtemelen hayli düşük kaldı. Oysa bana kalırsa gerek CHP'nin rutinleri açısından gerek Türkiye'nin genel değişim seyri açısından tam da dönüm noktası sayılabilecek hadiselerden biriydi bu.

CHP'nin Elmalılı ile ne işi olabilir, onu zaten ne kadar anlayabilir gibi sorularla bu olayın üretebileceği keyfi kaçırarak veya bundan mütevellit muhtemel hayrı peşin peşin inkâr edecek değilim. Zaten Allah'ın yazdığı muhtemel bir hayır varsa bunu engellemeye kimsenin ne gücü yeter ne de buna kimsenin yetkisi vardır. Kur'an sadece bana, bize, yani şu veya bu gruba, partiye, cemaate hitap eden bir kitap değil. Bütün insanlığa, hiçbir ayırım yapmaksızın hitap eden yaratan Rabbimizin bir mesajıdır. Bu mesajı almak isteyenler kulaklarını açtıkları takdirde o mesajdan mutlaka kalplerine hitap edecek bir nurun ineceğine dair kesin bir inancım var.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın yaptığı neticede Mehmet Âkif'in deyimi ve mükemmel tasviriyile Kur'an'ı asrın idrakine söyletmeye çalışmaktan başka bir şey değil. Amaç Kur'an'ı anlamak ise bunu doğrudan Kur'an'ın ken-

disini okuyarak da dil ve tarihsel bilgi eksiği varsa bunu tefsir kitaplarından yardım alarak da sağlamak mümkündür. Kur'an bu dünyada yolunu kaybetmiş insanlığın yolunu bulabilmesi için en mükemmel kılavuz, muttakiler için bir hidayet rehberi, kula kulluğa karşı koyma bilincini uyandıran ve mücadele için mükemmel bir yol haritası. Kendisini hakkıyla anlamak için muttaki olmayı, yani gaybe imanı, namaz kılmayı ve Allah'ın verdiği rızaktan infak etmeyi şart koşan bir kitap (Bakara, 2-3). Her gün defalarca okuduğumuz Fatıha suresinde dosdoğru yola erdirmek için ettiğimiz duaya (Fatıha, 6) Allah'ın doğrudan icabetidir.

Kur'an kimsenin tekelinde bir iktidar veya ticaret sermayesi değil, Allah'ın biz kullarına bir lütfü keremidir. Elmalılı ise bir Türk okuyucu için Kur'an'ın kendisinden dinlenebileceği en münasip insanlardan biridir. Çünkü Kur'an ilimlerine çok vâkıf biri olduğu kadar, Kur'an'ı anlama ve yaşama konusunda dert sahibi bir insan, asrın idrakini de iyi yakalamış bir mütefekkir ve ona Kur'an'ı söyletme kabiliyetini yakalamış bir mütercim ve müelliftir. Kur'an'ı anlamayı dert edinenin başvuracağı tek kişi değil elbet ama onun eserinden yola çıkarak da çok şey öğrenilecek bir deryadır. Elbette tüm eserler gibi bu deryadan da herkes kendi kapasitesi ve kabiliyetine göre nasiplenir. Ancak kapasite ve kabiliyetten daha önce gelen de niyettir.

Malum Kur'an'ın kendisi bile insanlara her zaman hidayet rehberi olacağını garanti etmez. Kendisine yaklaşmanın şartlarını o yüzden

Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'ân Dili* isimli muhteşem eseri Cumhuriyet'in ilk yıllarında TBMM tarafından alınmış olan Kur'ân'ın Türkçe meal ve tefsiri ile hutbelerin Türkçe okunması kararı muvacehesinde yazılmış bir tefsirdir.

koyar. Muttaki olmayanlar için bir hidayet olmuyor, bilakis sapkınlıklarını daha da artıran bir etki yapıyor. Kur'ân kimilerinin hidayetini, kimilerinin de dalaletini artırır. O yüzden daha kitabın ilk ikinci ayetinde “kendisinde hiçbir kuşkuya yer olmayan bu kitap muttakiler için bir hidayettir” denir. Demek ki muttakilik bu kitabın hidayete dönüşmesi için birinci şarttır.

Kur'ân'ın kendisi bile, kendisine yaklaşılma biçimine, yaklaşanın karakteri ve niyetine göre saptırıcı olabilirken Elmalılı'nın bize, Kur'ân hakkında doğruya yönelmesinin şartları olmaz mı? Kur'ân'da kendi kibrini besleyen, efsanelerini doğrulayan, batıl inançlarını destekleyen ve onu bir iktidar aracına dönüştüren biri, aynı şeyi Elmalılı veya bir başka yazar için yapmaz mı? Yıllarca “Kur'ân, sadece Kur'ân” diyen ve retorikte eline kimsenin su dökemediği bazı ilahiyatçı zevatın bu Kur'ân'dan nasıl laikçi, 28 Şubatçıların hizmetine mahsus mesajlar ürettiklerini görmedik mi? Yine “Kur'ân, sadece Kur'ân” diyen başka sivil zevatın bu davayı sadece bir geçim kaynağına dönüştürmesini seyretmedik mi? Ki, bu geçimin önemli bir kısmının da doymak bilmeyen enanietini beslemek olduğu görüldüğünde söz konusu zevat bizzat kendileri vahiy almış ve namütenahi bir hakikat keşfetmiş gibi, Kur'ân hakkında şimdiye kadar bütün anlattıklarını anlamsızlaştıran ibretlik bir savrulma yaşayabiliyorlar. En önemli vasfı “bir ücret-çıkarcı talep etmeyen” hakikat davetçilerinin yolundan sapmanın bir cezası olmasın mı bu?

CHP'lilerin bir Elmalılı paneli düzenleme gerekçelerine bakıldığında ona karşı hiç de boş olmadıkları gün gibi ortada. Elmalılı'yı onlar için önemli kılan, günümüzün siyasi bağlamında kullanışlı kılacağını düşündükleri malum yanları var. Cumhuriyet'in ilk yıllarında TBMM tarafından alınmış olan Kur'ân'ın Türkçe meal ve tefsiri ile hutbelerin Türkçe okunması kararı muvacehesinde yazılmış bir tefsirdir *Hak Dini Kur'ân Dili*.

Bu özelliği ile aslında sadece bir Kur'ân tefsiri değil, aynı zamanda bu dönemde din ve laiklik konusunda yaşanmış ibretlik bir tarihin de en canlı şahididir. İslâm âlimlerinin ve din ricalinin bu dönemde nasıl bir zulme, itibarsızlaştırma ve takibata, maruz kaldıkları, din eğitiminin nasıl bir mecraya sürüklenmek istendiği Elmalılı'nın hikâyesi üzerinden de görülebilir istenirse.

Yazdığı eserin hiç kuşku götürmeyen ve zaten kimsenin itiraz edemediği, herkesin hakkını teslim etmek durumunda olduğu büyüklüğünden bir miras payı umacak bir durumda mıdır CHP? Hazır *Hak Dini Kur'ân Dili* okumaya başlamışlarken kesinlikle caydırmak istemem. Lütfen okumaya devam edelim, anlayalım, ondaki entelektüel derinliği, allame inceliğini ve hikmetini görüp feyzinden nasiplenelim. Ama önce Elmalılı'yı ve tefsir projesinin gerçek hikâyesini biraz daha yakından görmeye ne dersiniz?

GÜL YETİŞTİREN ADAM VEYA ÖZYURDUNDA GARİP BİR ELMALILI

Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'ân Dili* isimli muhteşem eseri Cumhuriyet'in ilk yıllarında TBMM tarafından alınmış olan Kur'ân'ın Türkçe meal ve tefsiri ile hutbelerin Türkçe okunması kararı muvacehesinde yazılmış bir tefsirdir. Bu özelliği dolayısıyla sadece bir Kur'ân tefsiri değil, aynı zamanda bu dönemde din ve laiklik konusunda yaşanmış ibretlik bir tarihin de en canlı şahidi olarak okunabilir.

CHP'nin bu muhteşem eser ve müellifinin büyüklüğünden kendine bir miras payı ummuş olması kuşkusuz ayrı ve daha derinlemesine mütalaaları hak ediyor. Ondandır ne umduğu elbette onu nasıl yorumladığı ve nasıl bir tarihsel ve siyasal konuma oturttuğu ile ilgilidir. Oysa Elmalılı'nın tefsirinin Cumhuriyet döneminde ve TBMM kararı ile yazılması onun hikâyesinin sadece bir ayrıntısını oluşturuyor. Asıl büyük hikâye dinin kaynaklarının ve ibadetlerinin

ELMALI MUHAMMED HAMDİ YAZIR PANELİ

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu

Türkçeleştirilmesi ve bunun da toplumun dinin etkisinden mutlak anlamda uzaklaşmaya götüreceği beklentisine dayalı bir din politikasıydı.

Hikâyenin anlamlı bir özeti de bu politikada niyet edilen şey ile ulaşılan sonuç arasında radikal anlamda bir farkın oluşmasında yatar. İbadetin Türkçeleştirilmesinin resmî gerekçesi açıkça ifade edilmiştir. Türk milletinin evlatları ibadetlerini anladıkları dille, kendi adadilleriyle yapacak, okudukları din kitaplarını da anlayarak okuyacaklar. “Bir memleket ki minarelerinden Türkçe ezan okunur” diye başlayan temenniler şimdi uygulanabileceği bir zemin, bu zemini zorla destekleyecek bir iktidar gücü bulmuştur. İnsanların ibadetlerini anladıkları dille yapmaları üzerine her zaman çok ikna edici argümanlar, gerekçeler ileri sürülebilir, söylemler işletilebilir, işletilmiştir.

Ancak ibadetlerin Türkçeleştirilmesinin arkasındaki asıl niyet de belki resmi olarak değil ama gayri resmi olarak da politikaların fiili dilinde açığa çıktığı ölçüde gizlenmemiştir. Nihayetinde bu Kur’ân’ın ve hadislerin Türkçe okunması ölçüsünde Türk evlatları bu dinin nasıl uydurma hurafelere ve saçmalıklara dayandığı bizzat görülmüş olacak, insanlar böylece dine soğuyacak ve hedeflenen pozitivist-laik tunç nesiller yetişmiş olacak, her yaştan.

İslâm’ın kitaplarıyla, ibadetleriyle Türkçeleştirilmesi projesinin arkasında böylesine kendinden emin, pozitivist-sekülerist özgüven var. İslâm’ın veya bütün dinlerin kaynağının

mitoloji ve hurafe olduğundan hiçbir kuşkusu kalmamış, aydınlanma vehmine fena hâlde kapılmış bir zihin var. Bu projenin kendisini hâlâ bu dine inananlar nezdinden meşrulaştırma çabası elbette “dini ve Kur’ân’ı anlamak” şeklinde İslâmcıların da hiçbir şekilde itiraz etmedikleri, edemeyecekleri masum bir gerekçeye dayanacaktı.

Nitekim bu politika dört büyük projeye somut adımlar teklif ettiğinde, bu projelerde görev almayı kabul edenlerin hiçbirinin bu somut gerekçelere bir itirazları olmayan, ama elbette bu talebin ardındaki niyetle uzaktan yakından da alakası olmayan isimlerden olması yeterince anlamlıdır. Hutbelerin vaaz kısmı Türkçe okunacak, Mehmet Âkif Ersoy Kur’ân Meali, Elmalılı M. Hamdi Yazır bir Kur’ân tefsiri ve Babanzâde Ahmed Nâim de *Sahih-i Buhari*’nin tercüme ve şerhini yapma teklifini kabul edecekler.

Bu isimlerin hepsi de İslâmcılıklarıyla temayüz etmiş ve çok açık ki, bu projenin arkasındaki niyetle uzaktan yakından alakası olmayan şahsiyetlerdi. Ancak dini ve ibadetlerini Türkçeleştirme projesinin arkasında yatan ve bu Türkçeleştirme ile insanların dinin ardındaki gerçeği görüp dinden soğuyacakları beklentisine dayanan o laikçi özgüvenden çok daha büyük bir özgüven bu isimlerde tam aksi istikamette mevcut. Bu isimler de aksine insanlar Kur’ân’ı anladıkça İslâm’ın azametini, inceliğini, mucizevi tutarlılığını ve derinliğini daha iyi göreceklerine dair kesin bir inanca sahipler. İki

farklı niyetin aynı pratik projede ilginç bir buluşması böyle bir projeyi mümkün kılmış oldu. Nitekim bu projeyi uygulama görevi Diyanet İşleri Başkanı adına yine İslâmî duruşuyla bilinen Ahmed Hamdi Akseki'ye ait olacaktı. O belli ki bu iki niyetin buluşmasından bir hikmet ummuş ve bunu kendine göre bir siyasete dönüştürmüştür.

Nitekim dine karşı tam bir kasırğa gibi gelmekte olan saldırılar karşısında bu projeye elde edilecek her şey bir kazanıma dönüşecek ve neticede Kur'ân'ın tercümesini okuyabilen nesiller, bu projeyi öne sürenlerin niyetinin aksine Kur'ân'ın mesajı karşısında daha fazla etkilenecek, ona daha fazla bağlanacak, daha fazla inanacaktı.

Mehmet Âkif Ersoy yapmayı kabul ettiği mealin farklı amaçlarla kullanılacağını gördüğünde projeden çekildi ve avans olarak almış olduğu parayı da iade etti. Doğrusu yeni siyasal ortamda kendini rahat hissetmeyeceği için Mısır'a gitmişti ve oradayken böyle bir talepten geri çekilmek nispeten daha kolay olmuştu. Diğerlerininse bu vazifeyi tevdi edenlerin niyeti ne olursa olsun kendi niyetlerinin daha geçerli olacağına dair güvenleri bir yana, zaten böyle bir vazifeden çekilmeleri o kadar kolay olamayacaktı. Elmalılı bu vazifeyi kabul etmeden kısa bir süre önce İstiklal Mahkemesi'nde idamla yargılanmış ve görev aldığı medrese kapatılmış olduğu için işsiz kalmış bulunuyordu. Elmalılı bu yargılamadan beraat ettikten sonra İstanbul'daki evinde inzivaya çekilerek hayatı boyunca bir daha dışarı çıkmamıştır. Böylece tefsir çalışmalarını aslında kendi inzivasında, dışarıda kurulup uygulanmakta olan düzenden tecrit olarak yürütüyordu. Onun bu inzivası rahmetli Rasim Özdenören'in meşhur *Gül Yetiştiren Adam* romanındaki karakterin en somut ve en tipik örneklerinden birisini oluşturuyordu.

CHP'nin Elmalılı gibi isimlere sağken reva gördüğü hayat tam da yaşadıkları hayat ile inandıkları ve tefsirini yapmaya çalıştıkları Kur'ân arasındaki bu derin çelişkiydi. Bu çelişkiyi aşmaya bir nebze bile çalışmanın alternatifi İskilipli Atıf gibi idam edilmek veya Mehmet Âkif gibi bu diyardan gitmek idi. Gerisine "öz yurdunda garip, öz vatanında parya" tecrübesini yaşamak düşüyordu.

HAK DİNİ KUR'ÂN DİLİNİ ANLAMA KILAVUZU

Cumhuriyet'in laiklik politikalarının en şiddetli şekilde uygulandığı dönemde Elmalılı'dan talep edilen Kur'ân tefsiri yazma işi aslında zannedildiğinden çok daha karmaşık bir hikâye hâline gelmiştir. Görünürde hedeflenen İslâm'ın bütün kaynaklarının ve ibadet dilinin Türkçeleştirilmesi, aslında bunun da ardındaki asıl niyet Türk vatandaşlarının bu yolla İslâm'ın özünde bidat ve hurafeden başka bir şey olmadığını anlaşılacağına dair cahilce bir beklentidir.

Doğrusu Elmalılı'nın da Mehmet Âkif Ersoy'un da bu görevi ilk kabul ettiklerinde bu niyetten haberdar olduklarını söylemek mümkün değil. Nitekim Mehmet Âkif bu niyeti sezdiğinde aldığı avansı geri ödeyerek görevden çekilmişti. Ancak Elmalılı'nın görevden çekilmeden sonuna kadar devam etmiş olması niyeti görmediği veya bu niyeti onayladığı anlamına elbette gelmedi.

Şu kesindir ki, Elmalılı'nın ortaya çıkardığı tefsir kesinlikle sadece Türkiye'nin değil İslâm dünyasının tamamında müstesna bir eser olmuştur. Onun tefsiri sonradan yazılacak olan Seyyid Kutub'un *Fizilâli'l-Kur'ân*, Mevdudi'nin *Tefhimu'l-Kur'ân* ve Tunuslu âlim Tahir bin Aşur'un *Et-Tahrir ve't-Tenvir*'i ile karşılaştırılabilir ancak ne yazık ki onlarla aynı yaygınlıkta olamamıştır. Çünkü Arapçaya veya başka bir dile çevrilmemiş, İslâm dünyasının geri kalan kısmına ulaşamamıştır.

Bu ayrıca bir değerlendirme konusu ama Elmalılı gibi ilmi seviyesi kesinlikle bütün İslâm dünyasına hitap edebilecek bir değer neden çevrilmediği üzerinde durmak gerekiyor. Ancak ondan önce Elmalılı'nın ardında Kur'ân'ın etkisinin tamamen azaltılması niyeti olan Türkçeleştirme projesine bu eseriyle ne kadar hizmet ettiğine bir bakmak lazım. Doğrusu *Hak Dini Kur'ân Dili*'nde kullanılan dil zaten içinden geçilmekte olan dilin öz-Türkçeleştirilmesi furçası içinde kısa bir süre içinde epey eskimiştir. Eser tamamlandığında onu anlayacak bir nesil kalmamıştır. Ortaya çıkan eserden hedeflenen Türkçeleştirme hedefinden zaten çok uzak olduğu hemen görülmüştür.

Kur'ân'ı Arapça diye anlayamayanlar *Hak Dini Kur'ân Dili*'ni de Osmanlıca ve tabii ki ağır konuları dolayısıyla hiç anlayamayacaktır. Elmalılı'nın felsefeye olan vukufiyeti, tefsirine yansımıştır ve çoğu kez ele aldığı hususları anlamak için ayrı bir eğitime ihtiyaç duyulacaktır. Başka bir ifadeyle tefsir öyle kitleleri herhangi bir doğrultuda yönlendirebilecek bir propaganda dilinden çok uzak, oldukça ciddi bir yaklaşıma sahip. Bu açıdan belki bir hayal kırıklığı üretmiş olabilir.

Ayrıca tefsirin hiçbir yerinde mevcut siyasi ve toplumsal gelişmeleri destekleyen hatta onaylayan en ufak bir ima bile yoktur. Bilakis Türkçe ibadet, Kur'ân'ın mucizevi dili ve özellikleri konusunda okuyabilenlerin hayretini ve hayranlığını daha da artıran bir etkisi olacaktır. Bu yanı daha da büyük bir hayal kırıklığı sebebi olacaktır. Elmalılı böylece aldığı ve malum sebeplerle Âkif gibi reddetmediği görevin ardındaki niyete kendince müthiş bir cevap vermiş oluyordu. Belki bu hayal kırıklığının etkisiyle, *Hak Dini Kur'ân Dili*'nin o günün iyice aşıkârlaşmış siyasi hedeflerine hiç uymayacağı görüldüğü için basıldıktan sonra depolara kaldırılmış ve 1950 yılına kadar gün yüzüne çıkarılmamış, okunmamış, okutulmamıştır.

Elmalılı'nın bu tefsirde Cumhuriyet dönemindeki din politikalarını onaylayıcı hiçbir sözü olmadığı gibi aslında birçok ayeti yorumlayışından bir İslâmî siyasal yaklaşım için çok ciddi dokundurmalar da vardır. Çok sayıda örnek verilebilir, örneğin Tevbe Suresi'nin 31. ayetini tefsiri; teşri işini, helal-haram sınırlarını belirleme işini üstlenmek suretiyle 'rabb'lik iddiasında bulunan haham ve rahiplerin rolünün artık parlamenterlerde görülebileceğini söyler. Bunun, İslâm'ın bütün tezahürlerini yok etme rolünü üstlenmiş olan mevcut siyasilere ciddi bir dokundurma olduğunu Kur'ân'ın diline aşına olanlar hemen anlayacaktı.

Fatiha Suresi'nin tefsirinde ise "*ıyyâke na'budu ve ıyyâke nesta'in*" ayetinin Müslümanlığın bir cemaat, bir ümmet hâlini zorunlu kıldığını ve Allah'ın karşısına bile fert olarak çıkılmadığını anlattıktan sonra, büyük bir teessüfle bugünkü durumda Müslümanların bu en temel hâlden

yoksun olduklarını anlatır. Kuşkusuz ağır ve ağırdalı dili dolayısıyla çok farklı okumalara da konu olabilir ama her durumda kimsenin itiraz edemeyeceği şey eserin müstesna derinliği ve yetkinliği.

Belki bu yüzden doksanlı yılların ortalarında *Zaman* gazetesi onu "asrın tefsiri" promosyonuyla abonelerine dağıtmıştı. 1997 yılında ODTÜ'de tamamladığım doktora tezimde bu promosyonun ardında şöyle bir niyete işaret etmişim: Bu, Gülen grubunun Bediuzzaman Said Nursi otoritesinden kurtulmak için başvurdukları ince bir taktik. Çünkü Risale-i Nur çevrelerinde malum asrın tefsiri olarak Risale-i Nur'a alternatif düşünülemezdi. Elmalılı'ya elbette saygıyla birlikte Risale-i Nur'un dışındaki bir kitaba "asrın tefsiri" vasfını yakıştırmak Said Nursi'yi önce Elmalılı üzerinden tahtından indirip onun yerine Gülen'i oturtmaya dönük bir hesaba dayanıyordu.

Herkes gibi CHP'nin Elmalılı'yı okumasında ve iyice anlamasında elbette büyük hayır var. Kimsenin okumasının önüne kimsenin geçme hakkı da imkânı da yok. Benim Elmalılı üzerine panelde takıldığım ne Kemal Kılıçdaroğlu ne Ekrem İmamoğlu ne de Canan Kaftancıoğlu. Ne yalan söyleyeyim, takıldığım sadece Hayri Kırbasoğlu.

Yıllardır kendi meslektaşlarına Diyanet bürokrasisine veya siyasete girdiler diye neredeyse "kötü yola düşmüşler" gibi muamele edip, en softa hocalar gibi onları adeta aforoz eden ağır hoşnutsuzluğunu bilmeyen yok. Elmalılı'ya ve bütün din âlimlerine karşı tarihimizin en büyük zulmünü yapmış CHP Genel Başkanı'nun yanı başında verdiği poz çok şey anlatıyor. Siyasetle de bürokraside görev almayla da ilgili hiçbir takip mesafesi bırakmamış biraz fazla hızlı bir poz olmamış mı?

Bizzat kendi arkadaşlarına bu siyasal mesafesizliğin etkisiyle yaptığı bütün ithamları bir kenara koyarsak hadis ricaline dair cerh ve tadil uygulaması yapıldığından kendisinden hadis rivayet edilebilir mi acaba? Bir hadis profesörü olmak o cerh ve tadil testinden sağlam çıkmayı garanti eder mi?

TÜRKİYE'DE İSLÂMÎ DÜŞÜNCE GELENEĞİ ÜZERİNE

BEYZA ATALAR

Türkiye'de İslâmî Düşünce Geleneği, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyelerinden Tahsin Görgün'ün 2020 yılında yayımlanan kitabıdır. Eser, müellifin 1996-2003 yılları arasında yayımladığı yazıların derlenip bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Kitapta, öncelikle Türkiye'deki İslâm düşüncesinde geleneğin yeri tespit edilmeye çalışılmakta, bu bağlamda genel kitlenin gelenek anlayışı derinliğine inilerek tahlil edilmekte, ardından da İslâmî düşüncede geleneğe yönelik farklı anlayışlar değerlendirilmektedir.

Derlenen yazıların içeriğine bakıldığında, 80'ler döneminde tahsilini ilahiyat alanında yapmış yazarın temel ilgi alanının İslâm düşüncesi tarihi, dolayısıyla geleneğin hakkaniyetli bir biçimde tahlil edilmesi olduğu görülmektedir. Görgün'ün konuyla ilgili kanaati özetle şöyledir: Türkiye özelinde geleneğe karşı olumsuz bir önyargı vardır; oysa gelenek hem toplumların oluşması ve devamlılığı için elzemdir hem de ilmi faaliyetlerin tutarlı ve şuurlu bir şekilde gerçekleşebilmesinin temel şartıdır. Yazıların genel içeriğine bakıldığında, müellifin temel amacının, Türkiye'de İslâmî düşünce geleneğini yeniden oluşturabilmenin önemini vurgulamak ve bunun imkânlarını araştırmak olduğu görülmektedir. Bu yazıda kitaptaki metinler tek tek ele alınacak ve müellifin konu bağlamında düşünceleri özetlenmeye çalışılacaktır.

İSLÂMÎ DÜŞÜNCE GELENEĞİ VE ÖNEMİ

Görgün'e göre bugün ülkemizde ve İslâm dünyasında kaygıya yol açan en büyük husus, geçmişteki durgunluk ve katılığın tam aksine, yeri/yönü belirsiz değişimdir. Hedefini kaybetmiş değişim, başlı başına bir amaç hâline gelmiştir. Öncelikle bunun farkına varılmalı, sonra da bu buhrandan kurtulmaya çalışılmalıdır. Müslümanlar olarak bizlerin en önemli mese-

lesi budur. İslâm memleketlerinin “meseleleri halledemeyip varlıklarını devam ettiremiyor olmaları” (Görgün, 2020, s.15)¹ büyük ölçüde geleneğin terk edilmesi dolayısıyladır. Gelenek terk edildiği için de, onun yerini değişim talepleri almıştır.

Görgün, günümüzde geleneğe karşı yaklaşımları iki genel başlık altında ele almaktadır. Ona göre, ilk grup, geleneği gelecek nesillere aktarılması gereken bir zenginlik şeklinde görürken, ikinci grup (İslâm araştırmaları adı altında) geleneğe “hesaplaşmaya” çalışmaktadır (s. 17). Geleneğe karşı takınılan bu tavırlar, 20. yüzyılın başından bu yana hissedilen buhrandan kurtulurken İslâmî bir yön tutturmaya engel olmuş, ancak gelenek karşısında sağlam ve tutarlı bir tavır takınılamadığından yalnızca birer deneme olarak kalmıştır. Dolayısıyla içinde bulunduğumuz buhrandan çıkmamıza yardımcı da olmamışlardır. Ne var ki Görgün, bu buhrandan kurtulmak konusunda ümitlidir: “Meseleler nasıl ortaya çıktılarsa o şekilde de çözümler.” (s. 20). Ona göre, meselenin nasıl çözüleceğini belirleyen ise, bir toplumun tarihidir. Türkiye'nin hâlihazırda üzerinde bulunduğu zemin, kaygan bir zemindir; bunun nedeni de hayatın, toplumca kabul edilenlerden farklı esaslara dayandırılmasıdır. Yeniden bir gelenek oluşturmak, bir toplumun içinde bulunduğu krizleri aşması için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Peki, böylesi önemli bir meselenin çözümünde ve merkezinde yer alan gelenek, tam anlamıyla neyi ifade eder?

Görgün, geleneği “bir toplumun neyi, nasıl tarif edeceğini, kime ve neye karşı nasıl davranacağını bildiği ve kabul ettiği insicamlı ilkeler” diye tanımlar (s. 23). Bu ilkeler, ancak insanların onları kavrayıp onlara göre yaşamasıyla ge-

¹ Tahsin Görgün, *Türkiye'de İslâmî Düşünce Geleneği*, Tire Yayınları, İstanbul, 2020. Metin boyunca bu esere atıf yapılarak ilerlenecektir.

çerli olabilirler. İlkeler geçersiz olursa gelenek ortadan kalkar. Bu ilkeler, zaman içerisinde topluma yeni insanların katılmasıyla kendilerini yeniler ve devam ettirirler. İslâmî düşünce geleneği, yaşantısını dine göre sürdüren ve kavrayan toplumların İslâmî belli birtakım ilkeleri takip etmesidir ancak günümüzde bu ilkeler, olmaları gerektiği gibi takip edilmediklerinden geçerliliklerini yitirmişlerdir. “İslâmî düşünce geleneği, bulunduğu muhtelif mekânlara ve mekândan kaynaklanan muhtelif farklara rağmen, her yerde ortak bazı hususiyetleri gerçekleştirmiştir. Hepsinde ortak olan bazı hususiyetler, muhtelif düşünceleri İslâmî kılmıştır.” (s. 44). Geleneğin zaman ve mekândaki tezahür şekliyse en önemli katkıyı sağlamaktadır: “Çünkü biz, düşünölmüş ve ifade edilmiş anlayıp yeniden düşünmeye gayret ederken düşünmeyi öğrenmeye başlarız.” (s. 49). Bununla birlikte, Görgün, geleneğin meseleleri çözmekte tek başına yeterli olmadığını belirtmektedir. Ona göre meseleler, ancak içinde yaşanan gerçeği kavrayıp ona doğru soruları yöneltmekle çözülebilir. Bu noktada ilmin önemi büyüktür, fakat o da toplumsal bir vakiydir. Geçmişin tekrarı ve nakli olmadığı sürece ilim de üretilemez. İlim ve geleneğin ortak noktasıysa her ikisinin de varoluş şeklinin manevi ve varlıklarının insan zihninde olması olarak gösterilmektedir.

TÜRKİYE'DE İSLÂMÎ DÜŞÜNCENİN GELECEĞİ

Görgün İslâmî düşünceyi “mutlakın (vahyin) fikir alanında, insanların zihni vasıtası ile tezahür etmesi” şeklinde tanımlar (s. 60). Düşünce, sürekli bir şeyle ilgili olduğundan, kendi başına bir amaç olması mümkün değildir. Bu nedenle İslâmî düşünce de saf zihnî bir gayretin neticesi olamaz. Türkiye’de İslâm düşüncesinin geleceği üzerine düşünürken yapılması gereken, mevcut şartlarda bunun nasıl dile getirilebileceğidir. Ancak bu, eski ifadeleri tekrar etme değil, mevcutla bağ kurmadır. Görgün’e göre bunun yapılabilmesi ve eskiden sahip olduğumuz gelenekle aramızda oluşan uçurumun kapatılabilmesi için uygun ortam mevcut şartlarda bulunmaktadır. O hâlde bu nasıl gerçekleştirilecektir? Görgün’ün bu soruya cevabı şudur: “İslâmî düşünceyi mümkün kılan, Din’in kendisiyle ifade edildiği vasıtanın, yani lisanın, insani olması ve lisanın tabiatı gereği ancak anlamlı (doğru) şekilde kullanılmasıyla varlığını, yani geçer-

Tahsin Görgün’ün *Türkiye’de İslâmî Düşünce Geleneği* kitabının genel içeriğine bakıldığında, müellifin temel amacının, Türkiye’de İslâmî düşünce geleneğini yeniden oluşturabilmenin önemini vurgulamak ve bunun imkânlarını araştırmak olduğu görölmektedir.

liliğini, korumasıdır.” Bunun için yapılması gereken de elbette lisanın mevcudu gözeterek yararlanılmasıdır. Fakat yapılması gerekenin önünde duran bir engel vardır: “*Türkiye’de İslâm düşüncesi, tarihselciliğe düşme tehlikesi ile karşı karşıyadır.*”

Görgün’e göre tarihe yönelmenin tehlikeli olmasının nedeni, bu yönelimin içinde yaşanan gerçeklikten uzaklaşmaya sebebiyet vermesidir. Ona göre âlimlerin hatalarını bulmak, meselelerimizi çözmektedir; onlar da biz de kendi karşılaştığımız meseleleri çözmekle ibtila ediyoruz. Onların kendi durumlarında takındıkları tavır ve aldıkları sonuçları iyi kavramak, bizim tavrımıza da yol gösterecektir. Bunun yanında mevcut makro siyaset ve ilim siyaseti, Türkiye’de bugünkü İslâm düşüncesinin tarihe yönelmesine neden olmaktadır. Hiçbir alanda geleneğin sürdürülemediği bu ülkede yalnızca araştırma gayretlerinin toplamından ibaret olan İslâmî düşünce, herhangi bir meselenin tayini ve çözümüne ulaşmayı da engellemektedir. Batı’dan geri kalındığı düşüncesinde gerekçe olarak gösterilen gelenek ise sınırlı örnek ve ifadelerle bu düşünceye mahkûm edilmektedir. Oysa “İslâm düşüncesinin geleceği, geleneğin daha yakından tanınması ile düşünülebilirler arasına girebilir.” (s. 70). Bununla birlikte Türkiye’de İslâmî geleneği zihnî ve entelektüel bir yaklaşımla kurmak gerektiğini düşünen Görgün’e göre kendi geleneğini henüz kuramamış bir toplumun eski geleneğini hatırlayıp kendi zamanına uyarlayarak yenisini oluşturması, bunu ise bireylerinin öncelikle kendi başlarına yapması lazımdır. Bu da sorumluluk alıp vazife üstlenerek ve hem ilim insanı hem de bir mütefekkir olan bireylerle gerçekleştirilebilir. Bu noktada Görgün şu soruyu sorar: Gelenek hangi

meseleleri, nasıl çözer? Cevabını ise üç madde hâlinde verir:

1. Mümkünün nasıl gerçekleştiğini göstererek,
2. İslâmî düşüncenin en azından mümkün birkaç şeklini göstererek,
3. Meseleler ve onların çözümlerine dair zengin muhtevasını göstererek.

Kitabın bu bölümünde diğer önemli meselelerimizden biri olarak ifade edilen soru, modernlik karşısında nasıl bir tavır takınmamız gerektiğidir. Görgün'e göre modernlik olmamız gerektiği gibi olmamızı engelleyen faktörlerden sadece birisi olabilir ancak. Ona göre bizler, öncelikle kendi manevi gerçeklik alanımızı nasıl kuraçağımızın tespitini yapmalı, ardından fiziki dünyamızı da yeniden anlamlandırıp 'gayb' alanıyla olan ilişkimizi tekrar gözden geçirmeliyiz. Bu durumda Türkiye'de İslâmî düşüncenin geleceği, bilfiil Müslümanca yaşamının imkânını yeniden tayin etmeye bağlıdır. Görgün, bunu *ameli nazariye* diye isimlendirmektedir. Müslümanca yaşamının doğal sonucu, meselelerin hâllolmasını sağlamaktır.

DİNÎ İLİMLER VE BİLGİNİN YENİDEN ÜRETİMİ

Müellif, bu bölümde bilgi ile ilim arasındaki ilişkiyi açıklamakta, Müslümanların bunlarla ünsiyetini tahlil etmektedir. Görgün'e göre "bilmek" ve "var olmak", İslâm toplumu için bir ve aynı şeyin iki farklı cihetten ifadesidir. Bundan dolayı bilfiil var olmak, Müslümanlar için "ilim ile amel etmek" anlamına gelir. Son asırda gayrimüslimlerin elde ettikleri başarılar, Müslümanların tevatürlerini sorunlu bir konuma düşürmelerinden kaynaklanır. Müslümanların bu dönemde düştüğü sorun, tarihselciliktir. Bunun temelinde yatan şey ise, gayrimüslimlerin bakış açısıyla kendilerini değerlendirmeleri ve evrenselliği bu şekilde yaşadıklarını düşünmeleridir.

İlmin meleke hâline gelebilmesi için âlimlerin metinleri veya rivayetleri aşması, bunları yalnızca irtibatlandırma amacıyla kullanması gerekir. "Tarihselcilerin amacı Kur'ân'ı 'yeniden' etkin kılmak ise, zaten bu amaç İslâm tarihi boyunca genel olarak dinî ilimler, özel olarak fıkıh ilimleri ve daha da özelde fıkıh usulü ilmi tarafından sağlanmıştır." Görgün'e göre tarihselcilik, bir yöntem değil, siyasi bir ideolojidir. İslâm'ı neyse

o olarak kabul etmeyen ve onun varlıkla irtibatını koparan bu tutuma karşı alınacak önlem, günümüzde siyasal sömürge süreci bittiğine göre, bu alanda ortaya çıkanların tespitini iyi ayırt edip ona göre hareket etmektir. Yapılması gereken, geçmişteki konuları bütünlüklü bir biçimde ele alıp günümüz meselelerini onların ve kendi tecrübelerimizin ışığında yeniden görmek, Müslümanlara uygulanan sömürge sürecinin etkilerini fark edip aşmaktır.

ÇAĞDAŞ DÜNYAYI YENİDEN YORUMLAMADA İSLÂM İLİM GELENEĞİ

Çağdaş dünya, Fransız Devrimi'nden sonraki dönem için kullanılmaktadır. Görgün'e göre bu dünya, kendisini olması gereken olarak göstermekte ve belirlediklerine uyulması için diğer toplumlara 'ol' diye emretmektedir. Bununla birlikte hayat, bir siyasallaşma yaşamaktadır; yani yapılan her şey bir 'itaat' veya 'isyan' hâline gelmektedir. Bazıları 18. yüzyıldan itibaren dünyanın bir 'kalkınma' veya 'modernleşme' dönemine girdiğini, bunun da aslında İslâm'ın tebliğiyle başladığını iddia ederler (s. 125). Ancak bu, sorgulanması gereken bir düşüncedir. Görgün için. Devletlere bağlı insan hayatının nasıl şekilleneceği, hangi sınıfa ait olduğuna göre belli olur. Çıkar çatışması üzerine kurulan böyle bir dünyada barış/sulh değil, yalnızca ateşkes vardır. Güç ve iktidar oranında hakkın olduğu yerdeseyse siyaset, her zaman son sözü söyler. Müslümanlarsa vahyin/ilmin yerini siyasetin aldığı bu dünya düzeninin çarklarını döndürmeye hizmet etmektedirler. Ne var ki Görgün'e göre "Biz bir taraftan Batı'yı kendi içimizde taşıyoruz, ama Batılı değiliz." (s. 142). Batılılaşmayı bir 'ihnet' göstergesi değil, bir avantaj şeklinde okumak gerekir. Müslüman dünyasında sebep olduğu ve unutturduğu meseleleri hatırlamak için 'hatırlamayı unutmamak' ve inşa edilmiş bugünü iyi okumak elzemdir. Bu da Batı düşüncesinde hâkim olan sömürgeci siyaset yöntemiyle değil, inananların sahip olduğu "İslâmî düşünce geleneği" ile gerçekleştirilebilir.

BİR VAHİY MEDENİYETİ OLARAK İSLÂM VE BATI MEDENİYETİ

Bu bölümde İslâm ve Batı Medeniyetlerinin vahiy noktasında birbirleriyle ilişkili oldukla-

rına ancak bu ilişkinin kurulamadığına vurgu yapılmaktadır. Pragmatizmin öncülerinden Rorty, modern dönem insanların hakikati arayıp bulmaya değil, onu icat etmeye çalıştıklarını söyler.² Böylesi bir keyfiyetle hareket eden insan içinse hakikat, artık anlamsızlıkla eşdeğer hâle gelmiştir. Bunun sonucu olarak, Batı'nın tayin ettiği siyasi yönetim şekli/yaklaşım, iktidar olabilmek için bilimi ve hatta sanatı araçsallaştırırken, dini bu yaklaşımdan tamamen uzaklaştırma tavrını benimsemiştir. Bu noktada Habermas'ın "keyfiyetle oluşturulmuş bir çerçeve bozulduğu takdirde buradan özgürleştirici bir tesirin ortaya çıkması mümkün değildir, öyle ki sanat bile günlük hayatı donukluktan kurtaramaz."³ şeklindeki sözlerine atıfta bulunan Görgün, bu yaklaşımın siyaset alanında yol açtığı olumsuzlukların altını çizmektedir. Fakat bu durum tüm Avrupa için geçerli değildir, örneğin Almanya din ve devlet işlerini birbirinden ayıran bir siyasi yönetim şekli belirlememişken Fransa'da durum bunun tam tersidir. Görgün anlam arayışından uzaklaştıran bir tutumu benimseyen modern Batı dünyasının vahyi değiştirip tahrif etmesinin İslâm ile alakasını kurmanın hem bu farklılaşmanın nerede başladığını hem de İslâm dünyası üzerindeki tesirini anlamak açısından önemli olduğunu vurgular. Ona göre Batı Avrupa'da ortaya çıkan durum, nihai olarak bir tür vahiy anlayışıyla irtibatlıdır ve çeşitli yönlerden eleştiriye hak etmektedir.

Görgün'ün bu noktada takip edilmesini önerdiği yöntem, yeniden aydınlanma döneminin öncesine yönelmektir. Aydınlanma döneminde dönüşen 'tabii din' ve 'tabii teoloji' terimleri, İslâm düşüncesiyle irtibatları kurularak yeniden düşünülmelidir. Tabii din, insanın tabiatında olduğu varsayılan temel yönelişlerdir, tıpkı Montesquieu'nün dini gibi. Buna karşılık İbn Haldun'un dini ise vaz'î bir dindir; toplumsal hayatın gerekli fakat tayin edici olmayan bir unsurudur. Montesquieu'da ilahi kanun neyse, İbn Haldun'da ilahi kelimeler de odur. Bu çerçevede İbn Haldun'un görüşlerine yakın fikirlere sahip olduğu görülen Görgün, İslâm dini için "kurallı sınırsızlık", Batı medeniyeti içinse "kuralsız sınırsızlık" nitelendirmelerini yapar (s. 181).

2 Richard Rorty, *Contingency, Irony and Solidarity*, Cambridge, 1989, s.3 vd.

3 Jürgen Habermas, "Die Moderne—ein unvollendetes Projekt", *Kleine Politische Schriften I-IV*, Frankfurt, 1981 içinde.

Ona göre Müslümanların yaşadığı ne Sartre'in bulantısı (*la Nausée*) ne de Heidegger'in korkusudur (*Angst*). Müslüman ne yapacağını bildiği hâlde bunun önündeki engelleri aşamamaktan kaynaklanan bir *huzursuzluk* yaşar. Hakikati uydurmaya çalışan Batı dünyası, uzun zamandır bir normatif zemin eksikliği yaşamaktadır, böyle bir eksikliği bulunmayan Müslümanlarsa, her ne kadar son yüzyılda Batılılaşma sürecine girmişlerse de, kendi farklılıklarını korumayı başarmışlardır. O yüzden doğru yöntem, bu özgün farklılığa dayalı olarak seçilmelidir. Aksi hâlde bir netice alınamaz. Burada örnek olarak toplumun şekillenmesinde en büyük etkilerden birine sahip olan eğitim kurumları verilmektedir. Batı'daki Harvard Üniversitesi gibi önemli eğitim kurumlarının birer kopyasını Türkiye'de kurmaya çalışmak başarılı bir sonuç vermeyecektir. Başarılı olmak için Müslüman âleminin tümünün sorunlarını halletmeye çaba gösteren bir ilmî faaliyetin geliştirilmesi gerekir. Bu da ancak yol ve yöntemden vazgeçmeyip bu çerçevede ilme bağlı yaşamakla gerçekleşebilir.

MÜSLÜMANLARIN BUGÜNKÜ MESELELERİ

Günümüzde Müslümanların en temel meselesini oluşumuna aktif katılmadıkları bir dünyada yaşamaya çalışmak şeklinde nitelendiren Görgün, bizzat kurmadığımız bir dünyada yaşamadığımız sürece gerçekten yaşamadığımızı söyler. Öyleyse yapılması gereken, bizler katkıda bulunmadan inşa edilmiş bu dünyada yeni bir dünya inşa edebilmenin yollarını aramaktır. Bunun içinse "mesele sahibi olmak" elzemdir. Bir Müslümanın en önemli meselesiye kendisidir. Bireyselliğin neredeyse ortadan kalktığı günümüzde mevcut insan tipi bozulmuş, bir çarkın dişlisine dönüştürülmüş ve yerine yenisi getirilememiştir. Fakat insan, her ne kadar etrafındaki şartlar tarafından yönlendiriliyor olsa da, esas itibarıyla hem yaptıklarından hem de yapması gerektiği hâlde yapmadıklarından sorumludur. En nihayetinde Görgün'e göre Kur'an'daki emir ve yasaklar manevi gerçekliğimizi inşa ederken tabii olduğumuz esaslar oldukları gibi, kıssalar da herhangi bir manevi gerçekliği anlamaya çalışırken tabii olacağımız modeller olacaktır.

İSLÂM CİLİĞİ DOĞRU ANLAMA ÇABASI

ÖMER KANTARCI

Yazımıza bazı tespitleri, hareket noktamızı belirterek başlayalım. Tarihe ne taraftan bakarsanız bakın, Türkiye’de İslâmiyet’le doğrudan ya da dolaylı irtibatlı olmayan hiçbir şey yoktur. İslâm’ı paranteze aldığımızda başta kültür ve değerler olmak üzere birçok şey yara alır, ontolojik problemler ortaya çıkar, ileri boyutta düşünürsek siyasi bağımsızlığımız da menfi anlamda bu durumdan etkilenebilir. (Kriz anlarında -savaş, afet ve saire- din en kuvvetli manevi sığınaktır.) Ortaya çıkan boşluğu ithal/yabancı/bu coğrafyanın fizik ve kimyasıyla örtüşmeyen ideolojiler doldurmaya kalkar. Elbette farklı kültürlerden etkilenmek, onlardan istifade etmek, tabii bir şeydir, toplumlararası “alışveriş” olacaktır, burada altını çizdiğimiz husus millete yön veren inanç değerlerinin farkına varılması, ihmal edilmesidir. İslâm’ın bu topraklar için vazgeçilmez oluşu, her devirde, bu topraklarda kurulan her devlette bazı farklılıklar olsa da bir şekilde var olmuş, buna göre dönemsel politikalar üretilmiştir.

BİR DÜŞÜNCE HAREKETİ OLARAK İSLÂM CİLİK

Türkiye’de modernleşme sürecimizle birlikte üç büyük düşünce hareketinin varlığından söz edebiliriz; İslâmcılık, Batıcılık ve milliyetçilik. Geriye dönüp baktığımızda bu üç düşüncenin birbiriyle çarpışması kadar birbirinden etkilendiğini de belirtmemiz gerekir ki bu tabii bir durumdur. Bilhassa milliyetçilik ve İslâmcılık irtibat noktaları itibarıyla birbirine daha yakın olmuştur. Bazı düşünürler daha da ileri giderek milliyetçilik, muhafazakârlık ve İslâmcılığı

“sağ” başlığı altında bir arada değerlendirmişse de hareket noktaları, hassasiyetler ve tavır alışlarına bakıldığında üçünün, bilhassa İslâmcılığın diğer iki düşünceden çok daha farklı olduğu görülecektir. Bu üç düşünce hareketinin farklı tonlarda dinle irtibatları olsa da dinin hayata yansımaları, hayatı dönüştürmesi konusunda birbirinden uzak yorumları mevcuttur.

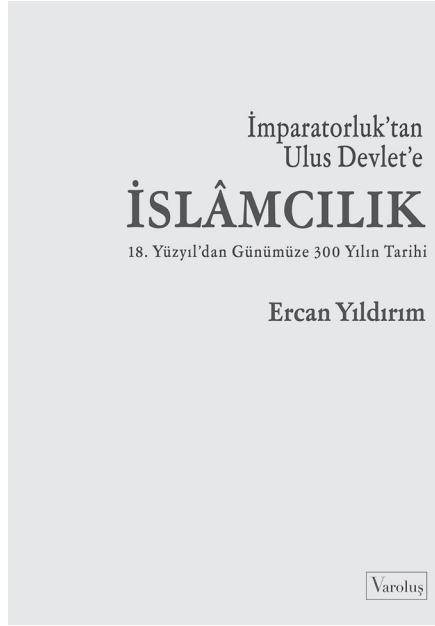
Bundan 50-60 yıl öncesine kadar ifade edilmesi, kullanılması dahi tereddüt edilen bir kavram/düşünce/ideoloji olarak İslâmcılık bugün ülkemizde en çok tartışılan, eleştirilen, kimilerince istismar edilen ve kimi çevrelerce de sahip çıkılan bir düşünce hareketinin adıdır. Hareketi bu yönüyle anlamak, belli bir merkeze oturtmak kolay bir şey olmasa gerek. İslâmcılığı 19. ve 20. yüzyılda İslâm’ı bir bütün olarak Batı’nın işgal, sömürü ve emperyalizmine karşı yeniden hayata hâkim kılmak; Müslümanları taklit, hurafe ve esaretten kurtarmak, her yönden kalkındırmak uğruna yapılan siyasi, fikrî, ilmî çalışmaların, teklif ve tespitlerin bütünü olarak tarif edebiliriz. Modernleşme sürecimizle birlikte Osmanlı’nın son döneminde (Meşrutiyet yılları) bir kavram olarak entelektüel hayatımıza gireli yüz seneden fazla bir süre geçmesine rağmen hâlen doğru bir şekilde anlama/yorumlama/tanımlama problemi yaşadığımızı söyleyebiliriz. Bunda tecrübe ettiğimiz düşünce krizleri, savaşlar, ihtilaller, siyasi-iktisadi ve kültürel problemlerin devam edegelmesinin etkisi elbette vardır. İslâmcılık kimi zaman dindar insanlara, yönetimlere karşı kullanılan sopa, kimi zaman belli mevki makamlara gelmede kullanılan,

istismar edilen bir kavram olagelmıştır. Türkiye'nin asli kimliğinin anlaşılması, tüm teklifleriyle hayatta var olması ve tarihî tecrübesinin günümüze aktarması bakımından anlaşılmayı, temsil edilmeyi ve değerlendirilmeyi hak eden büyük bir inanç, felsefe, sanat ve kültür hareketidir.

İslâmcılık düşüncesi üzerinde 1960'lardan itibaren akademik metinler, araştırmalar kaleme alınmaya başlandı. Sempozyumlar düzenlendi, belli dönemlerde gazetelerde uzunca bir süre konu üzerine yazılar yazıldı. Ciddi bir yazılı kaynağa ulaşıldığı söylenebilir. Bununla birlikte bu düşünce hareketi Osmanlı'dan bugüne hayatımızı aktif olarak etki ettiği/yön verdiği için yeni yayınlara, farklı perspektiflere, eleştiri ve değinilere her zaman ihtiyaç duyulduğunu belirtmemiz gerekir. İlmi çalışmaların sıhhatli, tesirli ve bereketli olması için bu bir zorunluluktur.

Çağdaş İslâm düşüncesi, siyaset, ideoloji ve kültür alanlarındaki önemli eserleri ve *Umran* dergisindeki yazılarından tanıdığımız Ercan Yıldırım'ın geçtiğimiz yılın son aylarında hazırladığı *İmparatorluktan Ulus Devlete İslâmcılık*¹ adlı çalışma bu sahada önemli tespitleri, değinileri, eleştirileri barındıran, farklı tartışma konuları açan bir eser. Bugün aktüel ve entelektüel hayatımızı etkileyen muhtelif ideoloji ve düşünce hareketlerinin; tarihî temellerine, başlangıç noktalarına temas etmesi bakımında önemli bir çalışma. İki kısım (Osmanlı İslâmcılığı-Cumhuriyet İslâmcılığı) ve on bir bölümden oluşan kitap İslâmcılığı diğer saha çalışmalarından farklı olarak 18. yüzyıldan, Lale Devri'nden başlatarak son üç yüzyılın fotoğrafını çekmeye çalışıyor. Bölüm başlıkları kitabın içeriği ve takip ettiği yol hak-

1 Varoluş Yayınları, Ekim 2022, Ankara. Yayınevinin ilk kitabının İslâmcılık olması bu hareketin ülkemiz açısından ontolojik/varoluşsal önemine de bir işaret aslında. "İslâmcılığın Müslümanlar ve Türkiye ile özdeşleştiğini görmek gerekir." Ercan Yıldırım, *age.*, s. 12.

kında bize bilgi veriyor: 18. Yüzyıl İslâmcılığın Doğuşu, Tanzimat İslâmcılığı, Meşrutiyet İslâmcılığı, 1924-1960 Dönemi, İslâmcılık-Milliyetçilik-Muhafazakârlık Arasındaki Ayrışmalar, 1960 Dönemi, 1970 Dönemi, 1980 Sonrası Neoliberal İslâmcılık, Dünyadaki İslâmî Hareketler ve Dünya Sistemi İlişkisi, AK Parti Döneminde İslâmcılık ve İslâmcılığın Geleceği. Kitabın sonunda yazarın yararlandığı oldukça geniş bir kaynakçanın olması (1200 civarı kitap-makale) konu hakkında araştırma yapacaklara büyük kolaylık sağlayacak nitelikte.

İSLÂMCILIK NE ZAMAN BAŞLADI?

Ercan Yıldırım hemen kitabın başında² dikkat çekici tespitlerde bulunarak meseleye nasıl yaklaştığını anlatıyor. Sol, liberal ve milliyetçilerin İslâmcılık düşüncesini marjinalleştirmek, Türkiye dışı göstermek ya da kökü dışarıda diye etiketlemek için Abduh-Afgani ile başlattıklarını, *tecdid-ihya-inşa* hareketlerini sadece bu iki isme hasrettiklerini belirtiyor. Yazar bu yanlış ve yanlış düşüncüyü en baştan reddedip ve İslâmcılığa başka bir tarif getiriyor; "İslâmcılık 18. yüzyılda 1699 Karlofça Antlaşmasıyla Müslümanların ve İmparatorluğun Batı'dan geri kaldığını, hatta yenildiğini tecrübe etmesi, Batı medeniyetini yakalayıp üstünlüğü yeniden ele geçirmek için tecdid-ihya-inşaya girişmesidir."³ Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyıldan itibaren toparlanmaya çalışması, birtakım yenilikleri hayata geçirme adımları tecdid-ihya-inşa kapsamında olmuş ve İstanbul'da alınan kararlar doğrultusunda gerçekleşmiştir. Dolayısıyla İmparatorluğun yöneticileri Batı'daki gelişme-

2 Ercan Yıldırım, *age.*, s. 9-13.

3 Bir başka tanım: "İslâmcılık modernitenin, Aydınlanmanın, Reformun, Rönesans ile emperyalizm ve kapitalizmin İslâm âlemi üzerindeki etkilerini gidermek, Müslümanların yeniden güçlenip küfür âlemini geçmesi için 18. yüzyılda başlatılan kapsamlı ihya-ıslah-reform ve bilhassa dinî düşüncedeki tecdid-yenilenmenin İmparatorluk bünyesinde-öncülüğünde-uhdesinde başlatılan girişimidir." *age.*, s. 27.

leri 18. yüzyılda fark etmiş, elçiler vasıtasıyla bilgiler almış çözümler üretmeye çalışmışlardır. Bunlara örnek olarak 1718-1789 yılları arasında çini, kâğıt, kumaş atölyelerinin açılması, mühendishanenin kurulması, doğudan-batıdan tercümeleme yapılmaması, matbaanın gelmesi, tiyatro piyesinin oynanması, yeni yolların yapılması, tersanelerin kurulmasını gösterebiliriz.

Yazara göre Patrona Halil İsyanı bu yüzyıldaki *teccid-ihya-inşa* çalışmalarını akamete uğratmış, halka mal edilemeyen, belli bir sınıf tarafından sahiplenilmeyen yenilikler akim kalmış, gerileme devam etmiştir. Tecdid-inşa-ihya kavramları saha araştırmalarında daha çok dinî metinleri zamanın şartlarına göre yorumlama/anlama şeklinde kullanılırken Ercan Yıldırım bu kavramlara daha geniş bir perspektiften (siyasi, ekonomik kültürel gelişmeler) bakmayı tercih etmiştir.

TANZİMAT VE MEŞRUTİYET DÖNEMLERİ

İslâmcılık düşüncesinin en hareketli dönemlerinden biri de Tanzimat dönemidir. 18. yüzyıldan farklı olarak bu dönemde İslâm/Müslümanlar/Osmanlı Batı medeniyetinin değişen yüzü ve gücüyle gerçek manada karşılaşılır. Tanzimat'tan önce devlet aklı hâlâ denk kuvvetler karşısında "ne yapılabilir?" sorusunu sorarken bu dönemde "Nasıl ayağa kalkarız, Batı'yla denk güce sahip oluruz ve onu geçersiz?" sorularını sormaya başlar.

Modernitenin getirdiği sorunlar, fikirler ve tekliflerin hem uygulanması hem de entelektüel boyutta tartışılması, batı hukuku, şeriatın tahkimi, milliyetçilik hareketleri ve dünya siyaseti Osmanlı aydınınının bu dönemde tartıştığı konuların başında gelmiştir. İsmail Hakkı İzmirli, Ömer Ferit Kam, Mehmet Ali Aynî, Musa Kazım gibi İslâmcılar moderniteye yön veren Batı metafiziğini anlamaya, ona cevap olarak vahdet-i vücûd ile İslâm metafiziğini güncellemeye çalışırken Babanzâde Ahmed Nâim, Mehmet Âkif, Sait Halim Paşa gibi İslâmcılar da kavmiyetçiliğe karşı Müslümanların birliği ve kardeşliği üzerine metinler yazdılar. Ali Suavi İslâmcılık, Türkçülük ve Batıcılığı sentezlemeye çalışır. Namık Kemal Müslümanların tembel ve miskinliğinden şikâyet edip "say" a vurgu yapar, Meşrutiyet'ten önce meclis sisteminin gereklili-

ğini savunur, "hubbul vatan, minel iman" sözünden hareketle ümmet birlikteliğini vurgular.

Bu dönemin etkili isimlerinden biri de Cemalettin Afgani'dir. Ercan Yıldırım Afgani konusunda bilinenlerin dışında önemli, tartışmaya değer değinilerde bulunuyor. Afgani'yi çağdaş İslâm düşüncesi kapsamında değil daha çok siyasi fikirleriyle değerlendirmek gerektiğine dikkat çekiyor. Afgani Müslümanların uyanışı, ümmet coğrafyasında atalet- cahillik-bidat ve hurafenin yaygın oluşu, müstebit idarecilere boyun eğmeme, ittihâd-ı İslâm, gibi konulara *Urvetü'l-Vuskâ* dergisinde değinmesi ilk bakışta kabule şayan görünse de yazara göre arka planda Türkiye-Osmanlı-İstanbul dışı bir uyanış ve birlikteliğe (Arap milliyetçiliği) işaret etmektedir. Bu sebeple onun düşüncelerinden İslâmcılardan daha çok Türkçüler (Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Ağaoğlu) etkilenmişlerdir. Tabi 1950 sonrası yayınlarının da etkisiyle Afgani-Abduh-Reşit Rıza gibi düşünürlerin tekrar Müslümanların ilgi alanına girdiğini ifade etmek gerekir. Bununla birlikte çağdaş İslâm düşünürlerinden çok yönlü istifade etmenin İslâmcılık düşüncesine katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Tanzimat'tan sonraki Meşrutiyet döneminde İslâmcı düşünce, yayın ve hareketlilik daha da arttı. Meşrutiyet dönemi birçok derginin yayın hayatına başladığı, entelektüel çabanın imparatorluk döneminde zirve yaptığı bir dönem olmuştur. İslâmcı tezler doktrin hâline gelmiş ve yayınlar vasıtasıyla savunulmaya başlanmıştır. Hâlen bugün de izlerini gördüğümüz, yaşadığımız ve bir kısmını da savunduğumuz tezler Meşrutiyet döneminde daha etraflıca dillendirilmiştir. Bunları kısaca hatırlayalım: kaynaklara/öze dönüş, hurafe-bidat eleştirisi, tasavvuf/geleneksel İslâm karşıtlığı, yanlış kader anlayışı, modern bilim ve Kur'an ilişkisi, İslâm'ın terakkiye mani olmayışı, Batı'nın ilmini/teknikini alıp kültürünü almamak, taklit değil içtihad önem verme, eğitim kurumların modernizasyonu, eşitlik-kardeşlik vurgusu, Abdülhamid karşıtlığı, kavmiyetçiliğe karşı oluş...

GERİ ÇEKİLME VE SAVUNMA SÜRECİ

Cumhuriyet döneminde İslâmcılık ilk başta yeni ümitlerin filizlendiği bir vasatta akarken (yeni

Meclis'in dini referanslarla açılması, anayasada "devletin dini din-i İslâm'dır" maddesinin girilmesi vb.) 1924'ten itibaren takip edilen siyaset gereği birçok iddiasından sıyrılarak yasaklanan İslâmî uygulamaları korumak, milletin dinini özgürce yaşamasını sağlamak, devlet ve İslâm'ı yeniden buluşturarak ümmetin kurtuluşuna sağlamanın derdine düşmüştür. Dolayısıyla yazara göre bu dönemde "İslâmcılık kurucu ve tasarımcı boyutundan çok tepkici karakteriyle var olmuştur." Hilafetin kaldırılması ve ardından takip edilen inkılap politikaları İslâmcıları ve dindar halkı iddialarından geri çekilmeye mahkûm etmiştir. Âkif'in Mısır'a sürgün gitmesi ile başlayan entelektüel kırılma 1933 üniversite reformu ile devam etmiş ve Müslüman aydınlar sistemin dışına itilmiştir. 1939 itibarıyla yayın hayatına başlayan *Hareket*, 1940'lı yıllarda çıkan *Büyük Doğu* dergileriyle Müslümanlar eleştiri ve taleplerini yavaş yavaş dillendirilmeye başlamış ve İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden şekillenen dünya sistemine uymak adına CHP dinî konularda yeni adımlar (1949 imam hatiplerin açılması) atmaya mecbur kalmıştır. Geçiş döneminde Diyanet İşleri Başkanlığı da en çok yıpratılan/yönlendirilen kurumların başında gelmiştir. Ahmet Hamdi Akseki bu dönemde kurum içinde kalıp sistem içi mücadele ederek "zararı en aza indirme" ve müspet çalışmalar yapmaya gayret edecektir. Yıldırım'a göre bu dönemin iki büyük belirleyici hadisesi olmuştur; ezanın yasaklanması ve yeniden aslı gibi okunması.

Kitapta değinilen dikkat çekici konulardan biri de İslâmcılığın milliyetçilik ve muhafazakârlıkla ilişkisidir. Yazar bu konuda, İslâmcıların diğer iki görüşle ayrışmasında Milli Görüş hareketinin belirleyici olduğunu, o ana kadar İslâmcıların sağ partilere (DP, AP) oy verdiğini, Milli Görüş'le birlikte kendi zihinsel durumları ile tutarlı bir siyaseti tercih ettiklerini belirtiyor. 1960 yılına kadar İslâmcılar ve milliyetçilik benzer hissiyata sahipken bu tarihten sonra ülkücülüğün şekillenmesi "önce Türk müsün, Müslüman mı?" sorusuyla ayrışma daha belirgin ortaya çıkmıştır. Bu soru yalnız milliyetçilikle İslâmcılığı ayırştırmakla kalmamış, karşı karşıya da getirmiş; milliyetçiliğin İslâmcılığı düşmanlaştırmasına, İslâmcıların

Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyıldan itibaren toparlanmaya çalışması, birtakım yenilikleri hayata geçirme adımları tecdid-ihya-inşa kapsamında olmuş ve İstanbul'da alınan kararlar doğrultusunda gerçekleşmiştir.

milliyete karşı önyargılı olmasına neden olmuştur.⁴

İmparatorluktan Ulus Devlete İslâmcılık kitabında en kapsamlı ve detaylı bölüm 1980 sonrası neoliberal İslâmcılığa ayrılmış.⁵ Bu dönemde (1980-2015) Özal ile başlayan neoliberal politikalar Türkiye'ye sadece finansal açıdan müdahaleye açık hâle getirmemiş, toplum olarak da değer yargılarının, geleneğin, cari kültürün, iletişim, ulaşım ve tüketim kültürünün değişimine neden olmuştur. Bu etkilenmeden sol ve sosyalistler kadar İslâmcılar da nasibini almıştır.

Müellif 80 sonrası neoliberal dönemi üç kısımda inceliyor. 1. kısımda (1980-1994) Özal politikalarının tesiriyle cemaat ve tarikat yapıları sistemin içine dâhil edilmiş şirket kurup finans sektörü içinde yer almaları sağlanmıştır. 2. kısımda (1994-2001) İslâmcılar para, kariyer ve devlet ile resmî anlamda tanışmış oldu. RP'nin yükselişi, kazanılan belediyeler, İslâmî tezlerin geri plana itilip anlama/anlaşılma ülküsünden hareketle diyalog zemininin arandığı, sistem nezdinde kabul edilme şartlarının gözetildiği bir süreç oldu. 3. kısım ise (2002-2015) AK Parti'nin iktidara gelmesiyle başlamış, Türkiye'nin neoliberal dönüşümü İslâmcı kökenden gelen iktidar eliyle gerçekleştirilmiştir. Kapitalist iktisadi ve siyasi yapı "mesele" olmak-

4 Ercan Yıldırım, *age.*, s. 166-167. Yakın zamanda, İslâmcı kökenden gelen iktidar ile milliyetçilerin birbirine yaklaştığını, belli oranda iki kesimin de değiştiğine şahit olduk. Milliyetçi temaların, kavramların, şekillerin (kurt) git gide gözle görünür hâle gelmesi, İslâmcı geçmişten gelenlerin milliyetçi bir dil kullanması, Bitlis'te Türk çadırının kurulması, düne kadar radikal bir çizgide olanların abartılı bir milliyetçi çizgiyi benimsemeleri bu ilişkiye örnek verilebilir.

5 Ercan Yıldırım'ın *Neoliberal İslâmcılık* adında başka bir eseri de vardır. Bk. Pınar Yayınları, 2016.

Kitabın ‘İslâmcılığın Geleceği’ başlığını taşıyan son bölümde hareketin yüzyılımızdaki bilhassa yirmi yıldaki karnesine, gelecek perspektifine, tecrübelerine temas ediliyor, tespit ve teklifler sunuluyor.

tan çıkmış, İslâmî umdelere sadakatsizlik sorun olarak görülmemeye başlanmıştır.

İSLÂM CİLİĞİN GELECEĞİ

Ercan Yıldırım’ın eseri İslâmcılık hareketinin dünü ve bugününü eleştirel bir gözle ele alırken gelecek perspektifini de ihmal etmiyor. Hatırlanacağı üzere 2010’lu yıllarda İslâmcılık üzerinden basında (Fetullahçı *Zaman* gazetesinin başını çektiği) öldü/kaldı tartışması yapılmıştı. Ara ara ülkemizde İslâmcılık hareketine ömür biçenler olmuşsa da hareket kendi yolunda elde ettiği tecrübelerle yürüyüşünü sürdürmüştür. “İslâmcılığın Geleceği” başlığını taşıyan son bölümde hareketin yüzyılımızdaki bilhassa yirmi yıldaki karnesine, gelecek perspektifine, tecrübelerine temas ediliyor, tespit ve teklifler sunuluyor. Yakın zamanda uygulanan kur korumalı mevduat hesabı programı üzerinden dindar-laik ayırt etmeksizin Türk toplumunun çılgın gibi “nereye yatırım yapacağı” sorununa takılması, kapitalist zihniyete büyük oranda eklendiğimizi gösteriyor. Bu çelişkili durumun halledilmesi, çözülmesi gerekir: “Kapitalizmle kalkınma ancak kapitalistleşerek sağlanacağından bize özgü usullerle Asr-ı Saâdet ve Kerim Devlet tecrübesiyle yeni bir düzen inşası İslâmcılığın temel amacı hâline gelmelidir.” İslâmcıların gelecekte ülkenin temel meselelerine büyük tarihî tecrübe ve müktesebatından ilham alarak hukuk, yasa, eğitim, iktisat, iktidar, siyasal alan, yönetim gibi konularda düşünce üretmesi elzem görünmektedir.

İslâmcılık düşüncesinin anlaşılması/benimsenmesinin önündeki engellerden biri harekete yöneltilen “kökü dışarıda” ithamıdır. Yazar,

etnik kimliğini önemseyenlerin (milliyetçilerin) ve İslâmcılığı imparatorluk bilincinden yoksun sekte bir düşünce olarak gören liberal-solcuların iddiasının aksine İslâmcılığın, kökleri 18. yüzyıla dayanan Osmanlı-Türkiye-İstanbul merkezli bir fikir, siyaset, ahlak ve iktisadi gelişmeyi içinde barındıran bir hareket olduğunu belirtir. Bu düşünce hareketine ağırlıklı olarak sefeli ve aktivist bakış açısıyla yaklaşmayı da uygun bulmaz.

Yazar Türkiye İslâmcılığının yüzyılımızda yaşadığı tecrübelerden dolayı diğer İslâm ülkelerindeki İslâmcı hareketler için de örneklik teşkil ettiğini, bu bakımdan ümmete tarihten gelen bir mirasın da etkisiyle önderlik yapabileceğini belirtir. Bu noktada ülkemizce icra edilen dış politika hamlelerinin Müslüman ülkelere yarar ve zararının da iyi tahlil edilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Irak ve Afganistan işgallerine gerektiği ölçüde itiraz etmemek, Filistin davasına daha çok maddi olarak destek vermekle yetinmek, Suriye’ye yeterince müdahil olamamanın Türkiye’nin İslâmcılık karnesini zayıflattığını belirtmemiz gerekir. Bununla birlikte Ercan Yıldırım’ın şu değerlendirmesini de dikkate alınmalı; “Batıyı geriletirerek alternatif bir dünya sistemi getiren, İmparatorluk ve Hilafet vasfıyla Müslümanları İslâm sancağı altında toplayabilen öncü bir devlet olarak Türkiye, 11. ve 18. asır *tecdid-ihya-inşa* perspektifiyle, kapitalizmi alt ederek *Tevhid*’i Müslüman benliğini yeniden biricik kılabilen bir hayatı kurmak için öne düşmeye en hazır güç olarak temayüz ediyor.”

Ercan Yıldırım bu çalışmasıyla İslâmcılık literatürüne önemli bir katkıda bulundu. İslâmcılığı Osmanlı-Türkiye-İstanbul merkezli olarak görüp başlangıç noktası olarak 18. yüzyılı temel alması, imparatorluk tecrübesinin ihmal edilmemesi/farkına varılması, hareketi marjinalleştirmek, kültürel sahaya hapsedmek isteyenlere karşı yerli, millî ve hayata dönük oluşunu vurgulaması ve dinî gruplar üzerinden İslâmcı camiaya (cemaat, tarikat, sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler) yaptığı eleştirilerin dikkate alınması, İslâmcılık düşüncesinin doğru bir şekilde ele anlaşılmasına, benimsenmesine, gelecek vizyonuna katkı sağlayacaktır.

Sosyologlar Üzerinden Türk Sosyoloji Tarihine Bakmak

CEYDANUR YILDIRIM

Sosyoloji, 19. yüzyıl Avrupa'sında modern sanayi bilimi şeklinde ortaya çıktı. Sosyoloji, başlarda modernleşme sürecinin doğru bir yolda ilerlemesini amaç edinirken, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bugünkü manada toplumbilimi hâlini almıştır. Tom Bottomore'a göre sosyolojinin başlangıç döneminin belirgin dört özelliği vardır. *Birincisi* bu dönem toplumsal hayatı tamamen kaplamak istediği için ansiklopediktir. *İkincisi* toplumsal evrimin aşamalarını açıklamaya çalıştığı için evrimcidir. *Üçüncüsü* doğal bilimlere benzer olduğu için pozitif bir bilimdir ki zaten bu dönemde toplumsal evrime yasalar oluşturmaya çalışıldığından kendisine biyolojiyi model alır. *Dördüncüsü* 18. yüzyıldaki toplumsal değişimlerin yarattığı problemlerle ilgilendiği için "yeni sanayi toplumunun bilimi" olmuştur. Sosyolojiye yorum açıklığından dolayı bilimsel olduğu kadar ideolojik bir bilim de diyebiliriz.

Sosyoloji belli bir sınır belirlenip bilim olarak adlandırılmadan önce pek çok kişinin üzerine çalıştığı ve eserler verdiği bir alandır. Buna karşın kurumlaşmasını sağladıkları, alanını ve ona özel yöntemleri belirleyip, tanımlamalar yapıp yeni bir alan açmaları ve tüm bunların merkezine de kapitalizm ile ortaya çıkan modern dünyayı koymaları sebebi ile sosyoloji-

nin kurucuları Auguste Comte, Émile Durkheim, Karl Marx ve Max Weber kabul edilir.

İNSANLIK DİNİ POZİTİVİZM

Yücel Bulut *Türk Sosyolojisinin Kısa Tarihi*'nde, sosyolojinin Batı'daki doğuşunu, gelişimini ve Türkiye'ye intikal kanallarını ele alır. Bulut'un da vurguladığı gibi sosyolojinin kurumlaşmasına yardımcı olan ilk isim: Auguste Comte'tur. Comte, sosyoloji ismini ilk öneren kişi olup, bu bilimi pozitif bir bilim şeklinde tasarlar. Başta sosyoloji yerine "sosyal fizik" terimini önermesinin nedeni zaten sosyolojide kullanılması gereken yöntemlerin de fizik ve kimya bilimlerinde kullanılan yöntemler olması gerektiği fikrindedir. Comte'a göre sosyoloji ve pozitivism sadece fikir hayatı, toplum ve siyasette değil, aynı zamanda özel hayatımızın her yerinde vuku bulmalı. Bunun için bir toplum ideali oluşturan Comte, buna göre pozitivist görüşü içeren seküler ve bilimsel bir "insanlık dini" icat etti. Ona göre toplum

entelektüel pozivitizmden dinsel pozivitizme geçiş yapmalı ve pozitivizm hayatımızın her yerini kaplamalıydı. Bu görüş, dünyanın farklı yerlerinde yankı bulur, Brezilya'da pozitivizm din olarak kurumsallaşır ve resmî din konumuna yerleşir.

Yücel Bulut, sosyolojinin gelişimindeki Comte etkisini etraflıca anlattıktan sonra Osmanlı'ya gelişini ele alır. Comte'un, İslâmiyet'in en gelişmiş din olduğundan pozitivizmin Osmanlı ve Ortadoğu ülkelerinde yayılabileceği düşüncesini öne çıkaran Bulut onun Mustafa Reşit Paşa'ya kendisini İnsanlık Dini'ne ve pozitivizme davet eden mektuplarını aktarır. Osmanlı'da pozitivizm, dinî kısmı çok ilgi görmese bile bilimsel görüş açısından yandaş bulabilmiştir. Bulut pozitivizmin etkilediği isimlerden Ahmet Rıza Bey'e odaklanır. Hayatının çoğunluğunu Paris'te geçiren ve Jön Türk hareketi içinde yer alan Ahmet Rıza Bey, Comte'un sürdürücüsü olan Pierre Lafitte ile tanışır. Kısa bir zaman sonra Lafitte'nin Osmanlı ve İslâm medeniyeti ile ilgili pozitif görüşlerinden etkilenen Ahmet Rıza Bey, yazara göre İnsanlık Dini'ne "iman etse" bile pozitivizme ciddi bir katkısı bulunmamıştır. Bulut'a göre o daha çok pozitivizmi Osmanlı ve İslâm kültürüne göre yorumlayıp yazmış ve bir tür aktarımcı işlevi görmüştür.

TÜRKİYE'DE SOSYOLOJİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

18. yüzyılda, Osmanlı'nın Batı'nın ne kadar gerisinde kaldığının anlaşılması üzerine, Batılılaşma ve reform hareketleri bir devlet politikası hâline

geldi. Bu gelişmeler, yeni bir reformcu-aydın çevrenin oluşmasını sağladı. Yücel Bulut'un da vurguladığı gibi sosyoloji bu Batılılaşma tartışmalarının içinde ortaya çıkmıştır. Toplum, ilerleme taraftarları ve karşıtları olarak ikiye bölünmüş, sosyolojik düşünceler bu ayrımında şekillenmiştir.

Bulut özellikle dönemin aydınları Jön Türkler üzerine eğilerek, onların sosyoloji ile münasebetlerini ve katkılarını ele alır. Jön Türklerin kurtuluşun ancak bilim ve Batılılaşma ile olacağını savunduklarını ifade eden Bulut, onların bilimin, yönetim konusuna da el atması gerektiğini, bu anlamda toplumu şekillendirmek ve ikna etmek için sosyolojiyi kendilerine en yakın bilim dalı ve kurtuluşlarının yöntem ve aracı olarak gördüklerini anlatır. Sosyoloji sayesinde toplumu Batılılaşma ve modernleşme fikrine yaklaştırıp toplum ve devletin kurtuluşunu sağlamak Jönlerin nihai hedefleriydi. Sosyoloji, tam da bu fikir ayrılıkları ve yenilenme döneminde ortaya çıktığı için, aydınlar ve toplum tarafından çok çabuk benimsenmiştir. Böylelikle, sosyolojinin ilk ortaya çıktığı Jön Türkler kuşağında iki farklı sosyoloji geleneği meydana gelmiştir. Bunlardan birisi, kendisine rol model olarak İngiliz Le Play'i alan Prens Sabahattin, diğeri ise Durkheim'ci Ziya Gökalp'tir.

PRENS SABAHATTİN VE SCIENCE SOCİALE EKOLÜ

Sabahattin Bey, sosyal bilimci kimliğinden çok siyasi kişiliğiyle öne çıkar, Yücel Bulut'a göre... fakat takipçileri onu mitleştirip toplumu kurtaran ente-

lektüel bir bilim adamı olarak görürler. Sosyal bilimci kimliği ise, liberal, science sociale ekolü devamacısı ve Fransız Le Play'in Türkiye'deki temsilciliğinden ileri gelir. Fakat Sabahattin Bey'i anlamak için onun arka plandaki düşüncelerine bakmak gerekir.

Sabahattin Bey, öncelikle Osmanlı'nın geri kalış sebeplerini belirlemeye çalışır. Ona göre, geri kalışın en büyük sebebi, özgürlüklerin kısıtlanıp, azınlıkların söz hakkının artması olarak tanımladığı merkezileşme kavramının Osmanlı'da iyice görülür hâle gelmesiydi. Çözülmesi gereken bir başka sorun da cemaatçi bir toplum yapımızdır. Geri kalmış ülkelerin hepsi cemaatçi topluma, gelişmiş ülkeler ise bireysel bir topluma sahip olduğundan, cemaatçi toplumdaki bireysel topluma transferin gerçekleşmesi için İngiltere'nin yolunu takip edilmesi gerekiyordu. Tüm dünyanın kapitalist sistemden tiksindiği bir dönemde İngiltere'nin, eski düzenini kaldırmadan modernleşebilmiş bir ülke olması onu ayrıcalıklı kılmıştı. Bu altyapı üzerinden neler yapılabileceğine ilişkin kanaatlerini de dile getiren Prens Sabahattin, reçete olarak da sosyal bilimlere adres gösterir. Batılılaşmayı doğru anlayıp, bireyci bir toplum yapısına geçmemiz gerektiğini, bunun da ancak yapay bir şekilde sosyal bilimler sayesinde mümkün olabileceğini belirten Prens Sabahattin bu aşamadan sonra Le Play'in etkisiyle ideal devlet için iki temel ilke belirler; hükümeti kısıtlamak ve canlı bir ekonomik hayat inşa etmek.

Yücel Bulut çalışmasında bilhassa Sabahattin Bey ile Le Play'in etkilenmeleri üzerine odaklanır. Le Play'in aile tiplerine göre eğitim sistemlerini belirlediği monografik çalışmasından Sabahattin Bey'in eğitimle ilgili görüşlerinin etkilendiğini ifade eden Bulut, Fransa'daki ezberci eğitimden pratik eğitime geçişi örnek gösterir ve Osmanlı'da da bu sistemde bir okul kurulması önerisini anlatır. Sabahattin Bey, eğitimde laikleşmeye ve devletleşmeye karşıdır, dinin etkisinin görülmesini, aksi takdirde Osmanlı'nın son zamanında olduğu gibi, devletin elindeki laik okullar vasıtasıyla "bireyci" nesiller yetiştireceğini vurgular.

Sabahattin Bey'in âdem-i merkeziyetçi düşüncesi, Fransız İhtilali'ne muhalif çevrelerin feodaliteci düşüncelerine dayanıyordu. Sabahattin Bey'e göre bir bölgeyi, o bölgenin en güçlü ve nüfuzlu kişisi yönetmeliydi. Yücel Bulut'un da değindiği gibi, Sabahattin Bey'in ideali "Fransız muhafazakâr" düşüncenin de idealize ettiği, büyük toprak sahibi aristokratik ilişkiler temelinde işleyen ılımlı bir monarşidir. Yani savunulan şey, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi yoluyla parlamenter demokrasinin ve özgürlüklerin bir adım ilerlemesi değil, bilakis tarihsel açıdan geriletılarak geleneksel modele dönüştürülmesidir.

ZİYA GÖKALP ETKİSİ

Yücel Bulut kitabında Ziya Gökalp'in görüşlerine daha kapsamlı işler. Gökalp'in sosyoloji tarihimizdeki bariz etkisi onun metnine de yansır. Bulut burada da düşünürün fikirlerini özenle aktarır. Ziya Gökalp'e

Yücel Bulut, Şerif Mardin'i ele alırken bilhassa en bariz değinilerinden merkez-çevre, din-toplum incelemelerine çok yer vermiyor. Yücel Bulut'un aslında *Türk Sosyolojisinin Kısa Tarihi*'ni değil, *Türk Sosyologlarının Kısa Tarihi*'ni yazdığını söyleyebiliriz.

göre sosyolojinin görevi, toplumdaki yapay çatışmaları ve ayrılıkları barış durumuna getirmektir. Bulut Ziya Gökalp'i Sabahattin Bey ile kıyaslayarak ondan ayrılan yanını Türk toplumuna uygun bir sistem kurabilme hususiyeti olarak görür. Ona göre çöküşün sebebi Arap-Fas kültürüne bağlı kalıp milliliği unutmaktır. Yapılması gereken ise Türklük temelli bir milli kimliğin kurulmasıdır.

Ziya Gökalp'in toplum modeli olan "ictimai mefkurecilik" kuramını anlatan yazar, ona göre toplum, ahlakını İslâm'dan, kültürünü ise Türklükten almalıdır. Böylelikle Türk milliyetçiliği manevi bir bağına sahip olabilecek, toplum dayanışması artacak, bireysellik son bulacak ve toplumda vazife ahlakı kavramı yerleşebilecektir. Bulut öteki isimlerde yaptığı gibi Gökalp'in fikirlerindeki dış etkileri ortaya koyar. Bu sistematiklikte, Bulut, Ziya Gökalp'in Alman Durkheim etkisinde hatta onun kuramlarını Türk kültürüne uyarlayıp aktardığını söyleyebilmenin mümkün olacağını ifade eder. Tıpkı Durkheim gibi, Ziya Gökalp'in de kaygısı topluma ilişkin kuramsal ve sistematik çözümler üretmektir.

Ziya Gökalp'in İslâm ve Türklük üzerine millî bir toplum oluşturmayı düşündüğünü söyledikten sonra Yücel Bulut onunla özdeşleşen hars-medeniyet ku-

ramına yönelir. Gökalp'in kültür ve medeniyeti birbirinden ayrı kullandığını, medeniyetin kültüre uygun düşen kısımlarının alınabileceğini düşündüğünü belirterek kuramın özetini şöyle gösterir: "Birinci olarak, kültür millî olduğu hâlde, medeniyet milletlerarasıdır. Kültür, yalnız bir milletin dinsel, ahlaki, hukuki, akli, estetik, lisanî, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli bir bütünüdür. Medeniyet ise, aynı medeniyet dairesine giren birçok milletlerin sosyal hayatlarının müşterek bir yekûnudur. Mesela, Avrupa ve Amerika medeniyet dairesinde bütün Avrupalı milletler arasında müşterek bir Batı medeniyeti vardır. Bu medeniyetler içinde birbirinden ayrı ve müstakil olmak üzere bir İngiliz kültürü, bir Fransız kültürü, bir Alman kültürü ilh... mevcuttur."

Ziya Gökalp'in düşünce ve kuramlarının Türk kültürüne sistematik bir bakış açısı getirmesi yönünden, "Türkiye'nin yaşadığı kritik dönüşüm dönemlerinde temel meseleler ve sorun alanları hakkında konuşmak isteyen -mesela Hilmi Ziya Ülken gibi- akademisyenler, bir başlangıç noktası olarak, Gökalp'le tartışmak ve onun düşünceleriyle hesaplaşmak zorunda hissetmişlerdir." diyerek Ziya Gökalp'in Türk sosyolojisi için önemini vurgular Yücel Bulut.

Ziya Gökalp ve Sabahattin Bey'in, diğer Jön Türk kuşağı Türk sosyologlarından ayrılan temel özellikleri, bu milletin sorunlarına kafa yorup çözüm üretme çabalarıydı. Diğer görüşler, Osmanlı'ya yaşama hakkı tanımayıp çöküşü hızlandırıcı bir yaklaşım sergilediklerinden kalıcı olamadılar. Fakat yine de Ziya Gökalp'in Sabahattin Bey'den bir adım daha önde olduğunu söyleyebiliriz. Bu farklılığın kaynağı, Yücel Bulut'un da belirttiği gibi, değişik kaynakları tercüme edip benimsemeleriyle ilgilidir.

HİLMİ ZİYA ÜLKEN'İN ELEŞTİRİLERİ

Yücel Bulut kitabında belli bir tarihsel düzen içinde sosyologlar ile sosyoloji tarihini bir arada anlatmaya çalışır. Bu aşamada Hilmi Ziya Ülken'e de değinir. Hoca-talebe eksenli ilmî geleneği, ekoller arası takipçiliğin bir semeresi olarak mütefekkirlerin görüşlerini bir önceki kuşak ya da okul üzerinden değerlendirmek, kesinti ve devamlılık ilişkisiyle anlamak genel eğilimdir. Bulut da bu metot üzerinden Ülken'e bakarken onun sanılanın aksine Gökalp takipçisi olmadığını hatta gençlik yıllarında Sabahattin Bey'e daha yakın durduğunu ifade eder. Bulut Ülken'in ikisi için de eleştirel gözlemleri bulunduğunu vurgular. Ülken, Sabahattin Bey'i, savunduğu Le Play metodolojisini uygulayan hiçbir araştırma yapmamakla, Ziya Gökalp'i ise memleketin realitesine uymayan görüşlere sahip Durkheim'in takipçiliğiyle eleştirir. Ayrıca Ziya Gökalp'i tekniğin de kültürün bir parçası olduğunu söyleyerek Batı medeniyetini anlayamamakla ve Tanzimatçıları bütüncül bakamamakla suçlar.

Yücel Bulut kitabında Hilmi Ziya Ülken'in yalnız eleştirilerine değil reçetesine de yer verir. Ülken'e göre Batı'yı iyi bilmek, Türk tarihini detaylı öğrenmek ve toplumsal yapıyı tespit etmek, nihayetinde de çağdaşlaşma teşebbüsüne girmek esas metottur. Bulut'un da belirttiği gibi, "Hilmi Ziya'nın yüzü tamamen Batı'ya dönüktür ve kendisinden önceki aydınlarımızı ve Batılılaşma yönündeki çabaları 'yüzeysel kalmak', 'orijinal olamamak', 'Batı'yı anlayamamak' gibi ifadelerle eleştirir. Fakat ne gariptir ki kendisi de gerek çağdaşları ve gerekse sonraki dönemin araştırmacıları tarafından benzer ifadelerle eleştirilir."

TÜRK SOSYOLOJİSİNİN BAŞLANGICI NE ZAMAN?

Geç modernliğin sancılarını yaşayan Türkiye'de özellikle Demokrat Parti (DP) iktidarı öncesinde yapılan ve yazılanlar için sahiden sosyoloji demek ne derece mümkün? Gerek Prens Sabahattin gerek Ziya Gökalp sosyolojinin kendi bağlamı içinde toplumu incelemekten çok Batı'daki din, siyasi alan, ulus devlet örgütlenmelerinin kültür ve medeniyet kavramları üzerinden kabul veya reddini izah ve icbar ettirmeye yönelik çaba sarf ederler. Kabul etmek gerekir ki modernleş(tir)me projesinin, eko-politik değişimlerin, göç, makineleşme, demokratikleşme, tüketim toplumu ve popüler kültür gibi pek çok hususta toplumu ve bireyi etkilemesi DP sonrasına rastlar. Hâliyle çok yönlü sosyoloji araştırmaları da 1940'larda başlayıp 1960'lardan sonra gelişir. Farklı ekoller Türk toplumuna tanımlama ve insanımızı bu yabancı ekollere göre anlama çabası da aslında yine 1940'tan itibaren gelişir. Bulut'un kitabı bu mevzulara çok da temas etmiyor. Özellikle Prens-Gökalp ayağı esas alınıyor. Hâliyle kitapta bir Türk sosyolojisinden bahis açılıp açılmayacağını da tartışmak, Türk sosyoloji tarihini sınırlılıklarıyla değil tema ve konular üzerinden çok boyutluluğuyla da ele alınabilecek evsafa çekmek mümkün.

1960'lardan 1980'lere kadar, Türk toplumu birçok değişimden geçmiştir. Bu dönemde sosyologlar daha çok kalkınma ve çağdaşlaşmanın nasıl uygulanacağı, etkileri ve yöntemleri üzerine düşünmüş, köyden kente göç olgusunu ve gecekondulaşmayı incelemiş, köylerde değişen şartları tespit edip kapitalizmin köylerdeki yansımalarına odaklanmışlardır. Yücel Bulut, bu dönemi konular değil daha çok şahıslar, Mübeccel Belik Kıray üzerinden kentleşme ve Baykan Sezer üzerinden de Doğu-Batı meselesi ile ele almıştır. Bu bakımdan özellikle 1980 sonrası liberalleşmenin iletişim ve ulaşım teknolojileri ile toplumda getirdiği radikal dönüşümler de bu tarihin esaslı yerinde bulunması gerekiyordu. Mesela Şerif Mardin ele alınırken bilhassa en bariz değişimlerinden merkez-çevre, din-toplum incelemelerine çok yer verilmediği görülüyor. Bu noktada Yücel Bulut'un aslında *Türk Sosyolojisinin Kısa Tarihi*'ni değil, *Türk Sosyologlarının Kısa Tarihi*'ni yazdığını söyleyebiliriz.